8
3-e
31

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
10 G
22

8 - 3 - e - 31

Digitized by Google

NICOLAI

PARTHENII

GIANNETTASII

NEAPOLITANI

Sociatis Jeſu.

VER HERCULANUM.

BIBLIOTE... ROMA ... EMANUELE

NEAPOLI, Ex Officina Jacobi Raillard.
ANNO MDCCIV.

Superiorum permiſſu.

ILLUSTRISSIMO,

ET EXCELLENTISS. DOM.

D. ALFONSO

DE CARDENAS

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

FAMILIÆ PRINCIPI,

SACRI ROMANI IMPERII

PRINCIPI MERITISSIMO

Primo Laini, & Regni Neapol. Marchioni, Comiti Acerrarum, Comiti Palatino, Alcaydo perpetuo urbis Plutiæ in Regno Siciliæ, Militum gravis armaturæ Præfecto, &c.

NIC. PARTHENIUS GIANNETTASIUS SOC. JESU.

NOn jure, ſed injuria facerem, ſi Herculanum hoc Ver alteri, quàm tibi nuncuparem, Princeps Excellentiſſime: ſiquidem non tam meum illud, quam tuum eſt: Etenim domi tuæ, tuoq; cum Parente, coram te, tuiſq; eſt habitum. Et quando paternæ hæreditatis ex aſſe hæres fuiſti; Ver hoc una

cum

Digitized by Google

cum Herculano tuo, ad te pertinere non inficiar. Quod tuum igitur tam juſto eſt titulo, tibi, vir optime, ſiſto, reddoq; Habebis in Illo ſi non nitidos eloquentiæ flores, quibus ingenium paſcas, feſtivam certè hilaritatem, qua ſublevare à curis animum, optatoque otio frui; cum negotiorum mole oppreſſus ſeceſſum in amœnioribus literis quæris. Vivam prætereà Genitoris tui imaginem, etſi ſine fuco, aſcitiſq; ab arte pigmentis; ſed nativo ſuo fulgentem colore, ad quam te probè, atq; examuſſim conformes; tuiſq; moribus referas, abundè habebis. Quem etſi Regius avorum ſanguis, illuſtres tituli, ac vetuſtiſſimę dominationis inſignia præclarum in Hiſpania, unde generis originem à vetuſtiſſimis Viſigothorum Regibus rapitis, atq; in Italia reddiderunt; clariſſimum, tamen apud ipſos etiam poſteros egregiæ virtutes, quibus mirè inſtructus, fecerunt. Quocirca eo in uno omnia ornamẽta, decora omnia intueri potes; quibus animum tuum exornes, priſcumq; familiæ decorem comulatius illuſtres. Et ſane ſi regias virtutes, munificentiam dico, magnanimitatem, ac fortitudinem: ſi comitatem, affabilitatemq; quibus omnibus ſe gratiſſimum effecit: ſi faciles mores, animumque ab omni faſtu alienum ſpectaveris, plurimum

mum

mum oppido erit, quod imiteris. Eumq; ſic imagine reddas; ut illius te non ſolum Principatus, ſed virtutum etiam hæredem oſtendas; quæ quidem etſi magna, tua tamen laus erit, ut revixiſſe in te Parentem tuum, jam nobis cuncti gaudeamus, tibiq; gratulemur. Quid vero de ſingulari viri eruditione, doctrinaque dicam? certè paucos ex nobilitate ſimiles habuit: imo ſuperavit univerſos; idq; ex iis ſermonibus, quos ſæpè mecum habuit, & audiſti Tu pariter: nam te etiam intereſſe volebat; ut ſic paulatim doctrinis aſſueſceres: ut non minus in te nobilitatem ſanguinis, quam ſapientiam quoq; trasfunderet: utq; & á fortuna, & ab arte te conſpicuum efficeret; colligi abunde poteſt. Ac proinde etiam ex hac parte habes, quod nervis omnibus æmuleris, atq; ad eam gloriàm contendas: quæ & pulcherrima, & avita eſt. Quid enim tibi pulchrius, aut glorioſius eſt futurum, quàm ſi Parentis tui effigiem, in qua virtutes omnes, omneſq; dotes eminere, ipſe repræſentes: ut in te ille; & tu in illo perpetuum vivas, quod ut facias, ſi quid authoritatis in me eſt, oro, atq; adhortor. Vale, è Surrentino Id. Jun. MDCCIV.

POMPEJUS DE FRANCHIS

Societatis IESV Præpoſitus Provincialis in Regno Neapolitano.

CVM Librum, cui titulus: *Ver Herculanum à Patre Nicolao Giannettaſio Societatis Ieſu conſcriptum*: aliquot ejusdem Societatis Theologi, quibus id commiſſum fuit, cognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint. Nos poteſtate nobis facta ab Adm. R. P. N. Generali Thyrſo Gonzales, facultatem concedimus, ut typis mandetur, ſi ita iis videbitur, ad quos editio librorum ſpectat.

Datum Neapoli 5. Octobris 1701.

Pompejus de Franchis.

Digitized by Google

ILLUSTRISS. ET REVERENDISS. SIG.

Giacomo Raillard ſupplicando eſpone à V.S. Ill. come deve dare alle ſtampe un libro intitolato: *Nicolai Parth.Giannettaſii Soc.Jeſu Ver Herculanum*; per tanto la ſupplica a commetterne la riviſione per la ſolita licenza, e l'averà à gratia ut Deus:

Dominus Can.Carmignanus revideat, & referat Neap.2.Martii 1703.

D.Petrus Marcus Giptius Can.Dep.

ILLUSTRISS. ET REVERENDISS. DOM.

Factum eſt, quod juſſiſti. Legi librum inſcriptum: *Nicolai Parth. Giannettaſii Soc. Jeſu Ver Herculanum*. Et nihil in eo offendi, quod aut Eccleſiaſticam jurisdictionem, aut Chriſtianos mores offendat; ſimulque admiratus ſum eruditiſſimi, doctiſſimique auctoris ingenium, ad promovendas bonas literas factum, quod utile dulci miſcendo, omne tulit punctum. Comminiſcitur longum Peregrinantis iter: at inter eas ingenioſiſſimas fabellas puriſſimo ſtylo depictas, & expreſſas, Hiſtorici, Phyſici, Philologi, imò & Mathematici invenient, quo ſe delectent, & proficiant. Itaque formis excudi poſſe, & debere arbitror, ſi ità Dominationi Tuæ Illuſtriſs. videbitur. Neap. Septimo Idus 5. Martii an.MDCCIII.

Dom.Tuæ Ill. & Rev.

Addictiſſimus Famulus
Canon.Marinus Carmignanus.

Attenta ſupradicta relatione Domini Canonici Reviſoris Imprimatur. Neap.16.Martii 1703.

D.Petrus Marcus Giptius Can. & ſuper edit. Lib.Dep.

ECCELLENTISS. SIGNORE.

GIacomo Raillard ſupplicando eſpone à V.E. come deve date alle ſtampe un libro intitolato: *Nicolai Parthenii Giannettaſii Societatis Ieſu Ver Herculanum*; per tanto la ſupplica à commetterne la riviſione per la ſolita licenza, e l'averà à gratia ut Deus.

Mag. V.I.D. Ioſeph Valletta vid. & in ſcript. ref.

Gaſcon R. Guerrero R. Biſcardus R.

Proviſum per S. E. Neap. 5. Martii 1703.

Maſtellonus

EXCELLENTISS. DOMINE.

VEr Herculanum Clar: ac Doctiſſimi Viri Nicolai Parthenii Giannettaſii; non ſine ſolida animi voluptate, perquàm attentè perlegi; uti quidem tua juſſa, authoriſque dignitas poſtulare videbantur. Ego verò nequiequā in eo animadverti, quod juribus Regalibus adverſetur; ideòque nihil vetare arbitror quò minus publicam lucem liber elegans herclè, ac doctus, aſpiciat: Si modo Excellentiæ Tuæ videbitur, cui fauſtitatem perennem, bonis literis, atque Reip. profuturam, à Deo Opt. Max. enixè oro, deprecorque: Val. Neap. Eidib. Aprilis. ann. MDCCIII.

Tui Obſequentiſſimus
Joſeph Valletta

Viſa relatione impr. & in publ. ſerv. Reg. Prag.

Gaſcon R. Guerrero R. Biſcardus R.

Proviſum per S.E. Neap. 5 Junii 1703.

Maſtellonus.

VERIS HERCULANI

LIBER I.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPUT PRIMUM.

Extremus Campaniæ tractus Sebethum inter & Sarnum amnes deſcribitur: & quod operis inſtitutum ſit, exponitur.

Ltimus ille Felicis Campaniæ tractus, qui à Sebetho amne ad Sarnum excurrit, & quà ſoli ubertate, quà cœli temperie nobilis, non minus Hercule, quam Veſuvio, toto terrarum orbe celeberrimus eſt. Ille à debellatis Hiſpaniis in ea loca victor invectus, Herculanium, & Pompejos condidit: atque Iberi Gerionis boves feſtivo ſociorum cœtu ducens, primam triumphi ſpeciem oſtendit: Ex qua triumphi pompa ab Herculanio ab ſe nuncupato, ad Sarnum

uſque deducta, novum ibi conditum oppidum, Pompejos appellavit, ut nimirum ambo perpetua eſſent ſuatum trophæa victoriarum. Hic ſuis incendiis non minorem, quàm Æthna famam conſecutus: atque ad ſe, eruptioneſque ſuas contemplandas, remotiſſimas etiam gentes evocavit. Eſt autem amœniſſima proſpectu ora, & quà oppidis, quà villis, quà etiam ędificiis ornatiſſima: in medio Biceps Veſuvius aſſurgit, ambituq; ſuo ad duo, & viginti paſſuum millia complectitur; dorſo non admodum difficili, & ferme toto vinetis, ac fructiferis arboribus conveſtito. Ad Septentriones Nolanum, ac Neapolitanum campum habet: ad Orientem Nucerinum: Sarnum ad Meridiem, & Stabienſem agrum ſpectat: ab Occidente verò Cratere alluitur: in quem molli demiſſus clivo deſcendit: atque Herculeo promontorio finitur. in hoc Herculanium ſedet. in ipſo promontorii flexu Herculeus olim portus: qui Herculis ab Hiſpania redeuntis claſſem accepit. nunc Veſuvianis incendiis obrutus, omnino interiit, ut ne veſtigium quidem ſuperſit. A Seberho ſecus oram euntibus, gemini occurrunt vici, unus ad Terducium, Barna alter indigenis dictus. hinc ſub ipſius clivi exordium Porticus, elegans oppidulum, inſequitur. omnis verò, quę à Sebetho Porticum uſque planities extenditur, innumeris Nobilium ędibus diſtincta, atque exornata conſpicitur. Propè à Porticu nobilis villa eſt, quæ ab albo ſaxo Græcum nomen obtinuit; non ſecus, ac extremum Italiæ promontorium à candido lapide, Leuco petra veteribus appellatum. Eſt autem tum ſitus amœnitate, tum ſtructurę elegantia perquam conſpicua. in ea Nymphæum, ad fallendum æſtivis horis otium magnifico conſtructum ſumptu viſebatur. variæ illud imagines ex omnigeno concharum genere
belle,

bellè, affabrèque effictæ, exornabant. inter quas pręcipuæ erant, Pan fiſtula canens, cæruleo in mari natantes Nymphæ, Delphino Siren, Tauro Europa obequitans : aliaque iſtiuſmodi è poetarum penu commenta. Quibus ſummam venuſtatem adjungebant, quatuor è Pario marmore docta artificis manu ſculpta ſigna. erant hæc, clavà inſignis Hercules, Pan fiſtula, Adoleſcens Genius, & nuda Arethuſa. At plurimam loci famam Carolus V. auxit : qui ex Africa victor rediens, hac in villa triduò ad geniale otium loci, atque amœnitatem ſedit. mox Herculem æmulatus novam ex debellatis Afris pompam egit. Ad Barnarũ ædes, & villa altera Cardenidum eſt, & fontium elegantia,& hortorum amœnitate perquàm nobilis. in qua eruditæ familiæ perpetua fere otia, & liber literatis hominibus aditus patuit.

Porticum Retina ſequitur, frequens vicus, copiaque rerum percommodus: ubi propter plurimam loci opportunitatem, Romanæ olim claſſis, quæ ad Miſenum ſtationem habebat, degere claſſiarii milites ſolitavere. non longè in ipſo promõtorio Herculanium eſt: inque Favonii plagam vergit, atque ſaluberrimis idcirco auris continuò perflatur. Salebroſa, quæ ſuccedit, ac durior ob incendia, ſoli facies: etſi multis in locis domita agricolarum induſtria ſit. nempe nulla adeo immitis terræ indoles, quam continuus labor non evincat. In feliciore mox plano novum eſt oppidum, cui à Virgine ſalutata factum à minoribus nomen. quod & apricum, & populoſum eſt. Tandem ad ipſam Sarni ripam Pompei ſedent, Nucerinorum quondam,finitimorumq; populorum commune navale, atque emporium. trans alteram Sarni ripam læta, atque exculta planities ad Aureum montem pertinet; cujus perquam jucundiſſimus proſpectus Theſſa-

la Tempe imitatur . ad illius vero radicem, inque intimo Crateris receſſu Stabiæ viſuntur.

Hac autem amœniſſima terrarum ora, nihil admodum eſt, quod recurrente Vere, vel apricius, vel opportunius, vel elegantius inveniri poſſit: quocirca eo tempore ad animi voluptates à Natura factam merito dixeris. tanta enim cœli indulgentia, tanta camporum, & collium amœnitas, tanta litorum opportunitas; ut plus ad alliciendos animos valeant, quàm ad exterrendos ſuis incendiis Veſuvius. qui unus tantæ felicitati modum facit. Et ſi ſuo cinere, ubere veluti fermento (eſt & id ex tanta vaſtitate lucrum) adeo terram imbuerit, ut generoſiſſima omnis generis vina ex illa proveniant. fructus verò præſtantiſſimi naſcuntur; ut nulli fertiliſſimo quantumvis ſolo invideat. Falerna pyra maxima, & mitia, Appia poma, & ſerotina, Neſpila, Cotonea, odoris fragrantiſſimi: ſorba tantæ magnitudinis, ut pomorum præ ſe ſpeciem gerant. tandem, ut cuncta compendio complectar, nihil admodum eſt, quod in hoc genere accedat.

Ad Porticum noſtræ familiæ ædes, ac villa, quà elegantia, quà opportunitate nobiles: in quibus diutino morbo præpediti degere ſolent, ut miti illa aeris temperie facilius convaleſcant. in hanc ego villam ſolitus verno tempore valetudinis ergo divertere: ne verò otioſus ſedeam erudita cum amicis colloquia identidem habeo. Interdum, ut aliquam à ſtudiis intercapedinem faciam, ad humaniſſimum Mecœnatem me confero, apud quem eleganti exceptus convictu, docta nonnulla inter epulas, aut curioſa permiſcemus. Illa vero, ut ex temporaneo ſermone inter nos habita, in commentaria reverſus domum mox refero. quæ in præſentiarum luci committere ad

juven-

juventutem ad erudita ſtudia incitandam viſum eſt. Atque id unum præſentis operis, cui Herculano Veri, quod in locis Herculi ſacris, actum ſit, nomen fecimus, inſtitutum eſt.

CAPUT II.

Plurima de Sebetho amne, deque illius fonte, ac rivo Neapolim ſubterlabente ſcitu digna, quæſita inter eundum ſunt.

POſt Martias Id:cum nitidiſſimus poſt continentem multorum dierum imbrem, ſol illuxiſſet, & vacatione ſtudiorum exedræ ſilerent, Balbo comite, ciſioque monhippo invectus, ad Barneſes Mecœnatis ædes proficiſcor: ut placidiſſimum illum diem, cum benevolentiſſimo, atque eruditiſſimo viro paulo hilarius tranſigerem. Et ſanè innubis cœli facies, & grata vel in primis temperies, viridantis undique ſoli amœnitas, molliſſimum iter, jucundiſſimus quaquaverſus proſpectus ſumma animum oblectatione afficiebant. nec parvum gaudio ad ditamentum ipſe erat Balbus, ingenuus, ac liberalis juvenis, & quà moribus, quà literis limatiſſimus: atque ob id mihi vel in paucis charus. Dum autem regifico ædificatum luxu Sebethi fontem percurrimus, ita me ille interpellat: Quam aptè de hoc fluvio ſcripſiſti. Naut. VII.

Et ipſe

Pauper aqua; at multo dives Sebethus honore.

Quo nimirum Neapolitani Vates, ipſeque vel in primis, donaſti. Miror ſanè tam præexiguo rivo, qui uno, aut altero ſaltu vadari potuiſſet, ampliſſimum hunc pontem, quem nec ſuperbus ipſe Tibris dedignaretur, imo & Rhenus etiam pati poſſet, impoſitum. Cui

tum ego: At præclariſſimæ urbi debebatur. Quid enim exteræ gentes, quæ quotidie huc confluunt, dixiſſent, ſi in conſpectu hujus urbis, qua majorem poſt Romam Italia non vidit, ut illius digna imperio cenſeri poſſit, in humilem pontem, ac ſublicium incidiſſent? Præterea ſi non fluvio, at certè celeberrimo illius nomine dignus erat. Quocirca mirari jam deſine, Balbe, ſi magnificus iſtic additus Sebetho pons ſit. Hic Balbus: occluſiſti os; non oppedo. Verùm age, dicendus ne fluvius, an potius rivulus? memini enim me quondam apud ſcriptorem quendam legiſſe, innominatam hanc eſſe aquam, atque inter paludes juxta Veſuvium hauriri. Cui ego: At ſcriptor ille, quem innuis, nec me fugit, Poetarum principem non triverat, qui ſub Sebethidis Nymphæ nomine bellè de noſtro amne luſit Æne: VII.

Nec tu carminibus noſtris indictus abibis
Oebale; quem genuiſſe Thelon Sebethide Nympha
Fertur, Thelebaum Capreas dum regna teneret.

Neque etiam Columellam legerat, qui de Hortorum cultu ſcribens, hæc de illo habet.

Et Stabiæ celebres, & Veſvia rura,
Doctaque Parthenope Sebethide roſcida lympha.

Extat etiam per-antiquus lapis ex vetuſtorum mœnium ruinis erutus hac cum epigraphe:

MEVIUS. EUTYCHUS.
ÆDICULAM. RESTITUIT,
SEBETHO.

Non igitur innominatus noſter hic Sebethus, quando ab antiquis uti numen, non ſecus, ac cæteri amnes, habitus, cultuſque eſt. Quem merito Jovianus ſacro cum Parthenope nexu conjungit, dum bellè, ac feſtivè canit

Sparge tuas, Sebethe, nuces: en colligit uxor
Parthenope.

Hic

Hic Balbus; Tu etiam, inquit, in Belliciis idem conjugium, ex quo Sirenes illæ tuæ ortæ ſunt, his verſibus celebraſti

Et olli
Parthenope formoſa parens; quæ vecta per altum
Jonium, grajis è finibus: inq; beati
Litora Crateris cùm deſcendiſſet, amicis
Excepta hoſpitiis à ruricola Sebetho,
Sirenum genus Euboicis prima intulit oris.

Cui ego: Ita enim vero. Et ſanè tot, tantiſque carminibus, ut tu modo ajebas, à noſtris poetis, præcipue Statio, Joviano, ac Sincero celebratus fuit, ut jam maximos etiam fluvios, totoque orbe notiſſimos, fama ſui nominis, æquet. Sed age, tum Balbus, & unde nam ille emicet, quæſo ut exponas. Et ego. Faciam quando id tibi gratum intelligo. Duobus paſſuum millibus ab Aquis Regiis, ſive Doliolo: qui ultimus ejus collis, qui Neapolim intercurrit, clivus eſt, fons ſcatet, ex quo veluti è labro, ſive cratere aqua, quaſi bulliens, emicat, atque in ſubjectum planum effunditur: atque ob id Labulla noſtris popularibus dictus eſt. Erumpens ex hoc fonte aqua cuniculis primum ad duo paſſuum millia excipitur: mox geminas in partes diffunditur; una ad meridiem per paludes fluens Sebethum efficit. id vero eleganter, ut cætera Altilius in celebri Iſabellæ Aragoniæ epithalamio depinxit.

Parte alia, quà perſpicuo delabitur alveo
Irriguis Sebethus aquis, & gurgite leni
Prata ſecat, liquidiſque terit ſola roſcida lymphis.

Altera verò rivi pars rectà per Aquas Regias, & viam, quæ Capuanam in Portam ducit, Neapolim magnifico arcuum ſtructu inducitur: perque univerſam penè urbem variis ramulis dividitur; ut penſilis illa ſupra

 aqua

aquã ionatare videatur. quocirca neſcio an alibi quid mirabilius reperias? id enim ex eo fit, ut ſubterraneo veluti mari urbs alluatur, ac perennibus undique fontibus irrigetur, quod & maxime civium commodo, & oblectationi cedit. Hic Balbus, quis crederet? id me prorſus fugiebat: miratuſque primum in Pontano, cum elegantiſſimum illius opus perlegerem. & adeo placuit, ut etiam verba meminerim: *Priſca quoque*, inquit, *urbis munificentia præter ipſa mœnia, maximo eſt indicio, fluvius intra urbem inductus, excavato ſaxo, in quo vetus urbs tota inerat fundata: eaque cuniculatio, atque effoſſa ſpecus deducta ſubter, maximè celebres urbis vias, atque ad ſingula quadrivia, inqua urbs omnia quondam diſtributa erat, excisi putei è quibus vicinia hauriebat*: Cui tum ego: laudo memoriam tuam adeo ſingularem. Verùm eſt amplius quod mireris: etenim cum hac ætate, quàm ampliſſima creverit noſtra Neapolis, inque altos ſe clivos erexerit; mirum ſanè eſt videre aquam ad eminentiora evectam, perque innumeras fermè vias ſubterfluere. Id autem noſtræ petræ clementia factum eſt: cum enim fiſſilis illa ſit, quam facilè illiuſmodi cuniculationem quaquaverſus inducere: Quod etiam ad purgandam urbem, atque immittendas in mare ſordes quàm maximè conducit. id autẽ neſcio an alibi invenias. Ita enim verò, tum Balbus. Sed age, & cur iſte per urbem diſtributus tàm fabrè, ac commode rivus, Formellis Pontano vocatus ſit, ediſſere? ludit enim feſtiviſſimus poeta hoc carmine:

Eſt inter natas facunda prima Labulla

Nomine Formellis.

Hoc etenim ſub Nymphæ nomine rivum illum appellat, à quo D. Catherinæ templo, quod juxta Capuanam portam ſitum eſt, vulgò cognomen inditum.

Cui ego: quia Aquæductus quo rivus delabitur, extructi fornices Formæ, & Formellæ à noſtris dicuntur: atque hinc fluvio cognomen factum eſt. Intelligo, tum Balbus. Sed cedo, cur tu in hactenus editis tot operibus, hujus Nymphæ, atque illius facundæ parentis Labullæ nullam mentionem feciſti? & tamen Neapolitani poetæ ſummis illam laudibus celebrarunt, nam præter laudatum Jovianum, Donatus Francus in ſua Neapoli venuſtè luſit hoc modo:

Sed quo me rapis heu raucum puriſſima Nympha
Nympha Labulla urbem fonte perenne rigans?
Illabens ſubter vicatim mœnia circum,
Perque domos large flumine, perque vias.
Atria aquis, domus omnis aquis, urbs omnis abundat
Nilis & centum fontibus unda venit.
Præbet ubique libens ſitienti pocula lympha,
Splendidior vitro, dulcior ambroſia.

Alibi verò Nymphæ hujus, Sebethique amores ita perquam molliſſimè proſequitur:

Cantabat vacuus curis Sebethus ad amnem,
Si vacuum ſineret perfidioſus amor.
Ipſa veni ad ſalices, & opaca umbracula vitis,
Ipſa veni ad noſtros culta Labulla modos.
Culta Labulla veni: ſunt hic tibi ſerta parata,
Nexa ſimul calathis, juncta ſimul violis.

Cui ego: optime me admones, Balbe; faciam ut in Bellicis non deſideretur præclariſſimæ hujus Nymphæ, atque in nos benevolentiſſimæ tam ſplendidum nomen. Et Balbus: Id abſte expecto. Et, quæſo, ut te ocyus moveas: nam, ut video lentè nimis de illuſtri opere agis, ut de illo curam depoſuiſſe videatis. Atque hæc, ut dicta, in Mecœnatis ædes pervenimus.

CAPUT III.

Dum ad nitidum Xyſti fontem una cum Mecœnate conſeſſum eſt, Authoris in Ægyptum navigatio, quaque ſub exordium acciderunt, narrari capta.

Cum ego, & Balbus è ciſio, quo Neapoli ad Mecœnatem veneramus, deſcendiſſemus, humaniſſimum ſtatim virum in Xyſto deambulantem convenimus. qui vix accepta ſalute, in amplexus ruens, benevolentiſſimè, ut ſemper excepit. & Fortunatiſſimus, inquit, hic mihi dies, quo veſtra præſentia, ac colloquio frui licet. Mox ubi ad fontem, qui medio in Xyſto nitidiſſimis aquis ſaliebat, altæque circum cupreſſus coronabant, conſeſſum eſt; ſumma me, inquit Mecœnas, cupido inceſſit, Parthenie, ut ex te Navigationem illam tuam,quam vi. Naut. innuis,audirem. nam, ni mea me fallit opinio, mira quædam & curioſa continebit. Cui ego: Faterem libenter, ni merito vererer,ne tibi tædium allaturus eſſem: adeo prolixa res eſt. Et ille: Imo faſtidia deterges. & uſque ad prandium longum in medio tempus exiſtit. Tum ipſe: Næ ergo male morigeratus, qui tibi, cui me plurimum debere profiteor, id negem. Quæſo tamen, ut parcas, ſi non eam habeam in promptu verborum copiam, qua condiri ſermo poſſet, ut tuis eruditis auribus minus faſtidioſus exiſteret. Et ille: Mitte iſtam curam. ſimplicem, ac puram ego elegantiam in familiaribus vel maximè colloquiis deſidero. in quibus odioſa ut plurimum emendicata illa ex ſententiolis, affectatoque dicendi cultu, elegantia. non ſecus ac in quotidiano convictu ſimplicem apparatum quæro.

cupe-

cupedia, atque intinctus in feſtos dies rejiciamus. Age igitur, ordire, ut ajunt, telam. ego te ab ovo uſque ad malum attentiſſimis auribus, ſummaque audiam voluptate. Neque id grave futurum duco tuo iſti adoleſcenti, cujus perſpecta mihi indoles eſt. Tum Balbus: Imo gratiſſimum vel ex hoc præcipuè, inquit, quod tibi placere ſentiam: cui non minus quam Parthenius ſum beneficiis quamplurimis implicatiſſimus. Ego verò: Atque audite. Ut verò rem penitus teneatis, altè ordiar, atque à capite, ut dicitur. Eam ipſe à natura indolem ſortitus ſum, ut intra anguſtos patriæ fines contineri vix ferrem. quocirca à puero crevit mecum amor, univerſum, ſi potuiſſem, terrarum orbem peragrandi. quem ego quotidie, ea adductus ratione roborabam; quod hic ſapientis animi, atque excelſi genius eſſet: & quod una hac via abditarum rerum ſcientiam, atque omnium populorum mores, ac ſtudia conſequi quàm faciliter valuiſſem. Ut enim ait Strabo, prudentiſſimi apud veteres heroes habiti, qui in remotiſſimas regiones peregrinati fuiſſent. Ita prudentiſſimum ab Homero Ulyſſem decantatum, quem ſemper ἄνδρα πολύτροπον appellat, quam verò prudentiam non aliunde hauſit, quàm quod, ut idem cecinit

Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω.

Hoc loco Mecœnas: Ita enim verò, atque ob id Hercules, ac Dionyſius ſummis laudibus commendati, & prudentiſſimi, fortiſſimique habiti. nec aliter Pythagoras, ac Tales Mileſius immortalitatem nominis conſecuti. qui ex longa, quam in penitiſſimas terrarum plagas peregrinationem ſuſceperunt, redeuntes, ſecum unà in Græciam diſciplinas, leges, ipſamque humanitatem devexere. quæ mox in Italiam feliciter transvecta. Cui tum ego: Eruditè, tu quidem, ut ſoles.

les Etenim cum ex uno ſolo,quamvis ubere,atque excultο cuncta plantarum genera minimè proveniant; quare optimè poeta

Non omnis fert omnia tellus.

ita prorſus una Civitas,una Provincia rerum omnium, ſcientiarumq; notitiam ſuppeditare non ſatis eſt. atque ob id perquā utilis eſt peregrinatio. quæ, ut optimè Menander ; βίον τ᾽ἴθησι σωφρονέστερον . Hoc loco Balbus, qui numquam ultra Campaniæ fines pedem extulerat: At ego, inquit, iſtud tuum ingenium non probo.ſiquidem ex longa peregrinatione magna, ut plurimum fit vitiorum acceſſio, probitatis nulla: & externos etiam mores, patriis poſthabitis, facile induimus. quod & ſcythæ Anacarſidi eveniſſe proditum memoriæ eſt. quod & ei capitale fuit. quocirca meritò Ælianus, ut ait Philoſtratus, gloriabatur; quod numquam extra Italiam navigaſſet: imo ne noviſſet quidem mare. atque ob id ſumma à ſuis obſervantia habitus, magnaq; auctoritate valuit. Cui tum ego:Verùm aliter ſapientiſſimi quiq;arbitrati ſunt.nec tantum patriæ noſtræ tribuendum, ut non eſſe etiam in aliis locis res plurimas exiſtimemus,ex quibus non mediocre referre lucrum poſſimus.Sed ne lōgè ab inſtituto deflectamus, illa mihi ſemper hæſit animo cupiditas, viſendi orbem univerſum. cumque per ætatem, ac parentes non liceret, pictum in tabulis mundum, quod unum in me ſitum erat, aſſidua meditatione percurrebam. Non tamen id ſitim fallebat, ſed magis, magiſque accendebat: quocirca occaſiones omnes quærebam, quo expleri tandem animus, potirique voto potuiſſet. Commorabatur Neapoli homo quidam Britannus genere,qui cum meus pater mercimoniorum cauſſa ſummam familiaritatem contraxerat. atque ob id frequenter ad nos ventitabat. & quoniam

niam mira conditus urbanitate, & moribus candidiſſimis toti familiæ erat acceptiſſimus. ſimul ac domum ingrediebatur, obviam ſtatim omnes occurrebamus, & ſalute data, atque accepta, feſſum nobiſcum recipiebamus Ego ſæpe illum de exteris nationibus, apud quas peregrinatus fuerat, plurima interrogabam. gaudebat ille hac mea indole, meque præ cæteris diligebat. Sublato mox peſtilentia patre cum univerſa familia, unus ego penè miraculo ſuperſtes fui. Hoc loco Mecœnas: Num, inquit, te etiam peſtis corripuit? Et ego: Ita verò. nec tantum tumore ad inguina enato, ſed etiam puſtulis laboravi: ac tanta vis veneni fuit; ut etiam correpto cerebro, delirium moverit. Et ille: Quo pharmaco convaluiſti? Cui ego prorſus nullo, neque enim tum erat, qui mei curam ſuſciperet. Ille verò: Suſceperunt certè ſuperi, qui te nobis ſoſpitem ſervaverunt; ut tot nimirum eruditos libellos conſcriberes. Credo equidem, tum ego. verùm pænitet me tanti beneficii, haud pares, ut debueram, gratias reddidiſſe. Sed pergamus porrò, ne hujus diei gaudia triſti illa recordatione corrumpamus. Cum igitur peſtilentia mancipatus, mei jam juris eſſem, acrius ad id, quo nihil antiquius habueram, animum intendebam. Forte fortuna accidit, ut longo poſt tempore in Britannum illum veterem amicum offenderem: qui ut me, quem peſte cum tota familia periiſſe crediderat, ex improviſo, ac præter ſpem vidit, illico in amplexus irruit, tantaque lætitia affectus eſt; ut non ipſe majorem percepiſſem, ſi in redivivum parentem incidiſſem. tanta in extero homine charitas erat: quæ ſæpe numero in noſtratibus, imo & in propinquis ipſis deſideratur. Poſtea verò quam ille de mea familia plurima, ego de ſua percontatus eſſem, eò tandem, quò maximè volebam, devolutus

ſermo

ſermo eſt : ſe nimirum navigationi accingere. Tum ego ingenti erectus ſpe: Numnam, inquam, in Britanniam? Minimè, ille: ſed in Ægyptum. Et ego: Sed qua navi? Tribus, inquit, ille Britannicis, quæ hic ſtant in anchoris. quapropter ſi tibi eadem mens perſtat, oblata occaſio eſt, qua explere deſiderium tuum poſſis. ipſe tibi commeatum, cæteraque neceſſaria ſuppeditabo. Tum ego tanto perculſus gaudio ſum, ut numquam alias. quocirca cum gratias homini tam benevolenti, quàm qui maximè, plurimas egiſſem, conſtitutaque profectionis die, domum bona plenus ſpe, me recipio. Hic clam, ne is ſub cujus tutela eram, & qui ſæpius à ſimili conſilio me retrahere conatus fuerat, rem reſciret, ad navigandum me accingo. tota verò ſupellex, totum viaticum quod mecum ferrem, pauci admodum libelli, quibus otium fallerem, & bis centum aurei ex iis, qui Venetiis cuduntur, fuere. Ubi verò dicta profectioni dies præfulſit, hoſpite, ut ajunt, inſalutato, in portum convolo, conſcenſaque ex tribus illis navibus prætoria, quæ ad belli caſus inſtructa erat, vela fecimus. Hic Mecœnas: Audax ſanè conſilium, & ſupra ætatem. Ita verò, tum ego, non inficior. ſed danda ipſi ætati venia, & magnanimo illi deſiderio; quo ardebam miro modo. Eſt etiam & illud, quod acri me ſtimulo incitabat: ſic ſcilicet fieri poſſe, ut veluti emancipatus mei tandem juris eſſem. Sed redeamus quò nos ventus ferebat. erat hic Aquilo, qui ſecundo in velum flatu ſpirans, brevi nos ad ultimos Crateris noſtri fines deduxit. Hic ego illud Statii repetens

Dextra ſalutavit Capreas, & margine lævo
Sparſit Tyrrhena Mareotica vina Minerva.

Vale, inquam, chariſſima mihi quondam, Parthenope,

pe, valete patrii colles; & tu tandem amœniſſime terrarum ſinus vale. me terræ aliæ, alii colles, aliique ſinus vocant. At parcite mihi, quæſo, ſi vos ego in tam tenera ætate relinquo: impatiens quando mihi datus à natura animus, inter anguſtos unius terræ fines contineri. omnes luſtrare terras, ſinus omnes excurrere, populos omnes adire, cunctorum mores, legeſque edoceri, unicum illius votum eſt. Spero tamen fore, ut ad vos incolumis redeam, iterumque ſoſpites vos, ac ſalvos ſoſpes ipſe, ſaluuſque reviſam. Imo & illud lucri ex peregrinatione futurum, ut ex collatione reliquarum regionum chariora mibi in poſterum habenda ſitis. ita enim natura comparatum, ut abſentia deſiderium pariat: nec niſi ex amiſſione, quanta res ſit, cognoſcamus. Atque hic cum omnem quaquaverſus Craterem oculis complexus eſſem, fateor me patrii ſoli charitatis ſenſu correptum, ut ſponte lacrymæ proſilirent. verum magna ſtatim inductione animi erectus, latrymas deterſi, mærorem que omnem illicò excuſſi.

Sed jam freti anguſtiis ſuperatis, per exteriora Peſtani ſinus hibernum verſus Occidentem obliquato velorum ſinu navigabamus. Dies, qui primus à Martiis Kal: erat, ſereniſſimus effulſerat, quam ſerenitatem ſuis ipſe auris placidiſſimus Aquilo roborabat. mare modicos in fluctus aſſurgens, interque cæruleum recurrentium undarum colorem, niveam earumdem admiſcens ſpumam, pulchram oculis ſpeciem exhibebat. Ego ad navis ſpondam ſedens, illius curſu, quo pennata quaſi ſagitta, pervolabat, fluctuſque diſſindebar, mirificè delectabar. Et jam deſcendente in occaſum ſole, Leucoſiæ in conſpectum ventum eſt. nec longè Palinurus, quique Bunenti ſinum montes intercurrunt, conſpiciebantur. Hic cor-

pori-

poribus procuratis, in puppis cubiculum unà cum amico me recipio. ille ſtatim ſomno correptus altè indormivit. ego verò, & ſi nullum mihi mare faſtidium creet, nihilo tamen minus, cum numquam aſſueverim in perpetua illa navis agitatione quieſcere, vix claudere oculos quivi, niſi circiter diluculum: quo propter nimiam laſſitudinem, leviſſimo ſopore perfuſus ſum. Ex quo brevi excitatus, inque altum navis tabulatum egreſſus, rogo ubinam eſſemus? Tum amicus, qui me prior aſcenderat: Inter Strongylon, inquit, quæ una ex Æoliis eſt, & Calabriæ litora. Tum ego lætus & alacer omne circa pelagus, terras omnes avidiſſimè contemplabar. Præfectus, quoniam reliquæ naves longè aberant, inferiora vela demitti jubet, ſocioſque expectari. etenim cum per anguſtias Sicilienſis freti jam curſus celeraretur, timebat ne in Batavos ex Oriente redeuntes, quibuſcum internecinum id temporis Britanni bellum exercebant, ex improviſo inciderent. Ubi verò reliquæ duæ naves prætoriam aſſecutæ, directo inter Libonoti plagam, & meridiem clavo in ventum vela laxavimus. & quando langueſcere Aquilo cæptaverat, cuncta nautæ ſuppara explicuerunt. Totum autem diem cum navigaſſemus, ad Brutium tandem promontorium perventum eſt. Hic menſa, erat enim jam veſper, inſtructiſſimè in puppi adornata, cænavimus. & mirum ſanè, quot præ lætitia, Campanoque Libero exſtimulante, calyces Britanni fregerint. Hic Mecœnas: Quid tu? Cui ego: Vix tandem obtinuere, & ſi me precibus oneraſſent, ut unum exhaurirem. ut enim te certò non fugit, à vino ſemper abſtinui. Et ille: Teneo equidem: atque idcirco te interrogavi. verùm contende, quò cæperas; res enim mihi accidit quam gratiſſima. Et ego: Attendite: ſilumque narra-

narrationis retexo: Thracio è Brutio ſinu modicis auris perflante, tota nocte navigatum eſt. ubi verò diluculum illuxit, in Pelorum, quod unum ex tribus Siciliæ promontoriis eſt, devenimus. At quia æſtus, qui antea è puppi deſcendebat, jam refluere incipiebat, & tenuiſſimus ventus erat, in ipſo freti veſtibulo inhæſimus. Hic ego amœniſſimum illum proſpectum intuens, miram oppidò voluptatem hauriebam. Hoc loco Mœcenas, Quæſo, inquit, ut ad mirabilem illum terrarum ſitum, vivis, ut ſoles, coloribus depingas. Cui ego: Faciam, quando ſic jubes ſed vereor ne tempus non ſuppetat. Ille verò: Abundè tempus erit & ſi abſolvi narratio hoc mane nequit; à prandio, quod ſuperfuerit, occantabis Tum ego: Benè eſt dicam igitur, quando aures mihi veſtras datis intentiſſimas. Dextra ad occidentem Solem Neptunius mons eſt, Mamertina etiam juga appellant, qui ſenſim in molles clivos demiſſus in humilem tandem Pelorum deſcendit. A Peloro ad meridiem quam longiſſima ora excurrit, collibuſque iiſdem circũplectitur. in illius fere umbilico, ubi educta in eam ſe leviter falcem curvat, qua nihil mirabilius terrarum orbis jactat, portumque efficit tota Europa celeberrimum, Meſſana ædificata eſt; quæ in eos ſenſim, quibus coronatur clivos, aſſurgit: & quà portus commoditate, quà ædificiorum magnificentia, quæ theatri in modum poſita, ſuperbiſſimam venientibus ſcenam exhibent; urbium quotquot in Sicilia ſunt, facile princeps. colles adeo pectiti, & quà vineis, quà arboribus omnis generis convestiti, ut nihil liceat videre pulchrius. Læva ultimus Calabriæ Apenninus conſurgit: qui & ipſe modicos in colles ſe ſubiicit, inque Scyllæum jugum exporrigitur. ex quo longiſſima pariter ora Herculeum verſus promontorium, quod poſtremum Italiæ ad Occidentem

eſt. Ipſo in freto, Meſſanam contra, Columna Rhegina, quæque à Neptuno nomen etiam obtinuit, poſita eſt. quam ſupra Cœnys promontorium, nec procul cognominis amnis interfuit. infra Rhegium Julium. una ex quatuor celeberrimis urbibus, quæ in extremo Italiæ angulo ſumma olim potentia floruere. & tantæ tum magnitudinis, ut à Columna Rhegina ad promontorii uſque fluxum omnem mœnibus, edificiiſque oram occupaverit. Amœnam finibus oram, lætiſſimis diſtinctam hortis, frequentibus interpictam ædibus, ac villis, aprici, virideſque colles præcingunt. qui & ipſi proſpectu jucundiſſimi, altiſſimos alios ſupra ſe vertices, ſylvas opaciſſimas oſtentant. Plurima tum in Italo, tum Sicilienſi latere oppida ſitu, aſpectuque pulcherrima viſuntur. quapropter mira ſpectantibus voluptas; ut & oculi viſu, & gaudio ſaturari animus abundè valeat. Dum autem avidus ſingula contemplabar, nunciatum præfecto, ipſo in aditu juxta portum quatuor ſtare in anchoris Batavorum naves, & eas bellico apparatu inſtructiſſimas. Quo ille nuncio perculſus, declinare ſiculum litus, inque Herculeum promontorium curſum vertere conſtituit. quod & illico præſtitit nam ortus ex improviſo Borrhapeliotes, in vela, præfectiq; vota ſecundus perflavit id mihi ingratũ primùm accidit: miro enim Meſſanæ urbis deſiderio, videndæque Carybdis tenebar. at cum recogitarem mox, ita fieri, ut è periculoſa pugna evaderem, æqui, bonique duxi: ſolabatque deſiderium evaſione periculi. At brevi in novas iterum anguſtias, ac mærores delapſus ſum Etenim cum Batavi noſtras naves Britannicas eſſe, & numero, inſtructuque impares, eductis illico anchoris, explicatiſque in ventum velis in nos contendunt. Hic Mecœnas: Huic ego navali pugnæ libens interfuiſſem. Credo equidem, tum ego quippe

quippe virilis tibi animus, ac regius eſt. at mihi, qui vix è pubertate exceſſeram, & pugnas nonniſi in tabella videram, non exiguum mœrorem futurum illud certamen incutiebat. Quod autem quam maximè timebam, illud erat, quod nec tu certè æquo animo tuliſſes: ne ſcilicet Britanni deſperata victoria, ne in hoſtium, quos capitaliter oderant, manus inciderent, tormentarium in pulverem ignem iniicerēt: & ſic immani omnes incendio conflagraremus. Tum Mecœnas: Hunc ego morem tam barbarum, quam qui maximè, haud equidem ferre potuiſſem. At ferendus, tum ego, vel invitis erat. Hic Balbus: Anne, inquit, ex eo elegantes illas Diras, iſtum adverſus morem concepiſti, quas tandem in Navalibus produxiſti? adeo mihi placuerunt, ut etiam verſus teneam. Cui ego: Rem ipſam putaſti. At Mecœnas: Recites quæſo, Balbe. Cui hic: Geram hunc tibi morem: etſi id poetæ veſtri ingratiis fieri certò ſciam, ſed det mihi veniam: & tibi, cui multum debet, gerat vel ipſe morem. ſtatimque recitavit:

Major at interdum tibi, Dux Romane, timenda
Pernicies eſt illa; furens ne barbarus ira,
Nempe ignominias, & victi nomina ferre
Impatiens, pyriam ſubjecto fomite cellam
Incendat: rituque fero, atque immanibus auſis
Devoveat ſeſe Diris, & vindicet igni.
Hoſtis ne palma victor potiatur, iniqua
Sorte amat oppetere, & vivum ſe tradere flammis.
Victorem, victumque pyra comburier una,
Eſt aliqua & victis victoria. Qui furor? aut quæ
Humanas tantum vexat dementia mentes?
Tantum & vindicta ſtimulus mortalia corda
Torquet agens? Verùm non hæc conſtantia fortis
Eſt animi, rerum diſcrimina nulla timentis,

Quæ fortuna ferat contraria, quæ varians Mars.
Sed timidi, imbelliſque, acri qui pectore non ſe
Exſuperare valet, fatumque aſſurgere ſupra.
Quippe inimica premit cùm ſors, caſuſque ſiniſtri,
Haud equidem vitam miſero contemnere multum eſt.
At virtus animi fortiſſima, robur ahenum
Pectoris, arbitrium ſortis perferre: neque unquam
Caſibus adverſis frangi: generoſus & ille eſt,
Qui valet eſſe miſer, ſævamque evincere ſortem.
Sed quid de tali virtutem pectore quæro?
Cui non humani ſenſus, cui nulla feroci
Eſt pietas innata animo: riget aſpera tantùm
Barbaries, & bruta rigent rabieſque furorque.
Dicite crudeles gentes, quæ lacte ferino
Pavit Hyperboreis genitrix vos ſæva ſub antris?
An Piſtris fuit illa? an Piſtri immanior Orca?
An quæ ſubjectos vos deſpicit Urſa maligni,
Credo equidem, rigor ille poli morem indidit atrum.
Ni forſan permixta Erebo, & caligine cæca
Vos æterna ſinu Nox obſita fudit: & ipſa
Eumenides genitos vos excepere ſorores?
Quæ mox anguineo lactantes ubere, iniquum,
Immanemque animis inſtillavere furorem:
Quo ſenſus crevere truces, & barbara corda:
Digna parente Erebo, Diriſque altricibus illis.
Vulcano quibus eſt potius flammante cremari,
Quam ſit victori faſces ſubmittere: & æquo
Ferre animo, Mavors, & ſors quæcumque pararint.
O precor! o miſeri! Stygios dediſcite mores:
Quos non Hircana, quamvis feritate potentes,
Non Libyca coluere feræ, non Dipſades, & qui
Æthiopum rabidi vaſtant deſerta dracones.
Naturam veſtram induite, & revocate relictam
Formam hominis, revocate animos. communia vos ò
Iura·

Juraque Naturæ moveant, legesque Deorum.

Ut recitavit, quamplurimas, inquit Mecœnas habeo tibi gratias, Balbe, quod iſtis me verſiculis demulſiſti. meque intuens, Perge porro & pugnam illam enarrato. Tum ego: Ubi primum Batavorum naves adventare præfectus animadvertit, armari illicò omnes juſſit, atque ea expediri, quæ ad repellendum hoſtem neceſſaria ducebantur. potior verò, atq; impenſior cura circa tormenta fuit, quibus longe diſtinere Batavos poſſe arbitrabatur. magno igitur concurſu in inferius tabulatum itum eſt. Ex his verò, qui in ſuperiore permanſerant partim ſclopis, partim haſtis præmuniti: partim ad regenda vela conceſſerunt. At prius quàm omnis multitudo in diverſas ſe partes divideret, hac ferme oratione ad pugnam præfectus incitavit: Si paribus nobis armis decertandum eſſet, haud equidem in præſentia vos, ſocii, ad ineundum certamen inflammare oporteret; quando veſtra pluribus mihi cognita experimentis virtus eſt. Siquidem oſtendiſtis ſæpè quam fortes vobis animi, & in pugnas paratiſſimi. quia verò & numero navium, & bellico apparatu nos hoſtes ſuperant, idcirco veſtri accendendi ſunt animi, ut fortiores effecti, virtute numerum, inſtructumque penſeris. neq. id, quod nunc à vobis efflagito novum eſt. demonſtraſtis enim non ſemel, quam valida virtus ſit, cum in anguſtiis verſatur, & quantum creſcant animi, cum in certo ſe periculo conſtitutos deprehenderunt. Quocirca ſic vobis ſtatuite, ut hodie vel maximè præſtandum ſit, quod alias tanta laude præſtitiſtis. vel igitur nova victoria relatum decus cumulandũ eſt, vel honeſta morte occumbẽdum. Vix hęc locutus, plura tempus non patiebatur, ſignum dari juſſit: navibuſque in trianguli formam inſtructis, adventantes jam hoſtes opperiebatur. Hic

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

amicus me admonet, ut in ultimum tabulatum deſcenderem, ibique in tuto pugnæ exitum expectarem. Cui ego: Næ ipſe lepus, qui in caveam me coniiciam. Hac in puppi cum reliquis in caſus omnes ſtare mihi certum eſt. condamque me in Numinis ſinu, ubi tutiſſimus conquieſcam. Hoc loco Mecœnas: Laudo, inquit, conſtantiam, atque animoſum pectus quod ab illa ętate minimè expectabam. At illud unum, tum ego, non parum mihi animum torquebat, quod nullus inter tot heterodoxos catholicus Sacerdos eſſet qui me per ſacram confeſſionem expiaret. Hic Balbus: At non certò, quod unum reſtabat, atque in re ſitum, prætermiſiſti? Cui ego: Intelligo. non omiſi certe. ſed in genua accidens, quo majori potui animi dolore, veniam à Deo enixè precatus ſum.

Sed jam reboare fulminalia incœperant. etenim ubi primùm Batavorum prætoria intra teli jactum eſſe videbatur. explodi hoſtilis præfectus tormenta juſſit. Exploſaque illico ad triginta, tanto fragore, ac fumi nimbo, ut mihi erupiſſe Æthnam viſum ſit. At quoniam vel revera intra ictum nondum venerant, vel præ nimio maris æſtu rectà collimare non poterant, ictus fere omnes incaſſum ceciderunt. Cum verò latus hoſtica navis obverteret, ut reliqua in nos tormenta exoneraret, noſtra ſuas bombardas exploſit. mirum ſanè, & ego miraculi loco duxi, quæ longior præ cæteris erat, directò in clavum pilam tanto impetu evibravit, ut in plures illico partes perfregerit. quo caſu veriti hoſtes ne ventorum arbitrio in transverſum ageretur, vela illico demiſere. reliquæ vero Batavorum naves prætoriæ timentes, ad illius ſe auxilium converterunt. Nos interea fortuna uſi, & vento, qui jam vehementior ſpirabat, in altum curſum deflexímus Hoſtes quia nos aſſequi deſperabāt, & jam

ingen-

ingentem inſtare tempeſtatem videbant, Meſſanam ſe iterum receperunt. Ego perquam lætus quod ſine periculo tam curioſo ſpectando interfuiſſem, gratias Numini egi quam ampliſſimas: precatuſque, ut quemadmodum cœperat, navigationem illam fortunaret. Hoc loco Mecœnas: Gratulor, mi Parthenie, te ex alea illa quam maximè periculoſa feliciter evaſiſſe. & ni me fallo, tum navalis belli rudimenta poſuiſti: quod jam tradere facili tuo illo carmine, cujus modo Balbus mentionem fecit, meditaris. Cui ego: In ea ætate de hoc ne cogitaveram quidem. eſt tamen nunc, fateor, maximum incitamentum. At nos ex irato Marte, in furentem Æolum, turgidumque Neptunum, nempe è patella in prunas, ut aiunt, incidimus. ingens derepentè tempeſtas exorta eſt: tantoque nimborum apparatu, ut brevi nos abſorptura videretur. & ſane quam horrendum erat videre aerem identidem coruſcare, atque exardeſcere, fremere Oceanum, atque immani æſtuantium undarum volumine, ac geminato, nunc in cælum attolli, nunc ſcindi, ac reboare, nunc in Tartara reſorberi: denſiſſimas cogi nubes, inque nigerrimã ſe noctem cælum inducere: audire ingentes tonitruum fragores, fulminum ictus, ac ventorum conflictus perquàm horribiles. quin & ipſius maris interminatus proſpectus (qui enim extremi cernebantur, montes nubes obduxerant) terribilis maximè, ac formidandus erat. Hic Mecœnas: Quid tu, inquit, in tali rerum ſtatu? Cui ego: Jam me ſuſceptæ peregrinationis cœperat pœnitere. verùm quia jacta jam alea, revocari non poterat, quod dura neceſſitate impendebat, ferendum virtute arbitrabar & ne timori ſuccumberem, certis animum ſtimulis erigebam. ſedne feramur extra lineam: nam ſi ſic ſerò domum redibimus; & ego defatigatus pene ſum. Tum ille ſubridens: Ne dubites,

tes,conſtitutos præteriri terminos non patiar. ut convivii magiſter, penes quem negotium, nos admonuerit, pranſum ibimus . ſi verò brevis futura non ſit coqui mora; velim illam æqui, bonique conſulas. faciet enim id veſtrum gratia. Cui tum ego: Nolo tecum officiis contendere, utqui impar juſta retribuere . quocirca geram tibi etiam ea in re morem: etſi à lautiore convictu non parum abhorream . Verùm his prætermiſſis; redeo ad propoſitum. Præfectus vir magni animi,& tempeſtatibus exercitus,ſuprema confeſtim vela demitti, atq; uno artemone relicto, violentiſſimum accipi ventum juſſit : & quoniam hinc Libycus , illinc Thracias mutuo occurſu confligtabantur , modo hàc, modo illàc obliquare ſinus cogebamur : adverſiſque ex partibus irrumpentes undas excipere . Quia vero jam navis aquam haurire cœperat, ad antliam,ut illico egereretur, magna feſtinatione itum eſt . Poſteaquam verò quam ſolidum in ea diem perturbatione,periculoq; tranſduximus, quod minimè ſperabamus, evenit. nam cùm , occidente Sole recrudeſcere venti ſoleant, tum è contrario remiſſa procellæ vis eſt . exortoq. ex improviſo Borrhapeliote , qui præterito die ſibi maris imperium vindicaverat, vela iterum placidiſſimus intendit tùm gubernator in Hibernum Orientem, ut ratio poſtulabat , clavum convertit . & quamvis magnus eſſet undarum æſtus magnumque mihi faſtidium crearet, proſpero nihilominus curſu tota nocte navigavimus Hic Mecœnas ſic me interpellat: Haud equidem ea tu nocte oculis ſomnum vidiſti? Cui ego: Quis crederet? tanta laſſitudo fuit ; ut cum brevi cœna ex nautico pane , nauticoque ritu apparatum , aceto nimirum , oleoque imbuto, me refeciſſem, ſtatim condormivi . imo perpetua illa navis agitatio, cui jam aſſueveram, conciliare mihi ſomnum viſa eſt.

Manè

Manè inſequentis diei, ubi experrectus, in ſupremum tabulatum aſcendi, miram cœli ſerenitatem, ac pacatiorem jam factum Oceanum ſummo gaudio cõſpexi. perflabat idem ventus, noſque felici, ut optabamus, curſu deferebat. Ego amicum rogo, ubinam eo puncto verſaremur? Et ille: In apertiſſimo Ionio: & ut nautæ coniiciunt circiter quinque & quadragenas longitudinis partes. Et ego: Sed qua in latitudine? Ille verò: Id ipſum indagare jam gubernator adnititur, Eamus, tum inquam ego: aveo enim inſpicere quam id ille arte perficiat, & quo inſtrumento. his etenim in ſtudiis me aliquantulum verſatum non inficior. Itum igitur in puppim eſt. Hic Gubernator collocato in ſuperiore parte quadrante Geometrico perquam amplo, ac Solis altitudine indagata, ſe coniicere affirmabat nos juxta quinque & trigeſimas latitudinis partes verſari. Interea loci, qui in ſpecula vigil excubabat, ſe navim videre admonet, eque æſtivo oriente vela quàm per obliqua facere. Tum ego: Faxint ſuperi ne iterum nobis pugnandum ſit. illa tamen me cogitatione ſolabar, quod facile ex una navi victoriã reportaremus. tandem duabus, non amplius clepſidris exactis, obviam illam habuimus. erat autem, ut ex vexillo ſtatim deprehendimus, Veneta, quæ nos gemino tormentorum ictu ſalutavit: nos pari illam officio complexi ſumus. mox dimiſſo lembo, quo ex portu ſolviſſet, quidve afferret novi? interrogamus. Veneti ſe ex Cypro navigare, nec niſi Cydonia tranſiſſe, nulloſque in piratas incidiſſe: nec niſi Gallicum inter navigandum myoparonem longè conſpexiſſe. Quibus cognitis, curſum per eandem plagam, Rhombum novi dicunt, totum eum diem continuavimus. Sub veſperam langueſcere ventus cœpit, ac pacatior maris æſtus reſedit: quocirca totam mox noctem ſum-

ma quiete, placidiſſimoque curſu vela fecimus. Prima ſed jam ferrugine illuceſcente , illud Cretæ promontorium conſpeximus ,quod Arietis frons dicitur, cujus ego aſpectu quam maximè delectatus ſum . ut autem vento Cretenſi è litore perflante uteremur , univerſam eo die inſulam radimus . Inclinante die cœlum rubeſcere,idemque Apeliotes vehementer ſpirare occæpit, idcirco, velum in eum dedimus . quo ea nocte uſi, & ſecuto mox die, circiter IV. à meridie , in Alexandriæ coſpectum pervenimus.Hic jactis juxta Pharum anchoris , in navi pernoctavimus . At ea mihi nox tam prolixa viſa eſt , quam quæ prolixiſſima : tanto nimirum deſiderio flagrabam videndi principem olim urbem, non modo Ægypti , ſed totius penè Africæ: & Nilũ in primis, de quo plura inaudiveram. Atque in hoc ſermonis articulo convivii magiſter ſupervenit , monetque prandium jam eſſe inſtructum, cuncta edulia eſui matura. Tum Mecœnas: Eamus, ne longiori mora cibi corrumpantur. à prandio quæ tibi Alexandriæ acciderunt,lubentiſſimè audiemus.omnes igitur illicò aſſurreximus inque procætonem ubi menſa inſtructa erat, ire pergimus.

CAPUT IV.

A prandio dum ad otium cum Mecœnate conſeditur, plurima de Alexandria,quæque ibi Authori viſa , quæque mira acciderunt , expoſita.

POſtquam lautiſſimè apud Mecœnatem tractati ſumus , miratique hominis tum in converſatione affabilitatem , tum in convivio munificentiam , quæ præcipuæ illius dotes ſemper fuerunt , Age ſis, inquit,

& quid

& quid tibi accidit Alexandriæ, quæque in ea obſervaſti, exprome. etenim cum dies non ſint adeo longi, illos brevi ſomnulo diffindere non eſt neceſſe. Cui tum ego: Et ſi mihi mos ſit breviſſimos etiam dies, quales hiberni ſunt, per quam modico ſopore meridiare, tamen abſtineam nunc ab ea conſuetudine, ut tibi inſerviam. At ille, ut qui humanitate limatiſſimus: Nolo, inquit, ne minimum quidem tibi incommodi afferre. eamus ergo ad meridiandum. Cui ego: Ne quæſo facias, nam mihi ingratam rem facies. neque id vel leviter nociturum. Nec plura, narrationem exordior. Benè mane lembus ex urbe; in quo Turca quidam inſpector, ad nos venit. inq. prætoriam ſtatim inſiluit, rogatq. præfectum, unde veniret & quas merces, quos homines veheret? nam ex vexillo Britannos eſſe deprehenderat. Hic Mecœnas: Callebat ne præfectus Turcicam linguam? Cui ego: Minimè. Sed Turca Gallicè loquebatur, quo ſermone Britannorum plurimi, & hi præcipui, qui mercaturam exercent, utuntur. Cùm autem Præfectus ſe ex Britannia venire, perque Italiam tranſiſſe, & quas merces, quos ſecum homines advexiſſet, ſignificaſſet, ille ſtatim facultatem dedit, ut quibus libitum in terram deſcenderent, urbiſque commodo uterentur. ſtatimque in portum ſe recepit, cuncta ad urbis præfectum relaturus. Nulla igitur mora interpoſita, atque in portum nos etiam, tenui perflante aura, devehimur. Mox ego, & amicus qui cum veneram, in litus inſilivimus, cæpimuſque urbem circuire. At vix paululum progreſſi, Æthiopem obviam habemus. quem ſtatim ac vidi, me alias vidiſſe memineram. ſed ubi, & quo tempore non ſatis recordabar. atque ob id, ut in tali caſu fit, attentius illum inſpiciebam. & ille ac ſi me alias cognoviſſet, in me oculos attentiſſimos habebat. tandem Italico ſermone

mone exclamans, ille, ille equi dem eſt, ſtatimque advolans arctiſſimè complexus eſt Hoc loco Mecœnas: Res iſta, mira oppidò ac curioſiſſima. cedo, quid tandem? Accipe tum ego: rem ediſſeram ab ovo. Meus genitor mancipium coëmerat Æthiopem genere, atq. ex iis, qui ſub Ægyptum incolunt. hominem adeo frugi, ac tam bonæ indolis; ut verè ex illis eſſe videretur, quos inculpatos Homerus vocat. Domi apud nos decem annos vixerat, tanta vitæ innocentia, tanta integritate, tanta item ſedulitate, ut major deſiderari non poterat. me una cum fratre, quem peſtilentia ſublatum jam dixi, quotidie in ſcholam ducebat, indeque domum reducebat: tanta diligentia nos tempeſtivè admonens, ut nunquam negligentiæ nos ludimagiſter reprehenderit. tanta verò a nobis modeſtiam exigebat, tãtam linguæ continentiam, tantam in diſcendo ſolertiam, uno verbo: tantam noſtræ educationis curam gerebat, ut parens alter videretur. quocirca unicè à tota familia diligebatur. Una tantum in homine noxa, & capitalis quidem illa: nunquam enim, neque ratione, neque admonitione, neque ullis unquam blanditiis adduci potuit, ut Maumethe ejurato, Chriſto nomen daret. ut ſæpenumero quamplurimi viri religioſi, qui illum convincere certis argumentis conati ſunt, luſerint operam. Hoc loco Balbus, cui ingenium peramœnum erat; Quid mirum, inquit, Æthiopem lavabant. Tum Mecœnas: Argutè, & falsè dictum. at miſeret me hominis, cui id deerat, quod virtutum omnium origo eſt: & quo ſine, cæteræ quantæcumque illæ ſint, nihil omnino proſunt. imperſcrutabilia ſanè Dei judicia, quæ nos homunculi aſſequi nullo modo poſſumus. Sed age. quid tum poſtea? Et ego: Cum tot annos ſerviviſſet, manumiſſus tandem à meo patre. imo etiam tanta pecunia donatus, quanta

ſatis

ſatis eſſe videbatur, ut in Ægyptum deferri potuiſſet. Atque hic ipſiſſimus ille erat, qui tum me complexus eſt: memorque præteriti beneficii vices rependere ſatagebat. Hic Mecœnas; oblata quando occaſiuncula, patiamini, quæſo, inquit; ut memorabile hoc loco exemplum referam, quo maximè accendi, incitarique animus poſſit, tum ad faciendam gratiam, tum ad retribuendam: quo vita hominum, mutuaque ſocietas fulcitur miro modo. Cui ego: Imo rogamus, ut lubeat. nec quidquam evenire gratius iſto poteſt. Et ille: Novi hominem Germanum genere, ſed ab ipſis, ut ajunt, unguiculis apud Polonos educatum. qui nobili loco natus, & corpore, & ingenio pollens, militiam ſimul atque à pubertibus exceſſit, ſecutus eſt: cumque multa tum prudentiæ, tum fortitudinis argumenta exhibuiſſet, Leopoli, eo tempore præpoſitus, quo Turcæ, capto Caminecio, univerſaque Podolia, toti Poloniæ imminebant. Mox victi celebri illa pugna ad Colſinium, de pace agere cœperunt. Sic enim barbari illi ſunt; ut victi facilè conſternantur, ubi verò timorem excuſſerunt, iterum inſoleſcant. optimum idcirco conſilium tum eos urgere, ac premere vehementius, cum ingenti clade fracti, animos deſpondent. Miſſus igitur Leopolim de pace acturus legatus, quidam ex infimo penè ordine, ut gentis mos eſt, qua nulla ſuperbior. At quia hyems recurrebat, & iter illud maximè lutoſum, Leopolim tandiſſimè, largo perfuſus imbri, multoque ſordidus luto fecialis Turca pervenit. Præfectus, quo de modò dicebam, vir comis, & ad demerendos ſibi barbarorum animos factus, illum domi ſuæ excepit, ſtatim calida lavari juſſit, calidiſque fotum pannis conquieſcere. deinde, ut recreatus, elegantiſſimo convivio exhilaravit. quin etiam apud ſe omnes eos dies eſſe juſſit, quos Leopoli, ut pacis prima poneret funda-

damen-

damenta, tranſegit. ad quam ſanciendam magno Polonorum commodo multum illa Præfecti urbanitas juvit, quę tam potens natura eſt, ut vel barbaros etiam homines conciliet, atq; efficiat mitiores. tandem non ſine munere diſceſſit.

Præfectus pacta mox pace, cum nec pares à Polonis gratiæ, nec ſtipendia ſolverentur, Sarmatia exceſſit: inque Italiam ſe contulit. dum verò Venetiis viſendæ urbis gratia ſubſiſteret, illud animo votum concepit, cujus prætextu miſſionem petiverat, ut nimirum Jeroſolymam ad venerandum Servatoris noſtri tumulum ſe conferret. Sæpe cadit, ut concepta ſimulata pietate vota, rite deinde perſolvantur: nempe in religionem ſuapte natura pendet animus, & divinus, atque immortalis ille cùm ſit, erga divina, atque immortalia ſummopere afficitur. Conſcenſa igitur navi eundem, quem tu curſum tenuit: niſi quod non Alexandriam ſed Canopum tādem appulerit. Hinc in Principem Ægypti urbem, ubi Turcicus Prætor, Baſſam barbari vocant, jus dicit, delatus eſt. Quodam die dum urbem circumluſtraret, magnum lictorum clamorem turbam ſummoventium exaudivit. ſciſcitatus quid rei eſſet? adventare Prætorem cognovit. ſubſtitit illico, pompam illam barbari præſidis viſurus præibant prætoriani milites Turcico more armati, duobus verſibus, ſequebatur Arabico equo invectus Prætor. qui Germanum conſpicatus, attentèque intuitus, acciri hominem juſſit, ducique in prætorium. Germanus ubi ſe evocari à Prætore cognovit, & ſi magni animi, in ancipiti tamen timore fuit: quid nimirum ab ſe barbarus homo vellet: paruit tamen, nec ſecus facere ei liberum: atque illico perrexit. Ut venit in ſecretius conclave, uti prætor mandaverat, introductus eſt. Hic Prætor noſti me, inquit? Et ille com-

comminus intuitus; Ni mea me, inquit, opinio fallit, memini te alias vidiſſe, ſed quo loci non ſatis teneo. Tum Prætor: Dicam ego, cui tenacior memoria. Ille ego ipſe ſum, quem tu Polonico bello, tanta Leopoli humanitate, tanta benevolentia complexus es, cùm acturus de pace, illuc pluvia benè madidus, lutoque conſperſus pervenerim. Non tu ille, qui tum præſidebas? Cui Germanus? Ita enim verò: gratulorque quod hic te ego tanto in honore conſpiciam. At Prætor: Me, quando apud nos, non natales, non favores apud Principem locum habent, ſed egregià facta, quibus quilibet ſibi nobilitatem, ac favorem parit, meæ virtutes in hoc honoris, potentiæque faſtigium evexere. quod apud vos raròaccidit; etſi cultiores vos eſſe jactetis; quibus neſcio quæ majorum nobilitas, & favor amicorum, quam veræ, ſolidæque virtutes, pluris æſtimantur. Sed gratias forti habeo, quod in hoc me gradu collocaverit, teque huc advexerit, ut accepti olim beneficii, cujus non mihi excidit memoria, grates rependere tibi valeam. quocirca quæſo, ut indicès in quo juvare te poſſim. faciam lubentiſſimè: ſtatimque afferri quædam ad id parata munera, quibus eo loci veſtigio, ac temporis donatum voluit. juſſit inſuper certa in domo liberaliter tractari: nam apud ſe hominem retinere gentis ritus non permittebant. Ille cum Prætori gratias egiſſet, tria petjit: primum, ut ſibi ſua facultate liceret in Palæſtinam ire: ſecundum ut ipſe Religioſis hominibus ex D. Franciſci familia, qui ſua ſub ditione erant, faveret, & qua poſſet ope opitularetur. tertium ne unquam in Poloniam armatus rediret. Tum Prætor ſubridens, primum, ac ſecundum, quæ in mea ſunt poteſtate facile impetrabis. tertium quod in Principis voluntate ſitum, ſpondere non poſſum Quia verò optimè noverat, quo Germa-

ni

ni petitio ſpectabat; ut nimirum magnificè de ſua virtute ſentire videretur, quod ſi tamen, adjunxit, penes me erit, haud equidem committã,ut fortiſſimos Polonos laceſſam. Nec plura: hominem benevole dimiſit. Uſque adeo collati in tempore beneficii nunquam vel in barbaris mèmoria obliteratur. At tu perge porrò: nam quid ſimili abs tuo illo frugi Æthiope expecto. Cui ego: Haud equidem falleris. accipe igitur, quando audire tibi eſt animus Ut me complexus, ac paterna charitate oſculatus eſt (quod etſi mihi inſolens viſum;tanto tamen impetu advolavit, ut vitare complexum non quiverim) ſtatimque in lacrymas prorupit: & tanto gaudio, quaſi redivivum filium obviam habuiſſet. ubi verò ſe tantiſper continuit, quid, inquit, Dominus meus Alexander? eſtne in vivis? Ego cum Patris nomen audiviſſem,primo expavi. mox veteris mancipii recordatus; Tu ne, inquam, noſter ille Achmetes? Et ille:Ipſiſſimus. ſed age quæſo: nam hic me ſtimulus pungit,vivit ne meus Dominus Alexander? Hic ego cum illacrymari cæpiſſem,ille inter gemitus, & lacrymas exclamans, Me miſerum,inquit, ſatis teneo illum fato conceſſiſſe. Mox ubi mutuis lacrymis modus aliquis eſt factus;omnem meæ familiæ tragædiam breviter enarravi. qua ille audita ſummopere indoluit. meque rogat, ut apud ſe diverterem. eſſe ſibi domum, & tantam rem domeſticam, ut mihi ſi non pro merito, pro tempore ſaltem poſſet aliquo modo inſervire.ſeque ſuperis maximas gratias agere, quod præſentem occaſionem præbuiſſent, qua teſtari erga noſtram familiam gratum ſuum animum,& memorem beneficii. imo gratiſſimum ei futurum ſi toto eo tempore, quo Alexandriæ commoraturus eſſem, domo ſua, ſuoque miniſterio, quod mihi exhibere ſummopere cupiebat, liberè uterer. Ego quia ſatis per-

perſpectam hominis fidem, atque in nos officia: implicatumque habebam maximo beneficio, libertate ſcilicet, qua patris benignitate donatus fuerat, penulam ſcindi minime paſſus ſum. At id amico grave fuit, tum quia in ſuam fidem, ac clientelam acceperat; ac proinde apud ſe me eſſe volebat: tum quia barbaro homini minimè fidendum eſſe arbitrabatur. At ego ſatis jã maris pertęſus, & navigii agitatione turbatus, in meam illum ſententiam adducere adniſus ſum. in quam tandem venit, captus tum humanitate Æthiopis, tum candore. quem ille non ore, ſed animo præſeferebat. mirum oppido: quando apud nos inverſi reperiuntur Æthiopes, qui animi colore, non vultus nigrigant. cùm igitur uti veteris mancipii hoſpitalitate decreviſſem, unà cum Britanno amico Æthiopẽ ſequor. qui non multis paſsibus in ſuam nos domum deduxit. Erat hæc ad occidentalem Nili ripam poſita, ſitu & amœno, & commodo; cui ad dexteram hortus erat non admodum amplus: ſed tum domus, tum hortus elegantiſsima ſupra hominis ſortem. Erant domi filius, cui Achmetidi nomẽ, & Ægyptia nurus: uterque textoriam exercebat. Vix venimus, cùm ſtatim Achmetes, quis ego eſſem, filium, & nurum docuit. qui illico accurrentes patrio more venerati. mox ad accurandum prandium diſceſſerunt. Hic Mecœnas: Miram oppido voluptatem ex tua iſta peregrinatione percipio. Age ſis igitur, quid vos interea? Et ego: Pro foribus ſedimus ad Nili ripam, cujus ego aſpectu mirum in modo delectabar. dumque ſic otioſi conſidemus, Achmetem rogo curnam non in patriam rediiſſet? Et ille: Audi, quæſo, res eſt tam mira, ut operæ auribus ſit percipere. A tuo genitore, cujus ego ſine lacrymis vix recordari poſſum, libertate donatus, Meſſanam primùm tenui; deinde Liguſticam navem

Alexandriam petentem, ſubivi. qua dum navigarem, in piratas incidi, à quibus omni auro ſpoliatus ſum; vectuſque Rhodum. hic Æthiops quidam præerat. quem ſtatim conveni, & quid mihi accidiſſet, edoceo. ille miſertus popularis ſui, juſsit univerſa mihi à piratis reſtitui. nec mora, reddita illico, & ſi ab invitis ſunt. Erat Æthiops vir rigidæ indolis: cujus voluntati adverſari capitale erat. Et ſanè cum infamis illiuſmodi fæcis hominibus rigidus ſis, oportet. ſtabat in anchoris Rhodio in portu Græca navis ex Chio inſula, quæ onuſta mercibus Canopum brevi navigatura erat. quam venia à Prętore impetrata, conſcendi. poſt biduum vela fecimus Canopum petentes. Verùm vix altum tenuimus, cùm orta de repente perquam horrenda tempeſtate, in Libyam, non ſine periculo, delati ſumus: ac Paratonium ſalvi ſubivimus. Hic ego, quoniam navis pene diſſuta, & jam ſummopere tæderet maris, terra iter aggreſſus, Alexandriam veni: atque in hanc ipſam domum primùm offendi: rogoq; filiũ, quem minime agnoſcebam; ut quando Æthiops ipſe eſſet, popularem ſuum ex longo, ac difficili itinere laſſum hoſpitio reciperet. annuit ille benigniſſimè: ac me ſtatim perhumaniter tractavit. Dum poſt cœnam confabulamur, omnem illi meæ tragœdiæ hiſtoriam enarro. Ille dum patriæ urbis, dum patris nomen, dum certa quædam ſigna recognoſcit, in amplexus confeſtim ruens; Tu, inquit, meus pater, & hæc tua nurus. hic ego quanto gaudio correptus ſim, ex te colliges. Cui ego: Intelligo certè: & tantam tibi felicitatem magnopere gratulor: Deoque gratias ago quam plurimas, quod tantum tuæ probitati dederit, moribuſque candidiſsimis. Et ille: Id tui patris merito factum; ut nimirum haberem hic ego, quo te excipere, atque exiguas licet vices rependere potuiſſem. At hęc

cum

cum diceret, adeſt nurus, nunciatq; omnia in promptu eſſe; quocirca aſſurreximus, inque ſuperiorem domus contignationem aſcendimus hic modica menſa, ſed elegans inſtructa Italico more erat: inque menſa duæ tantum ſediculæ, in quibus ut luberet ſedere, perurbanè nos Achmetes rogavit. contra ego illum rogo, ut ipſe, & nurus nobiſcum ſederent, ſatis eſſe ſi filius miniſtraret; ſcire eum me priſcis moribus inſtitutum, nec ulla re magis, quàm nativa ſimplicitate gaudere, at nec ratione, nec precibus adduci potuit, ut vel ipſe, vel ſaltem nurus accumberet. debere ſe, ſuoſq; omnes ea in me officia, quibus beneficientiſsimos proſequi dominos natura vellet. Dum ergo ego, & Britannus comedimus, ipſe cum filio, & nuru perquam familiariter, ac benevole miniſtrabant. Erat autem nurus modeſtiſsima mulier, atq. urbaniſsima, & ſermone, ut ex geſtu coniiciebã, non invenuſta. Hic Mecœnas: Quid vobis, inquit, appoſuere? Cui ego: Ouum decemenum ſorbile, deinde oryzam ſcitè coctam, & butyro imbutam, perquam tenerrimum caponem elixum. aſſos poſt hæc palumbos delicatiſsimos intulere. pro ſecundis menſis, Ægyptias caricas, ac dactylos ſuaviſsimos. Tum Mecœnas: Satis lautè pro conditione hominis. At Balbus: Non vobis, inquit, oleraceam pulrem appoſuit? Cui ego ſubridens: Bellè tu quidem. voluiſſeſne colicolos, vel braſsicam capitatam? ſed iſta Neapoli invenies, ubi herbaceos homines, herbacea voluptas tenet. cæterum aliis in regionibus pecudes herbivoræ, non homines. Et ille: Itane perhonorificè de tuis ſentis? Et ego: Sentio, ut res eſt. ſolidos homini natura cibos paravit, in quibus plurimum ſucci, ac nutrimenti eſt: non verò leviſsimos illos, in quibus nihil prorſus, niſi excrementitius humor ſubeſt. Sed mittamus iſtæc: neque extra oleas ferri tem-

pus finit. viden ut adveſperaſcat?

Ut nos abundè paſti, ad prandium ipſi conceſſere. interea ego & amicus ad feneſtram, quæ ad Nilum patebat, conſidimus. multaque de eo amne cum Britanno habui: & me mirari, quod minimè eum eſſe fluvium reperiſſem, quem fama, totq. ſcriptorum monumenta referebant. atq. in id ſermocinationis rediens Achmetes offendit. quem & ſi invitum nobiſcum ſeſſum recepimus: mox ita interpello; Miror Achmetes, quod adeo tenuis Nilus, nec patiens navigiorum, quem tamen maximum fluviorum fama canit. Et ille: Hic, inquit, non Nilus, ſed perexiguus illius ramus, atque hùc arte ductus. & quia per univerſam urbem ad domeſtica miniſteria derivatur, exilis admodum in mare influit. Cæterum Nilus non ſeptem, ut priſcis temporibus, ſed quinque in mare oſtiis ſe exonerat. ex his Canopicum amplum, & navigabile: hoc ampliore alveo fluit Peluſiacum; reliqua tria naves non ferunt. Verùm ſi tu illum juxta Alcairum videres augeret oppido conceptam de ſe opinionem. ibi enim totus fluit, alveo quam ampliſſimo. Hic mihi magna inceſſit cupido illius urbis, atq. univerſæ Ægypti perluſtrandæ. quo circa ſtatim hominem, quæ via duceret Alcairum, interrogo. At Britannus: Omitte, inquit, ſcitari ea; quæ tuæ ætati minimè conveniunt. mox cum me Achmetis fidei commendaſſet, ad ſuos revertitur, me craſtina die conventurum ſpondens. Interea loci, dum hæc dicerem, adeſt ephebus, monetq. me ab auriga vocari; tum ego ad Mecœnatem, Quoniam tardiſſima hora eſt, & quaſi ultima, quæſo, ut liceat per te mihi Neapolim reverti. quæ ſuperſunt, & plurima quidem illa, alias narrabimus. Ille: Fac ut tibi lubet: ſed propediem te reſtituas, & primo manè; ut totum apud me diem feriatus agas, & ſocio ſuo iſto

ado-

adoleſcente, cujus mihi mores acceptiſſimi. Hoc loco Balbus gratias plurimas viro tam benevolo, quam qui maximè humiliter egit. mox ſi quid Neapolim vellet, rogamus, illicoque diſcedimus.

CAPUT V.

Occaſione à Nilo dedita, quaſitum undenam fontes, fluviique orirentur, ac tanta perennitate fluerent.

QUodam die, qui feſtus erat, benè manè me janitor vocat, monetque eſſe ad januam quadrigam Comitis Acerrarum: meque aurigam unà cum expedito famulo præſtolari. tum ego interpetratus, quod erat, Lælium acceſſo: & eamus, inquam, ad Mecœnatem, qui currum ſuum ad nos miſit, ut illo ad Barnenſes ipſius ædes duceremur. Tum Læl. Veniam, inquit, lubentiſſimè: mirum enim in modum ab illius tam inſigni comitate, morumque affabilitate ſingulari captus ſum. facultate igitur à Præſide impetrata, ad januam deſcendimus, ubi Mecœnatis famulus expectabat. qui, ut me vidit, Te meus, inquit, dominus ſaluere jubet, rogatque ne graveris hoc die, qui feſtus eſt, ad ſe venire. habere plurima, quæ oretenus dicat. Veniam libenter, tum ego. nec mora, in currum inſilio, ſequiturque ſtatim Lælius. curruſque cortina occluſa, diſcedimus. dum curſu perquàm celeri, ſex enim equis ſpadiceis currus trahebatur, deferimur, ità ad me Lælius: Fortunatus hic nobis dies recurret, quo tanti viri ſocietate, ac magnificentia frui licebit. quocirca niveo mihi lapillo, lapillo autem? imo gemma, ſignandus erit. Cui ego: Ita vero. & ſanè, ut latinè fatear, nullus mihi in anno felicior dies, quàm quo ad

Mecœnatem pergo. Credo facilè, tum Lælius. quod autem maximè in homine mihi placet, eſt ſumma majeſtas, cum pari affabilitate, mira eruditio ſine jactantia, convictus ſplendidus ſine ſuperfluitate. tantus autem illius erga te amor, ut deſiderari major non poſſit. Hæc vero, & alia uti dicta, ad Mecœnatem tandem perventum eſt. Illum autem pro foribus horti deambulantem offendimus: vix è curru exilivimus, cum obviam factus, nos, ut ſolebat, affabiliter excepit. & poſt mutuā ſalutem, in ſuperiorem ædium coaxationem aſcendimus. inter eundum ita ad me: Heri veſpere dum animi gratia Halieutica tua legerem, in illud incidi:

Sed neque Samblaſide, ſileam felicia Chratis
Dona tui, Truttas, nec qua piſcator amicam
Arte tibi Calaber prædam petat. At mihi carmen
Suffice, namque potes, felicior indita quando
Vena tibi, noſtriſque volens da rebus honorem.
Dum te Crathis habet regnata ad flumina, & ipſa
Inter læta tibi properant convivia Truttæ.

In quibus verſiculis dum liberius immoror, tuumque erga amicos gratiſſimum animum laudo, allatæ ſunt à Vulturno amne, quem propter ſcis meum eſſe tuſculum, ſex Truttæ pinguiſſimæ, & majuſculæ. quia verò quam rariſſimè iſtiuſmodi vos piſces obſonatis, idcirco te advocavi, ut illis paulo liberius indulgeas. & gratias ago, quod Lælium adduxeris. Cui, tum nos beneficium illud ſummo loco ponentes, gratias maximas perſolvimus. Ubi vero procætonem ingreſſi, ſumus, ſedeamus hic in Meniano, inquit, ad amœniſſimum hunc proſpectum: & dum edulia adornantur, dicamus aliqua de tua peregrinatione. Cui ego: Geratur & hic tibi mos. Et ille: Dum animo verſarem Nilum, in quem ultimum aliàs ſermonem deduximus, il-
la

la mihi ſtatim orta cupiditas eſt, ſciendi nimirum undenam fluvii orirentur, & cur tanta aquarum perennitate continuò fluerent. & quando hic otioſi conſedimus, hac de controverſia videamus. Tum Lælius: Gratia tibi plurima, inquit, Mecœnas, quod iſtam in medium quæſtiunculam intuliſti. rem ego tam abſtruſam, quàm quæ maximè, ſcire ſummopere avebam. Quare age, me intuens, quid de quæſito ſentias, exprome. par enim cunctam hanc gratiam viro tui amantiſſimo, & cui plurimis implicatus es beneficiis libenter facere; Tum ego: Faciam: ſed res eſt ſatis perplexa, & prolixa nimis. aggrediar tamen, quando audire vobis eſt animus. At ingens me ſaxum movere vultis, & ire, ut ajunt, per extentum funem. ſiquidem nihil tã difficile indagatu eſt in univerſa phyſica, quæ de naturis eſt: ex qua fateor aliquam me voluptatem haurire: nam clamoſam illam, atque à ſenſibilibus naturis abſtractam, jis reliqui, quibus & otii plurimũ, & litium cenſerandarũ amor eſt. Ordiar igitur telam pertexere: ſed quàm breviſſimè, ut potero, ad intelligentiam tamen accomodatè. Vetuſtiſſima quorundam opinio fuit, acceptam è cœlo, tum pluviis, tum nivibus aquam per fontes remitti; atque una ex hac oriri fluvios arbitrati. quibus verò id argumentis efficiant, dicam compendio, ut ad alia citius pedem transferamus. Et primò jis, inquiunt, in locis, atque ea anni tempeſtate, qua frequentiores imbres, effuſioreſque decidunt, frequentiores etiam fontes, atque uberiores ſcatent. Sic Galliam, Germaniam, atque his vicinam Italiam quamplurıbus irrigari rivis, ac fontibus videmus: & eos hyeme pleniore alveo, quam æſtate fluere. contra verò jis in locis, ubi aut nullæ, aut rariſſimæ ſunt pluviæ, vel nulli, vel pauciſſimi fontes, atque hi plerumque deficiunt. quocirca aridas eſſe

Æthiopiæ ſolitudines, & rarò admodum inveniri in interiori Libya fontes compertum eſt. ibi enim cum fervida ſoli natura ſit, non datur humori locus. Imo in Ægypto, ac Peruvia cum numquam fere pluat, rariſſimos admodum rivos invenies. Hic Mecœnas: At in Ægypto Nilus fluit: qui unus inſtar multorũ eſt: in Peruvia neſcio quem etiam amnem, & magnum quidem illum perlabi perhibent. Cui tum ego: Ita enim verò. At Nilus alienigena, atque ab interiore Æthiopia devehitur: non ſecus ille, qui litoralem Peruviam alluit, ex montana quę altera Peruvia eſt, deſcendit. Et tum hic, tum Nilus, ex nivibus quæ montoſis in locis liqueſcunt, incrementa capiunt ſua. Atque hinc aliud argumentum exiſtere opinantur: eſt autem id: aquæ tum pluviis, cum nivibus mirum in modum in fluminibus creſcunt, tumidaque ea reddunt; ac veluti alunt: quis igitur ex iiſdem principio fieri eat inficias? nempe generantur ex his, quibus mox quodammodo nutriuntur, atque augeſcunt. Imo cum pauciſſimi fontes ſint, qui æſtivo calore, quando in pluvias, ac nives aer neutiquam concreſcit, fluere non ceſſent: vel ſi fluunt, tenuiſſimo vix pede, ac veluti latente progrediuntur, ut interdum eos ad irrigandos hortos agricolæ quærant, illud deduci manifeſtò putant: ab his ſcilicet ortum fontes, ac fluvios ducere ſuum. Tum Mecœnas: Etſi id mihi non videatur verum omninò, veriſimile quidem certè. Sunt tamen qui hęrent animo ſcrupuli, fac quæſo, evellas. Cui ego: Faciam, inquam, ſi potero. indica tu mihi illos. Quid neceſſe, ut indicem? inquit ille. tenes quippè. Ego verò: Numnam ipſe divinus, qui quos habes in animo ſcrupulos conjectem? Tu vates, tum ille: conjectare igitur tuum erit. Tum ego: Utar, uti jubes conjectura: An quia non altius pedes decem humidam ſe ſubter humum

aqua

aqua inſinuat? Et ille; Ah! ah! divinaſti: id ipſum eſt. Verum iſtuc, inquam ego, nihil prorſus officere opinantur. magnis enim in montibus vaſtas ineſſe lacunas exiſtimant, imo, & montium ferme omnium ſinus in immenſos fornices, ampliſſimaſque cavernas concameratos, in quas ex altiſſimis jugis pluviales aquæ decurrentes confluant univerſæ. excipi autem illuc per rupium rimas, commiſſuraſque, per quas ſua ſe levitate inſinuant, atque intrudunt. mox verò per rimas alias ex lacunis illis erumpentes ſcaturiunt, fluvioſq. progignunt. Hic ille: Ain' tu? Et ego: Aio enim verò. Nam qui ad eruenda metalla, in penitiſſimos montium ſinus irrumpunt, plurimos in illis deprehendiſſe lacus teſtati ſunt. quin imo in Caucaſo, ex quo ſuum Ganges ortum repetit; in Æthiopicis montibus, ex quibus oriri Nilum compertum eſt, vaſtiſſimas lacunas eſſe, qui ad ea loca profecti tradiderunt. ex his autem licet de reliquis conjecturam facere. Prętereà obſervatum in Alpibus eſt, ubi frequentioribus rimis rupes hiant, per quas nimirum faciliori aditu interlabi aqua, recipique poteſt; crebriores etiam fontes ſubjectos in campos emicare. ex hoc autem delapſis è cœlo imbribus generari fluvios manifeſto ſe argumento conficere arbitrantur. Atqui ſibi facilè perſuadeat, tum Mecœnas, tot, ac tam vaſtis fluminibus, ac numquam intermiſſo curſu fluentibus tantum ex unis dumtaxat pluviis aquæ ſuppeditari? Ego non certè ſic animum induco. Tū ipſe: At illi vero ſimilius ducunt, quando ex aquis ab unius tantum tecti deliciis pluvio cœlo deſcentendibus grandiſſimas impleri lacunas videamus: ex quibus quamtumvis ad domeſtica miniſteria haurias, adhuc quod iterum haurias, eſt. Tum ille: Ita vero: non nego. at quæ cum vaſtis illis fluminibus comparatio? Unus Argenteus amnis, ut tu

vocas

vocas (& merito novo fluvio, cujus argenteæ arenæ tale nomen impoſuiſti) tantum in Oceanum quotidie aquarum defert, ut incredibile penè ſit. oſtio enim tam immenſo patet, ut maris potius, quàm fluminis cognomen ſibi jure uſurpare poſſit. mitto Amazoniũ, mitto Croceum, (quem tu limato barbaro vocabulo Hoangem vocas) mitto Nilum, Euphratem, Indum, Gangem, & qui Gis veteribus, Niger id temporis à nigris, opinor, incolis, novis nuncupatur. Qui quidem omnes, etſi longo ab Argenteo intervallo diſtent, magni tamen per ſe, magnamque perpetuo curſu in mare aquam convectant. Verùm age, quid tu de horum placito ſentis? Tum ego: Acceptam ab imbribus aquã, iterum montes per devexa, ac velles in ſpatia camporum remittere: atque iſto modo plurimos ex minoribus oriri fontes, augeri cæteros, atque etiam inundare, in confeſſo eſt. torrentes enim hyeme fluunt, & eo tumidiore alveo, quò plures, atque effuſiores imbres deciderunt, æſtivo autem tẽpore areſcunt omnino. perpetuos verò amnes intumeſcere pluviis, ruptoque riparum repagulo, effundi, lateque omnia diluvio obruere, nemo unus eſt, qui neget. E lacunis itidem, in quas deciduæ aquæ coguntur, rivos quoſdam erumpere, ne id quidem improbabile. nam ubi aditus per montium hiatus patuit, quid prohibet, ut aquæ illæ non emicent? univerſos verò amnes ex his unis procreari, haud equidem ità certum, ut concedam. Id vero ex eo ipſo argumento, quod tu ingenioſè, eruditèque protuliſti: cui ſuam ineſſe vim planè fateor. Quin imo plurimi ſunt, & magni fluvii, quorum fontes non è montibus, ſed ex campeſtribus exiliunt, in planitie vero adunari tantum æquæ non poteſt: quando hæc ad duodecim vix pedes deſcendat. Hoc loco Mecœnas: Sed qui nam iſti fontes, qui è planis emicant?

Cui

Cui ego: Tanais, ac Boryſthenes, ut reliquos, & eos plurimos miſſos faciam. At Lælius: Verùm Lucanus, non ineruditus poeta, Rhiphæo è vertice Tanaim deſcendere cecinit, his verſibus.

Qua vertice lapſus
Rhiphæo Tanais diverſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiaque, & terminus idem
Europæ, media dirimens confinia terræ.

Cui tum ego: Id poeta ex veterum opinione aſſeruit: & parcedendum ei eſt; quando ea ætate inexplorata ea loca Romanis erant. Verùm Mecœnas: Hactenus dictis aſsentior, dilucida quippe. Sed pergamus reliqua: nam res, ut coniicio benè longa. Rectè intelligis, tum ego. atque hinc eſt, quod fusè, atque enucleatè, ut res poſtulat, diſſerere non poſſum. contendam tamen preſsè, ſed dilucidè, ut potero. Complures ſunt, quorum dux eſt Ariſtoteles, qui concreto ex aere, in aquam converſo, oriri amnes, ac fluere opinati ſunt. Tum Mecœnas: Magnum ſanè momentum iſti ſententiæ tantus vir affert: cui Cicero poſt Platonem primas defert: neque tu à Tullio diſſentis. Cui ego: Haud equidem fas mihi eſt, à tanto viro diſcedere. ſed tempus eſt, ut quo id argumento efficiant, videamus. Et ille: Iſtuc vehementer expecto. Arbitrantur igitur, tum ego, Peripatetici eo modo, quo pluviæ in aere ex coacto vi frigoris vapore producuntur; inque ſubjectas mox terras aerii quaſi amnes delabuntur: ita etiam intra montium viscera fluvios generari, atque effluere. ex eadem nimirum cauſſa quam efficientē vocant, eundem in aquam aerem immutari, perq; rimas deinde, hiatuſq; rupium erumpere; factoq; vi alveo per lata camporū ſpatia, valleſq; decurrere: quo tandē ſeſe in mare recipiat veriſimile quidē. Hic Lælius: Patiare, quæſo, inquit, ut te paucis interpellem.

lem. Ego: Imo gratum facies. Et ille: Præ frigore denſari aerem, inque aquam abire, quem plurimi hujus ætatis phyſici negant. nam, ut omittam plura, quæ ad hanc rem conficiendam congerunt, totus hyeme circa terras aer concreſceret, inque aquam converteretur. Cui ego: Rectè intelligis. eſt tamen ratio, quà iſtam coactionem fieri perſuadeant. Et ille: Audire abs te illam aveo, quod & gratum Mecœnati noſtro futurum exiſtimo. Tum Mecœnas: Imo gratiſſimum. Et ipſe: Dicam illico, ſed preſſè, non Aſiatico illo dicendi genere, quo utuntur in ſcholis, à quarum ut floſculis, ita longo illo, ac tumultuoſo ratiocinandi ambitu hic me contineo. Tum Mecœnas: Benè facis. pacatam ego iſtam tuam Minervam ſummopere amo: armatam Palladem deguſtabimus in Bellicis. Et ego: Sed audite jam. Vidiſtis, opinor, & quidem ſæpenumero ſtillatoriam uſtrinam, in qua miro artis magiſterio è variis herbarum generibus, vinoque, atque aliis humoribus, aquæ, ignei que rores educuntur. jam verò quod in hac induſtria fit artis, fieri etiam in montibus à natura arbitrantur. quæ enim cauſſæ illius extillationis ſunt; eædem in efficiendis fontibus inſunt. etenim concava rupium operculi præ ſe vicem gerunt. quæ quoniam ſuapte natura frigida ſunt, idonea quammaximè ad aerem in aquam transmutandum. infra lacunæ ſtagnant: & his ſubter incluſi ignes, qui calore ſuo ſenſim aquas attenuant, inque vapores ſoluunt: qui mox in rupium fornices incurſantes, illico, præ illarum frigore concreſcunt, inque aquarum guttas abeunt, extillant, fluunt, atque jam fluvii prætelabentes immurmurant. Hic Mecœnas: Iſta intelligo: & liquida vel ex eo, quod è montibus plerumque amnes oriantur. Et ſanè cum Sebethum, cùm Clavium; adde etiam, ſi vis Vulturnum, mente concipio, haud

equidem

equidem multum laboro; ut ita progigni flumina exiſtimem. at cùm Danubium, cum Nilum, Indumque & Gangem, omneſque ſimul fluvios animo complector, tum minimè induci poſſum, ut id mihi perſuadeam. Undenam enim tanta vaporum copia, tantæ aquæ, tam vaſta concava, ut tantis, & tam vaſtis fluminibus jugis aqua ſuppeditetur? Cui tum ego: Rectè autumas. neque ego in hanc ire ſententiam unquam quivi. Nam etſi non inficiar quoſdam fontes ſuam ex his aquis originem ducere; plurimis quando in locis extillare rupes; inque unum confluentes guttas, crateres implere, exundare, ac fluere, compertum manifeſtò eſt. omnibus verò fluviis perenni licet extillatione, ſuffici aquas poſſe nego, ac pernego. Hic Lælius: At ſi ea evoluamus, quę explorata jamdudum ſunt, id neutiquam inſolens videbitur. Et primò refert Cardanus quendam ægrum ſingulis diebus ſex & triginta urinæ libras reddidiſſe: cùm vix ſeptem quà edendo, quà potando conſumeret. idque per ſexaginta ſolidos dies. quo tempore, ex ſubducta ſumma confectum MDCCXL lotii libras, ſupra potum, cibumque effudiſſe. cum vero de re tam inſolenti quæſtio inter phyſicos haberetur, in eam cuncti ſententiam abjerunt: nēpe aerem arteriis, reliquoque corpore contentum in aquam coactum: novoque numquam deficiente, propter animantis reſpirationem, novam ſemper aquam concreviſſe. Traditum memoriæ & illud eſt, quod operæ auribus audire, adeo inſolens, & portento ſimile eſt. Quædam virgo, ex ijs, quæ ſe Deo mancipارunt, tantum, præ vigiliis, jejuniis, aſſiduaque divinarum rerum meditatione ignem in ſe excitaverat, ut tota ardere videretur. ad eum autem ingentem calorem remittendum copioſiſſimum natura aerem attrahebat: qui mox viſceribus concretus, inque aquam

muta-

mutatus, tanta per veſicam copia egerebatur, ut multis hebdomadis, ſingulis diebus cc. urinæ libras emitteret. Jam verò ſi in unius hominis extis tantus cogi aër potuit, quid mirum, ſi in tot montium vaſtiſſimis viſceribus tantus extillare humor denſato ex aëre queat, ut affatim pabula rivis, fontibuſque ſuppeditentur? Cui tum ego: Eruditè, tu quidem, Læli: ſed quæ tandem collatio tantulæ urinæ, cum immenſa illa aquarum mole, quam univerſa flumina continuo evolvunt? nulla quippe. Sed age, ſis, & preſſiori ratiocinatione rem conficiamus. & libentius id faciam, quod placere Mecœnati noſtro Geometrica ſentiam. neq ab his tu artibus abhorres. Ita, quæſo, tum Mecœnas: atq id abs te ego expectabam. Tum ego. Sed vos, quæſo, ut mihi veniam detis, ſi duriuſcula futura oratio ſit. At Mecœnas: Imo ipſi veniam rei damus, quæ elegantiorem cultum non patitur. quin & varietas ipſa pars eſt elegantiæ. & interdum etiam in Venere ſuperbus ille neglectus elegantioris cultus, omni elegantia venuſtior. Rectè æxtimas, tum ipſe: ſtatimque telam, ut ajunt, exordior. Accipiamus, ſi lubet, Eridanum, qui, etſi ex primis, quos terrarum orbis numerat, non ſit; Italorum tamen regem fluviorum ſuo jure poëta vocat. imo ad veritatem indagandam commodius id faciet. Hic ad oſtia, quibus in Adriaticum ſe ſinum exonerat, profundus medio in amne, quà turgidior, ac vehementior currit, pedes fermè viginti: circa ripas verò non eſt tam altus: ſtatuamus igitur quindecim, non amplius pedes à ſummo gurgite ad imum deſcendere: paſſus ſcilicet tres. latitudo inter utramque ripam, ut eruditi tradunt M. paſſus amplectitur: una hora paſſus ſex mille conficit. quod vel minimum eſt. Jam verò rationem ſupputanti manifeſtum fiet: una tantum hora paſſuum aquæ, ut ajunt, cubicorum centies octogies centena millia, in Adriati-

corum

eum infundere. Jam verò ſi totam hanc immenſam penè aquarum molem unus aër in guttas coactus ſuppeditaret; neceſſum foret concedere adjacentium circa montium cavernas uni Eridano ſingulis horis guttarum centies octogies centena millia: quotidie verò millies trecenties vicies centena millia; quarum quælibet, unum cubicum aquę paſſum conſtituat, extillare. hanc autem menſuram explere guttæ vix poterit, ſi intra unius arteriæ pulſum, nimirũ puncto temporis, cẽties millies cadat. Verum quis adeò craſſæ Minervæ, ut id ſibi nullo negotio perſuadeat? nemo quippe Hic Mecœnas: Ita prorſus: res eſt apertiſſima. quamvis in illis tam multiplicibus numeris, difficile admodum ſit caput reperire. Cui ego: At ſunt quædam alia, quæ hactenus dictis fidem adjungunt. Et ille: Profer ea, quæſo. Tum ipſe: Iſtuc jam ibam. Compertum ex ſummis ſcopulorum verticibus, in quibus vel nullæ, vel anguſtiſſimæ cavernæ contineri queunt, copioſiſſimos fontes erumpere. Hi vero extillatione in illis coadunari non poſſunt. Imo ſi quæ coacto ex aëre illis in ſcopulis guttæ defluerent, ex lateribus, non vero ex verticibus erumperent: in quæ micare aqua ſua ſponte nequit. Hic Mecœnas. Aſſentior & his. eſt ne aliud? Illud, tum ego; Ad certam aquæ magnitudinem conficiendam, exempli gratia, palmarem, quadruplus mole aër, quadripalmaris nimirum, ſuccedat neceſſe eſt. tantus verò aër per hiatus montium ſuffuci non poteſt, nec plerumq; res patitur. Tandem qui è campis exiliunt, hi certè extillatione oriri fontes minime poſſunt. nam aqua inferius adunata ſua ſe vi tollere neutiquam valet, quippe gravis. Intereà, famulus advenit, & tempus, inquit, prandendi eſt. Si ita: Eamus, inquit Mecœnas. de his videbimus poſt. una igitur omnes aſſurreximus, inque menſam baſilicè inſtructam conceſſimus.

CA-

CAPUT VI.

A prandio incœpta prius quæſtiuncula abſolvitur, atq. ab Oceano oriri amnes demonſtratum. qui verò fiat, ut in montes emicent, incompertum eſſe oſtenſum.

POſtquam regia penè lautitie paſti, aſſurreximus, inque apriciorem proſpectũ conſedimus: Redeamus ad controverſiam, inquit Mecœnas, ut tandem quid certi, ſtatuamus. Undenam igitur repetenda fluviorum origo; exprome, ſi lubet. Cui ego: Morem tibi illicò geram. Plurimi ſunt, qui aquarum omnium parentem, inexhauſtumque fontem Oceanum putant. atque idcirco in eum flumina omnia confluere, ut eo relabantur, ex quo primum emerſere. Hoc Lælius loco; ſic me interpellat: At in hac tũ ſententia: habes enim VII. Naut. hos verſiculos: quos patiare, quæſo, ut recitem. & eò præcipuè, quod Mecœnati tuo placere ſentio: Cui Mecœnas: Ita quæſo. Tum Lælius.

Fluviorum pater Oceanus, rex magnus aquarum
Quique ſinus centum, centum fluit æquora circum,
Atque plagas omnes terrarum fluctibus ambit.
Quin ſubtus terras & præter labitur omnes,
Per cæcos aditus, perque horrida Tartara Ditis.
Ceu toto in tenues diffuſus corpore venas
Inſinuat ſe ſanguis, agitque per omnia vitam.
Stagna lacus perhibent, hinc & vaga flumina, fõtes,
Eque cavis quidquid ſaxis diſtillat aquarum,
Oceano ex alto conſurgere: namque ubi pontus
Deſcendit magna per crebra foramina terræ,
Quà via cæca patet, ſuperas ſe rurſus in auras
Emittit ſaliens: nam quantum vertice ab alto

De-

Deſcendit maris unda, ſalit de gurgite tantum.
Hinc Tagus auratam voluens cum flumine arenam
Erumpit, Batiſque alba præcinctus oliva,
Et qui tot terris, tot nomina gentibus Indus,
Caucaſea de rupe fluens, imponit: & ipſe
Purpurea Ganges unda, Tanaiſque nivalis.
Hinc gelidis venit Oxus aquis, & dives Hydaſpes,
Et Lycus, atque Hermus, fonteſque binominis Iſtri.
Nilus &, Ægyptum tumido qui gurgite ditat,
Uſque cacuminibus Lunæ devexus ab altis.

Hic Mecœnas: Id ſcilicet ex veterum opinione. nam hi montes, ex quibus erumpit, non illi quibus à Luna nomen factum. Ita vero, tum ego. ſtatimque Lælius:

Et Gis Æthiopum fama notiſſimus, & qui
Spumeus Alpino Veſuli de vertice currit
Eridanus, ſceptriſque potens Tiberinus, & ipſe
Pauper aqua, at multo dives Sebethus honore.

Nimirum, hic ait Mecęnas, quo à Neapolitanis poëtis dignatus eſt: & inter hos primo loco Virgilium repono. qui non modo hac noſtra civitate donatus, ſed conſul etiam in Auguſti gratiam renunciatus. Cui tum Lælius: Si mihi liceret, ego in tui gratiam Parthenium noſtrum conſulem crearem. nec ſanè expectationem falleret. Cui ego: Excidiſti è curru: redeas, quæſo, in viam. verùm omitte meos verſiculos cantitare: cæteroquin haud notam effugies. Et ille: Nimirum, ut tibi audulari videar? Sed de hoc non laboro. Scio ingenuam Mecœnatis indolem. Cui Mecœnas: Recita, Læli; cæterum de conſulatu, ut dicam, tanti illum Parthenius facit, quanti caſſam nucem. Et Lælius:

Orbe ſub occiduo Panucus, & alta fluenta
Amnis Amazonidum, centum qui flexibus errat,
Et ſata rura rigat latè felicia centum.

Cæruleiſque Canada vadis, flauuſque Siopis:
Quique mari magno fluit ore, Argenteus amnis,
Et gemmas ſecum, & nitidas ſubvectat arenas.

Ut Lælius recitavit, Num, inquit Mecœnas, quod poëta cantitaſti, phyſicus probas? Cui tum ego: Ita enim verò: neque aſylum aliud patere video, ad quod me recipiam. Si ita, tum ille: neque ego diſſentiam. At quibus tu id argumentis conficias, exprome. Cui ipſe: Contendam equis, remiſque, ut dicitur. Et primo: Summaquoniam ſacris literis adhibenda authoritas eſt, liceat mihi ex illis argumentum depromere. Æquiſſimum id poſtulas, tum Mecœnas: Rideo enim ego illos, qui phyſicis de rebus cum diſputant; ratiocinandi gratia, ut ajunt, ne ſcilicet impii habeantur, ſacras literas, divinam ſcilicet authoritatem, ſequeſtro ponunt. quaſi prima, & potiſſima ratio rerum omniū, non ipſe earumdem auctor, ac princeps Deus ſit. Cui tum ego: Gratias ago ob verbum iſtud pietatis, & prudētiæ plenum. quod ad eorum Philoſophorū, quos ego nunquam concoquere potui, impudentiam caſtigandam plurimum valet. Sed ad rem propius accedo: nimium enim prolixa cùm ſit, longius ab inſtituto diſcedere non patitur. In libro, qui Eccleſiaſtes inſcribitur, hæc notantur: *Omnia flumina intrant in mare: & mare non redundat: ad locum unde exeunt flumina revertuntur; ut iterum fluant:* Ex quibus liquido conſequitur, fluviorum omnium parentem Oceanum eſſe. quare optime Hom. Iliad. xxi.

Οὐδὲ βαθυῤῥείταο μέγα σθένος ὠκεανοῖο·
Ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοί, καὶ πᾶσα θάλασσα·
καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν·

Enim verò ſi, ut ſacer auctor, ait, in mare ſe fluvii exonerant, ut iterum fluant; jam ex Oceano oriri, tam manifeſtum quàm quod maximè. Et ſi, ut idem, inquit,

quit,& oculis tenemus, mare non redundat; id ſtatim, quod rectè arbitramur, exiſtit. Nam cùm quotidie immenſa penè aquarum moles è tot, tantiſque fluminibus, èque tantis, diverſiſque terris, in Oceanum infundatur; jam ſi hic illam in ſuum acceptam ſinum, nõ illico per interiores meatus rurſus remitteret, quis non videt futurum fore, ut brevi exundaret? Hic Mecœnas: At huic rationi occurre non videtur difficile. nam cum continuo vi Solis, præcipuè in torrida zona multum aquæ attenuetur in vapores, abeatque in aërem: uti etiam in Naut. VIII. non negas.

Attenuat quoniam Sol ferventiſſimus undas
Oceani magis:

Jam mirum non eſt, ſi Oceanus non intumeſcat: &, ut fluvii faciunt, cum pluvialibus aucti aquis ſe supra ripas effundunt, litora, terraſque obruat. Cui ego: Eruditè tu quidem. & gaudeo quod meis me verſiculis petas. Eſt tamen, bona tua venia, quod reponam. Ex utroque enim Mundi cardine, Arctico nimirum polo, ut Geographi dicunt, & Antarctico, verſus terrarum umbilicum, inque Æquidialem circulum, ut jidem ajunt, aquæ perpetuò deſcendunt, & continuò pluviis mare augeatur; haud ſanè vero videtur ſimile tantundẽ aquæ calore conſumi, quantum ex pluviis, ac liquatis in utroque polo nivibus, quantum item à fluviis nunquam intermino curſu conferatur. Si enim uti calculo vellemus, rationemque ſupputare, tantum quotidie in Oceanum aquæ ſubvectari reperiemus, ut minimè vitari poſſit, quin hic in terras refunderetur. Tum Mecœnas: Aſcentior & his. at hic ſtatim in eum ſcopulum offendo, ex quo declinare ſummæ artis, ſummique ingenii eſt. Qui nimirum fiat, ut aqua ſuaptè natura gravis ſe ſe altius attollat, inque editiſſima montium juga, ex quibus plerumque fontes ſca-

tent, inſiliat. hæ Syrtes, hæc brevia; e quibus ſi evadi poteſt, confecta res eſt. Cui ego: Rectè intelligis Si enim ex his cautibus patebit effugium, in tuto res eſt. Varias multi machinas excogitarunt, quibus aquam ex humili, in altiſſima ſubveherent. illas, quando lubet, ſatis, necne? breviter examinemus. Supra terras conſurgere Oceanum, ut extima illius ſuperficies, non modo camporum planis, ſed montibus ipſis editior ſit, nonnulli voluere. quo poſito, cauſſam quam expeditè reddiderunt. Intelligo, tum Mecœnas: nam ut habes in verſiculis modò à Lælio recitatis.

Quantum vertice ab alto
Deſcendit maris unda, ſalit de gurgite tantum.

At Lælius Mecœnatem intuens: Imo habet id etiam Bell. II. quos verſus dum tranſcriberem memoriæ mãdavi: Recites, igitur, tum Mecœnas. Atque illicò Lælius:

Has ſed ſupremas liquidis reſonantia rivis
Flumina habent: cæcos quæ per telluris hiatus
Lapſa mari ex alto veniunt: atque incita rurſus
In mare per latas redeunt currentia terras.

Ergo, inquit hic Mecœnas, in hac tu es ſententia? Minimè verò, tum ego: altum enim hic mare pro profundo poëtico more dictum. vel ſi altum interpetretur quiſpiam: id ex aliorum placito factum, non meo, exiſtimet. Enim vero, ſi altior Oceanus ſtatuatur, quis non videt fore, ut hic in terras per oſtia fluviorum illico irrũperet, non vero in illum flumina confluerẽt? ejus enim indolis eſt aqua, ut depreſſiora ſemper in loca ſua ſe ſponte incitet, & nativis quibuſdam ſtimulis perducat. Quæ quidem unica eſt ratio, cur fluvii tam pernici curſu, tanta aquarum contentione in mare ſe ſe præcipitent. Id in eo libro, quem de Aſtronomiæ principiis ſcripſi, demoſtratum & brevi-

ter,

ter, & perſpicuè eſt. Hic Lælius. Non me fugit: auditor quippe tuus eram, cum tu illum in ſchola explicares. imo & argumentum teneo. Cui Mecœnas: Repetas, quæſo, Læli; nam etſi in eo libro mihi à Parthenio dono dato, legerim, cupio tamen ex te audire. Tum Lælius: Geram hunc tibi morem non modo patienti, verùmetiam volenti animo. Aqua ſuaptè natura ſic eſt, ut libera; nullis nimirum impedita repagulis, nullo aggere mancipata, ad devexa ſe loca deferat, humilia ſectetur, nec fluendi finem faciat, quouſque clivo omni ſuperato, in declivi ſit: fluit autem à montibus in valles, ex his in campeſtria enititur: ex quibus mox in mare lentiore licet gradu ſe promovet: altiores igitur montes, ex quibus rivi ſcatuciunt. Hic Mecœnas: Rectè concludis. gaudeo quod his in ſtudiis verſatus ſis. At Lælius: Utinam his inquit, tempus omne concedere mihi licitum. facerem, nec me quis negligentiæ accuſaret. Non ego ex illis ſum, qui contentionis cupidi magis, quàm veritatis ſunt: totique in illis occupantur, in quibus præter verbi controverſiam, nihil admodum eſt, quod quæras. Tum Mecœnas Lælium complexus, laudo, inquit, iſtam tuam indolem ſingularem. charior poſthac mihi, & jucundior eris: quæſoque Parthenium noſtrum, ut te etiam ipſe chariorem habeat, & meo etiam nomine commendatum. Cui ego: Imo chariſſimum: & id etiam faciam in gratiam tui. jam enim illius mihi ingenium perſpectum. odit ille, & merito illiuſmodi lites de umbra, ut ajunt, aſini, ac theatralem illam gloriolam tanti facit, quanti hilum. Atque hic quando jocari cœpimus, referam lepidam fabellam, quam operæ pretium eſt audire. juvat exhilare tantiſper animum. Tum Mecœnas: Ita, quæſumus, ut pro Lælio etiam ſpondeam. Ego vero: Atque audite. In quadam percelebri

 Hiſpa-

Hiſpaniarum ſchola, (Salmaticenſine, an Complutenſi, non ſatis teneo: nam multis ab hinc annis ab Hiſpano viro tum erudito, tum urbano rem accepi) duo ex noſtra familia in frequentiſſima auditorum corona, acriter, ut fit in diſceptationibus, de continui, ut ajunt, compoſitione, diſputaverant. qui theſes propugnabat, cum Ariſtotele ſentiebat: à quo ne latum quidem umquem diſcedere, Senatuſconſulto cautum eſt: qui verò oppugnabat, à Zenone Stoicorum principe ſtabat Qui quoniam peracutus, ac fervidæ indolis, palmam retuliſſe ſibi viſus eſt. Hic Mecœnas: Nimirum inanem plauſum à theatro. nam veri nihil aſſecutus: latet quippe adhuc veritas. Imo & latebit quoad homines vivent, inquit Lælius. Sed quid tum poſtea? Cui ego: Accipite: Mirum ſibi in modum plaudens, ſuperbè circumſpiciebat. uti pavones ſolent, ubi caudam explicarunt. quam quidem hominis caudatam ſuperbiam non tulit, modeſtiæ amator Deus. Dum igitur, ſoluta concione, inter amicorum manus, ac plauſus effertur, quidam non notus hominem convenit; eque turba recedere jubet: habere ſe neſcio quid ſerii quod illi ad aures committat. Secedit ille & quid iſtuc rei tandem eſt, inquit. Ille vero: Nobilis vir, qui ruri altera ab urbe Leuca graviter ægrotat, te enixè rogat, atque obſecrat, ne graveris è veſtigio ad ſe venire, ut totius anteactæ vitæ cõfeſſionem excipias. Tum doctor perculſus improviſo illo nuncio, Quo pacto, inquit, tanta è contentione defatigatus, ac ſudore madidus, dieque jam inclinato, tantum itineris ſuſcipiam? veniam die craſtini. Et ille: Res moram non patitur, quippe morbus graviſſimus. neque ſeria tollere in craſtinum laudabile: imo ne expedit quidem. De via, ſollicitudinem omnẽ deponito: eſt ad januam equus curſorius expeditiſſi-

mus,

mus, quo nullo incommodo quamcitiſſimè devehasis. Tum ille: inſtare iterum, ut in poſterum diem res differatur. At nuncius: Jam dixi ſeria non eſſe tollenda in craſtinum. quid ſi ille ipſa hac nocte fato concedat? certè tibi de illius ſalute ratio reddenda erit. age, move te ocyus; nam id tui inſtituti peculiare munus eſt. Hic doctor, ſontica adductus cauſſa, ut ajunt, aquievit. accepta igitur è Prætore facultate, ad januam ſe confert: inque paratum equum inſilit: jubetque nuncium ſedere poſt equitem. at ille renuit: ſeque expeditiſſimos, inquiens, habere ad curſum pedes. & ſanè tanta pernicitate ſequebatur, ut equum cæteroqui velociſſimum ſuperaret. Dum autem pergunt, Doctorem nuncius interrogat, qua de re controverſiam habuiſſent? De continui compoſitione, inquit doctor. Et Nuncius: Quid tu? Et ille: Zenonis ſententiam acerrimè, ut nunquam alias propugnavi. Quo, quæſo argumento? tum Nuncius. Cui doctor: Validiſſimo illo, quod Achilles in ſcholis vocari ſolet: èque partium infinita multitudine, deſumitur. Dum autem argumentum ipſe repeteret, quidque contra adverſarius repoſuiſſet; ſibique plauderet miro modo, nuncius identidem occinebat, Quot abſurda, quot ridicula ambo effutiſtis. multos ſæpè ſophiſtas ineptire, nugaſque loqui audivi non ſine riſu, ſed qui magis quàm vos, neminem. atque ex intervallo illud græcè repetebat γνῶθι σαυτόν. Hoc loco Doctor non ſine ſtomacho, Eſne tu inquit phyſicus? Et ille: Quam qui maximè. ab ipſis enim unguiculis his operam ſtudiis navavi: quocirca ea calleo, pluſquam aprugnum callum callet, ut dicitur. Sed ſi ita, cur, inquit doctor, ab eo vitæ inſtituto diſceſſiſti? Et ille: Ob quandam animi extumeſcentiam: qua tu etiam nunc quaſi follis tumes, ſi ſcires, quàm multa ſint, quæ ſe latent, faſtum iſtum

certò depôneres. Hic doctor acriter irritatus, Argumentemur, inquit. Cui ſtatim; nuncius: Ne quæſo crabronem irrites: pænitebit quidem certè, cum te brevi deprehenſum animadvertes. Quoniam verò jam tenebris obduci cœlum incœperat, & iter per ſylvas videbatur ſatis impeditum, Quà imus? inquit doctor. & quando ad iſtius ægroti villam tandem veniemus? Brevi, tum nuncius. perque implexos calles, adituque difficiles ire occupavit. At doctor animadvertens equum frenum non audire, & volare verius, quam currere: & hærere ſemper lateri ducem, doctè diſputare, atque eruditè, & Græca etiam occinere, quæ vix ipſe intelligebat, non bonum quid ſuſpicans, cæpit expaveſcere: cumque ſalutari ſe crucis ſigno muniret, repente equo, & duce evaneſcente, ſolus in media ſylva, multa jam nocte relictus eſt: tantoque timore correptus illico eſt, ut nihil propius factum ſit, quam occumberet. Nempè, tum Mecœnas, malus ille genius erat, magnus oppido philoſophus. quocirca non immeritò affirmabat multa ab illis abſurda, ac deridicula inter diſputandum dicta. voluit, haud dubium, bonus Deus hominis faſtum multare, ut ſic in poſterum diſceret de ſe ſuperbè non ſapere. Sed age; redeamus ad propoſitum. Tum ego: Quidam, ut è vadis illis emergerent, in alia inciderunt: à Scylla nimirum in Carybdim; ut dici ſolet. opinantur enim non maria quidem omnia, ſed quædam tantum editiora eſſe: ea nimirum, quæ à terris quam remotiſſima: ex illis vero fontes ducere originem arbitrantur. Hic Lælius: At futile iſtuc commentum eſt. urget quippe eadem difficultas, idem premit argumentum: idemque abſurdum ſequatur, neceſſum eſt. Altiora illa, quæ finguntur maria in proxima, ac decliviora confluerent; hæc turgidiora jam facta, in terras irrumperent.

perent. Cui ego: Ita verò: neque quibuſdam aſſentior, qui divina illa teneri vi,ne defluerent,commenti ſunt. eſt enim perfugium inſcitiæ nec magni eſt animi ad ſacram anchoram confugere, quando nulla à tergo tempeſtas premit, nullus urget adverſarius. Hic Mecœnas: At quædam ſunt in ſacris literis, quæ id videntur inſinuare. Etenim ſi intumeſcenti Oceano, ac præ undarum æſtu, ventorumque ira efferveſcenti,ne præſcriptos ſibi fines litora ſcilicet, tranſiliret, Deus juſſit; jam divina ſtare vi, manifeſtè conſequitur. Cui tum ego: Doctè tu quidem. Verùm illud ego præſcriptum, naturam ipſam aquarum interpetror. quæ cùm ita ab auctore creata ſit, ut intra terrarum alveos contineatur,eos egredi fines non poterit. eſt & illi certus limes, modusque conſtitutus, quem ſupra intumeſcere vi tempeſtatum negatum eſt. cæterum, ubi terrarum ſpatia depreſſiora ſunt, ut accidit in Belgio,tum perfractis aggeribus irrumpit, & latiſſimas circum terras inundat. Hic Mecœnas: Intelligo: perge porrò. Tum ego: Quidam hac tollere adniſi machina Oceanum ſunt. Aqua, inquiunt, quæ per ſubterraneos terrarum meatus in ima deſcendit, æquilibris, oportet ut ſit cum toto Oceano: eſt autem æquilibris ſi altior aſſurgat, molemq.altitudine compenſet. At hi errant, quod ajunt, tota via.Etenim geminæ in eandem cùm ſe aquæ ſuperficiem rotundaverint, æquilibres conſtituentur: etſi una perexigua, altera major ſit. Liquida enim, ut Archimedes demonſtrat, non mole, ſed altitudine certant.Hoc loco Lælius: Iſtud clariſſimum, inquit: quod & geometrica olim à te ratione oſtenſum commemini. qua quidem nihil certius omninò eſt. At mihi, tum Mecœnas, illud favere huic æquilibro poſſe videtur: nam quotieſcumque duo humores non ſimilis, ſed diverſæ

na-

naturæ ſunt ἰσοῤῥοπεῖν, Græci dicunt, tum læviorem aſcendere, ſubſidere graviorem, atque iſto modo ſtare æquilibres exploratum eſt. cum verò ſalſior aqua, dulciore ſit gravior: jam emicare fluvios, ipſa liquidius aqua conſequitur. Atque iſta machina, nativa nimirum vi, ex humiliore ſe loco aqua ſubſtollit; mõtes exſuperat: ex quibus inde per devexa fluens, ea repetit loca, è quibus exiliit. Cui tum ego: Ingenioſè tu quidem. verùm eſt, quod ſtatim opponam. Dulcem præ ſalſa leviorem eſſe aquam non inficior, & do lubens: differentia, ut doctis placeat, ſecundũ viceſimas, idque ad ſummum. Jam vero marinam aquã M. vel ſi ſi lubet, MM. paſſus à fundo cõſurgere ſtatuamus: quia verò fluvialis viceſimis conſtituta levior eſt, ſtatim exiſtit, viceſima milliaris unius, vel duorum, ſi ſecundum accipiamus, parte fluvios editiores eſſe: nimirum paſſibus L. vel C. ſunt autem editiſſimi montes, ut interdum ad plura paſſuum millia turriti ſurgant, inque altiſſimis verticibus aquæ ſcaturiunt; non ergo hoc argumento id, quod quærebatur, efficitur. Hic Mecœnas: Viciſti: do manus. ſed quam tandem viam inibimus? numnam ad impetum confugiemus? ad aram nimirum, ut dicitur. Cui ego: Probabilia conjectas. quippe non deſunt, qui vehementiſſimo extruſas impetu aquas tolli, erigique affirmaverint. Id vero fieri ajunt hoc modo: Oceanus identidem vel ex flatu, reflatuq. ventorum, vel æſtu ex Lunæ acceſſu, receſſuque, vel halituum vi, qui in aquis latent, incrementa capit: ubi verò intumeſcẽs in litora, hiatuſq. terrarum irruperit, tanta vi ſubterraneos cuniculos pervadit, ut altiſſimè aquam impellat, atque extrudat. hæc iſto modo impulſa in editiſſima rupium juga prorumpit, emicatque; perque crateres mox fontium delapſa fluvios efficit. continui verò flatus, atque æſtus

cum

cum ſint; idcirco continua illa in fontibus, & nunquam interrupta perennitas. Hic Mecœnas: Veriſimile iſtud quidem certè. Et ego: Imo multa ſunt, quæ fidem huic ſententiæ adſtruunt: & primo Scylla, & Carybdis, loca non minus fabulis, quam naufragiis celeberrima, magnoque naturæ miraculo, quàm maximè admiranda: profundi quidam hiatus ſunt, immenſamque aquarum copiam exhauriunt: quam deinde in Oceanum remittere, non defuere, qui dixerint. Hic ille: Haud equidem id mihi novum. habeo enim in memoria tuos illos verſiculos V. Naut.

Nam ſubtus terram, ut perhibent, Maneſq. profundos
Tenditur immenſus per concava ſaxa meatus:
Illum trans Libyæ fines erumpere Ponto
Ex imo voluere, viaſque ſecare latentes
Oceanum Eoum, fluctuſque haurire Sicanos.

Cui tùm ego: Multum tibi, ut video, abs re tua eſt otii, ut meos etiam libellos evolvas. Ille verò: Haud equidem ingrati animi notam effugerem, ſi non haberem quotidie ad manus; quando tu illos mihi, quæ tua fuit humanitas, nuncupaſti. Imo tua, tum ego, humanitas fecit, ut tuo illos nomine dignareris. Atqui pergamus porro. jam enim contenebrat, mihique videre janitorem videor ſupercilium contrahere, moræque impatientem jamjam iraſci. eſt enim capularis ſenex, atque iracundus. Quod igitur dicebamus, eo etiam argumento approbant; quod libero in aëre, vi ventorum, impetuque turbinum alliſum ad cautes mare altiſſimas ſe ſupra rupes efferat, cunctaque ſpumis aſpergat. id verò facilius fiet, cùm aqua per arcanas terrarũ fibras magno coacta, atq. impulſa impetu præcipitatur. Tum ille: Habeo & iſta. ſed, ut dicam, quod ſentio, videntur mihi hic etiam ſyrtes eſſe, & vada, è quibus evadere minimè expeditum, ac commodum

modum eſt. Etenim compertum, intumeſcentis æſtum Oceani ad V. vel VI. tantum orgias elevari. hæc verò altitudo ad rem nihil facit. Cui ego: Rectè animadvertis. eſt tamen impetus, qui multo ſupra VI. orgias aquam ab ſe impulſam attollere poterit, habenda etiam ratio. rem exemplo, ſi placet, explicabo: Hoc Lælius loco: Imo quæſumus: ſentio id enim Mecœnati noſtra placere. & ut tu IV. Bell.

Ardua ab exemplo fiet res planior.

Da igitur aures, tum ego: Eſto vectis ſuo fulcro innixus; inq. uno illius capite globus ſit minor, exempli grátia lib.X. in alterum verò caput, major alter, librarum ſcilicet C. ex altitudine unius exapedæ demiſſus incurſet: videbis illicò exilire minorem, & ad duas vel etiam tres exapedas attolli. Hic Mœcenas: Iſtuc do facile. verum quid ex eo conficis? Quid? tum ego, majorem nimirum intumeſcentis Oceani molem, minorem aquæ per terrarum cuniculos impulſæ, quàm altiſſimè elevari. eſt enim ex majori corpore major impetus, qui minoris reluctantiam longe ſuperet. At Mœcenas. At reſpontio eſt in promptu. nempe alia liquidorum, alia ſolidorum habitudo corporum eſt. hæc tota ſimul incurſant, illa non ita. hæc unà enituntur, illa per partes. Dum enim aquæ mons, ut ait poëta, æſtuante Oceano, in eam aquæ partem, quæ per hiatum intruditur, ſuperimcumbit, non totam in eam vim exerit ſuam, nec tota connititur. major illius pars ad litora alliditur: in quæ diffractus eſt impetus; ideoq; in eam non totus expenditur. imo hic dum per anguſtos, ac tortuoſos canales una ſimul cũ aqua demittitur, ſemſim infringitur, atq. hebetatur, ut tandem deſinat, pereatq. omnino: & fortaſſe ante-

te-

tequam aqua ad fontes perveniat. Præterea,ubi nullæ tempeſtates,uti Pacifico in mari, ubi nulli, aut vix ſenſibiles æſtus efferveſcunt, nulli etiam fontes ſcaterent, quod tamen neutiquam verum eſt. Tum ego: Gaudeo, quod à te deprehenſum me video. & fateor me iſtud argumentum prævidiſſe: quod quantam vim habeat, intelligis ex te. quare ineamus, ſi lubet,cum aliis aliam viam. Lubet,tum ille:faciemus, ut phyſici, qui Eriſichthonis Metra, ut eſt in proverbis, mutabiliores ſunt. Cui ego: Quid mirum? phyſicos hic fingimus. pargamus igitur; & quando tantum otii conceſſum, non erit abs re tantiſper nugari. Quidam homines lepidæ indolis, & comminiſci faciles ejus eſſe naturæ terram commenti ſunt, qualem ſpongiæ indutam ſcimus. bibulam igitur terram voluerunt. quo dato,brevi difficultatem omnem præcidunt. nam ſi ſic. dum una illius pars aquã ebibit, altera ſtatim attrahit, ſurſumq. evehit: itaq. fieri, ut aqua ab inferioribus hauſta, in ſupremos montium vertices evadat. atq. hæc illa eſt antlia, quæ acceptos ab imo fontes, in editiſſima quæq. loca ſubmittit. Tum Mecœnas: Habet ſpeciem veri: abeſſe tamen à veritate mihi facilè perſuaſerim. Eſto enim per hiantes terrarum fibras, quaſi ſiphunculos aqua è mari hauſta in montium juga ſeſe inferat: verùm ubi ad ea nulla vi, nullo impetu urgente pervenerit, illico ab aere ſupprimeretur, adituq. ne erumperet, flueretq.prohiberetur. Eſt etiam quod non omnes terræ bibulæ, neq.ita facti,diſpoſitiq. canales, ut aqua unà omnis, ſurſumq. coacta elevetur. & tamen omnibus ex terris, & duriſſimis etiam cautibus fontes emicant. non igitur procreari amnes poterunt iſto modo.Tum ego: Quam putamus rem, acu tetigiſti, quocirca futile iſtud phyſicorum commen-

tum,

tum, quo ſe non expediunt difficultate, ſed magis induunt, omittamus. Neq. illi evadunt à ſcopulo, ſyrteſq. declinant; qui univerſam ſubtus terram maris aquam permeare, opinati ſunt: idq. ſe manifeſto putant conficere, quod in inſulis, inq. continentium terrarum oris ſalſi, ut plurimum, fontes ſcaturiant: imo in mediterraneis etiam locis ſalſiuſculos exilire fontes compertum eſt. Hic Mœcenas: Id ego facile darem. Imo etiam ipſe, tum ego ſunt quippe in terræ gremio, immenſæ pene cavernæ aquis benè plenæ. illas Greci ὑδροφυλάκια, atque ἀβύσσυς appellant. idq. ex eo etiam in manifeſtò eſt, quod interdum, cum terra movit, ingentes aquarum voragines patuere. atque in hunc modum plurimos lacus extitiſſe memoriæ datum eſt. verùm hæremus adhuc in vadò. Hoc loco Lælius: Mirum oppido, inquit, quod in tanta aquarum copiá, in qua verſamur, hæreat nobis aqua. Cui Mœcenas: Euge Læli: lepidus, tu & argutulus. ad me verò converſus, Perge tu porrò. nolo feſtinanti moras innectere. Et ego: Certè hora eſt quaſi diei ultima; atq. ob id jocari non ſinit. Eſto igitur, ſe per terrarum gremium latè Oceanus inſinuet, qui tamen fiet, ut ex ſubjectis cavernis, ſuomet reluctante genio, exiliat in montes? Et ille: ſi major virtus minori prævalet, quid prohibet, quin minor aqua à majori ſurſum impellatur? Cui tum ego: In ſolidis id, non in liquidis verum eſt, quorum ea eſt natura, ut ſuperius dicebamus, ut altitudine pugnent non mole. cui enim, qui vel leviter Geometrica attigerit, non cognitum eſt, unam non amplius aqualibram cum mille decertare, nec vel tranſverſum unguem diſcedere ab æquilibrio? nempe ſive exiguæ, ſive ingentes aquæ fuerint, eadem premendi vi, niſuq. preditæ: ſi una eademq. ambarum al-

altitudo ſit. Hic Mecœnas: Teneo & hæc. Sed quod tandem aſylum patebit, quo ſe recipiant? num- nam ſe ad Vulcani aram vertent? Ad hanc ipſam, tum ego: Ajunt quidam, & vendibiles quidem Au- thores, aquas vi ignis rareſcere, atq. ebullire, quæ mox efferveſcentia eleventur, altoſq. aſſecutæ fon- tes, efflueant. Aſſitià, tum ille; unde tantus in aqua frigus? A rupiũ natura, ajunt, quæ frigida plerumq. eſt: nam quæ aliunde ſcatet, calida interdum. imo etiam in locis illis, ubi major ignis exardeſcit, fervet etiam, atque ebullit. Tum Mecœnas: ſed quid tu de iſto- rum placito? Cui ego: Pluribus in locis ardere ignes, quorum vi, quæ ſuperius conſtituta fervere aquam: aſſurgere mox, atq. effundi: oririq. am- nes nonnullos iſto modo, non irem inficias. & ſi verò ſimilius ſit, præ nimio calore aquam in vapores attenuari, calidaſq. mox in guttas concreſcere, atq. extillare. ut in ollis evenire quotidie coqui animad- vertunt. cęterum univerſos, & vaſtiſſimos quidem amnes ex his guttis originem ducere, falſum arbi- tror. ſiquidem gelida fere ſemper ſcatet aqua, & immenſa, & nunquam intermiſſa perennitate. Quidam ſunt, qui in terrarum gremio, quæ loca Tartara nun- cuparunt, immanem aquam eſſe, eamq. animantibus ſpiritibus agitari putavere. qua inſtar ſanguinis nu- triri terras, imo etiam vivere commenti ſunt. quo dato, ſua virtute moveri, ac ſurrigi, telluremq. uni- verſam permeare, conſequi manifeſtò putant. Hic Mecœnas: At iſti homines, aut nugas loquuntur, aut delirant. ut hi plerumq. ſolent, quibus ad novita- tes comminiſcendas prurit animus. Cui ego: optimè intelligis. Hoc loco Lælius: Ut video, res eſt inda- gatu difficilis, & quocumq. te vertas, impeditos in- venias aditus, & vix ſuperabils vias. Cui Mecœnas:

Re-

Rectè æxtimas. Latet in ipſis aquis demerſa veritas. Cui tum ego: Ita ſummo opifici viſum: cui uni nota eſt machina, qua aquas attrahat, quippe auctori. At in ultimum quando diei ſerum diſputando pervenimus, quæſo ut abeundi facultatem concedas: & ille: Do, inquit: ſed fac, ut te propediem reviſam.

CAPUT. VII.

Inter eundum quædam, quæ ad ſuperiorem quæſtionem ſpectare videbantur, obiter perquiſita.

DUm unà cum Lælio è Barnerſi Mecœnatis villa Neapolim, quadriga vecti, redimus, ita me interpellat: Quædam mihi in promptu ſunt, quæ te de ſuperiore diſputatione interrogem. quæſo igitur ne id tibi grave ſit: ſcio quippe ex quanta contentione defatigatus, vix tandem quieſcas. Cui ego: Lubet: ſic pluſculum hoc temporis, quod ſupereſt, ut domum veniamus, non abibit ſine lucro. Tum ille: Idipſum volebam: ſcis enim me in omnes addiſcendi occaſiones, quaſi è ſpecula, imminere. Age igitur: ſi ab Oceano in terras aquam irrumpere multis adducti argumentis concedimus, cur nam ſalſa illa cum ſit, dulcis mox è fontibus ſcatet? Cui ego: ſi primum damus, & dandum jam putas, ab hoc ſe expedire non multi eſt otii. illa enim dum ſe per terrarum fibras inſinuat, ac per arenas, ſalebraſque interlabitur, quaſi per cola exstillat, purgatur, ſalſedinemque exuens, dulceſcit. id autem ita fieri, ars ipſa comprobat. nam dum eadem aqua in extilllatoria fornacula guttatim depluit, nativam ſalſedinē deponit. atq. hinc eſt, cur circa litora ſalſiuſcula hauriatur: cū enim per exiguos meatus, atque arenulas, non tanto ſpatio extillaverit, quantum

ad

ad ſalſedinem exuendam ſatis erat. Intelligo.tum Lælius. eſt tamen qui me torquet ſcrupulus: ſunt enim vel in ipſis montibus ſalſi fontes; qui cæteroqui deberent ea ratione dulceſcere. Cui: Non nego, inquam: id verò ideirco evenire arbitror, quia laxiores interdum meatus patent; quo fit, ut colari aqua minimè poſſit. quocirca neutiquã mirũ, ſi nativa adhuc ſalſitudine emicet. Imo cum etiam in montibus ſalis fodinæ ſint, quis infici illis aquam, inficietur? Tum Lælius: Aſſentior prorſus. Cui ego: Plerique ſunt, qui ſuperiorem tantùm Oceani aquã ſalſã eſſe arbitrantur, inferiorem verò dulcem: in quorum ſententiam ſi deſcenderis, jam rectè conficitur, dulces eſſe fontes oportere. Hic Lælius: At hi nugantur. quo enim modo fiat, ut id comperiant? Cui ego: Imo addunt experimentum, quo ſe illud exploraſſe confirmant. Num urinando? tum Lælius. Cui ego: Minimè vero. calamum ſatis longum, cujus ſupremum labrum, artiſſimè occludunt, in mare demittunt: mox illo reſerato, inferiorem aquam hauriunt. occluſoque iterum, calamum inde educunt; inque guttum aquam infundunt. libantes dulcem deprehendiſſe teſtantur. At Lælius: Quid tu de iſto experimento? Et ego: Haud omnem illi fidem adhibendam eſſe exiſtimo. nam mihi nunquam voto reſpondit. & quotquot rogavi urinatores, quique ad multos etiam paſſus deſcendiſſent, ſalſam omnes reperiſſe aquam reſponderunt. quocirca qualis in imo, penitiſſimi Oceani fundo ſit, is tantùm novit, cui, utpotè auctori, abditiſſima quæque naturæ parent. Hic Lælius: Ita eſt, ut dicis. quare tu in re ſimili non immerito cecinisti.

Multa latent homines, ſolis quæ cognita diis ſunt.

Verùm pergamus porro. Compertum pleriſque in locis eſt, plurimos fontes eadem incrementa, ac decre-

menta habere, quæ Oceanus: hoc enim intumeſcente turgent, copioſioreſque fluunt: detumeſcente verò, ſubſidūt ipſi, ac tenuiores prætereſfluunt. ſi ſic jam videtur liquidò confici æſtu aquam ad juga montium aſſurgere; ut inde relabatur. Cui ego: Aliquos fontes, & litorales vel maximè, oriri ex æſtu, & eas ob id pati vices, non certè negaverim: at omnes, neque concedo, neque, ſi vellem poſſem. Enimverò ab æſtu cum mare intumeſcit, atque altius aſſurgit, cum ſervare modum compertum eſt, ut vix decempedam exſuperet: at aqua altiſſimos in vertices enititur: non igitur ab æſtu elevari tantùm poteſt; ut ſuperatis fontium jugis, victrix exiliat. Imo ſunt, qui contrarias vices ſortiti, Oceano æſtuante, decreſcunt, augentur vero ſubſidente. quo quid inſolentius dici poteſt? ex his ille inter primos eſt, qui Gadibus Herculis delubro proximus fons erat, qui, ut ait Plinius: *Alias ſimul cum Oceano augetur, minuiturque, alias verò utrumque contrariis temporibus*. Et ut idem ait: *In ripa Baetis oppidum eſt, cujus putei, creſcente æſtu, minuuntur, augentur, deſcendente: mediis temporibus immobiles.* Et ſanè tam mira ſunt, quæ de fontibus perhibentur, ut ſingulas illorum cauſſas indagare difficilè admodum ſit. quare fontium miracula meritò dicta ſunt: Hic Lælius: Si tantæ, inquit anguſtiæ hic ſunt; ut quò te vertas, omnino ignores, cur non in cœlum confugimus? Cui tum ego: Nempe cœleſtium vi corporum elevari aquam dicamus? Id ipſum, cogitabam, inquit Lælius. Ego verò: Sed quot hic etiam ſcopuli, ſyrteſque occurrunt? tot ſanè; ut ad indagandas rerum naturas ne in cœlum quidem aditus phyſicis pateat. quam incertus iſtic in ea, quæ ſub Luna ſunt, ſyderum influxus. quam longiſſima intercapedo, qua propagari neceſſum foret. At Lunam, tum ille, in Oceanum in-

fluere

fluere in confeſſo eſt. quod vel tu in illis verſiculis, quos habes Naut. VI. profeſſus es:

Ipſe ſed Oceani ſpumantia cærula duco
Reginæ arbitrio Lunæ, imperioque cieri:
Vimque illi arcanam, motu qua concitet undas,
Eſſe puto. parent Lunæ freta turgida, quando
Illa abeunte cadunt maria, & veniente, tumeſcunt.

Cui tum ego: Sed eſto; quando meis me verſiculis prehendiſti, inſit ſyderibus vis iſta: Cur verò ex hoc potius loco in fontes aquam trahunt, non verò ex illo? Tum Lælius. Aſſentior; nihil enim habeo, quod huic reponam. Sed ſi iſtud præſtare ſydera non poſſunt, cur Intelligentiæ facere non poterunt? Ea his enim cura à ſummo opifice demandata, ut mundi elegantiæ, commodoque mortalium invigilent: quorum gratia cœleſtia corpora condita ſunt, & perpetuo motu circumaguntur. An timemus, ne in gentium errores incidamus, qui divinitatem fontibus tribuebant? Sed nos non ea eſſe numina, ſed ab Numinis adminiſtris regi, gubernarique exiſtimamus. Cui ego: Eruditè, Læli: verùm ſcis me minimè ab his alienum, qui nativa vi ferri, rotarique orbes, ſyderaque univerſa, arbitrati ſunt. quod ſi ita, cur non potius innata quadam, atque arcana virtute ſurrigi ſurſum aquas putandum ſit? Latebit certè in jis arcanum neſcio quid, quod illarum naturam evincat. Sed quid, ille, ſi cum pleriſque arcanam iſtam vim eſſe Numinis providentiam affirmemus? Cui tum ego: Rectius hi faciunt, quam illi, qui editiorem ſtare Oceanum, divinoque juſſu cogi, ne in terras irrumpat, putavere. Cæterum, ut jam dicebamus, res eſt inſcrutabilis omnino. quæ cum dicerem tardiſſimè domum perventum eſt.

CAPUT VIII.

Authoris iter Alexandria Babyloniam uſque: quæque in eo evenerunt apud Mecœnatem enarrantur.

SEdebamus unà cum Mecœnate ego, & Lælius ad fontem, qui medio in Xyſto poſitus, proceris circum cupreſſis obumbratur: cùm Mecœnas: Age, inquit, quando otium datur, quod tuæ peregrinationis ſequitur, enarrato. Cui ego: Faciam libenter, cùm nihil mihi antiquius, quam tuis juſſis obtemperare. Et ille: Scio equidem quantùm tua in me officia luceant. Et ego: Contendam igitur juſſa faceſſere, & ea brevitate, quæ id temporis plurimum placet. Cum ingens me cupido videndi Nilum eo in loco, quo totus, ac integer fluit, inceſſiſſet, Achmetem rogo, ut pro veteri amicitia ad id operam ſuam conferret. Et ille: Meus filius, inquit, Arſinöen, quæ in intimo Arabici ſinus receſſu eſt, negotiorum cauſſa profecturus. quocirca jubebo, ut Babylonia iter faciat, teque illuc deducat. & ſi jubes veniam & ipſe; ut ibi meum, ac perantiquum ſervitium exhibeam. Cui tum ego: Nolo, ut affecta jam ætate, tantum laboris ſuſcipias. Ibo unà cum tuo nato: imo illum Arſinöen uſque comitabor. non omittam occaſionem videndi Erythræum, & ea vel maximè loca, per quæ dilectæ olim Deo gentes ſiccis pedibus transfretaſſe perhibentur. Interea loci, dum profectio adornatur, adeſt Britannus, cumque pro more me affabiliter ſalutaſſet, Quid ageretur? interrogat. Cui ego: Babyloniam, atque Arſinöen proficiſci meditamur. Tum ille: Babyloniam veniam ego cum duobus popularibus. de Arſi-

noe

nöe cogitationem omnem deponito. Longum enim iter, & periculoſum. imo vereor, ne antequam redeas, naves ſolvant, in Europam rediturae quod ſi ita,quid tu hic barbara in terra, & ſolus ages? Hic Acmethes ſic illum interpellat: Fateor, barbarum in praeſentia ſolum hoc, in quo olim humanae artes floruerunt: at utut nunc ſit, non certè magis barbarum, quam ſit veſtra Britannia. in qua tamen ſunt plurimi exculti, atque urbani. Sic in Ægypto, imo & in penitiſſima Æthiopia compluſculi ſunt, in quibus eas animi dotes reperias, quas interdum in pleriſque ex humaniſſimis populis requiras. Et ſi cuncta deſint, ſum ego ipſe, qui in cultiſſima totius Europae Italia, inque urbe officiorum refertiſſima, diu vixi: & in domo, in qua etſi non ſuperbae opes, nec tituli, ſumma tamen erat urbanitas. Hic Britannus: Ita verò: non inficior. ſed qua deinde occaſione, quo duce,in Italiam redibit? Cui Achmetes: Nunquam hic naves vel Gallicae, vel Venetae deſunt, quibus & tutò, & commodè navigare poſſit. idque meum erit curare: & jam nunc recipio: eamque diligentiam impendam,quae ſervum, eumque memorem beneficii decet. Hic cum etſi aegrè amicus aſſenſiſſet, in diem craſtinum profectionem decernimus: pararique omnia, quae neceſſaria ducerentur, Achmetes juſſit. quia verò hora erat quaſi XII. eamus, inquit Achmetes, ſi lubet pranſum. Cui Britannus, qui ſubiratus erat, & ſi iram laeta fronte diſſimulaverat: Ite, inquit, vos,ego religione teneor. Hoc loco Mecoenas: Nempe graviter tulerat, habitam ab illo barbaram terram, in qua ipſe natus fuerat. Cui ego: Intelligis. ſed quid facias? ſic ſumus omnes, ut nimirum eos, qui de nobis, ac noſtris haud perhonorificè loquuntur, vix patiamur. At Mecoenas: Ita enim vero. Sed illi re vera ſapiunt neſcio quam barbariem.

quocirca nō immerito dicere ſolebat illa Svecorū regina quæ certè virilem ſemper præ ſe animum tulit: Præter Italiam, Galliam, & Hiſpaniam, reliquū terrarum orbem barbarum eſſe. Cui ego: Addam, quod ex me affirmare non auſim, & ſi vellem temeritatis notam, vel certè maledicentiæ non effugerem, eruditiſſimus ille, ac ingenioſiſſimus Viera Luſitanus genere, ſed in America natus, cùm Romæ eſſet, & multarum gentium mores, atque ingenia cognoviſſet, aſſerere non dubitavit, extra Italiam omnia barbarie obſita. & inter primos Luſitanos ſuos cenſeri volebat: quod quidem ut dicebam, non ſic animum induco, ut mihi id facilè perſuadeam. Sed redeamus in viam, quæ longa cum ſit, aliò divertere, non ſinit. Cum Britannus abiiſſet, paſſus ſcindi potius laciniam, quàm remanere, nos ad menſam ſedimus. nam nullo modo miniſtrare Achmetem ſubſtinui. A prandio tota in adornanda profectione cura fuit. nec quidquam bonus Achmetes eorum prætermiſit, quæ opportuna videbantur. Filio impensè juſſit, ut eam mei curam ſuſciperet, quam erga parentem ſe, uxoremq; ſuam adhibuiſſet: meq; tanquam veterem coleret dominum, ac ſolerter obaudiret. quod iterum, atq. iterum ſummopere inculcavit. Primo manè adfuit Britannus, qui cum ad litus venimus, ubi lembus erat expeditiſſimus. hic Achmeti vale dicto, nam eouſque nos comitatus fuerat, lembum ingreſſi propter oram ire occupavimus. Iam dies ad umbilicum venerat, quando vehementiſſimus ex improviſo ventus exortus eſt. qui quoniam ex Oriente perflabat, in terram nos deſcendere cōegit. lembus in anchoris, in anguſto oræ ſeceſſu ſtetit: nos interea corpora curavimus. quibus brevi procuratis, ſtatim omnes in arena dormivere. Ego, cui inſolens lectus ille

erat

Digitized by Google

erat, in vicinum tumulum conſcendi, circum undequaq oram ſpectaturus. quod quia ſalutare mox fuit, non niſi inſtinctu Numinis factum putavi. Vigilat quippe benigna Dei providentia; nec ſuos unquam perire ſinit. Etenim dum oculos circum flecto, & campeſtrem omnem regionem inſpicio: tres equites ex longiſſimo incitatiſſimo ad nos curſu convolare animadverto. quos ego ſtatim prædones Arabes eſſe, de quibus multa audiveram, ſuſpicatus, ſocios omnes excito, eoſq. de prædonibus admoneo. Aſſurrexerunt illicò omnes, atq arma corripuere. quidam Anglus ſclopum, quem ſecum in promptu habebat, in eos direxit, alter, qui cum mihi neceſſitudo erat, fiſtulam prætendit. illi ut proprius acceſſere, ingentem, ut barbaris mos eſt, clamorem ediderunt, ſimulq. jacula emiſere: ſed ſive quia nimis feſtinanter, intorſerant, ſive Deus, cui me enixè commendaveram, vim illorum infregerit, extra ictum ceciderunt. tum Angli itę impatiẽtes tormenta explodũt: ſtatim unus, qui majori tormento ictus fuerat, ex equo prolapſus, paulò poſt, indignam animam efflavit; alter graviter ſauciatus. qui illicò cum tertio è litore aufugit. Nos non minori feſtinatione, lembum conſcendimus. & quoniam aliquantum ſe venti vis remiſerat, nautas iter capeſſere, obnitiq. vento jubemus. Duplex enim periculum imminebat, ne vel prædones, aucti numero, redirent: vel Turcicus præfectus, apud quos crimen capitale eſt, re comperta, ſupplicium de nobis ſumeret. Hic Mecœnas: Capitale igitur, ſe à prædonum vi, atq injuria defendere? non natura didicimus licitum cuiq: eſſe vim vi repellere? Cui ego: Apud Barbaram gentem immanis hic mos invaluit; adeò enim vindex homicidii gens eſt, ut in ipſam naturam peccet: dumq. vitium unum cavere vult, itu

aliud incidit. nimirum difficilè reperire modum, ubi nulli culti mores, nullæ artes humanæ vigent. Sed redeo ad propoſitum. cum tota nocte navigaſſemus, primo diluculo Schediam tenuimus. Sedet hæc urbs in uno ex ſeptem Nili oſtiis, quod Canopicum olim, & Heracleoticum appellatum eſt. Hic ad publicam cauponam, quæ in ipſa Nili ripa extructa eſt, divertimus. quia vero vix tota illa nocte ſomnum oculis videramus, nos ad quietem, Achmetides ad accurandum cum caupone prandium ſe contulit. Poſt brevem ſoporem, ingens clamor de repentè exortus, nos excitavit: accurrimus illicò: & quid rei eſſet? percontamur. Tum Caupo: Egreſſa è Nilo Bellua in oppidum irrupit. Cui ego: Sumus hic ſatin' ſalvi: Et ille: Satis. validæ enim fores, & præſtructa in illis fovea; in quam ſi inciderit, feſtivam vobis ſcenam exhibebit. mox ego novarum rerum percupidus, quæ bellua eſſet, & quod periculum ab ea immineret, perquiro. Hoc loco Mecœnas: Crocodilus haud dubio; cujus capturam, & variam illam in Halieuticis tradidiſti. Cui ego: ita enim verò. at eo tempore ne de auditu quidem Crocodilum noveram. quocirca de illo Achmetidem, qui jam ſupervenerat, curioſè interrogo. Reſpōdit ille, & pluribus. telamq. orditus hoc modo: Eſt hujuſmodi animal, quod etſi in aliis fluminibus generari ferant, Nili proprium, lacerto ſimile, ſi unam tantum caudam excipias. tanta enim magnitudine excreſcit, ut XXVI. pedes æquemimo interdum exſuperat. idq. vel ex eo magis mirum, quod ab ovo anſerino æquali excudatur. amphibium animal, utpote quod tum in terris, tum in aquis commode vivat. Os ingenti rictu patet: maxillæq. validiſſimæ LX. dentibus armantur: arreptamque ovem uno ictu integram devorat. lingua
caret

caret: atq. ob id mutum. caudæ longitudo, reliquo corpori ſuppar. quam in ſpiras ſerpentis more implicat. eaq. natantes, reliquoſq. Nili piſces implicatos enecat. dorſum duriſſimis ſquamis obtegitur. venter molliſſimus ad ictus patet. quatuor graditur pedibus: quos tenaciſſimis unguibus armatos gerit. oculi ſuillis perſimiles prominent: eorumq. acrior in terris acies, quam in aqua. Hoc loco Lælius, Patiare, inquit, ut te unum interrogem. Qui fiat, ut Crocodilus clarius in terris, quam in flumine perſpiciat? cum cæteroqui piſces acutiſſimo viſu polleant. Cui ego: Quia nimirum huic belluæ ita à natura conſtitutus oculus eſt, ut refractos in aqua radios non benè uniat: hinc confuſus obtutus eſt. in terris cum minimè radii refringantur, in unum omnes collineant, claraſque rerum imagines depingunt. Hic ille: veriſimile: perge igitur quod cœperas: Tum ego: Podice caret, ajebat Æthiops: atq. idcirco per os ipſum excrementa egerit. quæ in terreſtribus odora ſunt, & pro pigmentis mulieres utuntur, ut elegantiores appareant, & gratum item odorem ſpirent. Tantæ feritatis, ut nulla in Ægypto nocentior fera ſit. Atq hæc cum diceret, renunciatum eſt occiſum Crocodilum, mortuumq exenterari. Accurrimus cuncti ilicet, & quo modo enectum eſſet monſtrum, perquirimus. Æthiops quidam, narrabat unus è turba, prælongam humero perticam ferebat: in quem cum Crocodilus magno impetu irrueret, ille, ut erat vir magni animi, nil territus perticam objecit. quam bellua cum avidiſſimè excepiſſet, adegit ille tanto in ventrem niſu, ut exanimata ſtatim fera ſit. quam mox accurrentes alii confecerunt. uſq. adeo validiſſimum telum eſt præſens ſibi animus: nec vinci homo poteſt, qui non timeat. donatus ob id Æthiops

magno præmio . quo audito, ad videndam feram ac-
cedimus, & qualem Achmetides deſcripſerat, inve-
nio . illam ego curioſè, atq; attentè diu contempla-
tus ſum . dum autem exenterarent , quendam è
circumſtantibus, qui doctior præ cæteris videbatur,
eſſetne belluæ uſus? interrogo. Tanta ille humanitate
reſpondit, quantam barbaro ab homine numquam
expectaſſem. Dextræ maxillæ dentes, inquit, fortes ad
amorem homines reddunt; qui in ventre lapilli ge-
nerantur, febris rigorem, quem paroſiſmum Græci
dicunt, expellunt . quam etiam vim in adipe eſſe
ajunt. pellis aduſtæ cinis aceto dilutus ; ſi jis mem-
bris, quos morbi gratia, ſecare oporteat, admoveatur,
adeo ea torpida reddit ; ut doloris omnino ſenſum
adimat. idem ejuſdem pellis nidore evenire, nonnul-
li ajunt . ſanguis viſum roborat, oculoſq. acutiores
efficit . caro elixa (caput tamen , pedeſq. excipito)
hiſciadem curat , renumq; dolorem allevat . adeps
grangrænam ſanat , piloſq. deicit. & quod mirum
magis eſt, ſi quis adipe perunctus in Crocodilum ir-
rumpat, minimè læditur. & quamvis plurimi putent
immedicabiles eſſe Crocodili morſus ; illius tamen
adipe facilè curantur . Hæc & multa Æthiops narra-
bat: quæ ego Achmetide vertente , ſumma animi vo-
luptate excipiebam. quia verò jam prãdii tempus ap-
petebat, nos in cauponam recepimus. Poſt prandium
luſtrare oppidum placuit . Et primo in portum per-
reximus . qui in ipſo Nilo extructus, navibuſq. exci-
piendis per commodus . naves ita ad ripam appli-
cantur, ut ex illis domus ingredi quàm facilè valeas .
infra portum fanum eſt pro oppido magnificum; cu-
jus hæc ad Nilum facies, valvæq. patent : illa in fo-
rum vergit . ſecundum Nili ripam non inelegantes
ædes poſitæ pro honeſtioribus viris . & tabernæ mar-
ca-

catorum plurimæ. non procul à portu in via, quæ iter Alexandriam, perexigua ars eſt. quibus luſtratis, in Cauponam redimus. quodq. diei reliquum erat, ad Nili ripam ſedentes cum veteri amico tranſduximus. Poſtera die navim ingreſſi Babyloniam adverſo Nilo navigavimus: perq. eam Ægypti partem, quã à ſimilitudine græcæ literæ, Deltam veteres, atq. inferiorem Ægyptum appellarunt. Nam non longe ab antiqua Memphi Nilus in ſeptem illic ramos dividitur, triangulumq. extremis efficit, cujus baſis ora maris: atq. hic triangulus Delta regio eſt toto orbe, qua camporum ubertate, qua urbium, populorumq. frequentia nobiliſſima. Hoc loco Mecœnas ſic me interpellat: Quid tu inquit, de Delta ſentis? Nam plurimos eſſe ſcio, qui à Nilo factam arbitrantur. tantum enim ſabuli, terrarumq è ſuperiore Ægypto continua alluvione convexit, ut recurrentibus annis, novam in Ægypto Ægyptum procreaverit. Cui ego: Scio graviſſimos authores ita cenſuiſſe: atq illud veriſimile quidem certè. ſcimus enim Acheloum amnem, tantum limi, ſabuliq advexiſſe, ut totum illud maris ſpatium, quod inter ipſius oſtium, Echinadaſq interjacet, impleverit. quin etiam novis idendidem terris, ex editis montium jugis advenientibus, novæ è mari terræ oriuntur: ipſe verò in ſe converti, ac veluti retrofugere pontus aſpicitur. Et ne longè exempla petam, nobiliſſimi olim Crateris portus Herculis, & Sarni amnis hoc modo penitus interiere. ita Lucrinus vix nomẽ ſervat. Nec aliter omne id ſpatium noſtræ urbis, quod a Nobilium Sedile, cui à portu, qui eo loci olim fuerat, nomen obtinuit, uſque ad mare eſt, novum omnino, aſſiduiſq. alluvionibus enatum. Ita verò, tum Mecœnas; non inficior: at quantus hic terræ tractus? pun-

ctus

ctus certè ſi cum tota Delta componatur. Cui ego : Do equidem. At igens Nilus, fabuloſa Ægyptus, annuæ alluviones, ac vaſtæ. & quod caput eſt, longum tempus magnus eſt artifex. Tum Mecœnas: ſi id demus, vero etiam ſimilius eſt, inferiorem Ægyptum ſæpius figuram, ſitumq. variaſſe. Do facilè, tum ego: eq. eo exiſtere maſeſtè duco, quod ex ſeptem brachiis tanti amnis, vix noſtra ætate tres numerentur, Tu Mecœnas: Ita eſt, ut dicis. perge igitur, non dum enim Babyloniam pervenimus. Et ego: Poſtea quam multum navigaſſemus, Nicium devenimus. quæ urbs ad Nilum ſita, populoq. refertiſſima. mox ad Naton inſulam, quæ tum villis, ſpiſſoq. arborum textu, tum rerum omnium ubertate., & celebris eſt, & peramœna. Inde Lætum, ubi ſe Nilus diſtrahit, devecti ſumus quia vero nihil viſu dignum in oppido eſſe, ajebant, diſceſſimus illicò : perq, integrum jam Nilum, ampliſſimoq. turgidum alveo, Babyloniam tandem pervenimus. intereà loci, dum hæc dicerem, adſunt Mecœnates ephebi mulſam ſubminiſtraturi: ad quam hauriendam ſtatim convertimur.

CAPUT IX.

De Ægyptia Babylone ſermo habitus, quæq. ea in urbe ab Authore ſpectata fuerunt, apud Mecœnatem diſtinctè enarrata.

UBi jam ſuaviſſima mulſæ potione, juſta interca pedo facta eſt, quod in longis narrationibus ni facias, periculum eſt, ne faſtidium auditoribus crees. non enim facilè longum ſe continet animus: & intermixta ſæpe varietas delectationem parit, diſtractuſq. tantiſper ubi mente pervagatus fueris, atten-

tentionem commodè dicenti adhibes. Age jam, inquit, Mecœnas: & quando Babyloniam ſermone perventum eſt, aliqua de illa nobis ediſſere. Cui tum ego: Geram hunc tibi morem: & eo lubentius: quod fragantiſſima illa mulſa roborata mens, animuſq. vegetior factus. quæq mihi in memoriam venerint, breviter dicam. Sedet hæc urbs ad orientalem Nili ripam contra Mempheos ruinas: quæ ad occidentalem ripam ab antiquiſſimis regum, qui primi in Ægypto dominati ſunt, ædificata perhibetur. petq. plurima ſeculorum ſpatia illorum regia conſtituta. Ex hujus mox ruinis, Perſis terrarum imperium obtinentibus, nova ad orientalem ripam inſtructa à Cambyſe urbs eſt, deq nomine Aſſyriæ Babylonis à Semiramide conditæ, Ægyptiam Babyloniam vocavit. quæ eandem, quam Memphis, ſortem experta eſt. nam a Græcis primum, tandem ab Arabibus diruta, novæ urbi locum dedit. ſic variante vices fortuna; & ut quemadmodum novis populis veteres imperium, ita urbes urbibus cederent. Hæc autem urbs ad Septentrionem Babylonis in eadem ripa, ampliſſimaq. in planitie ab Arabibus non multo poſt, quã in Ægyptum irrupere, condita eſt. de anno nihil certè ſtatui in promptu eſt. de auctore variant: quidam a Sclavo quodam Arabi regis ſervo, cui Gehoani nomen. fabricatam volunt, & Alcayrum appellatam. ſita eſt inter inferiorem, ac ſuperiorem Ægyptum, mediaq. inter Arabicum ſinum, & Libycos montes, qui termini ab Oriente, atque Occidente Ægypti ſunt. nam à Septentrione noſtro mari alluitur, ad Meridiem, ubi Nili cataractæ, Æthiopicis montibus ſinitur. Urbis figuram triangularem quidam, quidam vero ovalem eſſe tradiderunt. his facilè aſſentior. etſi tanta illius magnitudo, ut complecti tota oculis nequeat.

ejus

ejus quippè longitudo ad XXXI. millia paſſuum, latitudo ad XX. patet. circuitus tam vaſtus, ut vix uno die abſolvi ab equo curſorio poſſit. Arabibus, Turcis, Ægyptiis, Græcis, aliiſq. gentibus tanta multitudine colitur; ut nulla ſit in Oriente populoſior. & ſi vera ſunt, quæ tum narrabantur (nam ſermonibus vulgi, res pro ſuo more amplificantis, vix credo) ſupra ſeptuagies centena millia capitum numerantur. quantam multitudinem, in reliqua Ægypto, minimè reperies. viæ publicæ, vicique tanto numero, ut duode viginti millia quidam recenſuerint: etſi perangustæ, nimis ſint: tres tantum viæ, nundinis deſtinatæ, ampliores patent. domus innumeræ, & duobus contignationibus aſſurgunt; ut æſtate, qui in inferiori habitant minus a vicino Solis æſtu torqueantur. cum cæteroqui in toto Oriente, una tantum ædes coaxatione poſitæ ſint. plurimæ multo marmore, multoque ſumptu inſtructæ; quod antiquis Ægyptiis ſolenne fuit: reſtat nimirum adhuc in nova barbarie nonnihil priſci ſplendoris, nec interire omnino poſſunt inveterati tot ſeculis mores. januæ anguſtæ, atque humiles, ut domum ingredientibus, inclinandum ſit caput. idcirco factitari, ajunt, ut ſcilicet belli tempore immunis ab alendis equis gens eſſet. at illud mirum oppido mihi viſum eſt: ſerae nimirum, quibus valvæ obfirmantur, non ex ferro, ſed ex ligno, adeo affabrè factæ, ut eundem uſum commodè præbeant. Hic Lælius: At facilè diſrumpentur. Cui ego: Non ita: mira quippe ſtructura eſt. præterea addita lex ſæveriſſima, qua nulla ſera tenacior: & ubi de crimine pœna ſumitur, rarò admodum peccatur. ſed ut redeam ad limen oſtii; dum urbem per otium luſtramus, duo præcipua fana vidimus: nam cæterorum tantus numerus, ut ſupra IV. M. eſſe perhibeantur. Primum, quod Illuſtre-

tem-

templum Arabico vocabulo nuncupatur: & nomen ſatis operi reſpondet: ampliſſimum quippe, & quà ſtructura, quà ornatu per quam magnificum, annui illius cenſus adeo pingues, ut in eo ſuperſtitionis pontifices unà cum numeroſiſſimis familiis alantur. alterum non inferioris amplitudinis; in quo XXX. columnæ ex elegantiſſimo marmore viſuntur, utrumque eorum regum opus à quibus ędificata urbs eſt. Hoc loco ſic me Lælius interpellat: Sed quo pacto Mahumetanorum in templa irrupiſti? audivi enim id apud illos religioni duci: neque unquam in ea noſtris aditum patuiſſe. Cui ego: Præmium cuſtodi dedimus: & ita reſeratum eſt oſtium tanta enim hominum avaritics, ut nihil tam ſanctum, tam religioſum ſit, quò argenteis machinis non pervenias. neque unum hoc Turcarum, qui ſupra reliquos avaritiæ notantur, ſed gentium pene omnium vitium eſt. auro vænit juſtitia, væneunt ſacra, comparantur amicitiæ, arces expugnantur. Sed pergamus porro: nolo ab inſtituto deflectere. Poſtquam ea templa vidimus, in arcem contendimus, quæ edito in rupis vertice poſita eſt, ad quam ut mollior eſſet per clivum aſcenſus, inciſi ipſa in rupe gradus, per quos nullo labore arduitas ſuperatur. illius figura fermè rotunda, & propugnaculis antiqui operis ornatur verius, quam munitur. ut expugnari nullo negotio, vel una die poſſit. Cæterum regiæ ædes, quæ in arce ſunt, & quibus ultimi reges inhabitabant, ſuperbiſſimæ. cubicula, porticus, Xyſti, quà marmore, quà picturis, quà etiam muſivo opere elegantiſſimo, quam per magnifica ſunt. viſuntur adhuc inaurati fornices, ac teſſellata pavimenta, aliaque ſumptuoſiſſimi luxus monumenta. At infra loci ſitum cætera ſunt: amœniſſimus enim quaquaverſus, ex innumeris feneſtris proſpectus patet. crederes ex

pyra-

pyramidis cujuſdam apice omnem te Ægyptum circumſpicere; univerſam ſpectare urbem, eamque quaſi pedibus ſubjectam, totumque Nili alveum oculis complecti. Hoc loco Mecœnas: Age, dic ea ſinceritate, quam ego inter cæteras tuas dotes, primam numero, pulchrior ne noſtro proſpectu, quo ex edito Hermite circumſpectantes fruimur? nam ni me fallo, neſcio quid illo pulchrius inveniri detur. Cui tum ego: Dicam, ut jubes: etſi verear ne me patriæ amor, quem difficilè exuimus: & quoniam ita natura comparatum, ut noſtra nobis pulchriora, quam externa, videantur: me à veritate divertant. Jucundus ille fateor Babylonicæ arcis proſpectus, & præcipue id temporis, quo Nilus inundat, cum natantes mari terras, inque aquis habitantes homines, te videre credas: At longè jucundior Neapolitanæ arcis proſpectus, quam unà cum colle Hermitem dicimus; qui & Antinianus eſt vulgo appellatus. Hic enim ſi te ad Orientem vertas, magna Campaniæ pars viridiſſima planitie ſpectatur; in cujus medio biceps Veſuvius aſſurgit: Apenninus coronat: ad Septentriones ſi reſpicias, altera Campaniæ pars lætiſſimis extenta campis, plurimis diſtincta oppidis, villiſque interpucta, eodemque Apennino præcincta tuis ſe oculis obiiciet. Si ad Occidentem, mira tibi varietas ſeſe offeret, Pauſilypus frondoſus vertice, ſinuoſus litore, variatus ædibus. Neſis turrita, Leucogæi colles, quæque amœniſſimæ interſunt valles, Vulcani forum, Puteoli, Bajæ, Miſenus, Cumæ, Ænaria, Prochyte, remotæque Taurubulæ ſub obtutum cadent; quæ longè Maſſici, Circæique montes concludunt. Si vero ad Meridiem reſpexeris, totus tibi Crater patebit, cujus alterum latus Stabiæ, Vicus, Surrentum, Maſſa ad delubrum, pagique innumeri exornant, Aureuſque mons, atque Æquana juga definiunt.

niunt. modicoque disjectæ freto Capreæ circumſcribunt. Subjecta urbs Neapolis, quæ etſi Babylonia minor, elegantia tamen, ac magnificentia longè ſuperior. quam vero jucundus, atque amœnus collis, qui urbem coronat, & quantum oculos oblectet, haud facilè dictu eſt. quapropter præferendum noſtrum hunc proſpectum Babylonico, non dubito. Atque ob id magnificum illud nomen noſtro colli aſcriberem, quod eis Græci campis, qui ſupra Thermopylas ſunt, undè tota Theſſalia conſpicitur, indidere. nam ob admirabilem, jucundumque proſpectum, Thaumacos appellarunt. & ſanè ſi admirabilis ullus in Orbe proſpectus eſt: hic ſanè admirabiliſſimus. quo factum, ut Campania noſtra ob id etiam Felix cognomento appellaretur. nulla enim regio eſt, quæ vel terræ ſitu, vel cœli temperie, vel camporum ubertate, vel maris hoſpitalitate, vel collium amœnitate, vel opportunitate inſularum, vel ornatu montium illa nobilior ſit. Hic Mecœnas: Ut in Halieuticis, hic etiam genio indulſiſti. Laudo ſtudium tuum iſtud erga communem parentem. nam plurimi ſunt, quos nonniſi externa delectant, placent peregrina, laudant exotica: tantoque nativi ſoli faſtidio tenentur, ut merito in ultimam barbariem amandandi eſſent. Sed redeamus ad propoſitum. Cui ego: Id ipſum jam meditabar: quæque tum oculis complexus ſum, enarrare cōcēdam. ſed per cōpendium, jam enim ad occaſum dies vergit: & ſi tardè domum redibimus, Lælius incænatus cubitum ibit. hæc enim tardè veniētibus multa. Tum Lælius ſermo tuus ſimplex, ac mundus, lautiſſima mihi cœna. Cui tum ego: Bona verba: filūq. interruptæ narrationis retexo. Ex templis in fora nundinarum, quæ plura ſunt, & magnificis ædibus exornata, pedem intulimus. His in locis videre eſt non ſine voluptate,

immenſam penè mercium omnis generis multitudinem, quæ ex omnibus terrarum partibus advehuntur. Indi telas egregio opere textas, pretioſoſque lapides afferunt: Armeni aromata, & pelles verſicolores. Perſæ oloſerica, Arabes equos, & odores, Æthiopes aurum, quod è fluminibus colligunt. Afri Camelos ebur, dactylos, & mancipia, Galli aurum, argentumque elaboratum, aliaque manufacta. Angli, & Batavi pannos. uno verbo, quidquid ex toto Orbe vectari poteſt, in unam Babyloniam aſportatur. Vidimus item plurima noſocomia, & horum quædam ampliſſima, ampliſſimiſq. redditibus ditata: innumeri quibus ægroti ſubſtentantur: tanta verò cura, ac diligentia, ut majorem vix deſideres Hic Lælius: Miror tantam ineſſe barbaris charitatem. an hujuſmodi morem ex priſcis Chriſtianis acceperunt? Veriſimile, tum ego. Sed quid mirum? indita nobis à Natura in miſeros miſericordia, quam ſi qui exuerint, naturam exuiſſe cenſendi ſunt. quiſque calamitatibus patet: corporiſque ægritudinibus obnoxii ſumus omnes: quod ſi non mutuò juvaremur, malè humano generi conſultum eſſet. quando & brutæ pecudes ſibi mutuò opitulantur, & ut poſſunt, opem ferunt. Ex noſocomiis in Lanienas perducti ſumus. ſunt vero hæ novem tota urbe celeberrimæ: in quibus infinitus pene numerus pecudum omnis generis jugulatur. hæ ad regem ſpectant. Eique pro tributo ſingulorum pecorum caput, & pellis obveniunt. ex quibus magnam pecuniam corrogat. Cervi tamen immunes. Hic Mecœnas: Laudo genus tributi, quod non hominum, ſed pecudum capita perſolvunt. ſed cur cervi immunes? Cui ego Id ipſum miratus tum ego: atque à multis immunitatis cauſſam exquiſivi. nullus ſatis quæſito fecit. etſi plurimas plurimi fabulas, ut eſt vulgus hominum com-

commenti ſint. Quidam id fieri, dicebant; quia priſci reges cervorum venatu ſummopere delectabantur. alii quia mortui medicandis hominibus proſunt. alii demum quia ſatis oneris in capite gerunt, ſuis illis vaſtis, ac ramoſis cornibus. Placet hoc ultimum, tum Mecœnas. at ſi ita quot etiam homines immunes à vectigali forent? Sed omittamus jocos. Ita, tum ego, nam ut optime poëta:

At fugit interea, fugit irreparabile tempus
Singula dum capti circumvectamur amore.

quæſo igitur, ut abeundi facultatem concedas: alias quod reliquum eſt, referemus. Per me licet, tum ille. ſtatimque diſceſſimus.

CAPUT X.

Occaſione arrepta à columna, ex qua Ægyptii Nili incrementa dignoſcunt, de illius incremento, & vera cauſſa fusè diſputatum.

REdieramus cum Lælio ad Mecœnatem, qui nos benè manè ejus diei, qui remittendis animis datur, præmiſſo curru, advocaverat. & poſt datam, acceptamque ſalutem, ſedeamus, inquit Mecœnas, & Babyloniam revertamur. mirum quantam peregrinari mente, quando ægro corpore non licet, delectationem mihi pariat. Id mihi etiam, tum Lælius arridet miro modo. & quid jucundius quam ſine incommodo, imo etiam ſedendo luſtrare orbem, gentium mores diſcere, navigare maria, ignotos adire populos, terrarumq. habitudines, & quæ, ut ait poeta, quæq. ferat, quæq. etiam recuſet cognoſcere? Quibus ego: Si ita, attendite: Secuto mox die, ad eam Nili inſulam nos hoſpes perductavit, in qua Nili incrementa cognoſcuntur. quapropter Arabico vocabulo, quo men-

ſura ſignificatur, *Michias* vocitatur. Sita eſt hæc inſula ad meridiem antiquæ Babylonis, eamq. univerſam Nilus interluit, & ipſa inſtar urbis, veluti inſula Tiberina, habitatur: numeratque ædes MD. in illius editiore clivo regium palatium locatum eſt. quod Regem quendam Sarmatico ex genere coluiſſe perhibent. delectabatur plurimum ea inſula: juxtaque templum etiam poſuit. quod regiis ædibus nec magnitudine, nec ornatu cedit. At mihi ſpectanti ſummopere placuit Niloſcopium. Hic Mecœnas: Nimirum locus ex quo Nili incrementa ſpeculantur? Cui ego: Rectè ex græco vocabulo conjectas. Eſt autem foſſa quadrata, in qua ingens aquæductus, qui ſubter humum inſtructus, ad ſuperficiem uſque Nili perducitur. media in foſſa marmorea columna erecta eſt, inque duode viginti cubitos diſtincta, ex hac autem Nili incrementum contemplantur hoc modo: cum excreſcere Nilus incipit, aſſurgens paulatim aqua per aquædoctum in foſſam influit, ſenſimque intumeſcens, augmenti partes in columna oſtendit. ſic primo duos aſſurgere digitos, tres ſecundo: atque iſto modo ſequentibus diebus incrementa notantur. Hic Lælius: Ut video eo fit modo, quo in Thermometris caloris augmenta, frigoriſque dignoſcimus. Cui ego: Ita prorſus. id vero, ut primùm ab homine ad id deſtinato, exploratum eſt, miniſtris quibuſdam ſignificatur: qui illico croceis induti calceamentis, veteri more, univerſam urbem excurrunt, fluviique incrementa denunciant, & ut pro accepto beneficio quam maximas Numini gratias agant adhortantur. quem ego morem ſummopere laudo. plurima quippe in nos Superum beneficia forent, ſi dignæ ob conceſſa grates redderentur. Optimè ducis, tum Mecœnas: ingrati plerumque mortales erga benificentiſſi-

mum

mum Numen: cujus tanta in nos quotidie promerita lucent, ut vix totum vitæ tempus ad referendas gratias ſufficeret. Sed antiquus ne hic mos, ac recens, atque à novis incolis inſtitutus? Cui ego: Antiquum puto, & à priſcis uſque temporibus deductum: etſi paululum variaſſe pro varia gentium indole veriſimile. Reperi tamen alium privatò cuique, proprioque in fundo uſui fuiſſe, quo quiſque ſibi fluminis incrementa, ex quibus unis ſingulorum fortunæ pendebant, metiebatur. Quiſnam iſtic, tum Mecœnas: Cui ego: Accipe, in cellis, ſeu cryptis ſubterraneis vaſa quædam cylindrica concava extruebantur; eaque circulis quibuſdam æquo inter ſe ſpatio diſtātibus per certa intervalla diſtinguebantur. in horum vero cylindrorum baſes tubos per ſubterraneam cuniculationem à Nilo deducebant; perque eos excreſcens mox aqua derivabatur. quæ quantò altior intra prædicta vaſa aſſurgebat, tanto majus fluvii incrementum ſignificabat. hujus autem certam magnitudinem è circulorum numero, ſpatiorumque, quæ aſſurgens aqua occuparet, definiebant: pro magnitudine verò inundationis de anni fertilitate, ſterilitateve pronunciabant. Hic Mecœnas: Quoniam, inquit, data mihi ad eruditum ſermonem porta eſt, ea utar. & eò præcipuè, quod videam Lælium jam ſe ad interrogandum accingere: quam igitur ob cauſſam certis, ſtatiſque temporibus Nilus excreſcat (quod quidem manifeſto Numinis beneficio fieri negabit nemo unus. arida enim Ægyptus cum ſit, & ſiticuloſa, nec cœleſtibus unquam imbribus imbuatur; ni exundante Nilo irrigaretur, non ſecus ac Libya, inculta eſſet, ac deſerta) enucleatè ſi lubet, diſſeramus. Cum Lælius: Fateor, inquit, te cogitatum meum prævertiſſe: id enim jam eram percontaturus; & ſci-

re jamdiu avebam. res quippe ſcitu digniſſima. Quibus tum ego: Neque ipſe adeo inurbanus, ut quod vobis placeat, non lubentiſſime velim. Ingrediamur igitur, tum Mecœnas: & de tempore primum inundationis, quod te certè non latet, videamus. Cui ego: Dicam equidem. verùm in re tam frequenti, quippe anniverſaria, & quæ non apud antipodas, ſed in Ægypto, noſtro nimirum in Orbe; contingit, mirum oppido quantum authores varient. adeo difficilè eſt veritatem aſſequi: quæ licet una, diverſos tamen pro intuentium ratione proſpectus habet. Quidam incrementi exordia medio Junio conſtituunt. quod LX. ſolidos dies durare ajunt: mox totidem decreſcere. quidam alii, etſi in augmenti tempore conſentiunt: detumeſcentiam tamen ad XX. uſque Septembri diem extendunt. Cardanus ſub æſtatis initium, Sole Canceri Signum ſubeunte, excreſcentis Nili principia ponit: XL. dies continuos intumeſcere, XX. verò non amplius detumeſcere: quibus expletis ſeri ab Ægyptiis tradit. At alii ſunt, qui ſub exordium Canicularium dierum augeri Nilum, perque integrum menſem fieri incrementa dixerunt. Hic Mecœnas: Quid tu, inquit, in re tam varia certi ſtatuis? Cui ego: Junio menſe, circiter initium Cancri, incerto tamen die: ſiquidem nunc citius, nunc verò tardius pro varia anni tempeſtate Nilus aſſurgit: dies verò XL. durare augmenta, totidemque decrementa conſtituo. Ita narrant incolæ penes quos fides rei eſt. idque etiam Leo Africanus tradit, cui utpote indigenæ facile crediderim. Qui eo tempore urbes Ægypti fere omnes, villaſque univerſas inſtar inſularum eſſe; nec niſi navibus adiri poſſe, ait. tantam eo tempore vectandis rebus opportunitatē eſſe, ut nullo penè ſūptu immēſa fermè mercium

co-

copia tranſvectetur. idque ſecundo fluvio; nam in deſluentem conniti, neque vacuis quidem cymbis conceditur.

Affatim, inquit Mecœnas, de tempore hactenus viſum eſt, ad indagandam nunc cauſſam tantæ, ac tam celebris inundationis, quæ quidem non plana res erit, ſermonem transferamus. Cui tum ego; Iubet: verum jube ut Lælius dicat. Tum Lælius: Ego ut qui diſcipulus, èque ſpecula in omnes addiſcendi occaſiones immineo, audiam attentè. tu qui magiſter ediſſere. Cui Mecœnas: Modeſtè Lælius: age tu, fac ut cęperas. Quibus ego: Si jubetis, morem geram. & quæ varia phyſicorum ſint placita percipite. Plurimi, quorum duces Agatharchides apud Diodorum Siculum, & Nearchus apud Strabonem, Nili incrementa ex pluvialibus aquis oriri opinati ſunt; ſiquidem Junio, Julioque menſe, cum ardentiſſimi æſtus in interiori Æthiopia eſſe ſolent, immenſi imbres, quibus illi temperentur, maxima Naturæ providentia, in terram decidunt: qui mox per varios torrentes, ac fluvios in Nilum adunantur, hic tumidus aquis aſſurgit; inque Ægyptum citatiſſimo contendens curſu, univerſam penè alluit, obruitque. Hic Mecœnas: Darem id certè tibi, ſi tantos, ac tam perpetuos imbres effluere non dubitarem. Cui tum ego: Verùm id tam certum, quam quod certiſſimum. nam præter Agatharchidem, & Nearchum: qui graviſſimi cæteroqui authores fuerunt, remque ſolerti ſtudio veſtigare conati ſunt, reſtantur id etiam quot quot hac ætate ad Æthiopes navigarunt. Neque hoc ſolemne in una Æthiopia: verum etiam in India, aliiſque tum Orientis, tum Occidentis remotiſſimis plagis, quæque torrida in Zona poſitæ ſunt. Qua in re uti modo dicebam, quam maximè admiranda

opificis providentia :qui ita illarum regionum naturam conſtituit, ut aquis æſtum remittentibus, habitabiles hominibus eſſent. quod ſi ſecus inhabitabiles, ut plurimi ex antiquis arbitrati ſunt, re vera forent: uti ea ſunt, quæ perpetuo arenis ſqualent, nulliſque imbribus irrigantur. Hic Mecœnas Lælium intuens, Quid tu, inquit, ad iſtud? Et ille: Non oppedo unum tamen eſt, quod ambigam: ſi ità, ut Parthenius dicit, ſe res haberet; Niger etiam, qui Gis veteribus dictus, omnemq. fere Æthiopiam excurrit, incrementa ſentiret; quod tamen audivi nunquam. Cui tum ego: Audivi ipſe: & ſe rem iſto modo habere, frequentes ad ea loca Luſitanorum navigationes abunde docuerunt. Eo enim tempore, quo turgeſcere Nilus incipit, ripaſque perrumpere, Gis etiam & ipſe victor ingenti exundat alveo, Heſperioſque Æthiopes, qui utramque ripam incolūt, longè, latèque perluit. quia vero gens illam non ſerit, nullum populis inundantis alvei emolumentum. Hi enim Æthiopes illi ſunt, quos antiqui Strutiophagos, atque Elephantophagos vocitarunt: nam his beſtiis plerumque victitant. Aſſentior, tum ille: at qui fiat, ut eodem fermè tempore, quo pluviæ Æthiopum campos alluunt, Nilus exundet? Tum ego Quidam ſunt, qui ex pluviis ſuperioris anni intumeſcere Nilum putaverunt. Sed id tam falſum, quàm quod maximè. Non enim fluvii grallatorio, aut teſtudino eunt gradu neque altero ex orbe per immenſa terrarum ſpatia decurrunt: imo adeo veloces; ut quidam a celeritate nomen obtinuere. quos inter Tigris eſt, tantæ pernicitatis, ut à ſagitta vocatus ſit. Tigrim enim Aſſyrii ſagittam vocant: poterit igitur Nilus non plurium dierum curriculo ex interiore Ætiopia in Ægyptum irrumpere, atque exundare.

Aſsentior tum Lælius. verùm quia de Tigri ſermonem intuliſti, qui una cum Euphrate Meſopotamiam complectitur, ſine, ut te unum interrogem. Cui ego: Per me licet. Et ille: Compertum id temporis, quo Nilus excreſcit, Euphratem pariter aſſurgere, & hinc Meſopotamiam, illinc vero Syriam, Arabiamque perluere. id autem non certè à pluviis: quæ rarò æſtate his locis, ex quibus Euphrates erumpit, delabuntur. Ita vero, tum ego. alia enim extumeſcentis Euphratis cauſſa, & ea, qua plerique ex noſtris maturo jam verè augentur. ſunt autem nives, quæ ex Armenicis, Medicisque montibus Solis vi liquatæ defluunt, inque Euphratis alveum receptæ, illum ſupra ripas ire cogunt, campoſque perluere. Et ne longè exempla petamus, Ticinus, Padus, Atheſis, liquatis in Alpibus, Majo menſe nivibus, intumeſcunt. Hoc loco Mecœnas: Si cæteri fluvii reſoluta è nive ſua capiunt incrementa, cur non & Nilus? ſunt etiam in Æthiopia altiſſimi montes, ac perpetua nive candent. Cui tum ego: Augeri etiam nivibus non item inficias, niſi id pluviis evenire compertum eſſet: At ille, multi exploratum ſe habere, ajunt, ex relatione Æthiopum, quibus utpote indigenis potior adhibenda fides eſt: rariſſimè admodum in Æthiopia pluere: & quæ raræ decidunt, aquas ſabuloſo ſtatim à ſolo exhauriri: arida quippe, ac ſiticuloſa tellus exiſtit Verùm, tū ego, cùm longè, latèque Ætiopia pateat: quid quid enim ultra Ægyptum, & Numidiam terrararum eſt ad utrumque Oceanum excurrens, Æthiopiam veteres appellarunt: inde eſt ut varia in ea ſoli natura ſit. circa Libyam, atque ea loca, quæ deſerta ſunt, & unis, ut dixi, arenis ſqualent, nulli imbres: in aliis rari: at ubi Abiſſini incolunt, continuæ eò tempore pluviæ. ex his verò Nilus cum veniat, nil mirum ſi-

tur.

turgidus intumeſcat. Egregiè, inquit. Mecœnas: ſed quid tu de Cardani placito? putat hic, ni me fallo, idcircò Nilum excreſcere, quod altius mare cum ſit, in terram influit, fluenteſque Nili aquas ſubmovet, inque fontem ire cogit: hæ hunc in modum expulſæ accumulantur, ſuperatiſque riparum obiicibus exundant. Cui tum ego: Sed ſi ita: jam toto anno Nilus tumeſceret: & hyeme præcipuè, quando propter aſſiduas tempeſtates plus ſolito afflata maria turgeſcunt. Tum Lęlius: Imo memini te in eo libello, qui de Mundo eſt, humilius mare, non altius terris eſſe, liquido demonſtraſſe. quod & alias memoravimus Teneo, tum Mecœnas: At plurimi fuere; qui Oceano augeri Nilum non levibus conjecturis affirmant. ajunt enim id temporis, in quod incidit Niliaca inundatio, vehementiſſimos perflare in Oceano Etheſias: quibus impulſum mare partim per latiſſimos amnes, partim per ſecretos meatus in Zembrenſem, Zairanumque lacus irrumpit: cogitque lacus aſſurgere: ex his verò deſcendens Nilus immenſam aquarum vim devehit: qua Ægyptum quàm latiſſimè alluit. Cui tum ego: Si ſic, jam altius aſſurgere Oceanum neceſſe erit, quod minime dandum demonſtratum eſt. præterea jam compertum eſt, non ex Lunæ montibus, perq. eos lacus Nilum deſcendere, qui ultra Æquatorem ſunt: ſed cis eum circulum; jam illud quod ex eo exiſtebat, falſum eſſe neceſſe eſt. Intelligo, tum ille. Sed qui tu de fermento, quod obtrudere novi volunt? autumant enim omnibus penè rebus ſuum ineſſe fermentum, quo certis temporibus fermenteſcant: & eo prorſus modo, quo pinſa farina, inque panem coacta hypocauſti calore ſenſim aſſurgit, leviorque inde fermento, ac latior fit: ita Nili aquæ fermento ab nimio æſtu tepefacto, excreſcunt,

ſcunt, exundant, Ægyptumque obruunt. quid tu, inquam, de iſtiuſmodi fermento? Cui ego: Non me latet, multa novos phyſicos de hujuſmodi fermento, multa etiam Ægyptios fabulare. ajunt enim hi ſingulari Numinis Providentia, pridie id: Junii ſupremum cœleſtis militiæ principem mitti: cujus eo tempore feſtum Ægyptii agunt: eumque neſcio quo rore Nilũ imbuere, imbutumq. mox fermenteſcere, atque exundare. Sunt verò inter eos ſapientiores quidam, qui circiter Auroram ejus diei, qui XIV. eſt à Kal. Jul. rorem quendam depluere arbitrantur: eoque corrumpi Nili aquas, ſenſimque vireſcere, paluſtrium in morem: atque iſto modo excreſcere, effundi, atque obruere univerſa. compertumque addunt id temporis fluvii aquas minimè potabiles, nec ſanas eſſe. at illud mirum oppido, eodem ſcilicet rore, quo infici Nilum fabulantur, purgari aërem, vitiumque omne exuere. Ipſe, ut latinè dicam, quod ſentio: ſicuti plurimis ſubeſſe rebus fermenti vim non negaverim; ita uni Nilo, vel alteri ineſſe fluvio; haud equidem concedo. cur non alii amnes eamdẽ vim ſortiti? cur non reliquis aquis eadem facultas? laborent quamvis, nunquam rei cauſſam producent. De rore autem, quem depluere Ægyptii comminiſcuntur, ex eo ortũ duco, inque vulgus mox emanaſſe; quod ſimilem Hebræis prodigio cecidiſſe e cœlo rorem acceperint. Intelligo tum Mecœnas: & veriſimile quidẽ illud. At Lælius: Sed quid de Iſidis lacrymis? nã ni fallor, ex hujus fletu Oſirim deplorãtis excreſcere Nilũ, veteres tradiderunt. Cui Mecœnas: Iſta inter Poetarũ, gentiumq. deliria collocanda: quo loco Lacteam cœli ſemitam ex Junonis lacte ortam, aliaq; hujuſcemodi ponimus. Atq. hæc cũ dicerentur, adeſt convivii magiſter, monetque omnia in promptu eſſe, illico igitur aſſurgentes diſputationi finem fecimus.

CAPUT XI.

De Nili fontibus, & à quibus detecti.

POſteaquam pranſi diem diffidimus, in aulæ projectum, ex quo pulcherrimus ad mare proſpectus erat convenimus: quo in loco ſimul ac ſedimus, Quoniam, inquit Mecœnas, de Nili fontibus ſermo incidit, lubeat, quæſo, de his diſſerere: & quo tempore, & à quibus tandem detecti, quoque in loco poſiti enarrare. Cui ego: Veniam, quo jubes. ut verò rem ordiar, ut dicitur ab ovo, ſcias velim ultra æquidialem circulum, qui medius terras interſecat, ad partes latitudinis Auſtralis, ut Geographi dicunt, duodeviceſimas. altiſſimos montes eſſe, quos à Luna quam ſummis jugis contingere videntur, nomine donarunt; ex his nonnulli Nilum deſcendere tradiderunt. ad partes autem decimasquintas gemini, ac vaſtiſſimi lacus ſunt. eoſque eſſe quidam opinati, quos Orientalem, Occidentalemq; paludē Ptolemæus appellavit: perque occidentalem, qui media inſula, duas in partes ſinditur, Nilum præterfluere, putaverunt. qui mox tranſmiſſo Æquatore in exteriorem æthiopiam invehitur. qua longo tractu perluſtrata, in æthiopicos montes deducitur: ex quibus mox præcipitatur, inq. ægyptum deſcendit. atque hæc potior de Nili origine ſuperioribus ſeculis ſētētia fuit. nam antiquiſſimi ignorarunt, quo ex fonte tā celeber ſama fluvius oriretur. atque hinc cœlo caput condere poëtæ ſuo more fabulati. Etenim, quod Juba rex ſcripſit, naſci nimirum eum ex quodam lacu interioris Mauritaniæ, quem Nilidem vocat, falſum omnino, nec probabile Nilum ex Euphrate per ſubterraneos

neque ductus in Æthiopiã irrumpere, ut aliis cenſuère. Verùm ut ad rem propius accedã, ajo ſuperiore ſæculo, anno MDCXVII. conceſſum id nobis, quod non Seſoſtris, non Ptolemæus Philadelphus Ægypti reges: non Cyrus, & Cambyſes Perſarũ, nõ C. Julius Dictator, non Nero Romanorum Imperatores, aſſequi tantis opibus, tantiſque conatibus potuerunt, Duce igitur Æthiopum rege, quem noſtri Presbyterum Joannem appellant, comite Petro Pays Luſitano ex noſtra Societate, itum eſt X. Kal. Majas prædicti anni exploratum Nili fontes: habitumque iter toto cum exercitu: quo militari apparatu Æthiopum rex iterfacere conſuevit. Eſt in media Æthiopia, quæ Abiſſinorum regi, qui potentiſſimus inter Ætiopes habetur, regnum quam apliſſimum *Gojam* incolæ nuncupant, in quo *Agoi* populi, & regiuncula *Tonkova* barbaris vocitata. in hac altiſſimus mons ſurgit: cujus in vertice lata planities, quæ editioribus circum jugis præcingitur. in hac planitie gemini fontes rotundi, latique palmos quatuor viſuntur, quorum aqua levis perlucida, guſtuique gratiſſima. eos Nili oculos incolæ indigetant. non autem in ea planitie ſcaturiunt, ſed in declivi montis dorſo. ſuperiorum fontium quanta profunditas non ſatis perſpectum. nam cum longiſſimo haſtili primi, qui ad Occidentem eſt altitudinem metiri Petrus vellet, in arbores in fundo enatas, ſive in concavo rupium, offendit. Secundi, qui ad Orientem vergit, diſtatque a primo jactu lapidis, ne duobus cõplicatis haſtilibus reperire potuit. Apud incolas ea invaluit opinio, omnem latè montem aquis repletum. idque ut confirment, ajunt, omnem circum fontes terram nutare, ac tremere. & quamvis ex inferiori fonte continuo, magnoque impetu aqua erumpat, tamen ſuperiores, quæ in plani-

tie

tie ſunt, eandem ſervāt altitudinem,neque unquam decreſcunt. imo etiam notatum,eo anno frequentius, ac terribilus tremere,quo uberiores pluvię,minus verò cum rariores. Ex inferiori igitur clivo Nilus ſcatet; in quem alius ex vicina valle influit. qui & ipſe eodem ex fonte per occultos terræ meatus erumpere creditur. Ortus igitur è ſuo fonte, auctuſque Nilus tanto in Orientem ſpatio excurrit, quantus majoris tormenti *jactus* eſt. mox ſeptentriones reflexus petit· in ipſo autem flexu labentem è vicinis ſcopulis rivum excipit. geminos deinde alios, ex Orientis plaga, editiſque è rupibus decidentes admittit. His verò, aliiſque torrentibus adauctus,major fluit, Nilique jam præ ſe ſpeciem gerit. quem à magnitudine *Abanin*,fluviorū ſcilicet patrem Æthiopes appellant. Poſtquam autem unius diei itinere, valles, campoſque emenſus præterluit, juſtum amnem, cui *Lama* nomen, in ſocietatem aſciſcit. Mox fontem verſus retortus in Occidentem parva intercapedine defluit. ſtatimque in Orientem converſus, in ſubjectum,ingentemque lacum effunditur.,quo loci prima Nili catadupa, quam cataractam pariter nuncupamus. Hoc loco Lælius: Patiare, quæſo, inquit, ut te unum interrogem. Cui ego: effare. Et ille: undenam dictæ Nili catadupæ?Tum ego; κατα δουπέω reſono, ſive reclamo latinè ſonat: hinc καταδουπὴ fragor, & clamor eſt, quia vero jis in locis, dum ſe Nilus præcipitat,magnum fragorem edit, catadupæ ea loca dicta. atque Cataractæ καταράττω enim, cum impetu, ſtrepituque decido ſignificat. atque hinc in urbibus hæ portæ, quæ ex alto illico demittuntur, ad hoſtium inſidias propulſandas, cataractæ etiam vocitantur. Intelligo,tum Lælius. perge porro:res enim tum mihi, tum Mecœnati accidit quam

per

per jucunda. Tum ego: Atque audite. Lacum igitur ingreſſus, *Bedum* barbaris dictum, tam rapido per eum curſu fugit, ut facile illius aquas à paluſtribus diſcernas in quibus purus mox, putuſq. egreſſus Meridiē verſus recurrit *Alataq.* campos alluit. ex quibus per prærupta montium irrumpens ex ſecunda catadupa præcipitatur, altitudine cubitorum XIV. fragore tam vehementi, ut ad X. millia paſſuum exaudiatur. Hic Lelius: Mirum oppidò tam vaſtum fragorem edi, ut tãto è ſpatio percipiatur. non igitur tota poetica illa tua hyperbole, quam habes Naut. VII.

Se velut ex alto cum Nilus Atlante refudit
Subjectos latè in campos, plangitque profundas
Ingenti valles ſonitu, quo tota remugit
Thebais, Ægyptuſq; atq; æſtiferi Garamantes.

Cui ego. Atqui audi modo, neque verſibus iſtis moram innectas. Non longe inter duas rupes veluti abſortus interlabitur: ut illum ſpectare vix poſſis, rupes adeo inter ſe propinquæ, ut Æthiopū rex pontem inter eas ſterni juſſerit; ut univerſus exercitus tranſduceretur. Tandem ex anguſtiis illis victor emergens, flexoque in Orientem curſu plurima regna, provinciaſque fluctibus irrigat, ac fæcundat. mox *Gafatibus*, *Bizamiiſq.* perlutis, in Boream contendit; non longè ab origine primævi fontis pertranſiens, Nubiam ingreditur, Maroën inſulam, in duos ramos partitus alveum, efficit. per difficiles hinc aditus, ac prærupta loca connisus ad Æthiopicos montes evadit: e quibus horrendo ſtrepitu delapſus, in Ægyptum deſcendit. atque hic celebres apud veteres Nili catadupæ: quas juxtà habitantes ob continuos fragores præcipitantium aquarum ſurdaſtros eſſe prohibent. Hæc autem ſunt, quæ de Nili origine pro certo, exploratoque cenſeri debent.

ni

ni velimus hominum fidem funditus evertere. quo neſcio quid abſurdius dici poſſit. Egregiè, tum Mecœnas. qui, poſtquam multa alia diſservimus, illud poëtæ repetens

Claudite jam rivos pueri, ſat prata biberunt.

nos benevolè dimiſit.

LIBRI PRIMI FINIS.

VERIS

Digitized by Google

VERIS HERCULANI

LIBER II.

CAPUT PRIMUM.

Dum apud Mecœnatem otioſi ſedemus ſuſceptum Babylonia Arſinoen iter, quaque in via cum prædonibus acciderunt, enarrata.

POſt rigidiſſimos Boreę flatus, qui triduò nubilus deſævierat, pacata tandem ſerenitas, quæ nocturni indoles Aquilonis eſt, effulſerat: & quoniam in vacationis diem placidiſſima cœli temperies inciderat, haud prętermittendã apricandi occaſionẽ duxi. Accito igitur Lælio, quem mihi ſuaviſſimi mores, ac juvenilis ſimplicitas, miraque diſcendi cupiditas arctius in dies adſtringebant; Eamus, inquam ad Mecœnatem, qui certè hac die tàm lepida, quàm quę maximè, nos

ad geniale colloquium expectat. Placet, tum Lęlius. ſed de ciſio nulli negotium datum. Cui tum ego. Mittam ad proximum amicum C. Manium; ut ſuum nobis hac die commodet: nec dubito quin illico miſſurus ſit. ſcio quippe quàm perurbanus ſit, & quanto me amore complexatur. Hęc inter adeſt Sextus Niger, adoleſcens, & ipſe mihi ob egregriam indolem perquamcharus: & quid meditemur? interrogat. Cui ego: De comparãdo ciſio, quo ad Mecœnatem veheremur. Tum ille: Si me in ſocietatem aſciſcitis, offeram ego currum, qui quidem in promptu eſt. Cui Lęlius: Quis tibi, Sexte, commodavit? Cui Sextus: Mecœnas veſter: cui ego etiam non tantùm notus, ſed & percharus ſum. Sæpe enim ſuperiore anno illum cum Parthenio conveni. Tum ego ad Sextũ: Nę tu verſutus. illum ad nos Mecœnas, ut ad ſe pergeremus, haud dubio miſit. Ita verò, tum Sextus, non inficior: nam tu peracutus, ſemper, ut ſoles, rem acu tangis. dum enim in periſtylio, deambularem, me auriga convenit, & ſi tu domi eſſes, perquiſivit, Cui ego: Eſt, inquam. præſtolare hic tantiſper, dum eum tibi accerſam. neque omittendam occaſiunculam putavi conveniendi hominem officioſiſſimum. arbitrabar enim me tibi ſocium futurum. Benè, eſt, tum ego: in te quando ſors cecidit, nolo te honeſta voluptate fraudare. eamus una cum Lælio. haud equidem grave Mecœnati erit, cuius tanta humanitas, tanta munificentia, ut paucos admodum æquales habeat. impetrata mox à præfecto abeundi facultate, diſcedimus, inque Barnenſes Mecœnatis ædes proficiſcimur. Quò cum pervenimus, nos Mecœnas, qui pro foribus apricabatur, benevolentiſſimè excepit; ac ſingulari humanitate Sextum complexus eſt. Et cur, inquit, tam rarò tui mihi copiam facis? neſcis quanto te ego ſtudio, quanto amore proſequar? certè quidem

nibil

nihil antiquius habui, quam tibi, non ſecus, ac Parthenio, Lælioque inſervire. Cui Sextus: Scio quippe tua in me, ac ſocios officia conſtare: quibus ne frequentius uterer, ſtudia, quibus operam navo, aliæque curæ in cauſſa ſunt. gratias nihilominus ago quammaximas, & habere etiam vellem, ſi poſſem. Atque hæc ubi dicta, in hortum ingredimur: ſeſſumque in Xyſto eſt. Vix dum ſedimus, cùm Mecœnas me intuens: Quid expectem? intelligis. Cui ego: Planè intelligo, & paratus ad rem veni: agite igitur, animumque advertite. Et ille: Perpurgatas tibi aures, animumque attentiſſimum commodamus. effare, ut tandem tuæ peregrinationis finem teneamus. Tum ego: Perpurgatas quando mi aures, animumque attentiſſimum commodatis, faciam quod jubetis. Verum adeo prolixa res eſt, ut vix poſt multos dies ad umbilicum venire liceat. dicam tamen, quod potero. Dum nos ad viſendas Pyramides accingimur, adeſt Arabs quidam ex jis, qui Camelos locare ſolent, admonetque Achmetidem eſſe quoſdam homines Europæos, qui in Arabiam iter adornabant, ſi uti occaſione vellet, in craſtinum diem omnia in promptu eſſe oportere. ſe nobis camelos præ cæteris optimos, ac curſorios locaturum. Quod cum mihi ille ſignificaſſet, amplectendam occaſionem duxi, inque diem craſtini adornari profectionem jubeo. Mox Britannum veterem amicum convenio, deque itinere capeſſendo edoceo. ille vix paſſus me ab ſe divelli, omnia proſpera precatus: ſeque expectaturum me redeuntem Canopiro in oſtio, vel certè Alexandriæ ſpopondit. Ubi vero manè illuxit, nos ſtatim itineri committimus. Erant in comitatu Galli quatuor gladiis, æreiſque fiſtulis armati, duo Itali ex Etruria, & ipſi enſe, & minori ſclopo muniti: duo Æthiopes ex jis, qui Chriſtiani ſunt,

Digitized by Google

Abiſſinorumque regi parent, & arcu, & patrio acinace pręcincti, quo paratu ipſe etiam Achmetides fulgebat. ego ſyphunculum cum pugione à Britanno acceptum, ferebam. Arabes camelarii majoribus cultris, gravibuſque baculis non minus beſtiis, quam hominibus terribiles. Hic Sextus Niger, cui ad jocos promptum ingenium erat, Satis, inquit, armorum, ut juſtus exercitus videri poſſet: ſed neſcio an tantum etiam animorum? Cui ego: Animoſiſſimus quiſque erat, & ſi res poſtulaſſet, pugnaturus egregiè. & certè nemo nobis, aperto Marte, iniuriam intuliſſet. ab inſidiis timebamus, quibus Arabes prædones viatores adoriuntur.

Poſtea verò quam in unum, ut condictum erat, convenimus, illicò in viam nos dedimus, ut verò res benè flueret, à Superis exorſi ſumus, preceſque, quas recitari mos eſt, lęti decantavimus. Vix M. paſſus ab urbe confeceramus, cum nos concitatiſſimo equo, quo ferebatur, Turca quidam aſſecutus eſt: rogatque, ut in ſocietatem admitteretur: neque id nobis, niſi commodo futurum. ſe Europæorum. quibuſcum plurimos annos Alexandriæ vixerat, eſſe amantiſſimum. hoc autem Gallis. Gallico ſermone, ſignificabat. cum his enim hominibus verſatum ſe dicebat. & quorum tùm linguæ commercio, ut ſæpe fit, benevolentiam conciliavit. quocirca admitti hominem Galli cenſebant, inque eorum ſententiam reliqui deſcendebant. ajebantque futurum viæ præſidium. cum enim Turcarum, penes quos imperium, multum apud gentes illas authoritas valeat, tutos nos ſub illius ductu fore arbitrabantur. At ego. quaſi divinus mihi animus, negabam expedire. idque mecum Achmetides cenſebat. Prævaluit tamen reliquorum ſententia; inque ſocietatem viæ aſcitus eſt. imò & dux itineris conſtitutus.

tus. Hoc igitur duce lupo, læti omnes, mê ſolo, atque etiam Achmetide, cui anceps animus, exceptis, iter corripimus. Ad meridiem properante jam Sole, in dirutas quaſdam ædes perventum eſt. Hic morari tantiſper,& brevi prandio tum hominũ, tum jumentorum refici vires viſum eſt. Dum autem cęteri quieſcerent, ego in vicinum tumulum conſcendo, ut omnem circa regionem perluſtrarem, cumque oculos circum verto, video Turcam equo inſcenſo,quaſi explorare viam vellet: quod Gallis, ut omnem ab ſe ſuſpicionem amoliretur,facturum ſpoponderat;ad D. paſſus procurriſſe. cumque mox curſum inhibuiſſet, viſus mihi cum duobus aliis equitibus miſcere colloquium: & quaſi teſſera data, ad nos redire.Id ego non boni conſulens Achmetidem accerſo, illique rem ad aures committo. qui mox ad cęteros retulit. At illi,ſive fato, ſive nimia fiducia,in ſuſpicionem adduci minimè potuerunt, ut ſubeſſe fraudem intelligerent.Sed conſcenſis illico camelis, iter aggredimur. cum autem ad dexteram ire Camelarii occupaſſent, exclamat, Turca: Ad ſiniſtram, qua parte ipſe pręcurrerat: tutius illac, ac brevius iter fore: quod quidem maniſeſtiſſimum mihi fraudis indicium fuit. At quia reliqui fidendum homini ajebant, Turcam ſequi placuit: inque ſiniſtram convertimur, reclamantibus identidem Camelariis. Tandem inclinante ſe die, in villam quandam devenimus. hic Turca in diruta quadam taberna, quæ ictu ſclopi aberat à villa, conſiſtere juſſit. idque ſuadebat tum putei commoditate, tum conſuetudine cęterorum viatorum: qui in ea ſubſiſtere ſolitabant. haud mora interpoſita, in tabernam cuncti ſuccedimus.

Tum me Achmetides vocans,Eamus,inquit,in proximam villam,nam non lætam futuram hanc noctem,

mens augurat. Eamus; tum ego: Salutemque in tuto collocemus: nam & mihi pariter non hilaris eſt animus: qui præſagus ſæpe mali, neſcio qua fati ſpecie obumbratur. cum verò nos cæteri diſcedere animaduerterent, quò rogant? Quibus ego: Viſuri villam, in qua neſcio, quæ rudera antiquitatis; quibus luſtratis, redibimus illicò. Ut venimus in Ægyptium hominem ex antiquiſſimis terræ incolis, quos *Coftos* dicunt; ex corrupta voce *Cuptios*, qua olim Ægyptus appellabatur, incidimus. illũ verò bonus quidã genius noſtri miſeratus, obviã miſit. hic Achmetidẽ roget, quò iremus? Et ille: Arſinoen. Cui tum Ægyptius: At non hæc Arſinoen via ducit. Soline? Cui Achmetides: Minimè, ſed plures alii in comitatu, qui proxima in taberna conſederunt. Tum Ægyptius: Proxima in taberna. nimirum in latronum ſpelunca. timeo vobis ne quid ſtruatur mali. Nam Turca quidam non multis ab hinc diebus, cum quibuſdam Armenis, ac Perſis ſe ducem præbuiſſet, omnes noctu ſpoliavit, plagis etiam inflictis. Quod cum mihi Achmetides ſignificaret: nam uterque Arabicè loquebantur: Divinavi, inquam ego. Haud equidem in infamem illam me ſpecum reducam. non fruſtra turbata nobis mens erat; ut quæ imminentem jam jam calamitatẽ prævidebat. non faciam, ut nos fruſtra admonuiſſe Superi videantur. Verum initæ ſocietatis lex petit; ut illos, quæ pendeant pericula, doceamus; ne ſcilicet noſtra culpa pereant & opem conferre tuam cum poſſis, ut aliorum incolumitati conſulas, divinum eſt. Ita verò, tum Achmetides. verùm hanc ego provinciam ſuſcipiam. mox hunc cum faſce, ſi fidem mihi neutiquam habituri ſunt, illicò revertar. nos autem, ut ad ſe diverteremus, Ægyptius rogat. in villa plures eſſe, qui nos ab injuria vindicare potuiſſent. Dum igitur Achmetides

ad

ad ſocios pergit,ego Ægyptium ſecutus,in proximam caſam me confero. ancepſque animi plurima mecum volutabam, & quam in partem penderet animus , obſervabam: ut eam tutius ſequerer. ſunt enim in nobis quædam divinitatis ſemina , quibus quid magis conveniat, quidque futurum ſit, præſentimus.Solida poſt hora ſe noſtro cum faſce Achmetides reduxit: quem ſtatim quid egiſſet? interrogo. Et ille : Riſere, inquit, ſimplicitatem noſtram: illudq; Ægyptii commentum eſſe , ut ſic pro locato hoſpitio à nobis pecuniam extorqueret. imo ab hoc potius , quam ab illo fraudem timendam eſſe. ſinceros Turcas, Ægyptios verò, atq; Arabes bilinques , atque infidos ſemper habitos : ac proinde rebus noſtris mature conſuleremus. Hic ego rurſus verſare animo, ne Carybdim, ut dicitur, vitare cupiens in Scyllam inciderem . at cum in Ægyptium penderet animus : minuſque ab illo periculum futurum habitato in loco , quam à Turca in deſerto : in quo ex furtivo colloquio ſuſpicio inerat, & urbana fraude inſtructus videbatur ; idcirco inſiſtere jam capto conſilio viſum eſt. Verum ille me ſcrupulus torquebat, ne Turca , quem in ſuſpicionem ſociis adduxeram, non minus vindictæ, quam auri cupidus , in villam, in qua pauciſſimæ admodum caſæ, ſive potius tuguria erant , irrumperet , noſque eò crudelius perderet , quò ira , cupiditateque impotentius aggrederetur. quapropter meum hunc timorem ad Ægyptiũ defero. Et ille: Quieſcite, inquit, ego vos iſto timore, ſolicitudineq; eximam . eſt hic in altero villæ receſſu turris pervetuſta , in quam ſolemus cum prædones ſuperveniunt,confugere. in illam nos clam recipiemus, ſubductoque ponte,tam ſecuri erimus, quam qui maximè. quod mihi optimum factu viſum eſt. Poſtquam igitur frugi cœnula corpora curavimus ; clanculum in

turrim ſecedimus, ſubductoque ponte, cataractaque demiſſa, quieti nos dedimus. Etquamvis Ægyptius profundè indormiret, Achmetides dormitaret, ego vix conciliare oculis ſomnum quivi. Nam magna animi perturbatio, magnus timor non cedit ſomno locum: nec quieſcere mens poteſt, quam magni æſtus exagitant. illi nihil habebant, quod perderent, inque patrio ſolo erant: ego in barbaro, & omnia cum ſalute amiſſurus. Credo equidem, tum Mecœnas, ſed quid de ſociis factum? Cui ego: Iſtuc ibam. Prima vigilia, cum omnes graviſſimo ſomno correpti jacerent, præter Turcam, qui prædones præſtolabatur; adfuere ex condicto ſex Arabes ex jis, qui prædatu victitant. ſtatim à Turca admiſſi, in dormientes manus iniiciunt, detractiſque armis, quidquid prætioſi erat, vectarique poterat, ſubripiunt. Quia verò duo ex Gallis præ cæteris animoſiores nudo enſe reſiſtere conati ſunt, multitudine oppreſſi, ac duobus ictibus vulnerati cedere prædonibus coacti. qui ſtatim ad villam veniunt, inque Ægyptii domum irrumpunt, quam cum vacuam reperiſſent, tota villa diſcurrunt de nobis quæritantes. interim magnus exortus clamor, cunctique pagani ad arma concurrunt, inque Arabes impetum faciunt. Duo capti, reliqui cum Turca relictis armis, quæque abſtulerant, aufugere. Quid tu interea? inquit Sextus. num prodiiſti cum tuo illo ſyphunculo? Prodiit Ægyptius cum Achmetide, re jam confecta, ego ad faſces ſubſtiti. Conſultò tu quidem, Sextus. ego certè prodiiſſem cum illo ſyphunculo. Cui ego: extra aciem omnes ſumus Hercules, cum vero periculum incumbit, quiſque ſe ſubducit. Ita eſt tum Mecœnas: multi glorioſi in urbe milites, ut Plautinus ille: qui mox in conflictu ignavi ſunt. verùm Sextus, cui lepidiſſimum ingenium, jocatur. cęteroqui idem præmium cer-

tantes,

tantes, & ad certantium vaſa ſubſiſtentes manet. Sed quid tum poſtea? nam mirum oppido tuum iſtud iter, ac paradoxo ſimile. Cui ego: Accipe: primùm ad ſocios ire placuit, ut quid de illis factum eſſet, intelligeremus. & primos obviam camelarios habuimus: ex quibus omnem tragædiam paucis cognovimus. deinde tabernam ingreſſi, deſtitutos tum conſilio, tum viribus ſocios invenimus. ex quibus ſenior Etruſcorum: Divinus certe tibi erat animus: utinam illius inſtinctum ſecuti eſſemus omnes: haud equidem in præſentem calamitatem volentes incidiſſemus. verùm ita fato hominum comparatum eſt, ut non niſi ſerò ſapiant: & tunc eos facti pæniteat, cum nullus pænitentiæ fructus exiſtit. Tum ego: Bono eos animo eſſe jubeo: ex prædonibus duos captos, recepta arma, quibus ſe in poſterum defendant: ſaluum viaticum, & camelos, quibus ſaltem redire Babyloniam quiremus. At illi pecuniam, aliaque pretioſa, quibus nullum præſentius viaticum, deflebant. & ſociorum etiam vulnera non levis dolor, luctuſque erant. Quæ dum inſpicimus, atque attrectamus, non ea lethalia eſſe deprendimus. quocirca reſumptis animis, balſamo quodam illita alligavimus: mox ad capeſsendum de re conſilium convertimur. Cuncti redeundum Babyloniam cenſebant. haud tutum ſine pecunia iter, & duobus ægris ex vulnere. Ægyptius, ut inſequeremur prædones, hortabatur. ſe cum expeditis paganorum in auxilium futurum. quod quidem conſilium cum ſpem reciperandæ pecuniæ oſtentaret, amplexum ſtatis ab univerſis fuit. nullum quippe periculum, in quod auri ſpes non irrumpat. Quibus ego. Etſi optimum videretur, prædones illicò veſtigare, illatamque injuriam forti animo vindicare: verum qua parte aufugerint, quiſnam divinet? quis velociſſimos Arabum equos

aſſe-

aſſequatur? At illi: Nihil cunctandum eſſe, quodque in eorum poteſtate eſſet, confeſtim conari oportere: reliqua fortunæ committenda. quæ audaces, ſubitoſque auſus fovere, ac fortunare plerumque ſolet. Hoc loco me Lælius interpellat: At non egregiè illi cenſebant? habes enim tu in Bellicis

Odit enim Fortuna moras; quæ præpete ſemper
Itque, reditque rota, & neſcit conſiſtere eodem.

Cui ego: Rectè autumas: ſed audi modo. Nihil moræ factum, Ægyptioque duce, in meridiem magno curſu itũ eſt. Vix tria paſſuum millia exhauſeramus, cum in antiquam caſam, ac ſemirutam perventum eſt: in quam ſe prædones receperant. inter quos cum diu de dividenda præda diſceptatum; quoniam plus juſto majorem ſibi Turca vindicabat, cæteri Arabes, quos ſociorum captura exacerbaverat, id indigne ferentes, illum, ut ſunt ad rixas, & ultionem prompti, ſpiculis continuo adorſi ſunt. qui patrio, quem gerebat, acinace ſe acerrimè defendit, nec prius cecidit, quam duos graviter vulneraſſet. reliqui dum ſocios curant à nobis circũveniuntur. & tam ſubito, ut fugere minimè potuerint. comprehenſi igitur, omnis pecunia, quæque alia ſubripuerant, recepta. magnoque cum gaudio villam repetivimus Hic autem orta cum paganis ſtatim lis eſt: Si quidem dimidium eorum, quæ receperamus, ſibi dari poſtulabant nec id quidem injuria: noſtri negabant. tandem, Ægyptio procurante, compoſita eſt controverſia; trienſque paganis datum. Ego cùm plurimum Ægyptio non hoſpiti tantùm, verum etiam ſervatori, debere intelligerem, multam ei pecuniam obtuli: utque veniam daret, ſi majorem non offerrem, rogavi: nam mihi in externo ſolo non licebat, ea ipſum munificentia complecti, qua ob acceptum tam illuſtre beneficium debuiſſem. Negavit

ille

ille ſe pecuniam accepturum: quod ergà nos feciſſet, debitum hoſpitibus eſſe: idque tum divina, tum humana jura poſtulare. imò turpe eſſe, & diris omnibus execrandum, ex aliorum miſeriis quæſtum quærere. Ad rem ego tam inſolitam, quam nullo modo à barbaro expectaſsē, tanto ſtupore perculſus sū, ut vix mihi crederem. uſq; adeo verùm, haud miſericordię, atq. humanitatis ſenſum in eo deſiderari, in quo bonam naturæ indolem collocaſſet. Hoc loco Mecœnas Admitor ſanè barbari hominis generoſitatem. ſed quid ego barbarum eum voco, cui tanta in hoſpitem, eumque ignotum benevolentia, tanta humanitas fuit? Nullum oppidò cœlum eſt, in quo hominum natura omnino degeneret, quæ ad mutuam ſocietatem, ac benevolentiam homines fecit. Ita verò, tum Lælius: neque qui barbaro in ſolo nati ſunt; ſtatim barbari pronunciandi, cum etiam inter barbaros mitia ingenia educentur: quæ interdum prava indole prævalente, in culto, humanoque ſolo deſiderantur. Verùm age, ſis, quid poſtea? Tum ego: Toto illo die in villa apud Ægyptium verſati, cujus tanta in univerſos officia, tanta beneficia fuere, ut nos arctiſſimè devinxerit. rogavimus ſæpè, & enixè, ut nobiſcum in Europam navigaret; haud dignum paſſi tam frugi, atque humanum hominem in penitiſſima illa barbarie degere. verùm tantus illi nativi amor ſoli, ut nullis precibus adduci potuerit, ut nos ſequeretur. Cui cùm plurimas gratias egiſſem, ſtrictiſſimè complexus ſum: annulumque, ut in fidei pignus, ac mei memoriam acciperet, vix tandem extorſi. Mox viam, cui inſtitere, quoniam ſaucii melius ſe habebant, cunctis viſum erat, ingreſſi ſumus. nullaque quietis cauſſa, interpoſita mora, uſque ad veſperam iterfecimus. Erat autem iter per deſerta loca, vaſtaſque ſolitudines. quæ illius

de-

deſerti partes sũt,per quod XL annos pervagatos Hebręos eſſe Sacrę literę tradunt:nos quatuor diebus exhauſimus. Extabeſcente igitur die, ad locum quendam, in quo rari admodum ceſpites, ac ſicci viſebantur, conſedimus. Hic Arabes poſtquam tabernacula fixerunt, omnem circa regionem luſtrati, magnis clamoribus vociferati, ſi qui in vicinia homines eſsēt, ſive nequam, ſive frugi, ad nos venirent. cæterum nos viatores eſſe, qui Arſinoen iter haberemus, cunctiſque futuros innoxios. Eſt autem id ſolenne Arabibus Camelariis, ut ſingulis diebus per deſerta loca iterfacientes, poſtquam tabernacula extulerunt, immenſis circum clamoribus omnia compleant, ut de ſuo, viatorumque adventu, ipſæ ſolitudines, ipſæ feræ ſcirent. mihi videbatur ſolenne prætoris edictum, & non illepidum quidem. Hic Lælius: Sed quid aliud illud erat, quam de adventu prædones certiores facere? Cui ego: Quid facias? ita apud illos moris eſt; cui ut te accomodes, neceſſe eſt. Et ille: Venere ne unquam ulli? Admodum tum ego. Sed miſeri quidam, ac pauperes ſpiculis ex palmæ ramis, incurviſq. pugionibus armati; quibus Turcæ etiam utuntur: & olim, ut refert Xenophon, & Calybes, & Lacones iis præcingebantur. cæterum nudi omnes, & tam miſerabiles viſu, ut non timorem incuterent, ſed miſericordiam excitarent. nos eos, ſtipe erogata, benevole dimiſimus. Mox ad curanda corpora converſi. Hoc loco Mecœnas: Sed qui victus in tam inculta ſolitudine eſſe ad manus poterat? Cui ego: Curatis primùm camelis, quæ præcipua Arabum cura, ex ceſpitibus ignem illicò excitarunt: atq oryzam tanta mox celeritate coxerunt, ut vix crederes. illam verò non uti noſtri, ſed patrio more, quò fere omnes orientales populi, quibus quotidianus eſt cibus, ſolitaverunt, ſcite adornarunt.

Qua

Qua arte. tum Mecœnas. nam id ſcire operæ pretium eſt. Et ego. Singulis oryzæ ſcutellis ternas aquæ, ſive juris jam præparati, attribuunt: deinde tandiu coquunt, quo ad jus omne ebiberunt, tum butyro aſperſo, atque in lance ſatis ampla, in hypocauſto, ſive ad lentum ignem applicant: ut illo benè imbuatur. ita enim fit, ut grana diſtincta, ſapida, ac jurulenta, turgidaque miro modo proveniant. noſtri adeo excoquunt, ut mollis inſtar maſſæ fiat, qua nihil inſipidius. Divites caponino, vel vervecivo jure utuntur: Atque iſto modo in ſeceſſu Surrentino oryzam ipſe adorno, quæ meo ſtomacho optimè quadrat. At Mecœnas: Sapis tu quidem certè. curabo, ut meus coquus iſtam ex te artem ediſcat. Sed age. quid tum poſtea? Cui ego, Abſoluta cœna, ad ſomnum concedimus. Quia verò timebamus, ne Arabes latrunculi noctu aliquid clam ſurriperent, per vices tota nocte vigilatum eſt. quis verò prima, quis ſecunda, quis tertia, quis tandem quarta vigilia: nam in tot partes noctem partiti, & automato horologio metiebamur, excubias ageret, militum more digitis micando ſortiti ſumus. Mihi, ſocioque meo prima obvenit, ſecunda Etruſcis, Gallis tertia, Æthiopibus quarta. His verò vigilantibus, ridiculum quid accidit, quod cunctis ſomnum tempeſtivè excuſſit. Erat inter jumenta Aſellus miræ pernicitatis, qui capiſtro excuſſo, in tentorium irrupit: tum Æthiopes rumore audito, exclamarunt, latrones adeſſe. caveret quiſquis ſibi, ac ſuis. ut verò latrones perterrefacerent ſclopum explodunt. excitamur confeſtim omnes, arma capimus, & ad vim vi propulſandam accingimur. cùm vero in latrones irruere putaremus, in aſinum incidimus. qui ſtrepitu territus tentorium univerſum fætore turbavit: tantoque ruditu perſtrepuit, ut omnem ſolitudinem impleverit. quo loco tantũ ri-

dere

dere riſum cœpimus,ut nihil ſupra, lepidèque Æthiopum ignaviā carpſimus:& ut fit,rem ad jocos tranſduximus. Hic Sextus: Juvat ſeria hilaritate conſpergere; & curis cum premimur, libenter animum ad jucunda convertimus At illud tum vobis ceſſiſſe emolumentū puto , ut maturè nimirum viam carperetis . Cui ego: Ita factum eſt, ut dicis . Benè manè onerandis camelis plurimum tēporis inſumptum, quod vitium Arabibus vectoribus natura inſitum, ut nec minis, nec verberibus quidquam proficias.Mox per eandem ſolitudinem tertio jam die ire occœpimus.Qua dum vagamur,illud ego mecum animo reputabam: Eſſetne tellus alia,quę Italiæ comparari potuiſſet. nam cum viderem Ægyptū tantis laudibus celebratam,Univerſique horreum habitam: proximamque Arabiam, cui ipſa fælicitas cognomen fecit,tantis horrere ſolitudinibus, tam incultas, nec feris habitatas, ſtatim ſic animum inducebam: nullam eſſe terram , quæ Italiæ , & præcipuè Campaniæ noſtræ, præferenda videretur . Ita, Mecœnas, inquit. Tui mihi verſiculi jucundiſſimi ad unum omnes: at illi, quibus Campaniæ laudes exſequeris, mea mulſa; ut numquam divellere è manu poſſim.Ut & illi mihi ſummopere placent , quibus totius Italiæ laudes Maro complexus eſt:quem tu non infeliciter imitatus es. Sed de his alias, nunc ad iter veniamus. Tum ego: Inclinante ſe jam die, adventantes quoſdam è longè conſpicati ſumus : & quoniam incitato ad nos curſu feſtinabant, ſtatim arma expedivimus,eos Arabes eſſe arbitrati , nec ſanè noſtra nos opinio fefellit . Sex erant armati : Qui ut nos Europæos eſſe , & plures numero igneiſque telis munitos conſpexerunt , ſibi merito,timentes,ſi vim intuliſſent,quaſi ſocios amiſiſſent, nos rogant , num per deſertum eos vidiſſemus ? Tum unus ex Camelariis : Pergite hac rectā , inquit ; non

enim

enim longè abſunt: medacioque mendacium eluſit. Eſt quippe ita natura comparatum, ut deceptores iiſdem dolis capiantur, quos in alios tetenderunt. nec magis decipiatur, quàm qui alios decipere meditatur. Secuto mox die, nullos homines, nullas feras obviam habuimus, ſed immenſos campos ſqualidos, ac ſolos quos ego videns, illud Virgilii àd rem accomodatum identidem repetebam, Cœlum undique, & undiquè Campi. Tandem vergente ad veſperam die, in caſtrum quoddam pervenimus, quod *Argirudum* Turcæ, à quibus ad frænandas prædonum incurſiones, viatorumque perfugium, extructum eſt, appellant. Hic juxta muros tabernaculum conſpicati, accedimus, & qui mortalium eſſent, interrogamus? Reſponſum quatuor Europæos eſſe, qui voti cauſſa, in Sinam proficiſcebantur. Ego ſtatim homines convenio: cumque ex oris lineamentis Italos eſſe agnoviſſem; ex qua provincia forent, inquiro. Et illi Veneta, inquiunt. cũq; ego multa de illis multa illi de me rogitaſſent, illico amicitiã inivimus. Ita enim hominũ genius eſt, ut ſi qui populares ſibi obviam apud exteras gentes, alienoque in ſolo occurrant, facile in familiaritatem coeant: & ejuſdem linguæ commercium, maximum ſocietatis vinculum eſt. Quibus cum dum de itinere mentionem facimus, opportunius, inquiunt, ſi prius ad Sinam Montem eamus, rebuſque ſacris ex voto peractis, Arſinoen deinde, rubrumque mare deſcendamus. Quod ego conſilium cum ad Achmetidem detuliſſem, probavit ille: probavere etiam Æthiopes qui etiam ex voto in Sinam properabant. At reliqui, qui negotiorum cauſſa Arſinoen petebant, neutiquam probavere. Quocirca ita tandem inter nos conſtitutum, ut ipſi Arſinoen iter continuarent, nos in Sinam deflecteremus. quo luſtrato, eos Arſinoæ nos conventuros; uti una, ut cœperamus Babylo-

bylonıam rediremus. Vix dum hæc enerraveram, cum adfuit ephebus: monuitque prandium moram non pati, iremus illico, ni cuncta corrumpi vellemus. quo audito, Surgamus, inquit, Mecœnas: à prandio quod ſupereſt recitabis. nec mora, ad menſam itum eſt.

CAPUT II.

A prandio incœpta narratio continuata: quæque in Sina Monte viſa diſtinctè relata.

SEcundis poſtquam menſis modus factus eſt, lotiſque manibus, mantilia famuli extulerunt, Age, inquit, Mecœnas, & licet paſto tibi verba facere grave futurum ſit; quia tamen nobis omni prandio tuus ſermo ſuavior, ea nobis ediſſere, quæ tibi mox acciderunt. atque iſtam gratiam nobis totam facies. Cui tum ego: Faciam libentiſſimè, & jucundiſſimum mihi erit, quod tibi placitum. Verùm officiis prætermiſſis, ad rē venio. Poſtquam una cum Venetis, atque Æthiopibus antiquis sociis, in Sinam ire cōſtitui, ad caſtrum viſendi gratia unà cum Achmetide me confero. obvios confeſtim duos milites Turcas habemus: qui nos perhumaniter, quod ne à noſtris quidem expectaſſem, exceperunt, atque intra vallum admiſerunt. cæterum caſtrum pro eo loco, & ad prædonum excurſiones prohibendas, ſatis validum: apud nos ne ratio quidem illius haberetur. in eo pauci admodum præſidiarii, & malè incincti: quibus miniſtrorum, ut plerumque cadit, avaritia, vix neceſſaria ſuppeditantur. quæ ob deſerti ſterilitatem Babylonia mittuntur. vix ſatis aquæ habebant: & narrabant pleriique, qui multa eo loci ſtipendia meruerant, nunquam ſe pluviam vidiſſe. quæ quidem potior ſterilitatis cauſſa eſt. cum cætero-

teroqui tellus non omnino inepta ad ferendas fruges videatur. non enim arena, non tophus, argillave: ſed talis, qualem noſtris in regionibus habemus. Tandem gratiis præfecto habitis, & Nicotiana herba, de qua nos rogaverat, donato, datoque militibus præmio, in tabernaculum redivimus.

Manè tardiuſculè ob intolerabiles Arabum moras, qui onerandis, atque exonerandis Camelis totum penè diem inſumũt, iter aggreſſi ſumus. Ne verò cogeremur beſtiis onerandis reliquũ diei perdere, iter etiam poſt meridiem continuavimus quod mihi propter nimios æſtus magni plenum faſtidii, tædiique erat. Atque hunc in modum iter facientes, Moyſis fõtes, extabeſcente jam die, ſalutavimus. Sunt autem hi fontes ad Mare rubrum, milieq; ab litore paſſus abſunt. eumque eſſe locum perhibent, in quem primùm è mari egreſſi, ſiccum Hebræi tenuerunt. Hic ego locum tot prodigiorum feracem veneratus, diu animo, oculiſq; complexus ſum: præſentemque eam tanti populi multitudinem, cumque ijs colloqui, eorum gaudiis intereſſe, nobile audire epinicium, quo relatam de Pharaone victoriam celebrabant, non ſine voluptate fingebam. tandem vix ab ea cogitatione divulſus, ad curanda corpora me contuli: quibus procuratis, vigilias ſolito more partiti, indormivimus. Ut vero prima ferrugine tingi cœlum incœpit, Achmetidem excito, ut camelorum cuſtodes ipſe excitaret, moneretq; ut ad iter ſe cito accingerent. Interea pedes ipſe ire pergo, ut illius vecturæ tędium, quo magnopere afficiebar, excuterem. Dum ſic ſolus progredior, miram oppidò voluptatem capiebam aſpectu illius campi, qui fruticibus quibuſdam mihi incognitis, refertus erat: ex quibus pulcherrimi flores erumpebant; ut nõ jam Arabiæ deſertum, ſed ſtellatos Capuæ campos

H mihi

mihi percurrere videbar. Deinde orto jam ſole, amœniſſimus proſpectus meis ſeſe oculis obtulit. nam rareſcere jam colles, monteſque aſſurgere videbantur, totuſque Erythræi ſinus in conſpectum cadebat. ultra vero mare, hi montes conſpiciebantur, qui ad Superiorem Ægyptum pertinent. & ni me fallo, hi ſunt, quos Alebaſtri mõtes vocant: inter quos ad occidẽtem ſolem ingentem vallem ſpectabam: ex qua perhibent egreſſos Hebræos, eoſque, Pharaone inſequente, Mare rubrum ingreſſos. Hoc loco Lælius qui nonn hil in ſacris literis verſatus erat: At ſi ita; conſentaneum eſſet in Superiore Ægypto Hebræos habitaſſe. quibus tamen ad inhabitandum ea ab Joſepho tellus data eſt, quæ *Geſſen* dicitur, & juxta Inferiorem Ægyptum, & ſupra deſertum, per quod erraverunt, ſita eſt. Eruditè tu quidem Læli, ut ſemper, inquam ego. verùm reſponſio eſt ad manus: nimirum ex veteri ſede, in Superiorem Ægyptum, in qua Pharaonis Regia erat, translatos fuiſſe, ut arctius detinerentur. timebant quippè ne ex terra *Geſſen*, quæ contermina Paleſtinæ, Arabiæq; erat, fugam illi molirentur. id vero ex ipſis ſacris literis conſtare manifeſtè arbitror. legimus in Exodo ad Moyſis preces Deum ex occidente validiſſimum ventum excitaſſe quo immenſa illa locuſtarum multitudo, quas ad puniendum Pharaonem immiſerat, Rubrum in mare delata, ac ſubmerſa eſt: ex quo ſtatim illud exiſtit, Pharaonem ſcilicet, atque Hebræos in Superiore Ægypto habitaſſe. quæ cum ad occidentem Erythræi poſita, facile occiduo vento tum in mare impelli locuſtæ potuiſſent. nam ſi in Inferiori Ægypto, atque in terra *Geſſen* id temporis incoluiſſent, ſeptentrionali vento opus erat, ut in Meridiem, ad cujus plagam Erythræum jacet, locuſtæ propellerentur. imo nec Hebræis verſus mare tentare iter conceſſum fuiſſet; quando ex terra

Geſ-

Geſſen terreſtris in Arabiam, ac Paleſtinam via pateat. Hic Lælius: Aſſentior. at unus hæret adhuc animo ſcrupulus: ſi benè memini, nec oculus me mappas inſpicientem fefellit, eſt etiam juxta litus via, quam tenere Hebræi poterant: cur igitur ſe mari commiſere? Tum ego: Non te oculus, qui eruditus, fefellit: at via illa hinc mari, montibus illinc tam brevi ſpatio actatur; ut anguſta admodum ſit. quocirca occupari ab Ægyptiis poterat, ne illac fuga Hebrçis patuiſſet. imo nec tantã multitudinem capere valuiſſet. Optimè igitur Deus populi ſui incolumitati, quem ſe brachio extento, erepturum è Pharaonis manibus profeſſus erat, inſueto illo, & numquam ſpectato prodigio providit. Sed redeamus, unde erudita hæc diſputatio nos abduxit. Ita, quæſo, tum Mecœnas: nam timeo, ne ad rei umbilicum minimè veniamus. Tum ego: Relicto ad dexteram Erythræo mari, ſiniſtra iter tenebamus per campos ſpeculari lapide, nitroque paſſim plenos: quæ ſolis luce ſplendentia, non iniucundam viſu ſcenam exhibebant. quibus tandem duorum dierum itinere emenſis, in mõtana loca pervenimus. Ego cum jam per colles incederem, viderem que eos in altiſſimos ſenſim montes attolli, rogavi Camelorum cuſtodem, num nam Arabiam intraſſemus? quod ego ex eo coniiciebam, quod ſcirem Petrçam Arabiam, non tam ab urbe Petra, quam à ſaxis, præruptiſque montibus appellatam. Intravimus, tum ille: nec longe ab his montibus patria mea eſt. ad quam divertere ipſe volebat. ſed quia longum, & perplexum iter, nec ſatis à prædonibus tutum, cuncti vetavimus. Dum igitur per montes iter habemus, ego illorum naturam indagabam: cumque fragmenta quædam excidiſſem, illius generis eſſe reperi, quod Numidicum marmor, ac Biſalten vocant. cujus magnam copiam Romani in Italiam, capta Ægypto

adduxerunt.cujus etiam multæ pyramides, atque obeliſci ex eadem Ægypto advecti. Tellus verò, non aliter, ac deſertum, quod tranſmiſeramus, ſterilis ob ſaxi duritiem. vidi tamen quaſdam valles, per quas hyeme torrentes præterlabuntur, in quibus arbores aliquot, herbæque virides conſpiciebantur, eæ vero arbores, aut palmæ erant, aut illæ, quæ gummi, quod Arabicum vocant, extillant. in convallibus etiam nonnullis perennes aquas, eaſque nitidiſſimas ſumma voluptate ſpectavimus. & hæ quidem valles tam amœnę, quam quæ noſtris etiam in locis altiſſimis arboribus opacantur. Ad harum quandam, quæ præ cæteris gratior, & veſtitu, & fonte erat, ſecundo die ex quo Arabiam intravimus, quietis cauſſa conſedimus: tum opacitate, textuque arborum, tum fonte illecti: cujus mihi aqua mirum quantum ſuo frigore, nitoreque arriſerit. tanto enim calidæ, quam toto illo itinere hauſeramus faſtidio tenebar, ut tum primùm veluti exortus ſum. Credo equidem tum Mecœnas; & ex me conjecturam facio: nam ſine gelida, nedum frigida vivere non poſſem. Cui ego: Quod de me affirmare poſſum, ità gelida nimius hypocondriorum calor attemperatur; ut facilè, ac ſine faſtidio ſtomachi cibus concoquatur. qui tepida vix tandem multis poſt horis & magno ſtomachi labore decoquitur. Eſt tamen ſervãdus modus, qui ſi deſit, nihil omnino benè. nam ſi crebrius haurias, tum præ nimio frigore nativus calor opprimitur, ac ſuffocatur: hinc crudi humores; ex quibus mox reumata, podagræ, aliique morbi oriuntur. Atque hic, in bonam partem rapias, quæſo, ſi te ego admoneam, ut ab aſſidua potione gelidæ te contineas. timeo tibi ab illa: & ut audivi, jam te podagra invaſit. quo morbo nullus nocentior. Tum ille, ut erat ingenio mitiſſimus: Gaudeo, inquit, à te admoneri, cujus

pluri-

plurimum apud me authoritas valet. ſcio quippe quo animi candote ſis, quàm acri ingenio, & quanto me amore proſequaris. curabo igitur, ut videas quanti ego tuam admonitionem faciam Verùm redeamus ad vallē illam peramœnam, ex qua nos frigidus fons abduxit. Cui ego: Contendam illico id efficere. Ex illa valle cū moviſſemus, per duros, ac difficiles aditus iter aggreſſi. per quos ut expeditius, ac ſecurius iremus cūcti pedites incedebamus: at tāto labore, ac defatigatione, ut vix vires ſufficerēt. ea tamen me cogitatione incitabam, ad Montem, in quo Deus ipſe legem ſuo populo dederat, æquum eſſe, ut ſummis laboribus, ſudoribuſque aſcenderemus. atque ita fieri etiam poſſe, ut voluntaria illa corporis caſtigatione anteactæ vitæ crimina diluerem, Numiniſque mitiſſimi gratiam cōſequerer. qua cogitatione unus ego cæteros erigebam, animoſque identidem excitabam.

Tandem aliquando ingenti corporum defatigatione confiſi, ad toto terrarum orbe celeberrimū D. Catharinę Cœnobium pervenimus. cuius præ foribus, quę occluſæ erant, non exigua Arabum turba magnis clamoribus excurſabat. univerſus enim cœnobii fundus alto, inſtar arcis, muro concluditur. unus ex noſtris Camelariis cœpit, & ipſe inclamare; & ut Europæis peregrinis fores recluderentur, identidem flagitabat. ſed quamvis ad ravim uſque ſæpius exclamaſſet, nullus tamen ad reſerandas valuas veniebat. Tum ego moræ impatiens, Achmetidem rogo, cur maturo iam die fores exteris non aperirentur? & quæ turba illa hominum eſſet? quę mihi omnium miſerrima, atq; abiectiſſimæ ſortis videbatur. Et ille: Hi Arabes, inquit, qui deſerta hæc circum loca habitant. domos non habent, quorum loco montium cavernas ſubeunt. non veſtes, quibus tegantur. nam ut vides præter pudenda,

quæ vel brevi panno, vel palmæ foliis obvelant, nudi incedunt. nullos campos, quos colant, obtinent, & ſi qui perexigui intet mõtes jacent, quiq;cultui reſponderent, colere negligunt: adeo impatientes laborum ſunt. immo cunctis ſe cœli, temporumque injuriis, cunctis vitæ miſeriis volentes exponunt, dummodo otioſis eſſe liceat. at quoniam fames urget, nec habent, unde ſibi victum comparent, ad Cœnobium hoc advolant: & qua clamore, quà minis tandiu hic curſant, quoad religioſi homines, qui in eo habitant, aliquid, quo vitam tolerent, ſubminiſtrent. fores non reſerant, ne hi irrumpentes, ceu lupi famelici, in eos impetum faciant, cunctaque diripiant: verùm ex feneſtra illa, quam vides, victum in ciſtulis demittunt. quod ni faciant, fores diffringerent, cunctaque circum culta, & ad Cœnobium pertinentia pervaſtarent. Hic Sextus: *Æquiſſimum* poſtulant. ex his enim erogendus in pauperes victus, quibus multa ſuppetunt. & ſanè quanta in republica felicitas, ſi quibus divites abundant, in miſeros diſtribuerentur. ex illis enim luxus materia ſubtraheretur, his vero dolorum omnium, ac fraudum, quæ mala ex inopia facile oriuntur. Cui ego: Rectè autumas. ſed næ tu Prætor, qui leges ſtatuas. Ac redeamus ad propoſitum Illud ex Mahumete, quem illius Cœnobii Camelarium egiſſe plurimos annos ferunt, ortum duxiſſe perhibent. Qui mox rerum potitus, acceptique memor beneficii, juſſit univerſos Arabes, qui ea Petrææ Arabiæ deſerta colunt, religioſis illis famulari, inque omnibus, quibus eorum opera opus foret, præſto eſſe: nec quidquam pro locata opera, niſi unum victum repetere. id qua clamore, qua minis quotidie exigunt: ſervitium vix exhibent. nam ſe liberos putant; nec Turcarum quidem regi, ſub quibus ditione Arabia eſt, obſequium præſtant, vectigalia

nulli

nulli pendunt; nec unde pendent, etſi velint, habent: imo ipſi à viatoribus exigunt, & ab invitis vi tollunt. perpetuò per ſolitudines vagantur: eaque ſe libertate frui jactitant,qua priſcos mortales ſub Saturno vixiſſe perhibent: aureique ſeculi reliquias dici , haberiq; volunt. At mihi videntur pecudum potius ritu, quam hominum vivere,cum humani nihil, præter externam ſpeciem:& hanc miro modo vitiatam præſeferant.uſq; adeo degenerant homines, cum ſemel offuſcari ratio, depravarique mores incœperunt.

Vix hæc; cum janitor adfuit , diſtributoque Arabibus victu, cunctiſque ad unũ dimiſſis,nos ſollicitè introduxit: tantaq; mox humanitate religioſi illi Patres nos exceperunt, ut Chriſtianam pietatem veterum tẽporum redolerent. ſtatimque data , atque accepta per interpretem ſalute , in eccleſiam recta perduxerunt, qui mos apud illos ſolennis eſt . quem ego plurimum laudans illud poëtæ recitavi. Ἐκ Διὸς ἀρχώμεθα: quod poëta noſter vertit:

Ab Iove principium Muſis , Iovis omnia plena.

Ubi verò ad Ædem,quæ in medio Cœnobio locata eſt, pervenimus, ſacrum illicò limen ingreſſi, in genua accidimus: & dum hymnos Græco ritu Cœnobitæ decãtarunt, nos ſancta venerati, tantiſper oravimus . Ad ſacellum deinde,in quo D. Catharinę lipſana repoſita ſunt, itum eſt. ibique multis tum precibus, tum lacrymis ſacroſanctum pignus adoravimus, enixeque petivimus,ut ipſa nobis virgo omnium expiationẽ noxarum auxiliumq; à Deo obtineret.Hoc loco me Lęlius interpellat:Ad unum ne omnes divam exoraſtis? nam veſtro in comitatu,quidam ſchiſmatici quidam etiam Mahumetani erant . Cui tum ego : Cuncti oravimus; nam tum Virginem , tum locum illum tot prodigiorũ refertum univerſæ fermè gentes venerationi habent,

Ubi verò aſſurreximus, in ſacellum aliud poſt odæum templi ſitum , nos perduxerunt. ibi ſub altari ingens ſaxum digito ſignantes. Hic, inquiunt,prodigioſus ille rubus conſitus erat , qui medio in igne intactus, atque incombuſtus à Moyſe videbatur. Saxum hoc cum ſacello D.Helena poſuit . cui deinde Juſtinianus Cæſar templum addidit, univerſumque Cœnobium , inſtar arcis , ædificavit . Poſteaverò quàm ſacra ea loca perluſtravimus, in triclinium ad menſam, quæ ingens tabula, nudata mantili erat, inducti . inqua ſtatim ſedimus, brevique cœna,ac frugali refecti ſumus. Hoc loco Sextus: Quid vobis appoſuere ? Cui ego. Bina ſingulis ova, in aquam diſperſa, & pultem ex oryza butyro conditam. pro ſecundis menſis , poma quędam delicatiſſima.Tum Sextus: Satis frugaliter,& quæ longo itinere defatigatis irritare potius famem,quam ſedare poterant. Cui ego : At nos ea contenti menſa fuimus . eo enim loci lautiorem non ſperabamus. ſtatimque ad quietem capeſſendam conceſſimus . inductique ſinguli in ſingulas cellas : in quibus illico indormivimus.

Poſtera die ab eo , qui excipiendis hoſpitibus præpoſitus, ad viſendum Cœnobium deducti . Eſt autem hujus circuitus quam ampliſſimus , editoq; muro pręcinctus . ad inhabitandum innumeræ cellæ , ſed anguſtiores , quam noſtræ . plurimaq; ad Cœnobitarum commoditatem hac,illac ſparſa ſacella; in quibus ſuas ſinguli preces fundere , cœleſtiaque meditari facile poſſint . Exiguo rivo alluitur, quo nihil opportunius ad incolentium utilitatem:cum ſiticuloſa ea loca cæteroqui ſint.Ad hunc vero riuum greges ſuos aquatum ducere ſolitaviſſe Moyſes perhibetur.Ego vix affirmare auſim : cum circa hæc ipſa loca univerſam pene Hebræorũ gentem ſiti enectam,aquam à Moyſe poſtulaſſe

laſſe ſacræ literæ referūt. Qui cùm ſaxū, Dei juſſu, virga illa tot miraculorum ferace, percuſſiſſet, illico largiſſimi fontes emicuerunt. quod quidem minimè accidiſſet, ſi rivus ille tum temporis profluxiſſet. Hic Mecœnas: Sed quid rivulus ille ad tantam multitudinem? quare minimè mirum ſi novi fontes ad explendam tot hominum, jumentorumque ſitim divinitus profluxerunt. Cui ego: Si rivulus ille non ſatis duceretur, nec fontes quidem ſatis eſſe poterant ad ſitim explendam. ſed utut ſe res habuerit, nos Cœnobio perluſtrato, quid agendum eſſet, in mediū intulimus. Cenſebat Achmerides, ſtatim itineri Arſinoen verſus; quò ipſe tendebat, inſiſtendum, neq; hic diutius commorandum. mihi placebat montem utrumque conſcendere, ex quorum vertice, & Rubrum, & Mediterraneum mare videri ajebant. idque fieri triduò facile poſſe. quod cum Venetis perſuaſiſſem ad conſcendendos montes in craſtinum diem accingimur.

Ubi primùm diluculum illuxit, læti omnes, atque hilares, in Horebi verticem, qui Sinaitico humilior eſt, iter corripimus. Ex una enim, eademque radice gemini montes aſſurgunt, quorum qui editior, atque in ſeptentrionem ſpectat, Sina dicitur: depreſſior alter, & ad Meridiem vergens, Horebus nuncupatur. Duce igitur Arabo indigena, ex jis qui Cœnobitis inſerviunt, atque ab illis juſſo nobis ducatum præſtare, montem conſcendere exorſi ſumus. Eſt autem non unus vertex, ſed plurimi, quaſi montibus impoſiti montes: qui tamen ob abruptam magnitudinem non omnes initio conſpiciuntur; ita ut cum ſummum te jugum tenere credas, aliud exoritur, quod ſuperare neceſſe ſit, atq; iter ordiri, ut ajunt, à capite. ut non ſemel præ nimio tædio, ac defatigatione pœnitere incœpti cœperit. nec deerant, qui reditum ſuaderent. ſed vicit animus, qui

ſi

ſi ſemel præoccupatus ejus rei deſiderio, quam vehementer optamus, atque accenſus ſit, difficile à propoſito dimovetur. imo non niſi vi ceſſare ab incæpto poteſt Non igitur itineris arduitate, non ſaxorum aſperitate, non periculorum multitudine, non laboris magnitudine perterriti in ſumma eniti juga, nervis omnibus conabamur: Poſtquam igitur diu, multumq; conſcendimus, in fontem cui à Sutore nomen, perventum eſt. ejus aqua mirificè recreati ſumus. cùm enim diei æſtus incaleſceret, ſiti laborabamus. ne vero aqua pura, putaque noceret, diem fregimus. Hic Lælius: Ecquid, inquit ad manus fuit? Buccellati paſtilli, tum ego: quos mecum ſemper circumferebam, & dactyli, qui plurimi in Ægypto, probique ſucci naſcuntur. qui adeo meo ſtomacho quadrant; ut hic etiã eis veſcerer, ſi copia ſuppeteret. Sed quæſo, ne prepedimentum obiicias. nam vereor ne tardiſſimè domum revertamur. Non longè à fonte nos ſacellum excepit, quod Virgini ſacrum eſt. quæ eò loci Cœnobitis quibuſdam, qui oratum in montem ibant, viſa perhibetur. Deinde anguſtias quaſdam, Græci pylas dicunt, ſubivimus. lapideis arcubus conjunguntur, ut claudi janua potuiſſent, adeo arctæ ſunt. Quibus tranſmiſſis, & difficili clivo ſuperato, in planitiem egreſſi, in qua ſpiritum reſumpſimus, atq; aerem liberius hauſimus. mirum enim in modum per implexos eos calles, ac præruptos delaſſati eramus. in ea planitie quatuor ſacella viſuntur, in quorum uno, quod Eliæ nuncuparum, ſpelunca quædam non ſatis ampla poſt altare jacet: in qua profetã latuiſſe, & XL. dies cibo abſtinuiſſe, cum ab impia Jezabele fugeret, non levi conjectura affirmant. Tandẽ non ſine ingenti labore, ac periculo in ſupremum jugum manibus, pedibuſque conniſi evaſimus Atque hic ſacroſanctus vertex eſt, in quo Deus legem divino digito

gito ſcriptam Moyſi tradidit:ſuæque Majeſtatis ſplendorem oſtendit. quo in loco ſaxum viſitur, ita excavatum, ut hominem excipere; ac tegere, quaſi theca, valeat illud verò eum eſſe ajunt, in quod Moyſes micaciſſimum Auguſtiſſimæ Majeſtatis fulgorem ferre impotens, retroceſſit: eumque ita ſaxum, patefacto ſinu excepit, ut à prætereunte Numinis Majeſtate, tegeretur. Duratque ex illo ſaxum, eundemque ſitum poſt tot ſecula tenuit: ut neſciam, an majori miraculo ſinum recluſerit, an recluſum conſervaverit: ut nec tempori, nec tot caſibus ceſſerit. Sacroſancto in vertice ædicula eſt, quæ Græcis Ἁγία κορυφή, ſanctus nimirum apex appellatur. in ea ſumma animi demiſſione oravimus. Deum precati, ut quam ibi legem dederit, perpetuò ante oculos haberemus, & ad eam cuſtodiendam vires ipſe ſufficeret. Eſt è regione altera ædicula, in qua Turcæ, & Arabes ſuas preces fundunt. nam, ut dicebam, locus hic his etiam nationibus venerationi eſt. Hoc loco Mecœnas: At minimè dignum, ut in loco tam ſancto profana etiam ædes ſit. ego certè id non paterer, eamque à fundamentis everterem. At quid facias? tum ego. locus in horum dominatione eſt: & quod nec æquum, nec ſanctum eſt, vi, atque injuria faciunt. Faxit Deus, ut his tandem locis noſtri potiantur. tum haud equidem fanum ſtabit, quod non ſacrum, ſacroque ritu dedicatum ſit.

At nos ædicula egreſſi, quoniam ad medium jam diem Sol erat, brevi prandio vires refecimus. Deinde deſcendere ad inferiora cœpimus: & tanto majore labore, periculoque, quanto facilius per abrupta corpora præcipitantur. quocirca connitendum nobis cōtinuò erat, ne ipſomet propendente membrorum pondere, rueremus. & ſanè non ſemel nihil proprius factum eſt, quam præcipites decideremus. Tandem, ne

peri-

periculorum recordatione tædium creem, in profundiſſimam vallem, quæ Horebum inter, ac Sinam jacet, ſingulari Numinis favore, deſcendimus. Hic cœnobium alterum, ſed minimè habitatum, ac penè vacuum in quod culcitras aliquot Cœnobitæ aſportari juſſerant, ut quietem commodè caperemus, atque hinc poſtero die expeditius in alterum verticem ſcanderemus. At nos adeo defatigati, ut vel nudo in ſolo ſomnum cepiſſemus: cujus opportuna conciliatrix laſſitudo.

Secuto mox die, in editiorem Sinæ verticem ire occupavimus, principio quoniam mitior clivus, & ex nocturna quiete robuſtiores, gradus grandiebamus, ſummaque alacritate incedebamus. at ubi per anguſtos, abruptoſque calles, crebroſque viarum anfractus ſcandere cœpimus: atque altior jam Sol cuncta ſuis radiis calefacere, imo etiam adurere incipiebat, vix ingenti labore, ac ſudore paulatim in editiora ſuccedebamus: & ni ſuperiora montis frigidula reperiſſemus, nos æſtus perdidiſſet. interdum in præcipitia quædam venjebamus, ut viſum avertere neceſſe eſſet, ne vertigine circumacti delaberemur. plurimum his in locis Arabes juvere, qui nativa quadam agilitate præditi, ac viis illis aſſueti, quam expeditiſſimè incedebant, noſque manuducentes è periculo ſubtrahebant. Fateor cum jam ſupremum in jugum non tam pedibus quam manibus niteremur, tanta arduitas erat, tam facilis caſus, tam horrendum præcipitium, ac certa præ oculis mors, ut non unum Virgini votum conceperimus. Tandem aliquando, diva adjuvante, cujus opem ſæpiùs præſentiſſimam experti eramus, in editiſſimum faſtigium, altiſſimo jam Sole pervaſimus. Illico in ædiculam eo loco ædificatam, ubi Divæ corpus ſuperni ſpiritus collocarunt, nos deduximus;

ut

ut gratias Deo, divæque ageremus, quod ſalvos, ac ſoſpites nos illuc perduxiſſent. Vidimus deinde ſaxum, ſivè rupem, quam miraculo intumuiſſe ferunt cum in eo D. Catharinæ corpus repoſitum fuit. ſunt circum tria ſigna, in quibus tres ſpiritus conſediſſe, Divam diu cuſtodiſſe, certò credunt. hæc verò ſigna innata monti videntur, cujus tanta durities, ut ne duriſſimo quidem ſcalpro ſcindi ramenta queant. ita vero totus mons eſt, ut nigris quibuſdam arborem imitantibus, venis ſparſus videatur. ex his vero tria illa ſigna diſtincta conſpiciuntur.

Mox ego ſumma animi voluptate omnem circa regionem contemplabar. ad Meridiem Rubrum mare, atque Ægyptii montes ſpectantur: ad Septentrionem deſerta regio, quam Pharan dicunt: atque hi montes qui longo tractu in Judæam excurrunt: ad Orientem Amalecitarum regio; & Amorræus mons: ad Occidentem Cedar regio, ubi Iſmaelitæ, qui Agareni, & Saraceni appellati ſunt, habitarunt. Mediterraneum mare vix ſuboſcurè videbatur, quo aſpectu diu delectatus, ad prandium ſeceſſimus, factaque brevi mora ad quietem capeſſendam, nos ad reditum accinximus. At ne vobis verborum prolixitate faſtidio ſim, omitto dicere quanto periculo, laboreque deſcenderimus; & quoties parum abfuerit, quin fallente veſtigio decideremus. declinante igitur die ad ultimam veſperam, in vallem, à qua primo manè profecti eramus, perventum eſt. inque eaſdem ædes recepti tandiu nos quies occupavit, quoad dies rediit: tum per vallem, quà ventum fuerat, in cœnobium iter intendimus. Inter eundum ad Horebi radicem ingens ſaxum, quaſi ex reliqua rupe divulſum, baſique impoſitum, diu mirati ſumus. ex hoc enim Moyſen aquas virga elicuiſſe ferunt. tres in eo veluti cicatrices inſunt:

ſunt: quarum una ad Sinam, altera ad Horebum ſpectat: tertia erecta in cœlum vergit: ex his triplici veluti fonte aqua profiluit. Extra vallem ampla planities: in qua vitulum ex auro fuſum, atque adoratum à populo Hebræorum perhibent. Deinde mons ſurgit, in quo Aaron Paſchatis feſtum celebravit: aliaq. obſervavimus, quæ ne ſim longus, pertermitto. Tandem cœnobium reverſi, ſumma iterum humanitate excepti fuimus. Sequenti die iterum ſacris interfuimus: divæque lipſana, quæ marmorea in arca aſſervantur pie venerati, utque noſtrum iter fortunaret iterum, iterumque precati ſumus. Mox ubi Cœnobitis gratias perſolviſſemus, diſceſſimus. Atq hic Mecœnatem rogo, ut liceret per eum domum nos reducere, cumque annuiſſet, vale diximus.

CAPUT III.

Iter ex Horebo Ælanam, quæque in eo acciderunt, ac mira de virgine quadam Crotoniate hiſtoria refertur.

SEdebam in Muſæo, utque acutiſſimum capitis dolorem, quo vehementer diſcruciabar, aliquantulum allevarem, appictas terrarum tabulas percurrebam, cùm me Quintius convenit: Et quomodo vales inquit, cui ego: non planè benè. tantum enim à capite laboro, ut vix ſufficiam. Tum Quintius: Si ita, cur tabellas iſtas evolvis? omitte, quæſo, atque aliquam intercapedinem facito. Cui tum ipſe: Imo ut dolorem parumper lenirem, has accepi: quibus evolvendis, à ſeverioribus ſtudiis animus amovetur. At Quintius, non eſt, inquit, ut dicis. laborat etiam in illis mens, oculi defatigantur. atque hæc cum diceret

Læ-

Lælius ſupervenit: & Salve, inquit, Muſatum delicium. Salve & tu Quinti meum corculum . ut valetis? Cui Quintius: Salve, Læli, meus ocellus : ego quidem benè valeo, & pangraticè, ut dicitur . at Parthenius noſter non ita: ſed magno capitis dolore vexatur . Tum Lælius: Quid mirum? imo neſcio ſanè uti vivat. Semper enim hic claudus veluti ſutor ſedet , ſeque libris iſtis involvit, inque illis perpetuò diſtentiſſimus. Surge, quæſo , me intuens , dies tam amœnus , quam qui maximè. Eamus ad relaxandum animum. tres ſumus, quot gratiæ . Aglajam aget Quintius , Thaliam ego: tu qui conſilio polles, Euphroſynen. Cui ego: Lepidus, tu Læli, & eruditus: Sed quò nos pedes ducent? Et illi: Ad Mecœnatem tuum . Et ego quo curru? Ille vero de curru ne labores. habeo paratiſſimum. Si ita , tum Quintius, ſurge cito: non omittam certè occaſionem iſtam conveniendi hominem eruditiſſimum , atque humaniſſimum . nulla igitur mora interpoſita, conſcenſo curru, Barnam contendimus. Ut venimus, illico obviam Mecœnas proceſſit: noſq. benevolè ſalutavit. ſtatimq. in projectu, ubi apricabatur nos ſeſſum recepit. Poſtquã vero ſedes occupavimus; in tẽpore, inquit, affuiſtis: nã hic otioſus ſedebã, & quicum erudita miſcerem colloquia vehementer optabam. Et quoniam tu reliquator es, Parthenie, ſolve debitum , ut nomen tuum tandẽ ex rationum libro eradam. Intelligo, tum ego: vis nimirum, ut ad itineris mei narrationem me vertam. Et ille: Ita, quæſo . tam enim mirum eſt, & curioſum, ut me delectet miro modo. & ut benè memini ex Sina monte Arſinoen tendebas. Cui ego : Miror memoriam tuam . ſed ordior, jam ut jubes, narrationem: & gaudeo vehementer hac tibi in re morem genere. At date, quæſo , veniam , ſi ſermo erit impolitus: nam veni omnino imparatus : & non

benè

benè valeo? Tum ille: Doleo quod non bellè te habeas: cęterum iſta tua negligentia, quę plurimum nativi præſefert, mihi ſummopere placet. Ego verò, ita orſus ſum: Ex Sina per non inamœnam convallem iter intendimus: quę quidem anguſtiſſima: & licet ſaxoſa, ac ſterilis, tamen quia multis in locis, in quibus aqua emicabat, plurimæ arbores, ex ijs quę gemmi exudant, palmæque item plurimę, ac dumeta virebant, pulcherrima viſu erat. in ea complures Arabes habitant. quorum caſæ ipſæ palmæ: quæ ramis tectum, & umbram exhibent: ex ſaxis egreſſi, per apertam, atque immenſam planitiem, quæ ad maris Rubri littora pertinebat, ire cœpimus. In hac dum conglobati, ac vigiles mœtu prædonum, qui per aperta, ac plana vagari ſolent, progredimur, in exiguum quendam gregē, qui per herboſa paſcebat, incidimus. Servabat illum fædiſſima quædam anus muta, & adoleſcentior quidā qui mihi ex colore albicante, ex lineamentis corporis, non indigena, ſed ex Europa advectus videbatur. ſtabat procul ab anu triſticulus. qui ut me vidit, quaſi divinans popularem eſſe, ſtatim advolat. & eſne tu, inquit, Italus? Ego tum, rei novitate perculſus: Ita vero. Sed qui tu, & unde huc devectus? Et ille: Longæ ambages, quas referre tempus non patitur. Per Deum te rogo, per Superos omnes, ut ex hac miſera ſervitute me eximas. eripe à barbaris prædonibus, qui quotidie me Chriſtum ei urare cogunt. Tum ego illius miſertus, comites rogo, ut & ipſi illius miſererentur, eumque in comitatu reciperent. Et illi: Faceremus, inquiunt, ſi liceret. verùm id ſine certo noſtro periculo fieri non poteſt. Nam ſi Arabes noverint: & ab illa anu facile intelligent, nos juvenem abduxiſſe, ſtatim advolabunt, velut vultures: nec dubium quin univerſos perdant, ſi poterunt. ſin minus arma veriti,

uſque

Ælanam uſque, quò rectà tendimus, inſequantur: ibique apud magiſtratum raptus, quod capitale eſt, accuſabunt. juvandum miſeris, non negamus; ſed quando ſine proprio periculo id fiat. Hic juvenis: De Arabibus nihil timendum, inquit: longè ad Euphratem profecti. anus illa muta nec quò, & quibus cum iverim docere poteſt. quare per veſtram fidem, per vos, parenteſque veſtros oro, atque obſecro, ut miſeri hominis, & ejuſdem patriæ, ac religionis miſereamini. inque copioſiſſimas lacrymas effuſus, id ipſum identidem repetebat. quibus ego permotus, ita ad ſocios: Quàm magnum, ac penè divinum ſit miſeris opem ferre, eſſe cui notum non ſit, arbitror neminem. enim vero cùm proprium Dei ſit benefacere, atque opitulari univerſis; idcirco divinitatem quandam induere videmur, cùm qua poſſumus ope, miſeros ſublevamus. id autem ſine proprio incommodo, ſine diſcrimine præſtare, non multum laudabile, nec magnificum; humanum, non divinum eſt. negare, quod facilè poſſis, ne barbari conſueverunt: at quod arduum, quod difficilè arripere, moliri, in effectum adducere, quam maximè generoſum, atque æternis laudibus eſt digniſſimum. At ei ſuccurrere, cujus religio, æterna ſalus in diſcrimine verſantur, religioſiſſimum, ac diviniſſimum. nec niſi à Chriſtianis expectari poteſt: imo etiam debet: quando id lex ipſa, ipſa charitas jubent; Verum, nos prædones, ajetis, aſſequentur: & ſic nec ille ſatis ſalvus, & nos à periculo, in quod immittimur, non evademus. at prædones longè abſunt: nec quo adoleſcens fugerit, & ſolus ne, an non, à muta, ſtolidaque anu ſcire nequibunt. Sed aſſequantur: quid glorioſius quam pro pietate certare? occumbere? at non minus periculi ſine pugna erit Ælanæ à Turcico

magiſtratu. Sed hanc aleam facile vitabimus,ſi eum domi contineamus. omitto quanta illorum ſit avaritia, ut pauca pecunia capi poſſint. tandem quidquid futurum ſit, Deus, cujus cauſſam ſuſcipimus auxiliator accedet, In rebus æquitas ipſa, & charitas primùm requirenda, quæ ſi adſint, nihil eſt, quod de felici eventu timeamus. His demum adducti ſocii ſunt, ut ſupplicem acciperemus. receptus autem, noſtriſque veſtibus indutus tanta dexteritate, ut anus, quæ procul diverterat, nullo modo animadverterit, mox in viam nos dedimus, cumque totum diem iter feciſſemus, ſub veſperam Ælanam pervenimus. Oppidum cum arce perexiguum, verùm apud Turcas, & Arabes magni nominis emporium, in quod ex India, Arabia, Africaque plurimi mercatores conveniunt. Eſt in oppido Græcorum cœnobium, in quod quia extra mœnia poſitum primùm incidimus: de eo Sinaitæ cœnobitæ mentionem fecerant. quo viſo, ea mihi incidit cogitatio, quæ opportuna videbatur: ſi nimirum unà cum ſupplice ad illud diverterem. ita fieri poſſe, ut res in tuto locaretur. quod quidem reliqui comites non improbarunt. Præpoſitum igitur adeo, atque enixè rogo, ut pro ea, qua Chriſti fideles, ac peregrinas complecti par eſſet charitate, me cum ægroto illo adoleſcente, (pallor oris ex metu mortis fidem dicto conciliabat) reciperet. de victu ne laboraret: id nobis curæ fore. ille, quod vix ſperaveram, non ſolum humaniter admiſit, ſed & reficere illico voluit. imo cuncta ſe ſuppeditaturum, quæ neceſſaria forent,ſpopondit. id & mihi gratiſſimum, & ſociis accidit,illi, quod à ſe periculum amolirentur; ego,quod ſervati civis una apud me laus futura eſſet. Hoc loco Lælius: Laudo piam fraudem: verum an ſatis prudenter feceris, non diſputo. Imo

pru-

prudentiſſimè, tum Mecœnas. Si innocentiæ, charitatique conſulendum, nulla induſtria, qua non uti, nulla alea, quam non ſubire debeamus. At perge porro: res quippe curioſa eſt quam maximè. Et ego: Poſtquam in triclinio refecti in cubiculum ſeceſſimus: erant geminæ cellæ, non ſatis amplæ, in quas unus aditus, cœnobitarum in morem extructæ: ego etſi defatigatus ex itinere, nihilominus ingens quando cupiditas animo inceſſerat, omnem ſupplicis tragædiam intelligere; ſomno expulſo, illum rogo: ut quando remotis jam arbitris, narrari res poterat, ne gravaretur repetere; ſciretque ſe eam lapidi dicturum. Tum ille: Æquum inquit, ut hunc tibi morum geram, quando mihi auctor libertatis, æternæque ſalutis extitiſti: & tanto tuo periculo, ut vix à germano expectaſſem. Druſillæ mihi nomen. Hic ego perculſus: Mulier tu? inquam. Et illa: Ita vero, inquit, & Itala Crotone nobili patre nata. qui me ex priore conjuge ſuſceptam frigidè admodum amabat, cum plurimum novercæ daret. quæ tam ferreæ indolis erat, ac depravatæ, ut me nullo modo pati poſſet. quotidie ob leviſſimas cauſſas, ſæpius etiam immerito duriſſimè objurgabat, probris onerabat, & verberibus etiam, nimis ſæpe. cùm ego ad patrem confugerem, ille obligatus amore novercæ, & falſis criminibus, quæ ipſa prius detulerat, præoccupatus, durius excipiebat. Eò res proceſſit, ut omnis mihi patientia abrupta: inque deſperationem acta fugere decrevi. erat domi ſervus ætate biennio major, quem mater mea à puero educaverat, plurimiſque, dum viveret, beneficiis affecerat, atque ob id me unicè diligebat: ad hunc rem defero. atque enixè precor, ut ſe mihi ducem, comitemque fugæ præberet. ille principio vehementer perculſus,

ſus, eam nervis omnibus diſſuadere conatus eſt, multiſque adductis rationibus, me à propoſito dimovere equis, veliſque, ut dicitur, adnitebatur. ubi verò me perſiſtere in ſententia vidit, certamque, ni fuga patuiſſet, ſuſpendio vitam unà, & miſerias finire, invitus aſſenſit. Fuga igitur decreta, conſilium inire cœpimus, quo id modo, tutò exſequi potuiſſemus. Erat in portu Surrentina navis frumentum Neapolim deportatura: hac viſum eſt Neapolim petere: qua in urbe affinis meus degebat: apud quem nos recipere ſecurò poteramus. Eo ipſo die, qua profectionem navarchus adornabat, meus pater unà cum tota familia in villam profectus, me una cum ſervo illo domi relicta. idque in gratiam novercæ, at ego divinitus factum arbitrata, nihil morandum duxi. quocirca virilem ſtatim veſtem, jam præparatam, indui, acceptaque mecum non parva pecunia, cum gemmis aliquot, quas mea mihi mater reliquerat, ex horti poſtico, qua via infrequentior, in navim, quæ jam anchoram ſubducebat, unà cum famulo, qui jam cum navarcho condixerat, & quædam ad victum neceſſaria comportaverat, perreximus. qua ſtatim conſcenſa, quoniam ſecundus ventus erat, vela fecimus: totumque eum diem, & ſecuram mox noctem navigavimus. Manè ubi primùm illuxit, binas in alto naves animadvertimus. quibus viſis, quæ illæ eſſent, verſare animo nautæ cœperunt. quidam Britannicas, quidam Hollandicas, eas eſſe; ac Meſſanam petere, quidam piraticas eſſe aſſeverabant; quod præter morem magno ad nos curſu contenderent. Nec diu dubitatum: nam ut clarior dies emicuit, & propiores factæ, piraticas eſſe cuncti conclamarunt. Tum quoniam langueſcere ventus incœperat, navis onuſta expeditius fugere non poterat. nautæ amiſſa

ſpe

ſpe ſervandæ navis, de ſua ſalute ſolliciti, ilicet omnes in lembum proſiluere; veritique ne præ vectorum numero mergeretur, nos, binoſque alios reliquerunt. nec quidquam preces, ac lacrymæ apud homines valuere. immite genus, & quam à mari feritatem hauriunt, frequenter exercent. Cui ego: Ita enim verò. Sed quid facias? ſuam quiſque ſalutem quærit: neque cuncti ea ſunt indole, ut virtuti cuncta poſthabeant. ſed quid tum poſtea? Et illa: Advolarunt illicò barbari ad prædam, quaſi ultures: inque navim inſilientes magnos clamores ediderunt. ubi verò nautis vacuam repererunt, in nos iram omnem evomuerunt. diſtrictiſque gladiis mortem minabantur, nè cuncta tradidiſſemus. Poſtquam navim totam perluſtrarunt, quæque reperiere, inter ſe partiti, nos in inferius tabulatum conjecerunt. hic quantis lacrymis calamitatem deploraremus, facilè coniicies. Illud autem me ſummoperè cruciabat, ne detecto ſexu vim pudori inferrent, quod mihi morte ipſa acerbius videbatur. Verùm hic, quam minimè merebar, divinam opem præſentiſſimam experta ſum. nam cùm omnia nudaſſent, ſocioſque alios perſcrutarentur, me ne tetigere quidem, ut gemmæ, quas mecum habebam, adhuc ſalvæ ſint. Inter piratas ſiculus quidam erat, qui & ipſe multos ante annos captus, fidem ejuraverat. hic quotidie ad nos veniebat, victus gratia: & quod rarùm in hujuſmodi deſertoribus eſſe ſolet, humaniter tractabat, bonoque animo eſſe jubebat; ſeque noſtræ calamitatis miſereri, nec defuturum officio, quod exhiberi à ſe nobis potuiſſet. piratas eſſe Tripolitas, noſque brevi in Africam venturos. ubi ſi de patria, ac parentibus certiorem faceremus, curaturum ſe ſpondebat, ut juſta pecunia redimeremur. qua ſpe pauliſper ſubleva-

bamur. Quarto die, à quo in poteſtatem prædonum veneramus, Tr polim appulimus: ubi nova nos calamitas afflixit, ſpemque omnem ſalutis abſtulit. Nam ſtatim ac venimus me archipirata Turcico prætori, qui jam jam diſceſſurus erat, inque Felicem Arabiam, quæ illi provincia demandabatur, profecturus, dono dedit. id mihi acerbius ipſa captura accidit. alterum enim in orbem relegata, redemptionis ſpes omnes amittebam. eoque magis cruciabar, quod à ſervo tam fido, meique amantiſſimo, & cujus opera uti in adverſis poteram, divellebar. quoniam vero cum jacta eſt alea, conſtanti animo quidquid inde futurum ſit, ferendum eſt, me erigebam, ſolabar: atque ipſa mihi animos, vireſque ſufficiebam. Novus dominus, in cujus poteſtatem tranſieram, ſive quod genio mitis, ſive quod forma caperetur. quæ, etſi ego, antequam caperer, unquibus fœdiſſimè deturpaveram, ne prædones alliceret, ſexuſque ſuſpicionem faceret, jam ſe aliquantulum ad nativam ſpeciem reduxerat, benevolè excepit, atque ephebis adſcripſit. id mihi gratum nequaquam fuit: nam verebar, ne tandem re patefacta, in extremam omnium calamitatem inciderem. Tertio die, ex quo Tripolim deducta, Prætor juſſit vela fieri: atque felici uſi curſu quarto die Alexandriam intravimus. Hic navi dimiſſa, quæ Conſtantinopolim navigatura erat. conductoque lembo Peluſium petivimus: ut inde Arſinoëm veniremus. cum enim ſimultas dominum inter, atque Ægypti prætorem intercederet, noluit ille Babylone tranſire, ne illum convenire cogeretur. quod quidem illi, cunctiſque ſuis fatale, mihi verò ſalutare fuit. nam cum primo die, & ſecundo etiam tranquillo mari navigaſſemus, ingens ex improviſo tempeſtas orta eſt. itum ſtatim ad ſortes. quibus ille mi-

rum

tum in modum addictus. atque hoc editum oraculum eſt. Palmare nimirum mendacium, inquam ego. Et illa: Ita verò: nam mentiri dęmonum ſemper eſt: atque audi modo: Tum tempeſtas ceſſaturas, cum novum mancipium deſerto in litore feris exponeretur. Nihil moræ factum, admoto ad litus lembo, me projectam deſerverunt. Hic ego omni prorſus ope deſtituta, principio accuſare ſortem, quæ me prædonibus primum, mox feris objeciſſet. quæ tanti fati inclementia, quæ me non domi liberam inter parentes, non in ſervitute apud barbaros eſſe pateretur: ſatius fuiſſe ſi prædonum gladiis trucidandam, quam ferarum dentibus laniandam præbuiſſet. Mox memet temeritatis damnare, quod non æqua conſilia cœpiſſem, nec rationi, ſed iræ obtemperaſſem: fieri enim potuiſſe, ut patientia novercæ odium deferbuiſſet, patriſque amor conciliaretur. nunc verò nullum pęnitentiæ locum, nullum patientiæ fructum eſſe. reſumpto deinde animo in tumulum litori proximum conſcendi, ex quo dum domini lembum ingenti undarum agitatione jactari aſpicerem, & interdum penè abſorberi, paululum allevabar. quem ubi tandem demerſum vidi, erecta ſpe ſum non exigua, fore, ut tandem ſalutem invenirem. neque enim ſine conſilio Dei factum, ut è naufragio eriperer: nempe, ut ad meliora reſervarer. ſolere nonnumquam in rebus omnino deſperatis ſalutem exoriri, inque denſiſſimis tenebris lucem affulgere.

Poſtquam hæc mecum evoluiſſem, in litus redeo, ut ſi quid veſcum, quo tolerare vitam potuiſſem, reperirem. nam in tumulo illo arenoſo, ne ſtirps quidem arida conſpiciebatur. vix deſcenderam, cum naufragorum cadavera, tabulaſque ad litus ferri animadverto. quo viſu tam miſero, quàm qui maximè,

magno triſtari opere, ac timere cœpi. Verùm ne aſpectu illo fœdo, ac lacrymabili diutius excruciarer: & cum neque ibi quicquam eſſet, quo famem explerem, ſed quo calamitatem paſcere abundè poſſem, in interiora deſerti litoris ſeceſſi. ibi herbida quædam loca inveni; in quibus arbores aliquot, quæ palmæ mihi videbantur: quarum paterno in horto geminæ erant. ex harum fructibus, qui non dum mites bi-duo vitam transduxi. Tertiò die ingens mihi clamor auditus: erant venatores plurimi; qui neſcio quam feram lacerto ſimilem occiderant. Qui ut me vident, loqui mecum occœperunt: ſed nec ego illos, nec me illi intelligebant. per nutus, ac ſigna, ut muti ſolitaverunt, me naufragio ſervatam ſubmerſis aliis ſignificabam. quod planè intellexerunt, ubi ad litus accedentes, cadavera, tabulaſque conſpexerunt. tum miſeratione, ut credo, permoti ſecum adduxerunt. Vix tria paſſuum millia exhauſeramus, cum in Arabes prædones incidimus. qui ſtatim nos aggreſſi ſunt: nec ſegnius venatores: ingentique utrimque animorum ardore concurrerunt. at ego tanta formidine correpta ſum, ut nihil propius factum, quàm illico occumberem. Tandem poſt acrem conflictum, tribus ex venatoribus occiſis, reliqui fugam capeſſunt: ex prædonibus duo occubuerunt, multi vulnerati. qui me, quæ inermis, & pugnæ ſpectatrix fueram, captivam avexerunt. eoque poſt magnum iter pervenimus, ubi me reperiſti. Cui ego: Vim tibi intulerunt? Minimè. tum illa. etſi acerbè primùm tractaverint: deinde paulo humanius in eam ſpem adducti, ut Chriſto ejurato, Mahumeti nomen darem. imo ubi ab Euphrate rediiſſent, velle me vel invitam circumcidere. idcirco divinitus factum duco, ut per ea loca pertranſires. nam ſi ſecu-

fu-

furtum, ut in maximum tum fidei, tum pudicitiæ diſcrimen veniſſem. Mira oppidò, hic Mecœnas, tragœdia, quam ſumma voluptate abs te audivi .. ut variant humana, ut ſæpe ſalutaria ſunt, quæ nos deſperata exiſtimamus! ludit Fortuna, reciprocoque veluti undarum æſtu cuncta verſat, facieſque tot rebus, quot puncta, inducit. Atque hæc ut diceret, adſunt ephebi, monentque omnia parata eſſe. ſtatim igitur ex projectu in procœtonem pranſum proceſſimus.

CAPUT IV.

Quæ Ælanæ obſervata, mox Arſinoën iter, aliaque ſcitu digna memorata ſunt.

POſtea verò, quam baſilica pene menſa, & Mecœnate, viro ſplendidiſſimo æquè, ac ditiſſimo perquam digna, refecti ſumma hilaritate ſumus, ad eruditos ſermones me iterum ille advocavit. Et Age, inquit, Parthenie, quæ tibi deinde, quæ miſeræ illi, cujus tu ſervator fuiſti, acciderunt, facili tuo ſermone enarrato. quod ut video tuis iſtis adoleſcentibus, perquam jucundum futurum eſt. Tum Lælius: Ita verò: & ſi quicquam impetrare nos poſſumus, iterum, iterumque rogamus. Quibus tum ego: Næ ego inurbanus, qui eo graver, quod vobis placere ſentio. faciam igitur, quod ſuum in me eſt. inſequenti mox die, Druſilla valetudinem cauſata domi ſubſtitit, ego ad ſocios, ac perluſtrandum oppidum progreſſus, in quo præter parvam arcem, nec ſatis munitam, quia nihil fermè dignum viſu erat, ad Erythræi litus, quod videre ſummo avebam opere deſcendi. Hic Mecœnas: Eſtne, inquit, arena puniceà? Nam idcircò Rubrum appellatum multi crediderunt. Cui ego: Nequaquam,

quam, imo potius albicat. mirabar ſanè tum maximè, quod mare illud Rubrum veteribus dictum fuerit. nam quod Euxinum nunc Nigrum vocent, non immeritò id quidem: eſt enim quàm maximè cœnoſum, atque altiſſimum; quo fit, ut nigreſcere videatur. At verò Arabicus ſinus adeo nitidus, purus, perlucidus, ut videri fundum, quæque in eo ſunt, clariſſimè poſſint. Benè quidam cum Strabone ab Erythra Rege, qui quadam Oceani inſula regnaſſe creditur, atque humatus eſt, Erythræum Græcis, Rubrum Latinis nuncupatum. Quibus tota illa Oceani Meridionalis pars, quæ Africam, Arabiam, ac Perſidem alluit, Rubrum olim mare appellata. Id vero mihi pulcherrimum viſum eſt, refertiſſimum ſcilicet mare coralliis, conchiſque omnis generis. quorum ingentem copiam quotidie piſcatores capiunt. Ego, quando nihil erat, quo diem obducerem, piſcari placuit. miro enim modo captus ſum tum varietate, tum pulchritudine earum concharum, tum etiam figura; quæ adeo curioſa, ut in illis elaborandis otioſa luſiſſe natura videretur. Aſſumpto igitur Achmetide, qui Arabicam linguam apprimè callebat, naviculam quandam conſcendi: quæ & ipſa inſolens mihi viſa eſt. cujus ſtructuram referre operæ pretium erit. carina, & ſtatumina, quæ una ex ligneis aſſerculis, non ferreis clavis, ſeſe inter advectebantur, ſed picatis funiculis miro modo complicatis. reliquum naviculæ corpus ex pellibus compactum. velum non ex lino, ſed juncis ſtorearum in morem contextis. cujus autem formæ in Nilo etiam plurimæ navigant: quorum coſtæ ex minutiſſimis aſſerculis, non picata fune; ſed ligneis clavis obfirmantur: cætera ex corio. His ſuperioris Ægypti incolæ, atque Æthiopes mercatores merces Babyloniam invehunt. quibus diſtractis,

naves

naves diſsolvunt, divenditiſque lignis, quorum ibi ingens inopia, pedeſtri itinere in patriam remeant. Iſtud vero non eò fit, ut imperiti quidam tradunt. quod magnetici ibi montes; ut in Septentrionalibus factitari perhibent: ſed quia antiquiſſimus apud gentes uſus, atque expeditiſſimus, ut Author eſt Strabo, qui pelliceis cymbis navigari Erythræum ab Arabibus ſcriptum reliquit. Imo ſoliti etiam ex papyro cymbas Ægyptii compingere. Ex corio autem in Euphrate pariter, ac Tygre factas naviculas Zenophon, atque Herodotus tradiderunt. Hic Quintius: Id tu in Nauticis etiam ſcripſiſti. & teneo pariter verſiculos, quos in Mecœnatis tui gratiam, cui jure optime illa nuncupaſti, patiare, quæſo, ut recitem:

Aſſuta veteres ſulcarunt pelle Britanni,
Pelle etiam, quotquot rigidis tenet Urſa ſub oris
Marmora cana legunt: & ſutilis orbe rotundo
Euphratem irrumpit venientem gurgite linter.
Fertur & Ægypti regnatrix barbara Memphis
Argilla feciſſe ratem, teſtamque cavatam
Suſcepit medio miratus flumine Nilus.
Flumineam biblum, & niveam junxere papyrum,
Pradones; qui ſtagna colunt torpentia Nili.

Quibus recitatis, Habeo tibi gratiam, Quinti, inquit Mecœnas; quod illorum mihi memoriam excitaſti; quibus ego mirificè capior. Nec è manibus elabi facilè patior. Sed tu, ad me converſus, perge porrò. nolo modeſtiæ tuæ eſſe gravis. Cui ego: Facitis vos pro veſtra in me benevolentia. cæterum quam exſucci ſint, & male tornati, ſatis teneo. verum audite. In cymbam recepti litus propter ire cœpimus tanta voluptate, ut nunquam alias: meque per noſtri Pauſilypi ſcopulos, Bajanoſque lacus, una cum Lycone, ac Doryla percurrere arbitrabar. aqua

inſtar cryſtalli perlucida, vada tam brevia, ut fundum tenere manibus, ac oſtrea, corallia, conchyliaque commodè evellere potuiſſes. Quia vero totum fermè Erythræum vadoſum eſt, & brevibus paſſim conſitum, ingens idcirco teſtaceorum captura fit. at majoribus navibus non ſine periculo propter id ipſum navigatur.

Poſtquam otioſi ſatis, ſuperq. genio indulſimus, domum me contuli. Achmetides ad ſocios, ac profectionem in proximum diem adornandam profectus eſt. De qua ſollicitè diu conſultatum eſt. verebamur enim, ne nos Arabes aſſecuti de rapto mancipio apud Turcicum præfectum accuſarent; vel nos in itinere aggreſſi, vim inferrent. optimum cunctis viſum eſt, ſi unà cum publica vectura, qua plurimi omnium nationum mercatores Babyloniam ferebantur, nos etiam iremus. Gratiis igitur Cœnobiarchæ perſolutis, primo manè diſceſſimus: perque litus Erythræi, quod nobis Septentriones verſus progredientibus ad occaſum erat, iter faciebamus. Etſi interdum propter colles, qui in mare exporriguntur, in mediterranea flectere cogeremur. quibus in locis tantæ propter ſcopulos anguſtiæ, ut cameli crura tenus abluerentur. Tandem ad Moiſis fontes, per quos in primo itinere tranſieramus, perventum eſt. Hic fixis tabernaculis pernoctavimus. Prima vigilia magnus clamor obortus, quo audito, ingenti formidine correptus ſum. verebar enim, ne Arabes, quos vehementer timebamus, ſuperveniſſent. excitati illico omnes, & ad arma concurſum eſt. at brevi abactus timor, atque excuſſa formido eſt. Etenim cum quid rei eſſet, percontaremur, renunciatur, tabellarium quendam veniſſe, qui ab Arabiæ præfecto miſſus, magnis itineribus Babyloniam contendebat.

debat. Orto jam Sole profectos is nos locus excepit, qui à trajectu Arabibus nomen. ex eo enim brevi compendio, navibus, quæ plures ibi ad id ipſum ſtare ſolitæ, Arſinoën traiicitur. Ne igitur cogeremur, ad intima uſque ſinus, longo itinere circumflectere, & ut citius omnem prædonum metum excuterem, navi Arſinoën ire conſtitui. aſſumpto igitur Achmetide, ac Druſilla, lemboque conducto, duabus non amplius horis, Arſinoën, quæ in Ægyptio litore ad Occidentem poſita eſt, tenuimus; tantus enim ille trajectus, quantum Siculum fretum patet. Et uti Sicilienſi in freto ex uno in aliud regnum brevi ſpatio commigramus, ita in Arabico iſto ex una, in aliam Mundi partem breviſſimè pertranſimus. Cæteri una cum impedimentorum, ſarcinarumque mole terreſtri itinere proſecuti, ſequenti die pervenerunt. Hic Mecœnas: Eſt ne, inquit, Arſinoë iſta (nam plures reperio à Ptolemæis ædificatas) elegans urbs, ac populoſa? in ea enim, ut ferunt, totius Ægypti Turcicum navale, in quo naves, quæ Erythræum excurrunt, ſtationem habent. Cui ego: Non admodum ampla, non elegans, nec populo frequens, ut fere omnes Turcici Imperii urbes ſunt. habet arcem urbi reſpondentem, nec ſatis validam. Navalia non admodum magnifica, nec multis navigiis referta. Quod mihi viſu dignum, navis quædam fuit Indica, quæ duplicato tabularum ordine muniebatur, ut Oceani fluctus, qui immenſi penè aſſurgunt, ſuſtinere potuiſſet. Vela ex palmarum foliis texta; quæ tum in litore extenta, filo ejuſdem materiæ nero, reficiebantur. Hoc loco Quintius: At tu de his in Nauticis: ſtatimque verſiculos recitavit:

Qui regna rubentis Eoi
Gangaridæ, Sereſque colunt, & durus Japon

Vi-

Vimineam Zephyris tegetem ſpirantibus alto
Expandunt malo: ſtoreiſque canentibus aura
Obſtrepit: inflata tegetes ſpumantia currunt
Æquora: tu foliis contexere vela caveto,
Nauta, ſed Eoi ſi ſit maris æquor arandum
Trans freta trans Gades, gemina compingere tela
Carbaſa præcipio, diris Typhona procellis,
Utque ſinu Preſtera queant tolerare furentem.

Cui ego, ut recitavit: Nimis odioſus es, Quinti, tuis iſtis interpellationibus, & cantilenis: & res, ut dicebam alias, benè prolixa. At Lælius: Laudo Quintium, qui præceptoris memor eſt, & gratum animum gerit. Cui ego: Tu etiam adularis. Euge, Euge, Læli; ſalvete ambo equorum, ut ajunt, filiæ. Hic Mecœnas non ſine riſu: Gaudeo quod lepidam in re ſeria intercapedinem feciſtis. mirum oppidò quantum, lepidiſſimis iſtiuſmodi jurgiis delecter, quippe amoris, atque humanitatis refertiſſimis, & veram animorum conjunctionem præ ſe ferentibus. Verùm quod inſtat agamus: nam ni me fallo, multum adhuc viæ reſtat. Cui ego: Adverte igitur animum: Quintioque ut quieſcat jubeto. Tum Quintius ſubridens: Si Mecœnas juſſerit, exſequar illicò. Tum Mecœnas, ut eſt humanitate limatiſſimus, imo, quæſo, inquit, ut lubeat. conticuit tum ille. Ego autem ſic filum retexo. Ut me domum recepi, verſare mecum animo incœpi, quid mihi magis expediret. continuare ne iter cum amicis, totaque illa hominum turba, qui publica vectura, ut ſuperius dixi, Babyloniam iter habebant: an expectare Achmetidem, qui negotiorum cauſſa Arſinoën venerat, neque ante dies octo confici negotia poterant. Et quamvis mihi videretur expeditius, tutiuſque fore ſi tanto ſtipatus comitatu iter facerem: tamen

propter

propter expertam hominis fidem, atque officia, quibus me ſemper proſecutus fuerat; propter patris etiam amorem, vix divelli ab eo patiebar. Dum varias in partes diſtrahor, me Druſilla interpellat: & quid, inquit, de profectione? continuò mihi à tergo imminere prædones videntur. pænaſque fugæ à me ſumere. Cui ego: De illa cogitabam: mentemque omnem expono meam: & quid ipſa, ſentiret? interrogo. Et illa: Tutius, inquit, ſi tanta hominum multitudine, nos viæ committamus: nam ſi ſecus, in Arabes incidemus. Et jam pendebat animus, ut ad illius ſententiam deſcenderem; cum en tibi Achmetides: qui poſt datam, acceptamque ſalutem. Quid tibi, inquit, conſtitutum de diſceſſu eſt? Cui ego: Vix à te divelli patior: verùm juſtus me metus occupavit, ne ſoli tantum, & tam periculoſum iter capeſſere cogamur. Tum ille: De hoc metum excute: nova in dies multitudo ex India expectatur; in qua plurimi Europæi, atque Armeni: his nos adjungemus. Cui ego: Si ita, expectabo, tu verò cura, ut quantocyus te à negotiis expedias: ne quid moræ in te ſit. Ille verò: Diligentiam omnem adhibebo, ut brevi in procinctu ſim. Mihi vero tutum non videtur meritoria hac in taberna diutius ſubſiſtere. imo opportunum erit, ſi profectos vos eſſe divulgetur. Interea eſt hic juxta pomerium anus Ægyptia, mihi nota, & quæ habetur frugi: apud illam divertere, & commodum, & tutum. quod mihi optimum factu viſum eſt. ut igitur reliqui, ſe itineri dederunt, nos recta ad anum divertimus, quæ excepit non gravatim. at non omnis timor prædonum excuſſus: adeò animis inſederat: quocirca vel domi nos continebamus, vel per ſolitarios agros, proximumque litus vagabamur.

Hic Lælius: Timuiſſem vel ego: at, tua pace di-ctum, haud mihi prudens conſilium viſum fuiſſet inter barbaros ſubſiſtere: ſed proficiſcendum confeſtim erat. At eventus, tum ipſe, & prudenter, & ſapienter factum demoſtravit. Altera enim die, ex qua Mercatores profecti, Arabes adſunt, Præfectum adeunt, deque raptu mancipii conqueruntur: cùm autem didiciſſent profectos homines eſſe, lictore impetrato, magnis itineribus eos aſſequuntur. omnemque multitudinem vexant, ſingula perſcrutantes. poſtea verò quam, cuncta ſurſque deque everterunt, iratum pleni revertuntur: arbitratique per deſertum effugiſſe, illac lictore dimiſso, iter tenuerunt. idque manifeſto Dei favore factum eſt: nam ſi Arſinoës rediiſſent, proditi ab anu fuiſſemus. Erat quippe illa quàm vaferrima, & magicas artes edocta. ſiquidem apud Arabes educata, Chriſtianam religionem Mahumetana ſuperſtitione turpiſſimè infecerat: Et eò magis metuenda, quod ſub ovina pelle, lupi indolem obtegebat.

Confectis jam ab Achmetide negotiis, nec dum appulſa ex India, quam præſtolabamur, mercatorum turba, diſcruciari ſummopere cœpi. Siquidem diutius moram trahere nec tutum, nec expediebat; jam enim ſuſpecta maleficii eſſe anus cęperat: ſine comite, & quidem plurimo tanto ſe itineri committere, quàm permaximè periculoſum. nunc has, nunc in illas curas ibam. nec exigua malorum appendix Druſilla erat, quam ut ſalvam facerem, memet manifeſto periculo objectaveram. At tantus illi animus, tanta audacia inerat, ut me benè ſperare, ſorti confidere, eumque ſequi bonum Genium, qui nos hactenus à tot periculis eduxerat, adhortaretur. id ipſum Achmetides ſuadebat: ſeque bis per illas ſolitudines

iter.

iter aggreſſum feliciter evaſiſſe, affirmabat. Neque ſolere latrones niſi ad multitudinem accurſare, in qua non exigua prædæ ſpes luceat. Ne igitur unus timoris arguerer; quãdo nec Druſilla, nec ille, cujus intererat, ſua ſalva eſſe timebat, ire coſtuitur: duobus igitur camelis conductis cum duobus Arabibus ſene uno, altero puero, ne ſi plures, ac robuſti, nos opprimerent, ut non rarò accidit; anuque inſalutata, poſt conticinium iter arripimus. Vix hæc, cum adſunt Ephæbi cum mulſa, ad quam hauriendam intercapedinem fecimus.

CAPUT V.

Iter Arſinoë Babyloniam verſus, quæque cum ſolitario ſylvicola evenerint, referuntur.

POſtquam argenteis in ſcyphis ſuaviſſimam mulſam exhauſimus, Mecœnati propinantes: & ille, utpote qui officiorum refertiſſimus, nobis libaſſet; Redeamus, inquit, in viam: expecto enim quæ tibi in illa acciderint, nam ni mea me fallit ſententia mira oppidò fuerunt. Cui ego: Rectè coniicis: attendite igitur: cum continenti curſu eo die iter habuiſſemus: camelos identidem ſtimulantes: quod non ſine riſu fuit. nam puer, ut qui agilior, atque expeditior, camelos identidem ſtimulo urgebat: ſenex tardigradus in puerum iraſcebatur: eratque inter ipſos rixa perquam lepida. tandem ad fontem quendam pervenimus. Atque eo die ne veſtigium quidem hominum occurrit. nam per eas ſolitudines rarò admodum ſoli peregrant. Ad fontem ſenem quendam aſpectu gravem, prolixaque barba venerandum reperimus, cujus veſtis inſtar ſacerdotalis ex

palmarum foliis contexta, cętera nudus: mihi unus ex antiquis illis ſylvarum incolis viſus eſt. ad quem propius accedentes, dum rogare in animo erat, ille nos prius humaniſſimè ſalutavit. Hic Quintius pro ſuo more: Latinè ne, an Græcè? nam ſi barbarè, nihil penitus intellexiſti. Cui ego: Imo verò intellexi, nam etſi barbarè, jam enim ex longa conſuetudine cum Achmetide voces aliquot didiceram. in reliquo ſermone ipſe mihi Achmetides pro interprete fuit. At tu non ſtas promiſſis. Et ille: Erravi, fateor; me ad frugem deducam. Et ego: Nos reddita ſalute, rogamus, quis eſſet, & qua in ſolitudinis parte degeret? Et ille: Non longe, inquit, tuguriolum meum eſt: in quod, quæſo, ut venire lubeat. nos laciniam minimè ſcindi paſſi, ſtatim ire pergimus; ſequiq. camelos jubemus, quod vix ab Arabo poſt multas preces impetravimus: minimè enim nobis id expedire ajebat: neque ſatis tutum à publica via divertere. tandem cum nullum ſubeſſe dolum diceremus, neque multum viæ ad tugurium ſenis intereſſe, acquievit. Dum vero una omnes imus, ita ad nos ille; Ex intima Thebaide, in qua Ægyptiis parentibus natus, in hanc ſolitudinem vix è pueris egreſſus veni, & quidem miro modo. inque ea plurimos annos vixi ſumma animi tranquillitate, ſumma corporis valetudine. neque quidquam in humanis fuit, quod optatiſſimam mihi quietem valuit perturbare. nam cum nihil metuis, nihil expetis, pacatiſſimus tibi animus eſt: qui non niſi timore, vel ſpe jactari poteſt. Et ita tranquillo jam animo, ſanum ac vegetum corpus fuit. quod plerumque ex animi ægritudine labem contrahit, non aliter ac vitiato vapore aër inficitur. acceſſit frugalitas, ac continentia: qui dulciſſimi ſolitudinis fructus ſunt: quibus nihil efficacius ad tuendam

dam valetudinem. Nec defuit aſſiduus labor, quo otium frangitur, valitudo roboratur: nec ſine aliqua voluptate vita tranſigitur: dum enim laboris fructu delectamur, honeſtam voluptatem percipimus: neque enim omni carere voluptate animus poteſt. virtutis igitur eſt, ac ſummæ induſtriæ, ut honeſta ille propoſita delectatione præoccupetur, qua ſi ante capiatur, in tuto beatitas eſt. Quæ dum diceret, mirabar oppido hominis indolem, & adeo excultum in media barbarie ingenium: mecumque illud reputabam, magnum eſſe hominis animum, ſi à vitiis liber, ſuique juris exiſteret, nec immaniorem eo, cujus obcæcata vitiorum caligine ratio eſt atque idcirco reperiri interdum barbaros apud cultiſſimos quoſque populos: atque inter barbaras, incultaſque nationes eſſe plurimos, qui ſortiti bonam indolem humaniſſimum præ ſe ingenium ferunt.

Sed jam non longe à tugurio eramus: cujus quoniam inſolens ſtructura erat, juvat eam referre. In immenſa arenarum planitie exiguus quidam locus erat aliquanto benignior; in quo plurimæ palmæ conſitæ: quæ ex magnitudine ſatis annoſæ videbantur. in barum receſſu modica caſa, ſeu potius mapale aſſurgebat. in quatuor angulis ex palma trabes poſitæ: quibus ex palmarum rami texti muri adhærebant. tectum ex papyro Ægyptia conſtructum: utque ſolis æſtus arceretur, plurimæ palmarum frondes ſuperpoſitæ. lectus ſtorea erat ex iiſdem palmis texta, pulvinar ex eadem materia paleis infartum. nulla ibi ſella, nulla menſa, nihilque eorum, quæ ad vitæ commoditatem adhiberi ſolent. totæ divitiæ pendentis è cruce ſervatoris imago erat. Hic Quintius: ſatis, inquit, divitiarum in eo uno, in quo theſauri omnes reconditi. Ita verò tum ego. atque audi mo-

do. Ut venimus, tabernaculum fiximus; dumque camelarius cœnam accurabat, ipſe cum ſociis in tugurio ſedi more illarum gentium, humi ſcilicet cruribus decuſſatis. Poſtquam conſeſſum, hominem rogo de religione, timebam enim, ne eſſet heterodoxus: Et ille: Progenitores mei, inquit, ex antiquiſſimis Chriſtianorum fuere. verum adeo inſcii rituum, veræque doctrinæ, ut præter nomen nihil ſanè Catholicæ religionis præ ſe ferebant. ex hoc caudice quale germen eruperit, tu conjicies. Quia verò bonam indolem ſortitus ſum, nec iis me vitiis, quibus hic loci ſordent univerſi, deturpavi, eo me lumine benigniſſimus Pater illuſtravit, quo Ægyptiorum tenebræ diſcutiuntur; ea mente Deum veneratus ſum, qua par erat: meque ea ſentire, ac credere, quæ ſentienda, credendaque forent, profeſſus ſum. Adultus vi à parentibus abſtractus, militiæ adſcriptus. quam ego, quoniam in Chriſtianos bellum erat, cane pejus, & angue oderam. pecunia, qua nihil fermè eſt, quod à Turcis non obtineas, me in libertatem aſſerere conatus ſum. ſed luſi operam; tot enim Cretico bello perierant, ut toto Imperio ſumma præfectorum diligentia, delectus haberentur: & quamvis avariſſimi, continebant ſe timore pœnæ. Alexandriam tandem venimus tirones DC, inque navibus duabus impoſiti. Vela vix fecimus, cum atrox de repente tempeſtas orta eſt. qua diu jactati, tandem qua ipſe vehebar, navis non longè à Peluſio, quod tenere non potuimus, ejecta eſt: ſtatimque in litore diffracta. E naufragio evaſere plurimi, inter quos ego. qui non arte, nam eram nandi omnino ignorans, non tabula, quam nullam tenere potui; ſed ſive vi æſtus, ſive ſingulari numinis beneficio, in ſiccum delatus ſum. Hic ego gratias mari perſolvi,

quod

quod me ex illa militia liberaſſet: meque non feciſſe naufragium, ſed auſpicatiſſimum curſum tenuiſſe, quo in portum hunc tutiſſimum appuliſſem, putavi. Ex illo enim in hanc ſolitudinem me contuli, in qua pacatiſſimam vitam duco. nec quidquam eſt, quod expetam: reſque omnes humanas infra me poſitas exiſtimo. Tum ego admiratus hominis indolem, & quas in varias incidiſſet viciſſitudines: Ut belle, inquã, ludit Fortuna! oh quantum plus interdum barbari ſapiunt! nempe eſt una in omnibus natura, quæ labe vitiorum carens, nihil illa excelſior. & excelſior animus eſt, cum ſibi ſatis nihil eorum deſiderat, quæ etſi ſpeciem præ ſe boni gerunt, malorum omnium ſemina tamen ſunt. tantuſque ex illo me quietis, ac ſolitudinis amor invaſit, ut nihil propius factum eſt, quàm me illi ſocium addiderim. at vicit amor viſendæ patriæ, ſervandæque Virginis, cujus tutelam tam piè, ſanctèque ſuſceperam. Hic Mecœnas: Ne te vexes, credo equidem, ut qui tuum ingenium plane noverim. teneoque quanto idcirco Surrentinum tibi otium gratum ſit. Certè tum ego; Nihil mihi ſcientia rerum, nihil quiete charius. cętera omnia tanti duco, quanti vitiatam nucem. ſoleoque ſæpe verſus illos poëtę recitare, quos ego diviniſſimos puto.

Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus omnes, & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumq; Acherontis avari.

Sed pergamus porro. Hæc ubi mecum latio ſermone exclamavi, plurima hominem de religione doceo. quæ ille tanta tum aviditate, tum voluptate excipiebat, ut mirum oppido eſſet. neque ego minore gaudio perfundebar. eoſque damnabam qui divina verba tanta oſcitantia, ſupinoque animo audire ſo-

 lent,

lent, ut pudendum quam maximè ſit. Maximo deinde opere illum admonui, ut caveret à Mahumetis ſuperſtitione, qua nihil peſtilentius: ibique neceſſariam cautionem eſſe, ubi tot inter Arabes, ac Turcas ſummum in dies periculum imminebat. Et ille: De hoc ne ſis ſollicitus: Ex perditiſſima enim eorum vita optimè intelligo, quam falſa ipſorum ſecta ſit. Siquidem veram religionem ſanctæ inſtitutiones, ſanctique mores probant: nec quiſpiam probè vixerit, ni ſanctè crediderit. Hoc loco Quintius: Potuitne Achmetides ille tuus, quo interprete utebaris, hæc æquis avribus audire? nam ſi benè memini illum in Mahumetis verba juraſſe, ex te cognovi. certè nimis tu uſus confidentia: nimiam præ ſe ille tulit patientiam. Cui ego: Opportunè hic me interpellas, Quinti, mihi pietas, ac veritas audaces animos ſufficiebant: illum ſummum erga me obſequium patientem faciebat. quin etiam tum noſtro contubernio, tum facilitate morum, tum etiam veneratione ſenis, ac ſanctitate noſtræ fidei, jam jam ad veram religionem inclinabat. Et ſanè ſi cum illius ſectæ hominibus diſſerere de religione liceret (nam id capitale Mahumetes ſtatuit, veritus ne ſua commenta falſitatis arguerentur) fere omnes, ratione perſpecta, infamem ſectam ejurarent. Sed ad propoſitum revertamur. Quædam me ſolitarius, cui Hilarioni nomen, de Auguſtiſſima Trinitatis natura, quæ illi inter denſiſſimas tenebras, in quibus natus vix effulgebat, rogare cœpit. Quæ ego ad captum hominis quam maximè poteram accomodatè explicui, addidique ſanctius, ac reverentius fore de ineffabili Deitate credere potius, quam ſcire. quippe tam immenſa illius natura eſt, ut humana mente comprehendi minimè poſſit. quodque Divo Auguſtino

eve-

eveniſſe pervulgatum eſt, enarravi. Hic, inquam, acutiſſimus, ac ſanctiſſimus vir de Trinitate ſcripturus per proxima urbi litora, animi gratia, obambulabat: ne vero otioſum omnino otium eſſet, quæ ſcribere moliebatur, ſecum intentiſſimè pervoluebat. inciditque in puerum, qui facta manibus ſcobe non ſatis ampla, in qua conſederat arena, è proximo mari aquas concha acceptas, in ſcobem ingerebat. id cum Auguſtinus vidiſſet, inanemque pueri laborem reputans, illum ſubridens interrogat: Quid eſſet quod facere tanto labore meditaretur? Tum ſerio puer: Hanc, inquit, in foveam univerſum Oceanum infundere. Cui Auguſtinus: At non vides, inquit, fieri haud poſſe, ut tam exigua ſcobs immenſum hauriat Oceanum? Tum illico puer: At multo facilius id mihi factu eſt, quàm quod tu nunc meditaris, efficere. Statimque diſparvit. quo admonitus tantus vir eſt, haud homini fas eſſe divina concipere, deque illis pro dignitate diſſerere. quocirca veneranda ſilentio ea eſſe, quæ aſſequi intellectu non poſſumus. Hæc verò tanta ſenex voluptate excepit, ut vix ſe præ gaudio continuerit. Interea nos camelarius admonuit accuratam jam cęnam eſſe. nihil igitur morati, menſam extendimus eo loci, quo conſederamus: cęnavimuſque more gentium. Inter cœnandum ſolitarium rogo, quo ipſe victu vitam ſuſtentaret? Et ille: Hæ palmæ, inquit, mihi victum, veſtitum, tectumque, ut vides, ſubminiſtrant. nam fructus ſiccati cibi loco ſunt, frondes veſtimenti, rami tecti vicem præbent. Interdum à viatoribus oryzam pro ſtipe accipio: panem perquam rariſſimè deguſto. olera tellus hæc arida non gignit. at uni dactyli tantum mihi accepti, ut regum menſis non invideam. natura hominum modico cibo, eoque ſimpliciſſimo

contenta eſt: cętera, quæ luxus, non fames invexit, gulæ, non vitæ ſerviunt. imo plerumque huic maximè nocent. Ità verò tum ego: quare optimè divinus vates: Plures gula, inquit, quam gladius abſumpſit. Sed age, num tibi unquam incommodum prædones creant? Minimè vèro, tum ille, quid enim ab eo auferant, cui totus theſaurus pauperies eſt? divites vexantur, atque incurſionibus obnoxii. qui nihil habet, extra ictum eſt. Tandem cœna abſoluta, quoniam in ultimum diei ſerum ſermo provectus fuerat, ad ſomnum ſecuti conceſſimus. Hæc ubi dicta, faciamus, inquit, Mecęnas intercapedinem, illatique ſcyphi cum calida Americana, ad quam nos ſtatim convertimus.

CAPUT VI.

A ſolitario diſceſſus, quæque apud ſagam Authori acciderint, referuntur.

HAuſta jam calida, ad narrationem redimus, itaque exorſus ſum; Primo diluculo, refixo tabernaculo, ſeni vale dicimus. Ille me non ſine lacrymis complexus: Quam ægre, inquit, te abire patior! qui divino illo tuo ſermone mirum quantum hac me ſolitudine recreaſti. Tum ego, etſi non facilè in lacrymas ire ſoleam, vix tamen tum me ab illis continui; & Invitus, inquam, abs te divellor; cujus candida indoles, rara in his terris pietas, me ſummoperè devinxerunt: at non committam, quod unum in me ſitum, ut me unquam tui capiet oblivio: tu verò ne graveris preces ad Deum pro nobis fundere, cujus præſenti ope in hoc difficili itinere indigemus. Rogabo, tum ille, ut vos ſoſpites in patriam reducat.

cat. Quia verò nos camelatius urgebat, viæ inſiſtimus. adeò verò ſolitarii imago animo inſederat, ut adhuc illum præſentem habere mihi viderer: beatam illius vitam aſſiduè meditabar. Sed en tibi nova rerum imago, quæ aliò mentem advocavit. vix IV millia paſſuum exhauſimus, cum altiſſimas è longinguo ædes noſtro more ædificatas conſpeximus. ego rei novitate perculſus Achmetidem rogo, quænam illæ eſſent? Et ille: Numquam, inquit, tales me vidiſſe commemini. &, quod magis admiror, non harum more gentium conditæ. mox Arabem camelatium, ſi locum illum noſceret, interrogat. Ille mirabundus: Etſi, inquit, centies hàc iter fecerim, nunquam ſanè ſimile quid vidiſſe, mens, quæ non oblivioſa mihi eſt, in præſentia ſuggerit. Vbi verò propius acceſſimus, Æthiopem præ foribus ſtantem animadvertimus. erat juvenis non inelegans, & vultu tam ſubluſtri, ut noctu inſtar carbunculi micuiſſet. criſpo capillo, diductis modicè labris, dente nitidiſſimum ebur æmulante, candida tunica, crurium tenus, quæ nuda videbatur, amiciebatur. tunicæ tum ſuperior, tum inferior limbus lata fimbria ex ductili auro mirè intertexta, exornabatur. Qui ſtatim obviam factus, ad Achmetidem verba faciens, nos perhumaniter invitavit. eſſe ibi dominam humaniſſimam, quam viſere nobis haud gravè futurum. eſſe item elegantiſsimas ædes, amœniſſimos hortos, quos luſtrare operæ oculis fore. Achmetides, cui indoles ſupra barbaros bona, minimè recuſandum putabat. Ego, cui perſpicax ingenium, verebar ne quid doli ſubeſſet. converſuſque ad Druſillam, Dubito, inquam, ne palatium iſtud præſtigiæ oculorum ſint; ac domina inſignis quædam ſaga. Tum Druſilla: Numnam illa, quæ nos Arſinoę excepit? Cui

ego:

ego: Veriſimile quidem. Timeo ne poſtquam bonus ille ſenex ad virtutem nos ſuo exemplo excitavit, hæc in vitia deducat; inque alios Circeo quodam poculo immutet. Proximæ enim viæ ſunt, & quæ ad virtutem, & quæ ad vitia ducit; ut ſi à prima deflexeris, in alteram illicò incidas: ex qua ſe deinde deducere, perquàm arduum eſt. tot enim illecebris conſita, tanto ornata fuco, tot ſparſa floribus, ut animum avertere, declinare oculos, non facilè ſit. Quin immò, ut ad virtutem non niſi vi facta, impellimur, ità ad vitium, ipſa propendente natura, ſponte prolabimur. Quocirca inſtitutum tenere iter, nec tranſverſum quidem unguem, ut ajunt, deflectere in animo erat. cum en tibi quidam tabellarius, qui neſcio quas literas ad Ægypti Prætorem ſe ferre affirmabat. quem cum camelarius rogaſſet, ſi quid novi è deferret? Ille: Non procul, inquit, Arabes quidam pererrant, neſcio quod Europæum mancipium veſtigantes. Hic ego erſi animo perculſus, frontem tamen explicui: quod & Druſilla, & Achmetides tam generosè præſtiterunt, ut vix in animum induxiſſem. nam ſi ſecus, facilè indicio homini fuiſſemus. Placuit igitur ædes ſubire, ut ſic è prædonibus evaderemus. etſi non parum anceps animus, ne ſi fortè ſcyllam, ut eſt in proverbio, vitare cupientes, in Charybdim incideremus. verùm quia illud certum, ac penè præſens malum, id incertum: illud vitare noſtræ opis non erat, hoc ſitum in noſtra voluntate, quæ ſi maſculæ virtutis, capi non poteſt, facilè ideirco primum complexi. Tranſmiſſo igitur penſili ponticulo, ædes ſubivimus: Æthiops mira ilicet celeritate pontem ſuſtulit, noſque ampliſſimum in atrium introduxit. Hoc loco Mecœnas: Mira oppido, inquit, quæ narras, tuiſque carminibus quam
di-

digniſſima. At perge porro: nam ſummam ex illis voluptatem capio. nec dubito quin idem tuis iſtis comitibus eveniat. Tum Lælius: Ita verò; ut etiam pro Quintio ſpondeam. Quibus ego: Accomodare igitur aures. Æthiops, qui nos ducebat, juſſit camelarium in atrio ſubſiſtere: noſque ſtatim in hortum induxit. Et nunc domina, inquit, impedita quare commodum, ſi prius hortum, deinde univerſas ædes perluſtremus. At operę pretium erit, ſi prius ego loci ſitum vobis ob oculos ponam, ut quæ vidimus commodè intelligatis. Atrium quadratum erat, quatuorque porticibus jungebatur; ſingulas vero porticus ſex arcus marmorei, marmoreis columnis innixi, Doricoque opere inſtructi conſtituebant. Columnarum ſtylobatæ ex Cariſtio factę, tæniæ verò ex ophyte: baſes, quæ ex Plintho, & Thoro componuntur ex Numidico. columna vero ipſa ex porphyrite tornata, veniſque puniceis pulchrè variata, miro modo emicabat. ſuperiori ſcapo impoſitum capitellum per quàm egregiè ſculptum ex Pario probatiſſimo: arcus ipſi ex Lucullæo, Epiſtylium item ex Pario candebat. Zophorus, una cum ſua coronide, ac cymatio ex Serpentino: cuncta verò adeo polita, ut lucem ſpeculorum inſtar repercuterent. Quatuor in mediis porticibus januæ, marmoreæ & ipſæ, atque ejuſdem operis patebant. in quarũ ſuperiori limine epigraghe erat hæc. Genio Muſarum. Ad Orientẽ ea erat, qua ingreſſi, ex adverſo, quæ ad ædes ducebat viſebatur. duæ vero dextra, lævaque in ampliſſimos hortos aditum aperiebant. horti longo muro lateritio inſtar turris præcingebantur. Jam verò ut ad Æthiopem revertar, per dextram. nos ille introduxit. At mirum quod ipſo in ingreſſu, hortique veſtibulo accidit. Hinc inde ex Lucullæo lapide duo mauri acina-

ce præcincti aſtabant, quaſi aditum cuſtodientes. qui nobis pedem inferentibus, acinacem eduxerunt. quæ res primo terrori, mox admirationi fuit: nam illum militari modo deoſculati, nobis plauſere. Hinc me Druſilla intuens, amicè non hic ſatis ſalvi. Tum Æthiops, quaſi Druſillæ ſermonem intellexiſſet; Iſta, inquit, non præſtigiæ, ſed magiſtræ artis miracula, inquit; quibus domina maximè oblectatur. Verùm tantum abfuit, ut illius dicto fidem adjungerem, ut auxerit ſuſpicionem. at quoniam jacta erat alea, præſenti animo ibam in omnem caſum paratus. paſcebamque animum inani rerum ſpecie, quæ ſe tum oculis viſendam præbebat. At illud mirabar, quod nemo unus præter Æthiopem videretur. Qui primùm per ampliſſimum tramitem perduxit. in cujus exordio elegantiſſimus è Pario marmore fons immenſam vim aquæ verſabat. quæ ampliſſimum in orbem effuſa, copioſiſſimum imbrem æmulabatur. in fonte Pan ſculptus ex Porphyrite inſedebat: cujus oculi mira celeritate in utramque partem volvebantur. cicutam tenebat, quam mira digitorum arte animabat. quod quidem vi aquæ fieri poſſe, non ignorabam. Alter in extremo limite fons erat. in quo duo ex Numidico ſaxo elaborati Satyri erant, Nymphamque, quæ in medio ſtabat, contuebantur: interdum aquas ex ore veluti ſagittas jaculabantur, Nymphamque aſpergebant. quæ ex intervallo vultum avertens illos dedignabatur. tot vero ſatyriſci motus incompoſitos edebant, ut vim omnem artis excederent. longiſſimum tramitem buxeæ ſepes in varias figuras miro modo conformatas complectebantur. qui verò utrimque campus extendebatur, in plures areolas, pulvinoſque diſtinctus, certamque floris ſpeciem ſinguli oſtentabant: ut campus univerſus Attalico ve-

luti

luti intertextus opere, pulcherrimus viſu tapes videretur. perque areolarum divortia, vel nitidi rivi, vel cryſtallini fontes emicabant: in medio utriuſque campi marmoreus lacus erat, in quo geminæ Sirenes humana voce canebant: & quod mihi minimè vacare dolo viſum eſt, molliſſimum quoddam Anacreontis carmen, Græcis modo numeris, modo latinis dulciſſimè cantitabant. Has dum Sirenas intueor, illud quod de Uliſſe perhibetur, Homerique carmine celebratum eſt, ſubit animum, ac mecum una, quam proclive eſſet, voluptatum illecebris capi, ſerio reputabam, neque alias Sirenas eſſe, quam voluptates ipſas, quarum titillationibus, quibuſdam veluti cantilenis, non incauti ſolum, non ignavi, ſed ſolertiſſimi, ac prudentiſſimi quique nonnunquam irretiuntur. virtute igitur in præſentiarum opus eſſe, maſculoſque animos advocandos. At Æthiops: Videte inquit, ut non fabula, ut vulgus putat, ſed hiſtoria ſit, quæ de ſirenibus narrantur. illarum non Oceanus tantum, ſed Africani etiam lacus fæcundi. quas hic aſpicitis, ab extremis Indiæ oris domina magno ſumptu adportari juſſit. verùm ne vobis tempus deſit, pergamus ad reliqua. ſtatimque in pomarium perduxit. quod duo longiſſimi tramites ſeſe recta interſecantes, in quatuor areas partiebantur. in medio amborum tramitum menſa erat, ex pretioſis lapidibus teſſellato opere coagmentata. cujus ſedilia quatuor ex læviſſimo Porphyrite: columellæ verò quibus fulciebantur, ex caryſtio lævigatæ, quatuor menſam columnæ ex Numidico complectebantur; quibus argenteis trabibus pergula ſuperpoſita, quam ingens vitis aureis pampinis obumbrabat. botri ex unionibus potius, quam uvis conſtipari, tanta acinorum copia, ut nihil ſupra. ipſique grandiſſimi

ex

ex tralcibus botri pendebant. in quatuor angulis, ſeu potius lateribus, totidem fontes viſebantur, in qui- bus argentei delphines aquas jaculabantur: fontiumque crateres vivaria erât, in quibus quamplurimi piſces natabant. Hoc loco me Quintius interpellat: Erantne in illis vivariis Orbis, & Latus piſces, de quibus tu in Halieuticis.

Orbis in Ægypto, Rhegini ad litoris oram
Regales naſcuntur Aci

Et infra

Ægyptuſque Latis, Acipenſere ditior Iſter.

Cui ego: Facis tu ut ſoles. ea ipſe ætate hos piſces ne de nomine quidem cognoveram. ſed redeamus ad propoſitum. Dum ea curioſi perluſtramus. Hac, inquit, in menſa, tum Æthiops, ſolet interdum Domina animi gratia cibum capere. Atque hæc, quam videtis, vitis ſemper viret, gemmaſcit ſemper, aurearumque frondium intertextu, placidiſſimam prandenti umbram ſubminiſtrat. Mox pomarium ingredimur. erant arbores quam breviſſimæ. ſed tot graves fructibus, ut jam jam ſciſſuros præ pondere ſeſe ramos crederes. tot verò ſpecies, & tam peregrinæ, ut toto ex orbe conquiſitæ viderentur. quas dum ſuſpenſis oculis admiramur: Cernite, inquit Æthiops, ut nullum humi pomum deciduum jaceat. ſic enim hæ arbores ſunt, ut fructus minimè caducos generent, ni carpas, numquam cadent: & carpere invita domina, nefas eſt. Imò ſi illa annuerit, ſponte ſua in os advolabunt. tam verò ſuaves, atque omni ambroſia jucundiores, ut ſi ſemel deguſtaveris, vix te ab illis deinde contineas. Cui tum ego: Sapientius igitur abſtinere omnino. Et ille: At quam pauciſſimi admodum iſta præditi ſapientia ſunt. plerumque mortales voluptate trahuntur. Ego non obſcu-

ſcurè intelligens, quò ille ſpectaret. Si quam homini, inquam, à diis data eſt, rationem ſequi velimus, ſapientes ſumus omnes. Non inficior, tum ille. verùm hic mons eſt, cujus ſummum tenere apicem, quam maximè arduum eſt. imo quot ſunt, qui in altiſſima conniſi, cum jam jam apprehenſuri verticem eſſent, in præceps momento relapſi ſunt? ſalebroſa nempe via eſt, totque impedita difficultatibus, ut audaciſſimos quoſque, ſolertiſſimoſque deterreat. At percurramus tramitem hunc, cujus utramque ripam detonſa myrtus prætexit. ac per certa intervalla Nympharum omnium, quas antiquitas venerata eſt, ſigna ex alabaſtrite, qui lapis in Ægypto probatiſſimus, poſita ſunt: quæ, dum nos pertranſiebamus, placido riſu, nictuque oculorum excipiebant. In extremo tramite ampliſsimum aviarium quatuor columnis inſtructum aſſurgebat, cujus argenteum tectum, parietes ex ductili auro prætexti. in quo mira avium omnis generis varietas continebatur. qui ut propius acceſsimus, canere una cuncti, & numeris adeo concordibus cœperunt, ut nihil me unquam jucundius audiſſe confitear. Ex aviario ægre divulſi, in ſylvam ire cœpimus, ducente Æthiope, qui ſupra illarum gentium ingenium eruditus erat. Sylva & ipſa qnadrata, duobus pariter tramitibus interſecta. tramites detonſæ cypariſſi, atque inſtar parietis complanatæ hinc, inde arctabant, & virentem ſimul, & opacam ſcenam præbebant. tota verò ſylva ea arte arboribus conſita, ut labyrinthi ſpeciem præſeferret: ex quo ſine Ariadnæ filo te expedire minimè potuiſſes. tot verò cervis, capreolis, aliiſque cicuribus beſtiis refecta, ut quocumque te verteres, innumerum earum gregem vidiſſes. quas dum intenti ſpectamus: Hæ belluæ, inquit Æthiops, adeo
do-

dociles ſunt, dominæque juſsis obtemperantes, ut nunquam niſi vocatæ è ſylva prodeant. illas nominatim vocat, quæque appellata eſt, ad dominæ pedes venit, quæ poſtquam delectata, ut libuit, dimittit. nec belluas adeo cicures, ut hæ ſunt invenies: imitantur dominæ ingenium, quod illi mitiſsimum. Sed ſylva perluſtrata, ad ædes devenimus: at non qua in atrium, ſed quà in hortum ſpectabant, & quà elegantiores erant. Univerſi enim proſpectus ſtructura vario in marmore collucebat, ampliſſimique projectus ex Numidico facti: at columellæ, quibus præcingebantur, ex ſolido argento: quibus aurea poma pro coronide erant: mirumque in modum emicabant. ſuperior ædium corona peregrino ex marmore conſtructa, pulcherrimis ſtatuis exornabatur. gradus, per quos aſcendebatur, ex biſalte ſtrati, tam ampli, ac faciles, ut veſtigia fallerent: nec te ſurſum conniti, ſed quaſi per planum ire crederes. Tandem in aulam ventum eſt, quæ marmorato incruſtata, quàm bellè erat, auroque interdiſtincta; variiſque imaginibus egregiè depicta. Hic Europa à Tauro invecta, illinc Danaë viſebatur. Hic in laurum mutata Daphne, illinc equitans Delphino puer: aliaque hujus generis, quæ minimè honeſtam dominæ indolem arguebant. Hoc loco Lælius; cujus ſingularis dos verecundia fuit: Haud unquam, inquit, pati potui depravatos hujus ætatis mores, molleſque animos. ſiquidem nihil aliud videre eſt in principum virorum ædibus, imo & in privatorum pleriſque, quàm iſtiuſmodi imagines, quæ pudicitiam omnem evertunt. Atque ob id Mecœnatem noſtrum ſūmo opere adamavi, quod ab hujuſmodi abuſu quàm maximè abhorreat. nihil hic niſi eruditum, niſi honeſtum ſpectare intuentibus datur. certè ſi feſtucam

ge-

gererem, edicto caverem, ne tales unquam imagines pictores effingerent: qui ſecus faxit, in antipodes emandarem. Verùm omittamus aulam illam, à cujus intuitu ſcio te oculos ilicet avertiſſe. quid in procœtone? Cui tum ipſe: Plurimi erant ex utroque latere, ſeſeque recto valvarum ordine excipiebant. primi Attalicis aulæis adornati: in quibus gigantum bella, inaneſque conatus, montes aggeſti montibus, intertexti miro opere ſpectabantur. Deorum fuga, latens in Ægypto Iuppiter, totoque Orbe errantia Numina. Phaëthontis auſus, lapſuſque quadrigarum, & id genus alia, quæ veteres poëtæ commenti ſunt. reliqui vero oloſericis Phrygia acu variatis, ductilique aurò interdiſtinctis, tegebantur. in ultimo cubiculo, ſub purpureo conopæo gemmis variato, aureaque in ſede, pretioſiſque interſtrictas lapillis, loci domina præter gentium morem ſedebat. quam duæ circum puellæ Æthiopiſſæ aſtabant. quæ byſſinis pallis mira arte laciniatis veſtiebantur. nuda brachia, nudumque collum crebra margaritarum ſerie præfulgebant. encauſto elaboratæ inaures, ternas ſingulæ uniones grandiuſculos, aureoque ex filo pendentes oſtentabant. criſpus capillus reticulo, cui ampliſſima è regione frontis penna erecta erat, tegebatur. Hoc loco Quintius: Num, inquit, iſtas Æthiopiſſas imitatæ id temporis noſtræ matronæ, quibus id genus tegminis mirè arriſit? Tum Mecœnas: Optimè animadvertit Quintius. hunc ego, ut vocant, ſeculi genium nunquam probavi. Nihil profectò novi, inſolentis nihil eſt, huc à barbaris oris advectum, quod ſtatim ingens quaſi miraculum, expanſis ulnis non amplectamur. quàm benè Reipublicæ conſuleretur, ſi patria ſimplicitate contenti, antiquis moribus inſiſteremus. nihil enim eſt quod

ad depravãdos mores plus valeat, quàm barbarus cultus. Ipſa Romana fortitudo, quæ gentes penè omnes, etſi ferociſſimas, ſuperavit, Orbemque univerſum ſibi ſubjecit, victorum populorum luxu enervata, ac victa eſt. habeant barbari tales ornatus, quibus vincantur, nobis virtus ornamento ſit. commendetur vigor in nobis, luxum cum poëta barbaris objiciamus;

Vobis picta croco, & fulgenti murice veſtis,
Deſidiæ cordi, juvat indulgere choreis.
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Sed quo vultu ſaga? nam non dubito quin talis fuerit: cunctaque præſtigiæ, quæ oculis cernebantur. Cui ego: Vultu erat aquilo, ut ſunt in ægypto univerſi. ſed quam venuſtiſſimo, oculi cæſii, quos in Minerva vehementer Homerus celebrat. frons lata, ac lævis, genæ nitidiſſimæ, labra paululum diducta rubebant: capillus promiſſus, ac niger: quem alba victa, gemmeis interſtricta oculis, alligabat. collum margaritis dives: quibus etiam nudi lacerti coruſcabant. medio in pectore ingens gemmarum acervus pendebat: inaures geminis carbunculis inſignes. purpurea chlamyde Phrygia acu, in aves, ac flores variata, amiciebatur. Atque hæc cum dicerem, adeſt ephebus, nunciatque magnates quoſdam adeſſe, qui viſendi gratia ad Mecœnatem advenerant. quibus ille aſſurgens illico obviam ivit: nos, Vale dicto, domum reverſi.

CAPUT VII.

Quod reliquum itineris à deſerto Babyloniam uſque ſupererat; quæ in eo cum prædonibus mira acciderint, apud Mecœnatem enarrata.

PEr dies aliquot gravedine laboraveram: quæ mihi nares concluſerat, vocem obtuderat, ſic-

cam-

eamque tuſſim excitaverat: quo ego malo, gravedinoſus cum ſim, tota ferè hyeme laboro. quo ex morbo cùm meliuſculè me haberem, dieſque amœna amœnitate amœnus illuxiſſet, ad Mecœnatem, nempè ad delicias meas, meumque Apollinem ire conſtituo. Quia verò tum Lælius, tum Quintius neſcio quibus ſtudiorum tricis præpediebantur, Sextum Nigrum, cui lætum ingenium, & naturalis quædam facundia, queis capiebar, me arctiſſimè devinxerant, accerſo: conductoque ciſio, ad Mecœnatem me confero. Sedebat ille in agrunda, libellumque neſcio quem perlegebat. Qui ſimul ac nos vidit, ex eo loci humaniſſimè ſalutavit, mox obviam veniens pro aulæ foribus, affabiliter eſt cõplexus. Et opportuniſſimus, inquit, veniſti: avebam enim ſcire quo modo te haberes. audiveram quippè phlegmatica te febri triduò ægrotaſſe. at rogo, ut excuſatum habeas, ſi te non inviſeram. nam & diſtentiſſimus domeſticis curis fui, & acerbiſſima etiam gunagra laboravi. Cui ego: Non me tua latet humanitas, & quantis me officiis amplectaris, hæc autem dicentes in agrundam pervenimus. & quoniam duas alias in ea ſedes jam ephebi paraverant, conſidimus. Ubi verò ad jucundiſſimum proſpectum ſeſſum eſt. Mira, inquit, me cupiditas tenet, quid tibi deinde apud ſagam illam acciderit, intelligere: quod ne tum cùm me noviſſimè conveniſti, exponeres, nobilium quorundam ex improviſo adventus, prohibuit. credo equidem te non ſine præſenti numinis ope evaſiſſe. Cui tum ego: Maximo certè in diſcrimine verſati fuimus: à quo nos bonus aliquis genius eripuit. Momento enim, quo id caſu factum neſcio, tum ædes, tum horti, cæteraque diſparvere: medioque in deſerto tanto horrore perſtricti, nos vidimus, ut vix ſpiritus relictus

ſit. Mox confirmati, animo, ciboque refecti iter tota nocte, nam jam extabuerat, continuavimus. Circiter tertiam ab ortu horam ad quandam aquam perventum eſt. quia vero nos æſtus nimium vexabat, & longo delaſſati curſu cameli erant, commodum viſum eſt, ſi ibi fixo tabernaculo quieſceremus. Confeſtim igitur Achmetides unà cum camelariis tentorium poſuerunt, excuſſoque igne cibos parare ſolerter cœperunt. Ego quoniam tota nocte vix oculis ſomnum videram, dormiſcere primùm, mox demiſſo capite, arctior me ſomnus complexus eſt. tum illico turbulentiſſimum mēti inſomnium occurrit: videbantur adeſſe latrones, omnia corripere, noſque captivos abducere. Deinde pugna, conflictus, vulnera; atque inſperata tandem libertas objiciebantur, Quibus viſis exterritus expergiſcor. Et quamquam non ego is ſim, qui præſtandam ſomniis fidem credam: ut qui anilibus ſuperſtitionibus non tenear: nihil tamen minus: quia malorum præſaga interdum mens eſt; & à Superis futurorum per ſomniorum viſa admonemur, angebar, inque contrarias partes animus diſtrahebatur. Ne verò ſociorum mentes præſagione malorum perturbarem, ſpem vultu ſimulabam. Et quando maturus eſui cibus erat, corpus refecimus. at majori animus refectione indigebat, illum tamen ea, qua poteram, conſtantia erigebam. Poſt prandium ad vaſa alliganda cæteri ſe applicuere. ego mecum quietus quæ ſomniatus fueram, evoluebam: cùm è longinquo ſex equites concitatiſſimis equis ad nos advolantes animadverto. quibus viſis non falſa, inquam, mihi per ſomnium viſa Deus immiſit nec à reliquis dubitatum quin prædones eſſent. Quia verò impares numero, non vi agendum, quod Achmetides ſuadebat, putavi. ſed committendos

nos

nos eſſe arbitrio fortunæ. ita humanis comparatum, ut mutatis repentè vicibus, adverſis proſpera ſuccedant:& tùm maximè ſpem affulgere ſalutis,cùm deſperata jam re conclamatum eſſet. quin ipſa viſa lætum tragædiæ exitum portendebant. Vix nos aſſecuti,cùm deprenſo mancipio,in tantam iram exarſerunt, ut vix ictu abſtinuerint: fortaſſe, quia pro uno plures acciperent. deinde ad eſculenta converſi, fameliei veluti lupi, cuncta devorare cœperunt. At Druſilla in ubertimas lacrymas effuſa; ſortem ſuam incuſabat, optatiuſque ſibi futurum ſi occidiſſent. nec ulla res magis eam, quam fidei, pudicitiæque jactura excruciabat. quam ego, etſi conſolatore egerem, ſolari pro tempore cœpi: ſumeret animos, & conſtantia præſentem miſeriam toleraret, omnēque in Numine,cui fides, ac pudicitia cordi ſunt, ſpē poneret: nec fidem ea invita, nec pudicitiam auferre prædones poſſe: etſi vitam tollere in ipſorum manu eſſet. ea animi non corporis eſſe, & quæ animi bona ſunt, potentiſſimus quamvis, eripiet nemo: nec ea labefactari vi, nec armis poſſe. quid e: pulchrius? quid glorioſius? quid conducibilius, ſi tum vitam poneret, cum pro fide, ac pudicitia certamen foret? Si nunc eam prædones morte multaſſent, nulla ei laus futura fuiſſet, nulla utilitas? nam id fugæ, perfidiæque pœna, non corona, ac triumphus virtutis extitiſſet igitur non humili animo, ſed excelſo, ac forti eam ſortem, qua feliciorem optare non poſſet, amplecteretur. ſic immortalem gloriam, atque æternam beatitatem conſequeretur. Apud ſagæ illecebras timere oportebat, quibus facile perjiſſemus. nec ibi leve diſcrimen, à quo ſi nos ſuperi vindicarunt, fore ut etiam ab hoc eriperent. Vix hæc finieram, cum globum equitum ab Occi-

dente modico curſu approperantem conſpicimus. Tum ego. Bono animo eſte: illi non certè prædones, ſed noſtri vindices: & ni meus me fallit animus, Europæi ſunt. Hoc loco Mecœnas: Ex ſomnii viſis facilis erat conjectura, nec dubito quin tales fuerint. Cui ego: Ita enim verò: quatuor Angli erant duo Veneti, qui Babylonia Arſinoën petebant: quo brevi Anglica navis appulſura ex Indiis erat. ut autem tutius per deſertum irent. Turcam ducem ab Ægypti Prætore impetraverant. Prædones, ut eos venientes conſpicati, ilicet in equos inſiluerunt: magnisque minis nos ſequi, ac gradus grandire jubent. id ut venientes animadverterunt, illico advolarunt ſuſpicati, quod revera erat. Inter Anglos unus erat. qui me Alexandriæ primùm, mox Babyloniæ viderat, ſciebatque me ſuis contribulibus perquàm familiarem: qui ſtatim Turcam adit, petitque ut nos à prædonibus vindicaret. id æquum eſſe, Prætorique, ad quē pertinebat, vias tutari, futurum acceptiſſimum; nec ipſi mercedem defuturam. Ille ſtatim Arabes aggreſſus, jubet nos dimittere, id Prætorem velle: imo & jubere. Illi negabant, noſque reos eſſe, quod mancipium ſubduxiſſemus. Inſtabat Turca, & quidem vehementer. At illi obſtinatè negare, imo & minas, atque arma intentare. Tum Turca, erat enim pro more gentis ſuperbus, atque impatiens, inque iram proniſſimus, exploſo ſclopo, quem gerebat, qui reliquis durior, ac pertinacior obſiſtebat, proſtravit. Tum cæteri Arabes jacula expediunt, noſtri ſyphunculos, atroxque pugna exoritur. Verùm prædones cum igneis armis rem geri vidiſſent, non ſine vulneribus, fugam in interiora deſerti continuò capeſſerunt. At non incruenta ea pugna nobis fuit. etenim Druſilla ſive caſu, ſive

data

data opera, leviter in brachio icta ab Arabe fuit. At cùm balſamo neſcio quo, vulnus Anglus perliniſſet, biduo convaluit. Nos poſtquam ſervatoribus noſtris plurimas gratias egiſſemus, Turcamque multa pecunia donaſſemus, Babyloniam verſus iter toto eo die, & ſecuta mox nocte, magnis paſſibus, nunquam intermiſimus. Hic Sextus: At non ſine ingenti ſollicitudine, ac timore, ne reverſi prædones, amiſſi ſocii à vobis, pænas repeterent. Cui ego: conjecturam ex te capies, ſuſpenſis auribus procedebamus, ſi forte ſtrepitum aliquem exciperemus: quales lepores dum a venatoribus ſibi timent. at nullus unquam tota die excitatus, niſi fortaſſe, quem nos ipſi trepidi fingebamus. quod non ſemel accidit. quo ſtatim diſcuſſo, animoſiores reddebamur. Primo manè nos quædam villa multi referta populi excepit. in ea viſum tantiſper ſubſiſtere, vireſque reficere; quando jam ſecuri à metu prædonum videbamur. Hic ad Cauponam divertimus. erat amœniſſimus hortus, quem juxta meritoria taberna pro regionis more inſtructa, quam Ægyptius homo procurabat. hic nos in cubiculum prope hortum introduxit: & quoniam, inquit, deſeſſi de via perveniſtis, lautius tractabo. Hic Mecœnas: Gaudeo, inquit, quod in tanta barbarie aliquid humanitatis reperiſtis: atque inter tot calamitates ſpes certa ſalutis affulſit. num verbis facta reſponderunt? Cui ego: Admodum. nam non ſolum lautè excepit, ſed qua geſtu, qua facetiis, quas Achmetides interpetrabatur, mirificè exhilaravit. quocirca totum eum diem apud hominem deduximus. Sub veſperam nos ad iter accinximus. experimento docti commodius noctu iterfacere propter ſolis æſtum, qui vehementiſſimè exardebat. tota nocte nihil accidit me-

moratu dignum. tandem circiter tertiam ab Ortu horam Babyloniam pervenimus. Atque in id ſermonis mulſa allata eſt. quam dum libamus, ingens literarum faſciculus Mecœnati traditur. ſtatim ille ad perlegendas literas receſſit, nos verò vale dicto domum reverſi.

CAPUT VIII.

Inter redeundum lepidum cujuſdam commentum narratum; utque in Ægypto in furno ova calefiant, pullique excudantur.

DUm una cum Sexto Nigro domum redirem, Quoniam, inquit, de Navigatione in Ægyptum apud Mecœnatem modo habitus ſermo eſt, ſine ut unum, aut alterum te interrogem, ne viæ tædio afficiamur. ego enim ſic ſum, ut ægre taceam. Cui tum ego: Scio quidem ingenium tuum. at ſi eruditum colloquium, non vitio, ſed virtuti vertam. Etenim nihil magis eſt quod probem, quam doctum ſermonem: illo enim & ſublevatur ſimul, & eruditur animus. & erudito animo nihil præſtantius: nec quidquã ego inter bruta animantia, atque indoctos homines intereſſe puto. Et ille: Aio enim vero. quare placuit mihi illud tuum, quo Bell. III orditus es, & ſine quæſo, ut recitem non enim id aucupandi gratiam, cauſſa facio: de qua non dubito: ſed ut genio indulgeam meo. Næ ego tetricus, tum ipſe, qui renuam. ſi tibi lubet per me licet: ille verò verſiculos memoriter recitavit.

Non etenim in pugnas pecudum de more, ſine ullis
Ordine permixtim, ut cæcus fert impetus, ut ſors,
Ire decet, divina quibus mens indita, & acrem

Vim

Vim quibus ingenii Dii conceſſere benigni:
Telũ ingens validũq; homini quo vincere quidquid
Poſſe datum, cunctiſque ſuper animantibus eſſe.

Nam ſi non utaris ingenio, nihil à bruto differs. Ac ego: Imo deteriorem eum brutis duco: nam in his plurimum valet natura, cujus ductu, magiſterioque quæ ſibi conducunt, facilè aſſequuntur. nos quibus natura ingenium largita eſt, non eam de nobis curam, nec ſollicitudinem gerit. quo circa, niſi nobiſmet ipſi conſulamus, perimus omnino. ſed age, quid tandem iſtuc rei, quod ſcire aves Et ille Audivi non gallinas in Ægypto, ſed homines pullos parere. id ego, numquam induxi animum, ut crederem. Cui ego: Prudenter feciſti, nam ſi ita in Ægypto, cur non etiam apud nos? num fœcundiores in Ægypto homines ſunt? Atque hic lepidum cujuſdam commentum in memoriam venit, quod audire operæ auribus eſt, imo & animis, ad eos enim exhilarandos plurimum facit. Quidam, ut de uxoris indole periculum faceret; eſſet nec ne prudens, ac ſilentii tenax; ovum clanculum pulvinari ſuppoſuit. cum verò evigilaſſet, accepto ovo, uxorem excitavit, & Accipe, inquit, mea Quintilla, hoc enim nomine appellabatur, decumanum ovum, quod hac ipſa nocte enixus ſum. Illa hilaris, ac læta, ovum accepit: & quoniam lecti calore tepidum: & eſt recens, inquit, nam adhuc calet, & vere decumanum imo & Anlerino ſupparılæ tor mihi, tibique gratulor fœcunditatem iſtam. Et ille: At vide, ne ulli dixeris. Cui tum uxor: Næ ego ſtulta, quæ theſaurum manifeſtem. Sed quid? vix aſſurrexit, & ut ſunt fœminæ ad credendum leves, ità ad loquendum faciles, vicinam illicò acceſſit. Et eſt, inquit, quod tibi ad aures credam. Cui vicina: Lapidi dixeris. tum Quintilla

tilla: Meus conjux hac ipſa noctegemina ova pepetit. Cui vicina; Itane vero! Et Quintilla: Imo veriſſimum. Benè eſt tum illa. lætorque tibi ex animo. utinam & maritus meus ova funderet. mox Quintilla dimiſſa, ad aliam accurrit, ſecretoque narrat Quintillæ conjugem quatuor ova ea nocte emiſiſſe. breviter, ut compendio inſiſtam, ſerpente per viciniam fama, & creſcente pro more, vulgatum eſt Quintillæ conjugem una nocte centum non minus ova excudiſſe. Quanta omnium invidia, tu conjicies. Hic Sextus non ſine vehementi riſu; Lepidiſſimum hominis commentum. ut ſunt credulæ mulieres! ut quiſque res ſuas amplificat! Benè ego, qui vix cuique credo. Cui tum ipſe: Scitum illud Ἐπιχαρμεῖον, Nervos, atque artus eſſe ſapientiæ non temere credere. at prudenti viro, multiſque teſtibus non adhibere fidem, ſtultiſſimum. ſic enim humanam fidem tolleremus. qua ablata, commercium omne tollitur. Et ille: Vellem ut univerſi verum dicerent, ac ſincerè, ut priſci mortales, loquerentur. At ego: Id ut quam maximè laudabile, atque expetendum, ita obtineri difficile. ea in nobis ex vitiata natura labes, ut ad mendacia promptiſſimi. qui verò eam ſapientia, integritateque labem curarunt, nihil magis oderunt, quam mendacium. quod turpe etiam ingenui ducunt, quos inſita à generoſo ſanguine nobilitas ſinceros reddit. qui impotentes, ac miſeri, mendaciſſimi. nam cum ſuis viribus tueri non poſſunt, ſe mendacio obtegunt; atque idcirco fæminæ, puerią; mendaciores. mercenariią; omnes, & ut plurimum negotiatores, qui cuncta mendaciis fucant. Sed redeamus ad veritatem. Quod verum eſt, quodque detortum, atque amplificatum mendacio locum dedit, eſt hujuſmodi; In Ægypto non galli-

næ ova fovent, tandiuque alis tegunt quoad ova nativo calore tepefacta crepent, pullique excudantur: ſed hanc ſibi homines curam demandant: furnos habent quamplurimos ad id factos, quos incendunt, certoque caloris gradu conſtituto, ova inducunt: quæ eo ſenſim calore tepefacta, quam breviſſimo tempore pullos emittunt eoſque mox homines educant. Hic Sextus: Nunc intelligo. & veriſimile quidem illud. at ſi ita, ingens ibi pullorum copia: Cui ego: Rectè autumas: paſſim invenies, & vili væneunt. At illud ſanè per quàm lepidum, videre per urbes homines pullorum greges ductantes: quos ità pulli obſervant, ut paſtorem oves. Sunt etiam quidam, qui ſecum ſimiarum greges trahunt, uno omnes fune ligatos: canes item multos, aſinoſq; & capras. cumque his more circulatorum in ſingulis urbis foris, ac præcipuè, ubi major otioſorum numerus, tot luſus, & tam varios edunt, ut perridiculum ſit: tanta artis dexteritate, ut admirationi ſint: ſi talia apud nos ſpectacula exhiberentur, infinitus quæſtus circulatorum eſſet; tanta ad ea viſenda multitudo accurreret. talis enim hujuſce populi genius, ut facilè ludicris ſpectaculis detineatur. Atque hæc cum dicerem, nos janitor, qui præ foribus præſtolabatur, ſalutavit: & Nimis tardè, inquit. Nos Mecœnatis officia cauſati veniam petivimus: & in ſuum quiſque cubiculum ſe recepit.

CAPUT IX.

Quæ fuerint Ægyptiæ Pyramides, & à quibus poſitæ, earumque mira ſtructura apud Mecœnatem enarratum.

SEdebam quodam manè ad literariam menſulam, tantumque ſtudio, quo tum vacabam intentus ani-

animo eram, ut janitoris ſtrepitum, quo me tum clamore tum ferrearum tinnitu virgularum, totâ domo inclamabar, nullo modo exaudirem: cum Lælius ad me convolat, & ſurge, inquit, illico: nam te conventum Mecœnas expetit: nec ſtrepere ceſſat janitor. tum ego confeſtim aſſurgens una cum Lælio ad januam deſcendo, atque obvius Mecœnati eo. Ille, ut me vidit: Parce, inquit, ſi te Muſis diſtraxi, præ quibus tu curas neminem. Cui ego: quæſo, ut des mihi veniam; nam tanta animi intentione literis incumbebam; ut nec vocantis clamorem, nec ferri tinnitum exceperim. Neque id ego ſuſpicari poteram; nam ſi vel levis ſuſpicio fuiſſet, expectaſſem hic à primo diluculo Et ille; Omittamus officia: quibus nec ego, nec tu afficeris. ſimplicem non in ſcribendo tantùm ſtylum amo, ſed etiam in tractando. quò enim ſimplicior cunctis in rebus natura, eò etiam gratior eſt. Et quando hic dies à ſtrepitu diſcipulorum vacat, ſilentque hæ porticus, eamus ad relaxandum animum. Cui tum ego: Faciam quando jubes, atque diem hunc gemma ſignabo. interq; beneficia, quibus me ſemper complexus, ponam primo loco. Aſſumpto igitur Lælio, qui aderat, cum Mecœnate Leucopetram, ubi jam adornari prandium juſſerat, deferimur.

Dum autem quadriga vehimur, ita me Mecœnas interpellat: Vidiſtin celeberrimas illas in Ægypto Pyramides, quæ inter prima orbis miracula ab antiquis poſita fuerunt? Cui tum ego: Vidi equidem verùm nihil abfuit, quin illis prętermiſſis, Babylone diſcederem. Vix enim poſt tot ærumnas, ac pericula Babyloniam tenueram, cum commoda ſe occaſio petendi Alexandriam oblata eſt. in eam enim urbem quatuor Europæi profectionem adornabant.

eam vero occaſionem ne pateret è manibus elabi Achmetides hortabatur. ſuadebat etiam Druſilla, precesque plurimas adjungebat. Quibus ego: Non faciam, ut ex Ægypto concedam, antequam Pyramides viſem; quarum gratia plures in Ægyptum ſe conferunt. evanuere jam turbines, ſyrtes, ac vada ſuperata, tutuſque nos portus excepit. non amplius latrones timendi, non ſolitudines perluſtrandæ: nec in dies occaſio deerit, qua commodè Alexandriam petamus. Id verò, quod me acrius angebat erat inopia pecuniæ: ſine qua nihil omnino benè. At Druſilla, id intelligens; Quando, inquit, miraculo factum eſt: ut inter tot, ac tam rapaces prædonum manus hæ gemmæ ſervarentur; utamur illis. parva quidem jactura, ſi illis diſtractis, incolumem me parentibus reſtituam. imo ſtultum his parcere, ex quibus, ſi pereas, nulla tibi utilitas futura ſit. Ego laudato illius animo, Veneto mercatori diſtrahendi gemmas negotium committo. Præſtitit ille, tanto noſtro emolumento, ut plurimas illi gratias agere noſtrarum partium eſſe duxerim. Poſtera die conductis, ſit honor auribus, aſinis, duceque aſſumpto iter aggredimur. Hoc loco Mecœnas, & ipſe honorem præfatus: Cur, inquit, potius aſinis, quam equis? Cui ego: Ita mos gentium illarum fert. Etenim rati quoniam in Ægypto equi: qui verò ex Arabia afferuntur cariſſimo væneunt; idcirca aſinorum plurimus uſus: Sunt verò adeo expediti, ac robuſti, ut non multum equos deſideres: & eò præcipuè, quod nativa manſuetudine præditi. etſi interdum Majo menſe, cùm, ut ait poëta, calet calor oſſibus: & ipſi ferociant. Horum ingens Babylone numerus: paſſimque in triviis reperiuntur. uti apud nos Sebethi ad pontem, ad Terducium, Retinæ, Herculanio-

que

quæ ſtant quotidie conductitii: eos ut plurimum puer ducit. Nam propter urbis vaſtitatem, non facile adiri loca, conficique negotia poſſent, ſi pedes eas: quocirca hiſce jumentis utuntur. Atque hinc videre licet innumeros tota urbe curſantes aſinos, quos puer agaſo identidem ſtimulat. quantoque ipſe valet curſu conſequitur. quod advenis perridiculum viſu eſt. Non enim plebei tantùm, ſed univerſi, ſi Prætorem excipias, aſinos adhibent. Eſt & illud etiam commodi, quod multitudini non officiunt, quæ ut ſuperius dixi infinita pene eſt. Utinam apud nos hic etiam barbarus uſus, quando plurimi recepti, teneretur. percommodè enim, & ſine periculo progrederemur. tot enim id ætatis quadrigæ, tot ciſia, ac plauſtra, tot onuſta jumenta per vias occurrunt, ut vix ſine diſcrimine, nedum incommodo ire per urbem conceſſum ſit: Hic Mecœnas. Num idcirco, inquit, tu rarò pedem domo effers? Cui ego: Rectè conjectas. Et ille. Hic uſus primum videretur perridiculus: at ubi invaluiſſet, ne mirus quidem. at tu iratus nimium in tot viarum præpedimenta. Fateor, tum ego: ſed juſtus dolor. At verò iram concoquamus: lepidumque factum accipe. Pridie quàm Babyloniæ vale dicerem, Gallus mercator, qui magna in gratia, tum inter Europæos, tum inter Ægyptios erat, & opibus quam ditiſſimus, Peluſium conceſſit; ut inde in Cyprum navigaret: quem cùm honoris cauſsa comitari in egreſſu amici vellent, ſinguli primo manè ad illius domum convenere, numero ad centum. cuncti elegantioribus ſe veſtibus induerant; pileiſque, & gemma, & peregrinarum avium pennis inſignibus, gladioſque ſuccincti more patrio. Turcæ & genere veſtis, & patrio acinace, & ſuperbiſſimo item galero, pulchriores præ

cæ-

cæteris mihi viſi ſunt. mox ubi Gallus cunctos exceepiſſet, & ea qua gens plurimum valet humanitate gratias egiſſet, aſinum conſcendit,qui equorum more frenatus, ephippium etiam gerebat, nec mora, univerſi ſuos in aſinos miro modo ornatos inſiluere: longoque agmine ire bini cœperunt, tam ſetio, atq; ea,qua Turcæ reliquos ſuperant gravitate,ut mihi intuenti quam maximè ridiculum viſum fuerit. Nec ſanè lepidior haberi ſcena apud nos eo tempore potuiſſet, quo ante magnum jejunium, Baccanalia celebramus. Nempe adeò varius mortalium genius eſt; nec quidquam tam inſolens, quod alicubi non frequens ſit. Feſtiva quidem æquitatio, tum Mecœnas: At mihi crede, cuncta quæ in humanis, mera quædam apparentia, ac ſcena ſunt: nos opinione noſtra, & pretium rebus,& ſpeciem facimus, quodque uſus recepit, putatur optimum,quod reſpuit,non ità. antiquitus ſimplices mores uſuſque amabant. noſtra ætate,illa exploſa, fucum, ac mendacia ſectamur. At ne verè excidamus ab aſino, ut ajunt, ad propoſitum revertamur. quid nam poſtea? Cui ego: Contendam illico ad id. tranſmiſſo juxtà veteris Babyloniæ ruinas, orientali primum Nili alveo, deinde occidentali (nam hic eam Nilus inſulam facit, de qua alias mentionem feci) eo genere nauium, quo Ægypti utuntur: alios mox canales vadavimus: qui tempore inundationis pleni currunt, reliquo anni tempore penè ſicci. Ultra hos canales, ſive rivos mavis dicere, veterum Ægyptiorum ſepulchra erant. Eſt autem vaſtiſſimus campus ad Occidentem Nili, crebris prope fluvium jſtiuſmodi rivis interſciſſus: & veriſimile eſt etiam circa Pyramides olim Nili aquam canalibus manu factis defluxiſſe. Refert enim Diodorus Siculus V circiter paſſuum millia à Nilo

Pyra-

Pyramidas erectas fuiſſe, quæ id temporis XII paſ- ſuum millia ab eodem Nilo abſunt. quocirca facilè crediderim, magnum ea ætate alveum, arte ductum per ea loca confluxiſſe. quem ille pro Nilo accipiebat. Imo, ut idem tradit, circa Pyramides ingens lacus erat, à rege Myri excavatus: qui in præſentia unà cum univerſis pene rivulis aruit, monumentaque omnia eruta: nec quidquam vetuſtatis præter Pyramides extat. cumque non amplius ad ea ſe loca excreſcens aqua convectet, ſterilia ſunt, ac vaſtitatem præferunt, ut cætera ſunt, quæ longius amne abſunt. Hic Mecœnas: At olim fertiliſſima. Cui ego: Id ex eo, mea quidem ſententia, proveniebat, quia antiqui incolæ, utqui induſtrii pluribus canalibus manu factis ad interiora loca Nili aquam deducebant: qua irrigati deinde campi mira feracitate luxuriabant: nunc Arabes, ac Turcæ, qui ea loca incolunt, hanc non adhibent induſtriam, utpote qui deſides, ac minimè laborioſi; quapropter neutiquam mirum ſi non tanta ſoli feracitas: quod niſi aſſiduo hominum labore excolatur, ſterileſcit. Verum illud ſcitu dignum, & quod mihi omittendum non duxi: omnia circum ea loca ſepulchrorum refertiſſima: in quibus tota Memphis contumulabatur. demortuorum cadavera cymbis deferebantur: qui verò nauta cymbas agebat, antiqua Ægyptiorum lingua, ut author eſt Diodorus, Charon vocitabatur. Atque hinc occaſionem comminiſcendi Græcos accepiſſe, docti tradunt: fabulamque natam de ſtygio flumine, & portitore Charonte: fluvium autem lethen unum ex Nili ramis vocatum autumant. Verum cum lethe fons ſit in Græcia, aptius dicetur, ſi Cocitum potius, aut Phlegethontem eos fuiſſe rivos putemus. Primus autem, qui hæc apud Græcos finxit,

cre-

creditur Orpheus, qui primus in Ægyptum peregrinatus eſt, & carmine plurimum valuit: cecinitque ante Homerum. Hic Mecœnas: Eruditum quippe, nec certè lætheo flumine obruendum. & Lælio huic non dubito quin gratiſſimum acciderit, quippe adoleſcenti eruditionis amantiſſimo. Cui Lælius; Ita verò: at gratias tibi ago quamplurimas, quod perhonorificè de me ſentias. At ego: Atqui audite modò; eſt aliud, quod ſcire operæ pretium erit. Et Mecœnas: Hic ſtamus, ut pro Lælio etiam ſpondeam; cujus ſumma in magiſtrum obſervantia. verum ſcias non me ab illo hac parte ſuperari: tanti te æſtimo. Cui ego: Tua benevolentia facit, ut tantus tibi videar. cæterum qui ſim, non adeo ſtolidus, qui neſciam. ſed contendam, quod inſtitui. Mos erat apud Ægyptios, ut qui caſu aliquo extra patriæ lares ſicubi demortui eſſent, eorumque corpora inſepulta remanſerant; minime liceret talium cadavera trans fluuium, lacumque ad ſepeliendum deferri. hinc conficta à poëtis lex eſt, nulli abroganda, ut qui inſepulti fuerunt, minimè ad alteram cocyti ripam, trans ſtygiam paludem, quæ lacus ille circa Pyramides, haud dubio, erat, deveherentur. Et quia Ægyptii ſummo ſtudio in eo campo trans Nilum humari præoptabant, vehemens illud animarum deſiderium tranſmittendi fluuii, Virgilius commentus eſt. lib. VI, ubi ait:

Sedibus ut ſaltem placidis in morte quieſcant.

Id verò ferventioris tumuli ſtudium, atque cupido, gentium pene omnium fuit. imo quidam Americæ barbari, honoratiſſimum parentibus fore arbitrabantur, ſi filiorum viſceribus tumularentur. idcirco eos devorabant. Tum Mecœnas: Verum hic ut barbaricus honor, ita immanis, & efferа conſuetudo. ſed ad

Pyramides veniamus. quæ, ut facile ex hactenus dictis capi conjectura poteſt, ſepulchrorum vice conditæ ab antiquis regibus illarum gentium fuere. Cui ego: Rectè intelligis. veteres enim, qui in Ægypto regnarunt, adeò gloriæ appetentes, tantoque ſtudio nominis immortalitatem quæſivere, ut nulli cultarum gentium, quarum proprius hic ſtimulus fuit, unquam ceſſerint. idcirco immortalia eſſe monumenta, quibus jam vita functi conderentur, eſſe voluerunt. Quia verò ſupra omnes ædificiorum formas ad immortalitatem aptior viſa pyramis eſt. hanc monumenta figuram accipere juſſerunt. Et ſanè ſi moles, ſtructura, lapis ſpectetur, meritò inter terrarum orbis miracula primo loco ægyptiæ Pyramides numerandæ. Baſis quadratæ longitudo eſt paſſuum CCCL (etſi aliæ minores, nam non omnes æquales, CCC numerent) altitudo eſt graduum CCL, minorum vero CC, gradus lati palmos duos noſtrates, alti quatuor, qui gradatim uſque ad verticem aſcendunt. ſtructura, etſi primo non videatur elegans, quippe iis ornamentis vacans, quibus uti noſtri conſueverunt; nihilominus attentis animis meditanti mira oppido apparet. nam videre enim eſt immenſas lapidum moles, tam fabrè quadratas, atque inter ſe connexas, inque tam excelſam altitudinem, non niſi immenſis machinis evectas, ibique ad unquem collocatas, ut adhuc immotæ poſt tot ſecula perſiſtant, magnæ quidem artis, ſumptuſque immenſi. Neque mirum ſi ea ornamenta neglexerunt, quibus ætas noſtra plurimum inſudat, nam illi non pulchritudinis rationem, ſed perennitatis habuerunt. quapropter inſtar montium, qui perpetui ſua mole, ac figura manent, illas extruxerunt. Lapis marmor eſt, cujus etſi ingens in Ægypto copia, & per Nilum, la-

toſque

toſque campos commodè etiam è longinquo advehi potuiſſet; quia tamen tam vaſti, & graves ſunt, vix concipere queas, quo pacto ferri, & quod majus eſt, attolli potuiſſent. Hoc loco Lælius. Mirum oppido, fateor. ſed nihil humano ingenio inauſum, ſi ad artis ingenium magnorum regum potentia accedat. qua in re Romani minimè Ægyptiis poſthabendi, qui plurima, quæ tanto conatu, ac ſumptu Ægyptii celebrarunt, Romam non minori vel impenſa, vel induſtria transduxerunt. Non inficior, tum ego: Verùm opus tantæ molis, tantæque perennitatis, tam multiplicem, tantamq. in unum congeſtam marmoris copiam haud equidem apud Romanos reperies. Sed redeo ad Pyramides, de quibus non rectè Martialis.

Barbara Pyramidum ſileat miracula Memphis.

Quando de his nulla ſecula reticuere. quod autem tanta ipſe pompa celebravit, pauciora ſecula obruere. Sed mittamus poëtarum ironias, quibus uti hiſtorico turpe ducitur. Et ſanè non ſatis mirari potui januæ ſtructuram. Siquidem ſeptem vaſti lapides ex duriſſimo marmore, quorum quilibet major eo eſt, qui Romæ in Pantheone viſitur, foribusque pro Epiſtylio, Architrabem nos dicimus, impoſitus. qui lapides in altum educti, atque examuſſim compoſiti, arcum, fornicemque januæ conſtituunt. Ex janua, per quam ingreſſus in pyramidis centrum, ubi demortuorum corpora collocabantur, longiſſima via patet. cujus etiam compago mirabilis, multæ artis, ac magiſtræ opus. Eſt autem quadrati inſtar putei. non recta ad imum tendens, ſed acclivis, ac perdifficilis, & adeo præceps; ut ſine periculo adiri vix poſſit. idque factitabant, ne quis ad inter turbandam mortuorum quietem crebrò deſcenderet. atque ob id, condito cadavere, eiſdem lapidibus occlude-

M 2 bant:

bant. cumque univerſi ejuſdem figuræ, ſtucturæque eſſent; haud equidem aditus reperiri facilè poterat; ni forte tota pyramis diſſolveretur. Hic autem trames, in quem non niſi accenſis facibus penetrare licet: nam nullam ea parte lucem accipit, patet longitudine paſſibus ferme CC. non enim ex ſuperiore pyramidis parte rectus in ejuſdem gremium, ſed acclivis extentus. Eſt autem ipſe rectiſſimus, quaternaque lapidum ſerie compingitur. quarum prima tectum exhibet, ſecunda paviment m: duæ reliquæ latera claudunt. illius tanta latitudo, atque altitudo eſt, ut unus tantùm vir, nec recto, ſed incurvo corpore incedere valeat. idque ex eo factum, arbitror, ne facilis cuique aditus eſſet. Lapides tam vaſti, ut quidam triginta palmorum noſtratium longitudinem æquent, ut mirum ſane ſit qua arte locati fuerint. Ad ultimum tramitis caput, cella quædam inſtructa eſt: eamq;. ad aſſumendum ſpiritum poſitam crediderim. & ſanè neceſſe erat, ut poſt immenſum, laborem, in difficillimo, ac prærupto deſcenſu exantlatum, locus aliquis reſpirandi foret. Hoc loco Mecœnas: Perbene maduiſti? Cui ego: Propemodum: nam inceſſus ille incurvo corpore maximè laborioſus, difficultas incedendi propter ſaxa quædam, quæ ex ſuperiore tramitis ore deciderant, viam præpediebant. facium calor, hominum halitus, tantum ſudorem elicuerunt; ut totus diffluerem. at viſendi cupiditas laborem allevabat, ſudoremque abſtergebat. nempe nihil homini arduum eſt, quod cupidine aliqua atripitur. Verùm accepto jam ſatis aëre, redeo ad laborioſiſſimum iter. Bene facis, tum Mecœnas: id enim abs te expectamus. A cellula, tum ego, in quam multa tandem defatigatione perveneram, incipit ad lævam trames alter quam per difficilis. ac per-

perarduus, ſurſumque protenditur. quando ex eo loci in ſuperiora iterum aſcenſus eſt. noſtræ clymacis ſpeciem refert: niſi quod trames hic non rotundo flexu ſed angulari finitur. Eſt autem in ipſo ſolido pyramidis corpore inſtructus, immenſis lapidibus affabrè diſpoſitis: qui plures ordines componunt; quorum ſuperior inferiore magis prominet. ſenſimque arctantur: cellulamque,& tramitem efficiunt: de quo modò dicebam. in quem non per gradus aſcenditur: ſed hinc, inde in marmore tali extructi: quos utraque manu apprehenſos tenens, atque inhærens, ſurſum enitaris oportet, idque perdifficile, adeo declives ſunt, inferius autem utroque in latere, duo foramina, quibus pedes aſcendendo ponas: uti apud nos in puteis fit: in quibus foramina gradatim excavata graduum inſtar ſunt. Eſt & illud incommodi, quod plus juſto diſtent, quapropter neceſſe eſt crura diducere, ut pedes longius extendas: quod non ſine magno incommodo, ac defatigatione efficitur. Hoc loco Lælius: Num, inquit, antiqui Ægyptii ſtatura grandiores? Cui ego: Veriſimile id quidem: atque ex hoc deduci commodè poteſt. ni id factum, ut difficilior aditus redderetur. At Mecœnas: Ego, inquit, veſtra pace, id factum ex eo arbitror, quod Ægyptii diductis cruribus naſcerentur, ut ait Ariſtoteles, & tu id ipſum in Autumnis Surrentinis affers. Cui ego: Doctè, tu quidem rem acu tetigiſti. ſed pergamus porrò. Superato hoc tramite, qui longulus, atque altus excurrit, in cubiculum intratur, ubi defuncti cadaver condebatur. Eſt autem illud oblongum, patetque longitudine pedes XXII, latitudine vero circiter XL. quod verò mirum oppidò in eo eſt, ſeptem, non amplius planis lapidibus componitur planus & ipſe fornix. ita vero poſiti, ut pars illorum

M 3 pa-

parietibus hæreat, pars tectum efficiat. tam fabrè, atque examuſſim connexi, quadratique, ut tectum quam maximè planum, ac veluti lævigatum appareat. ſepulchrum in extremo ſitum. eſt autem ingens urna ex Thebaico lapide, qui porphyrite durior; ut ne durîſſimo quidem malleo, ac ponderoſiſſimo, fragmentum excindas: ſonumque reddit, qualem æs Campanum ſolet. imo & gratior auribus aſſonat. Urna ſola manet, ac ſine operculo. id ex eo, ajebant indigenæ, quia rex ille, qui ſuperbiſſimum illud ſibi monumentum paraverat, tumulatus in eo non fuerit: quando id mortalium fatum eſt, ut ne de ſepulchro quidem certi ſint. atque ex hoc etiam eſſe quod aditus patuiſſet: qui in reliquis Pyramidibus, quæ plurimæ ſunt, deprehendi non poteſt: adeò connexi inter ſe lapides uno omnes modo, atque arte ſunt.

Tandem ex munifico ſepulchro egreſſi, in dium aëtem, ut ait, poeta, redditi. & certe oriri mihi iterum viſus ſum, at ſtatim cupido inceſſit, in ſummum Pyramidis verticem conſcendere. nempe numquam expletur curioſitate animus. quæque prius viſa, acres ad alia exploranda ſtimuli ſunt. Non autem difficilis is aſcenſus erat, etſi laborioſus: nam ita lapides locati, ut ſenſim tenuati vacuum ſuppoſiti ſpatium quaſi gradum relinquant. alacres igitur cuncti in ſuperiora connîſi, editiſſimum in verticem evaſimus. ex quo pulcherrimus ante oculos proſpectus nobis exhibitus. Videbamus mare, longiſſimum Nili tractum, immenſamque pene Ægypti planitiem. quo ego conſpectu mirificè delectatus. Ubi verò deſcendimus nos dux itineris ad viſendam Sphingem produxit. Eſt autem ingens ſaxum ea forma, qua Sphingem pingunt, inſculptum. mirabile quidem pulchrumque viſu opus. at totam videre non datur adeo

enim

enim circum arena excrevit, ut jam ſemiſepulta ſit: nec niſi humanum caput, collumque atque humerorum pars, dorſique videantur. Hoc loco me ita Mecœnas interpellat: Advectum ne aliunde ſaxum, an eo loci mons natus? Cui ego: Id difficilè judicare propter immenſam circum, ut dicebam, arenam: quia verò arenoſum univerſum circa ſolum, aliunde devectum crediderim. quod ſi ita. magna quidem potentia, magnis opibus, magnis machinis opus fuit. At Mecœnas: ſed quid mirum: ſi Ægyptum, & populorum refertiſſimam, & auri ditiſſimam fuiſſe hiſtorici omnes perhibent. Atque hæc ubi dicta ſunt, nos tandem Leucopetra excepit: & quoniam inſtructa jam menſa, cunctaque edulia eſui matura, conſedimus.

CAPUT X.

Poſtquam Baſilica apud Mecœnatem menſa tractati ſumus, ſuſcepta de Pyramidibus narratio, continuata, deque mortuorum cadaveribus ſermo habitus.

UBi jam ſecundis menſis celebratis, aquam manibus ephebi effuderunt: nos Mecœnas rogat, num meridiari vellemus? Cui ego: Faciemus, quod juſſeris: ſi tibi meridiatione opus, nos etiam ſomnulum capiemus: ſin minus, id etiam nobis percommodum. Tum ille: Tuus mihi ſermo, non calamiſtratus, nulloque imbutus fuco, ſed ſua ſimplicitate ſatis dives, omni ſopore dulcior; idcirco, quæſo, ut quod ſuſceperas, ilicet exequaris, retexe igitur telam, nec fili invenire caput perdifficilè. Cui ego: Geratur hic tibi mos: & eo præcipue, quod ad cibum coquendum plurimum ſermo valeat. Attendite igitur.

luſtrata jam Sphinge: quoniam dies extabuerat, in pagum quendam pergimus cui *Abuſiro* barbaris nomen. Hic Lælius: Num antiquæ Buſyridis reliquiæ? quam magnam in Ægypto urbem olim fuiſſe accepimus. Cui ego: Non defuit, qui ita opinaretur ſed perperam. nam Buſyris intra Deltam fuit, inque illius gremio, ut Author eſt Diodorus. Hæc verò villa extra eſt, atque ad ſuperiorem Ægyptum ſpectat. Hic ea nocte pernoctavimus. & quoniam defatigati, ac pene elumbati, altiſſimè indormivimus. Orto mox ſole, aſſurreximus, ſtatimque ad viſendas alias circum pyramides, quæ plurimæ per eam planitiem ſparſæ, etſi minores reliquis, conſpiciuntur. Has vero Mumiarum vocant: ea enim circum loca hæc cadavera eruuntur. Sunt autem Mumiæ antiquorum Ægyptiorum cadavera, quæ miro quodam bitumine condiebantur, ne putreſcerent. multis mox faſciis, aliiſque pannorum involucris involuebantur: atque in hunc modum ſepulchro, eo in campo, mandabantur. ſoliti quin etiam in illiuſmodi faſciis Ægyptiis literis, quas hieroglyphicos vocant, demortui genus, virtutes, nomen, veluti epitaphium, inſcribere. his vero ſepulchris totus ille campus occupabatur. Campus verò maximè aridus, ac ſabuloſus, quæ ſiccitas, mea quidem ſententia, ad vindicanda è corruptione cadavera, quæ humore facilè corrumpuntur, maximè conducebat. Hic Lælius: Non omnes in pyramidibus locabantur? Minimè, tum ego, neque id omnibus propter immenſos ſumptus facile erat; reges tantum in eas, quique regii ſanguinis, primique principum virorum, quorum multæ opes, inſigni illa funeris pompa inferebantur. cæteri ſimplici cultu humi condebantur iſto modo. in ſterili, ac ſiticuloſo circum campo innumeri penè putei excavati erant, ac profun-

fun-

fundiſſimi quidem illi: ſinguliqque,ut arbitror,ad ſingulas familias pertinebant; quarum impenſis facti, ut etiam apud nos in privatis tumulis factitatur. Imoque in puteo varia circum loculamenta, quaſi ſepulchra inſtruebantur, ut apud antiquos mos fuit: & paſſim Puteolis præcipue via Campana viſuntur. in his corpora locabantur, atque arena integebantur. qua mox totus puteus opplebatur. ingeſtaque ſuperius plurima item arena; difficile deinde erat os putei reperire. Atque hæc corpora, quæ lucri gratia multo ſtudio à villicis quæruntur, èque profundiſſimis illis puteis in lucem iterum educuntur, Mumias vulgus appellat, quæ, quoniam prodeſſe morbis credunt, in varias terræ partes diſtrahuntur. Hoc loco Mecœnas: Licuitne tibi integrum hominis cadaver inſpicere? diſtractas ego particulas vidi ſæpe. Cui ego: Plurimi ad nos villici confluxere rogantes ſi ad veſtigandas Mumias ire in animo eſſet, ſe libenter ſuam operam locaturos. ego, quoniam id multi temporis eſſe, & non mediocris impenſæ audiveram, reſpondi, mihi tantum non ſuppeditari temporis, ac pecuniæ: inſpecturum tamen libentiſſimè, ſi aliquam jam erutam in promptu haberent: neque id illis ſine præmio ceſſurum. Illi negarunt: quocirca ad viſendos puteos, qui jam excavati, ac vacui erant, me confero. Pagani ad ſua unus poſt alium, ut fit, dilapſi. duo tantum nos ſecuti, quaſi per otium. ut verò reliqui, jam ſe è conſpectu ſubtraxerunt, ad Achmetidem converſi: habere ſe, inquiunt, duas elegantiſſimas Mumias, quas nobis contemplandas exhiberent, dummodo id ipſorum lucro cederet. Quod cum ad me Achmetides attuliſſet, ſtatim pacta pecunia, ad viſenda ea cadavera proficiſcimur. occultaverant ea pagani in caſa quadam ſemiruta non longè à pago,

ne

ne reliquis innoteſcerent. ea enim apud illos lata lex eſt, ut quæ ab hujuſmodi cadaveribus pecunia corrogaretur, qua plerumque victitant, in commune collata, in ſingula mox capita divideretur. idcirco ſi quid occulere poſſunt, non omittunt. quando nulla pene gens, apud quam, non ſuum fraudes locum habeant. imo vulgus callere fraudes artem putat, honeſtiores prudentiam vocant. adeò à ſimplici illa primævæ ætatis ſimplicitate deſcivimus, inverſiſque vocabulis vitia tegimus. ſed ne longè à propoſito divertam; Cum diu per arenam, extra publicam viam, ne deprehenderemur, non ſine magno labore progreſſi eſſemus, ad tuguriolum tandem illud devenimus. Hic pagani circumflectentes oculos, ſi quis nos obſervaret, attentè ſpeculantur. cumque ſub obtutum caderet nemo, caſam ſubimus, in ea ſub arena, qua totum pavimentum altè obrutum, gemina cadavera tegebantur. quæ illico educta præ noſtris oculis locavere. Primum, quod inſpeximus viri erat, lineiſque pannis ſtrictiſſime involutum. quæ faſciæ bitumine conditæ una cum cadavere duraverant. inſuper totum corpus magno, lineoque amictu undiq; tegebatur. qui totus fere pictus, ac inauratus, arctè aſſutus, illitus bitumine, plumbeiſque ſigillis circum circa obſignatus. quæ cuncta illuſtris mihi viri argumenta videbantur. In ſuperiore corporis parte, quæ ob pannorum multitudinem plana erat, humana effigies appicta, juvenemque referebat: nec dubium quin defuncti imago eſſet. Quæ tot circum ſignis, caracteribus, hieroglyphiciſque tanto colore, & tam vario, tantoque auro interdiſtincta, atque exornata, ut pulchra æquè, ac mirabilis viſu eſſet. veſtis longa, atque ad talos uſque demiſſa: eoque ex panno, ac forma, qua uſos fuiſſe antiquos Ægyptios narrat He-

Herodotus. Etſi hujus demortui album lineum, & ſignis interpictis, & aureis maculis interſtrictum, quod honoris gratia cum defunctis factitatum crediderim, cerneretur. Caput aureo item operimento, gemmiſque diſtincto tegebatur; ex quo capillus niger, & criſpus prominebat. cui ſimilis barba, etſi rarior. oris color, ut manuum ſubniger. ex quo deduxi hunc hominem non ex inferiori Ægypto, præcipuè Delta, ubi homines ad vineum vergunt, ſed ex ſuperiori fuiſſe: ubi incolæ Æthiopibus, quibus conterimini, ſimiles criſpo capillo, ſubnigroque colore naſcuntur. Aureum ex collo pendentem torquem gerebat: ex quo juxta pectus, quaſi gemma, aureus orbis dependebat, in quo inſcriptæ literæ, inſculptaque ſigna quædam nobis omninò incognita. orbis ipſe, in avem effictus viſebatur. Hoc loco Mecœnas: Facile crediderim virum iſtum, cujus appictam imaginem deſcripſiſti, unum ex Ægypti Prætoribus, aut Judicibus extitiſſe: nam hi, ut Diodorus refert, iſtiuſmodi torquem gerebant, ea verò avis veritatis imaginem præſeferebat. Cui ego: Erudite, & veriſimile quidem illud. Dextera, ut ad narrationem redeam, auream pateram tenebat, rubro liquore plenam ſive id ſanguinem, ſive vinum, quod vero ſimilius eſt, ſignificaret: & ſacrificii alicujus libamen prænotabat. Siniſtra (cujus index, & ultimus aureo annulo in articulo juxta unquem inſigniti) ſuboſcurum neſcio quid oviforme ſtringebat: quod niſi cum mea me opinio fefellit, ei fructui perſimile videbatur, quod inſanum malum appellant, neque id myſterio vacat. Atque hic ſtatim Mecœnas: Num, inquit, quia pomum illud Proſerpinæ ſacrum apud Ægyptios foret? Cui ego: Affirmare non audeo, negare ne id quidem. Crura, & pedes nuda. horum tamen plantæ

nigris

nigris ſandaliis tegebantur. è quorum ſoleis niger filus eductus, perque majorem digitum, proximumque tranſiens, geminis fibulis, quæ plantis aſtrictæ colligantur, adnexus pedi ornamento eſt. At verò quod curioſius, relatuque dignius mihi viſum, attentiſque animis adnotavi, id eſt, quod jam jam adjungam. Faſcia quadam ampla veluti cingulo præcingebatur: in qua nigro pigmento, hoc verbum Ægyptiis literis inſcriptum erat EV † VXI, quod eſt Eutiche, vel Eutichius. bonam Fortunam latinè ſonat. idque proprium viri nomen puto. ſcriptumque in fine I pro HS, ut re vera ſcribi deberet, corrupto Ægyptiorum more, uti plerumque fit, vocabulo. quemadmodum litera † pro T picta. Eſt autem celeberrimum Hæbræorum Tau, quod veteres Hebræi in crucis formam ſcribebant. quam tamen literam novi Hebræi in odium crucis expunxerunt, aliãq; indunxerunt, qua nunc utuntur. Hic Lælius, qui Græcis literis egregiam operam navaverat; Quid, inquit, ſi dictio illa EV † VXI verbum ſit imperativi modi, idẽ ſonans, quod apud nos, vale? neque id ab uſu illorum temporum abhorret. quo & priſci Latini uſi ſunt. legimus enim apud Virgilium:

Salve æternum mihi, maxime Palla,
Æternumque vale.

Quibus verbis Æneas Pallantis corpus a Turno occiſi patri Evandro ſepeliendum remiſit. cui cum Mecœnas aſſenſiſſet. Nihil ego, inquam, habeo quod objiciam. niſi detortum verbum. verum ſcio id corruptione linguæ evenire potuiſſe. Sed hujus viri cadavere circumſpecto, alterum contemplari attentiſſimè cœpi, quod, ut ſuperius innui, defunctæ fæminæ erat. non ſecus ac primum faſciis, lineiſque pannis involutum, conditumq; bitumine: juvenis etiam

pra

præ ſe ſpeciem ferebat. nec dubito quia viri aut conjux, aut ſoror aliqua extiterit: in eadem enim urna utrumque repertum pagani affirmabant. hujus autem veſtis panno app.cta, auro,gemmiſque ditior erat, in aureis circulis, quibus variata veſtis, præter dicta jam ſigna, & caracteres, inſculptæ pariter aves quædam, atque animalia, quæ leones videbantur. at vero ea in armilla, quæ media erat, bos ſeu verius vacca inſculpta, quæ vel Apis, vel Iſidis vices gerebat, pluribus præcinctum torquibus collum nitebat, ex quorum uno ad pectus pendens aureus orbis ſolis imagine enitebat. inaures plurima nitentes gemma utraque ex aure pendebant. manus etiam & ſura aureis, gemmeiſque monilibus præcinctæ, exornataque erant. ſiniſtræ digiti omnes, excepto pollice,annulis inſignes.index duos,quorum alterum in articulo proximo,prçferebat.dextræ annularis gemino tantùm prælucebat. Quæ manus perexiguum vas ex auro *ejus* formæ, qua aquales fieri conſueverant, tenebat: ac duobus digitis quaſi per jocum oſtentabat. ſiniſtra faſciculum ex longis, rotundiſq; virgulis ſtringebat: quæ verò ille dignoſci non poterat, oris color magis albicat, nigri tamen capilli, & criſpi: nigri oculi; at ſupercilia, quæ ſpatioſa, & conjuncta; ut id ætatis apud eas gentes mos eſt.oculi pariter ampli, palpebræ ſubnigro quodam fuco illitæ: forſan ſtibio, ut antiqui temporis fæminæ ſolitaverant. quod & nunc apud Orientales populos factitari perhibent. Hic Mecœnas: Non id quidem improbabile. verum cedo, elegans ne pictura? nam nulli inſignes pictores apud Ægyptios memorantur. Cui ego: Rectè conjectas.nulla in ea elegantia, eamque præ ſe artem ferebat, qua apud nos uſi pictores, qui barbaris ſeculis extitiſſe perhibentur. Sed luſtra-

tis hiſce Mumiis, Paganiſque mercede donatis, in pagum redivimus. nobiſcum puellæ cujuſdam caput attulimus. Ubi verò brevi nos cænula refecimus, jamque de diſceſſu cogitabamus; cum nos quidam convenit, rogatque ſi Africanam Mumiam inſpicere amor eſſet. Cui ego; novitate vocabuli excitatus, Ecquæ, inquam, Africana Mumia? Et ille: Cum, inquit, per Interiorem Libyam Afri iterfaciunt, excitantur nonnunquam validiſſimi venti, qui vaſtos arenæ cumulos, nam ea tota arenoſa eſt, in contrariam partem ferunt, viatoreſque opprimunt: qui præfocati illicò intereunt. ea autem arida arena adeo cadavera exſiccantur, indurantur que, ut minimè putrefactioni dent locum. deinde, cum contrarii venti in contrarias partes ſpirant, arenamque impellunt, eadem cadavera nudantur. acceptaque inter mumias pariter poni conſueverant. iſtorum unum ad nos devectum, quod contemplari operæ oculis erit. Tum ego, nihil moratus, in pagani caſam pergo. in quam brevi ingreſſus cadaver inſpicio. Erat Æthiops nigerrimus adeo informis, ac fædus, ut me cacodæmonem, vel aliquem ex damnatis ad inferos videre mihi viſus ſim: tanto horrore, ut illud poëtæ uſurpare potuiſſem:

Obſtupui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.

Et ſanè cum inferorum loca, æternaque animo meditor ſupplicia, illam mihi præ oculis imaginem pono. oculi cavi omnino, ac nudi, labra corroſa, naſus jam pene diffluxerat. reliqua membrorum caro unà cum pelle benè exſiccata, totumque fere corpus integrum: ſi ventrem excipias ex quo exta exiabuerant, ac pene effluxerant. dentes nitidiſſimi, criſpus capillus, ac brevis: crura, ut ſunt Æthiopes valgi, diſtorta. Hic Lælius: Num hinc illud, quod in Nauticis

eſt,

eſt, excepiſti? verſuſque recitavit:

Arabia deſerta velut, Libya, & loca cirum,
Cum gemini adverſo ſpirarunt flamine venti:
Hinc Notus abreptam magna vi voluit arenam:
Inde levem Boreas nubem ciet horridus: ingens
In medio cumulus ſubſtollitur: atque ubi quondam
Campus erat, magnus congeſti pulveris extat
Confeſtim mons: & miſeros premit altus euntes.

Cui ego: Rem ipſam, Læli, ut ſoles, putaſti. At Mecœnas: Laudo, inquit, Læli, ingenium tuum, & ſtudium, quo erga magiſtrum te geris. Verum quia jam inclinatur dies, tempus eſt ut currum conſcedamus. nam volo vos tempeſtive domum reducere. Cui ego: Satis erit ſi ad Barnenſes uſque ædes nos comiteris: cæterum, quæſumus, ne te amplius noſtrorum cauſa vexeris, quod cum vix paſſus eſſet, conſcenſo curru Barnam contendimus.

CAPUT XI.

Navigatio Babylone Alexandriam, quidque ea in urbe ante diſceſſum acciderit memoratur.

Dum autem curru deferimur: Age, ſis, inquit Mecœnas. Quid poſtea? Tum ego; Ea pompa, qua diſceſſeramus Babyloniam reverſi, deque reditu illicò cogitavimus. & quoniam Galli quidam profectionem adornabant, nos illis comites adjunximus. Mox profecti Canopum ſecundo Nilo perventum. hic Gallica navi conſcenſa, proſperoque uſi vento, tandem Alexandriam tum meo, tum Achmetidis gaudio, cujus viſendi parentis mira cupido, ſub veſperam appulimus. Primo mane è navi egreſſi rectà ad Achmetis domum greſſus direximus. Excepit nos bonus

nus ſenex: tantaque lætitia, ut continere ſe minimè quiverit, quin me illico totis ulnis complecteretur: nec tantum ex nati, quantum ex mea incolumitate, de qua dubitare jam cæperat, gaudium concepit. Nempe ſi vera amicitia eſt, nihil ſanguini cedit: nec chariores amici ſunt, quàm affines Ut ſedimus de tota peregrinatione rogare cæpit, ego cuncta paucis expoſui: audivit ille animis intentiſſimis; & ut de adverſis contriſtabatur, ita in lætis geſtiebat: non ſecus ac ipſe vel ſubiiſſet pericula, vel evitaſſet: accerſitaque nuru, ei Druſillam, de qua tragædiam omnem edidicerat, impensè cõmendavit. Numquam ſanè mirari deſino viri barbaro ex genere, barbaroque in ſolo nati tantam benevolentiam, humanitatem, atque erga antiquos dominos tantam grati animi teſtificationem. eos dies, quibus expectandum fuit, ut navis Gallica, qua veneramus, adornaretur, tam affabiliter, & lautè pro conditione hominis tractavit, ut vel ipſa Druſilla ſummopere admiraretur.

At illud memorabile accidit, quod conceptam jam lætitiam abundè cumulavit. dum altero ab eo, quo Alexandriam veneramus die, per urbem una cum Druſilla virili, ut ſolitaverat habitu induta, præcipua loca viſebamus, in juvenem incidimus. quem ut virgo conſpicata eſt, hæſit, ſuſpenſoque diu animo, oculiſque in juvenem fixis, contemplata attentiſſimè eſt. Juvenis cum animadverteret in ſe hominem curiosè intentum, cæpit & ipſe mirabundus Virginem intueri. Id ego animadvertens, in eam illicò cogitationem animum induxi, eſſe nimirum eum juvenem, qui cum virgo navigaverat, inque piratas inciderat, quapropter: Num, inquam, ille tuus eſt ſervus? Et illa: Ni me fallo, ipſiſſimus eſt. at interrogare non audeo, nec tutum videtur. Cui ego: Id mihi negotii relin-

quito.

quito. Nec mora, juvenem convenio. & quis eſſet interrogo? Ille cum patrium ſermonem audiret, magnopere lætatus, Italus, inquit. Cui tum ego: Gaudeo, quod eadem nos patria tulerit, eundem aërem ſpiravimus. verùm qua ex Provincia? Et ille: Brutius, Crotone natus. Tum ego: At quis te huc caſus devexit? num in piraticas manus veniſti? Ille verò: Divinaſti, inquit. Tum ego nihil dubitans quin Druſillæ famulus eſſet, jubeo nos domum ſequi, habere quædam, quæ ipſum intelligere operæ pretium foret. ad Druſillam verò: Bono ſis animo; ille tuus eſt famulus. Ut nos recta domum recepimus, in ſecretius cubiculum ingreſſi, ſervum intuens. Eſtne, inquam, iſta tibi facies nota? Et ille: Etſi non nihil immutata, inque virili veſte ſexus lateat, & mea me fallat opinio, illa mea domina Druſilla eſt. Cui ego: Illa ipſiſſima eſt. quod ut audivit, ingenti perfuſus gaudio, tenere lacrymas vix potuit, ſubituſque ad deoſculandos pedes accurrit. Nec minor ſanè Druſillæ lætitia fuit, recepto præter ſpem famulo, inſignis fidei, & cui ipſa, etſi invita, calamitatem creaverat. Poſtquam mutuis gaudiis modus factus eſt aliquis, quo caſu Alexandriam petiiſſet, & ſuine juris, an ſub alterius poteſtate eſſet? interrogo. Tum ille ita exorſus, totius rei ſcenam compendio enarravit: Mauro homini, cui à piratis venditus fui, uxor erat Turcici generis, & ea non inelegans: quæ virum, & ore, & moribus turpiſſimum nullo modo ferre poterat. nec aliud quotidie, quam illius fatum, non optabat modo, ſed meditabatur etiam, ſi potuiſſet. Ut ego domum veni, inque me illa oculos conjecit, cœpit illico me humaniter tractare. cumque vir aberat, ſummam in me benevolentiam affectabat. quæ cum ſervi conditionem excederet, ſuſpecta mihi erat. verebar enim ne

illa impudico amore exardeſceret, quapropter, durius agebam, èque blanditiis illius magis, quam à domini minis cavebam. Nam cum à puero, ut meæ dominæ ſatis notum eſt, honeſtè educarus eſſem, & quam maximè ab illicitis voluptatibus abſtinere didiciſſẽ, nihil magis, quam pudicitiæ primum, mox fidei, quod plerumque uſu venit, jacturam facere pertimeſcebam. Quodam die, quo herus in villam cum amicis diverterat, cœpit illa blanditiis me primùm tentare: mox aperta vi. Ego etſi totus inhorruiſſem, ne tamen furentem illico exaſperarem: non eſſe id ejus loci, nec temporis: nec licere illi tantam viro injuriam irrogare: neque illud ſine Numinis vindicta, neque hominum fieri: recogitaret animo, quam turpe futurum ſi reſciretur. neque id agendum, quod ſummo probro, ſummoque capitis diſcrimini ceſſurum. Illa cognita mea conſtantia, rem diſtulit. me tamen pecunia, quæ vehementiſſimus apud homines ſtimulus, donavit. & hæc, inquit, redemptionis pretium eſto. Ego nolebam accipere: mihique gratius ſub ſervitute futurum, quam male partis libertatem adipiſci. Illa exaſperata, totaque ira fervens: Meas, inquit, non domini, ut tu falſo exiſtimas, hæc eſt Et quæ mea ſunt, non cui voluero dare licet? tene, nam ſi renuas tibi capitale futurum pro certo habeas. Tum ego iram furentis timens: nam fæmina, & amante irritata, nulla fera nocentior, pecuniam accepi. erant centum aurei. Sequenti die ad den andatum mihi à domino negotium domo egreſſus, in foro Italum offendi, qui ex Gallica navi, quæ in anchoris ſtabat, mercimoniorum cauſſa deſcenderat. Hic cum me ex vultu, ac ſermone Italum eſſe cognovit: quis eſſem? rogat, & quo illuc caſu adveniſſem? Cui ego tragædiam omnem narravi. Ille miſeri-

ſericordia, quæ facilè recordatione malorum excitatur, ſtatim permotus, ſpondet me Gallica ea navi abducturum. idque futurum tutò, ſi poſtridie ad litus ad certum locum, ad quem rari accedebant, ſub veſperam veniſſem. fidemque ſuam Sacramento firmat. Ego tanta plenus ſpe domum redeo. Vix pedem intuli, cum nuncius è villa ægrotare dominum attulit: & ut credo ex nimia crapula: & ne morbus ingraveſceret, in eadem villa ſubſtitiſſe. Id ego divinitus factum duxi, ut facilior occaſio evadendi mihi foret. At hera id ſibi commodum ad explendam voluptatem rata, cœpit me arctius urgere. Ego, cui fixum animo erat, lucem vitæ potius, quam pudicitiæ nitorem amittere, negare cæpi. ne verò rem in ultimum ſtatim diſcrimen adducerèm (cum remedio uti licet, adhibere prudentis eſt) lenire eam variis rationibus conatus ſum. Expectaret, ſi quid viro humanitus accidiſſet, tum ſine noxa fieri poſſe, quod in præſentia culpa non vacaret. nec licere alienam calamitatem in proprium commodum vertere, ſibique voluptatem, ex viri malo quærere. Tum illa, quaſi furia, in iram exarſit, & minaci vultu, nec ſine fremitu: Vide, inquit, quid facias. ſcio equidem me ab injuria vindicare. atque ita indignabunda è meo ſe conſpectu ſubduxit. Hoc loco Mecœnas: Miror, inquit, hominis conſtantiam, quam in ſervo difficile reperies. Cui ego: Tanti eſt à puero virtuti aſſueſcere: & qui ſanctè, honeſtèque educati, & ſi ſervi, liberum animum gerunt. Ità vero, tum ille: nec facile ea virtus flectitur, quæ altius radicem fixit. Sed quid tum poſtea? nam tam curioſa res eſt, quam quæ maximè. Mane cœpit hera, ajebat famulus; me iterum blanditiis appetere: & accipe, inquit, dure, & ingrate, ſimulque alios L aureos porrexit. Ego quoniam

ad rem, quam machinabar, faciebant, libenter accepi. quod illa benè interpetrata,jubet me ſequi.cum ſtatim nuncius alter adfuit. quo jubebatur ipſa illico ad virum proficiſci, qui non bene ſe habebat. Illa lætata nuncio, nam brevi objturum ſperabat, extemplo parvit. meque cum ancilla Maura domi ſubſiſtere juſſit. Quantum id mihi gaudium, quantam lætitiam attulerit, haud verbis explicare queo. imo ingentes animos ad fugam addidit. quippe non humano id conſilio factum, ſed divino eveniſſe putavi. ſunt enim miſeri curæ Deo, & perire ſine auxilio Superorum,nequeũt innocentes.Fateor,nullus eo die longior mihi viſus.nec quidquam, quam fuga in animo erat. tandem ut extabuerat,ad locum pergo. qui ſolus omnino erat. at neque Italum inveni, neque Cymbam ullam in vicinia animadverto. Quocirca angi animo, ac pene de ſalute deſperare cœperam, inque meum caput jam jam atrocia omnia imminere. nimiæque me fiduciæ damnabam. cum è navi, quæ non longe erat, cymbam ad litus concitatiſſimo curſu venire conſpicio, qua viſa erectus ſpe, ac pene exortus ſum. adfuit brevi amicus, meque accepit, atque in navem duxit. vix conſcendi cum eductis anchoris,proſperoque vento exorto, Alexandriam venimus: atque hic tertius dies eſt. Verum ut hæc dicta,Barnam perventum: relictoque hic Mecœnate, nos Neapolim perreximus.

Libri Secundi
Finis.

V E-

VERIS HERCULANI

LIBER III.

CAPUT PRIMUM.

Dum apud Mecœnatem verſamur, iter Alexandria Italiam verſus, quaque in eo acciderunt, ennarata.

QUodam die dum ego, & Lælius apud Mecœnatem eſſemus, ita ille ad me: Sæpe te interrogare in animo fuit, at fallente modo memoria, modo ad alia digreſſi, ſæpe etiam omiſi: nunc quando, & memoria ſuggerit, atque ab aliis rebus liberi, atque expediti ſumus, occaſiunculam non negligam: quid tandem in reditu tuo, dum Alexandria in Italiam remeares, curioſi accidit? nam ſi meminiſti, ea in urbe profectionem in patriam adornabas. Cui ego: Memi-

ni quidem; & ſæpe etiam reliquum illud navigationis ad te narraturus veni; ſed ad alia è veſtigio digreſſi, quod primum in animo propoſitum erat, pertranſivi. faciam igitur nunc tibi ſatis, remque ad ambilicum deducam. Tum Mecœnas: Iſtuc expecto. Et ego: Ubi Gallicus myoparo, quem ibi opperiebamur, ad navigandum inſtructus, atque in promptu fuit, Acmeti vale diximus. Sed quantis me lacrymis bonus ſenex dimiſerit, haud verbis explicare queo, certè non tantas pro filio effudiſſet. uſque adeo roboratus beneficiis amor, ævoque inveteratus, naturæ non cedit: interdum etiam exſuperat: & ubi bonam natura indolem collocavit, nihil eſt, quod deſideres. deinde ut mutuis aliquantulum lacrymis temperatum eſt; mihi omnia fauſta ominatus, viatico affatim oneravit: nec ullis adduci precibus potuit, ne adeo in nos profuſus eſſet: imo perpauca ea eſſe, ajebat: ſeque mihi omnia debere: & ſi ampliores fortunæ deſiderandæ, id eò ſpectaret, ut largiſſime me donaret. Hoc loco Mecœnas: Utinam, inquit, ità omnes memores beneficiorum eſſent, & eam nacti à parente natura indolem: nihil in hominum vita expeti ad felicitatem poſſet. At vitiata ſemel caudice communi labe, id fruſtrà deſideramus. non enim prudens is eſt agricola, qui carioſa è ſtirpe optimos fructus expectat. Sed perge tu porro. Tum ego: Divulſus non ſine vi ab Achmete, navim comitibus Druſilia, & famulo conſcendi. expanſiſque illico velis, Alexandria exceſſimus, totique Ægypto vale diximus. ventus, qui principio vela impleverat, erat Auſter; quo brevi Rhodum, aut Cretam tenere ſperabamus. Sed ea nocte, quæ profectionem ſecuta eſt, Lybico maris imperium Auſter conceſſit. qui ut ejus natura eſt, cœpit vehemē-
tiſ-

tiſſimo flatu perfurere, ſeque in Occidentem paulatim flectere, noſque ab inſtituto curſu deflectere, itaque Cyprum clavum dirigere cogebat. Id mihi & ſi cuperem quam citiſſime patriam reviſere, non tamen omnino ingratum accidebat, tanta cupido erat novas terras, novos populos perluſtrare: & eam præcipuè inſulã, de cujus celebritate multa in ſcholis didiceram. At hæc ſpes brevi præciſa: iterum enim ſibi Auſter maris arbitrium vindicavit. quod ubi victor obtinuit, Libonoto conceſſit. quo ſecundo in puppim perflante, cum Rhodum nos perveniſſe crederemus, Carpathum tenuimus, quod quidem pergratum mihi accidit: nam eo in portu Turcica claſſis in anchoris ſtabat: erant XL triremes, & naves XVIII, quæ Sporadibus perluſtratis, ad Creticum bellum contendebant. ibi vero Rhodiam claſſem VIII roſtratarum, & Africanam, quæ ex Tripolitanis navibus, Tunetanis, ac Mauricis conflabatur, in dies expectabant. Hoc loco Lælius: Quo bono Numine ex barbarorum unguibus tutò evaſiſtis? Cui ego; Cum fœdus Gallos inter, ac Turcas initũ eſſet, nos utpote ſocios benignè admiſerunt. Imo in Prætoriam unà cum navis præfecto conſcendimus, Turcicum Archithalaſſum inviſuri, cui munuſcula etiam attulimus. qui humanior, quam cęteri barbari, nos affabiliter excepit: plurimaque nos de Alexandria interrogavit: & ſi Cythèum, aut Cydoniam peteremus. Præfectus vir peracutus, & cautus; Negavit ſe per ea loca tranſiturum. mox ubi dimiſit, geminis vervecibus, & panibus aliquot donavit. deinde obtenta facultate, univerſam inſulam perluſtravimus. curioſeque rogitabam, ſi adhuc ex iis leporibus ſoboles eſſet, qui aliunde advecti, tanta fæcunditate creverunt, ut indigenas aliò commi-

migrare coëgerint: unde factum adagium Carpathii lepores, ubi quis hoſtem domum admiſerit. verum adeo inſcia id temporis ea gens eſt, ut ne nomen quidem proverbii teneret. imo tanta in univerſam Græciam, ex quo Turcicũ ſub jugum miſſa, ignavia, atque inſcitia irrepſit, ut in Græcia Græciam quæras: tantaque obſita barbarie, ut meritò quidam dixerit ἐβαρβαρώθη ἐν τῇ ἑλλάδι uſque adeò verum eſt, humanis artibus, ac liberalibus diſciplinis ingenia miteſcere: quæ ſi deſint, efferari. Ita vero, tum Mecœnas: ſed quid tum poſtea? Cui ego: Luſtrata inſula, vela fecimus: placuitque Septentrionale Cretæ latus præternavigare, ne ad Auſtrale deſcendentes Africanam in claſſem incideremus. cujus occurſus, cum illa plerumque ex piratarum colluvie, ac deſertorum fæce coaleſcat, apud quos nulla fides, fœdera nulla, non ſatis tutum videbatur. id mihi ex animi ſententia evenit, ſummo etenim opere avebam Ægeum mare tot terris ſparſum, tot conſitum inſulis perluſtrare. & ſpes etiam erat, fore ut Venetam claſſem obviam haberemus, quam ad Cithera ſtare in anchoris rumor apud Turcas percrebuerat. Secundo igitur vento, qui æſtivo ex Oriente ſpirabat, navigantes, brevi, ſalutata ex longinquo Aſtypalea, Zephyrium promontorium tranſmiſimus, deinde læva Diam inſulam, mox verò dextra Theram, & Thireſiam preterveсti. in Venetum lembum inſtructiſſimum, remigioque pene volantem, qui Cytheum petebat, incidimus. Veneti ut ex vexillo Gallicum Myoparonem eſſe deprehenderunt, illico ad nos properaverunt, & ſalute militari more data, atque accepta; unde ſolveremus, & ſi quid de Turcica claſſe accepiſſemus, interrogant. Nos Alexandria ſolviſſe, Carpathioque in portu Turcicam claſſem conſpe-

ſpexiſſe, reſpondimus. Et illi: Venetam claſſem ab Citheris in Milum profectam, gratumq. Architalaſſo futurum, ſi eum in portum diverteremus: quæque de Turcis comperta haberemus, illi exponeremus. hominem eſſe humaniſſimum, noſque benevole excepturum. Viſum præfecto, nec non & reliquis, qui in navi eramus, hanc Venetis, per quorum portus crebrò navigabat, gratiam facere: quapropter obliquato aliquantulum velo, Melum contendimus. Ventus, qui commodè perflaverat, multum ſe ſub veſperam remiſit, quo factum, ut parum ea nocte navigatum ſit. primo mane reflantibus iterum auris, velum paullo vehementius urgentibus, meridiem circiter in ampliſſimum Meli portum intravimus. Claſſe illico ſalutata, Venetum Prætorem adivimus. qui nos affabiliter excepit, cunctaque de Turcis à nobis cognita edoceri voluit. quibus enarratis, perhonorificis verbis dimiſit. nos quod reliquum diei ſupererat, in luſtranda Venetorum claſſe conſumpſimus. Hoc loco Mecœnas ſic me interpellat: Quæ melior, atque inſtructior viſa, Turcica ne, an Veneta? Cui tum ego: Utraque, ut verũ fatear, erat inſtructiſſima, in Turcica plus pompæ, atq. ornatus, plus in Veneta animorum inerat, cui ſi tempeſtive Italorum ſubſidia adveniſſent, non dubito, quin egregiam de Barbaris victoriam retuliſſent. At nos in hac parte peccamus ſæpe; & noſtro cum damno. Hic Lælius: Merito tu idcirco in Bellicis:

Tempeſtate nova primi procedere in armis
Feſtinate, duces, hoſtemque ad cœpta preite.
Tempeſtivus erit campi quicumque Magiſter
Poſſeſſor hìc victor erit: qui ſerus, abibit
Re ſæpe infecta, poſiti ſque inglorius armis.

Cui Mecœnas: Egregie, Læli, iſtuc avidè expectabam

ſiam, ad me vero. quid tum poſtea? Cui ego: Melo egreſſi, Cythera ſecundo vento tenuimus. in quorum litore turrim nobis quidam ex nautis oſtendebat, inque ea Veneris olim fanum extitiſſe, ex quo Helenam Paris rapuiſſe fertur, affirmabat. Ego illam proſpiciens: hinc, inquam, incendium illud exarſit, quo brevi Europa, atque Aſia comprehenſæ, tanta mortalium clade, & tot annis afflictæ gemuerunt. ſimulque ea mihi animum cupido ſubiit, locum propius inſpicere: at vetuit Navarchus: feſtivè addens, Ne ſopitas diu flammas excitemus: nec malorum refricata memoria ſuo vacat malo. Igitur Veneris Fano vale dicto, ac tranſmiſſo mox Laconico ſinu, Tænarium venimus. Hic quoniam ventus velo immoriebatur, viſum Navarcho ſcapham in terras aquatum dimittere; ego Tænariam ſpecum videre percupidus, in eam ſtatim inſilui, cumque quatuor armatis in litus contendimus, ad quod ubi applicuimus, in oram ſcapha egreſſi deſcendimus, in qua in hominem ferme nudum incidimus. quem ex oris lineamentis non Laconem eum, ſed Italum eſſe putavimus, nec noſtra nos opinio fefellit vix enim nos conſpicatus, in genua accidens, multis precibus rogavit; ut nobiſcum reciperemus; inque Italiam, in quam nos navigare exiſtimabat, deveheremus. Deinde ſerio admonet, ut quam cito in cymbam reverteremur, eam oram prædonibus paſſim habitari, qui divino, humanoq; jure contempto, cuncta latrociniis complent, hoſpiteſque denudant: ſummæque miſericordiæ loco habent, ſi non repugnantes, non occidant: nam ſi vim vi repellere auſis, atrociſſima quæque in victos exercent. Galli cum benè ſperare hominem juſſiſſent: ſunt nobis, inquiunt, arma, & animi, quos, ſi veniant, propulſemus. At ego cum ro-

go,

go, ſi Tænariam ſpecum vidiſſet? Et ille, ut qui vetuſtatis ineruditus, ne vocabulum quidem noſſe faſſus eſt. Interea loci, devexæ, jam ætatis Lacæna ad nos venit, pomorum omnis generis ciſtam benè plenam gerens: & ſi emere animus eſſet, rogat. Cui Gallus quidam, qui Græcam linguam callebat, quanti indicaret, petiit. Tum illa: Quanti vis, inquit. brevi igitur tranſacta res eſt. mox fontem in proxima valle eſſe ait nitidiſſimum æquè, ac gelidiſſimum, ubi aquari per commodum: paſcere item in ea gregem, ſi agnos à paſtoribus, vel lac, caſeumque comparare voluntas eſſet. Tum negante ſupplice tutum eſſe illuc ſe conferre, eos non paſtores, ſed prædones qui gregem paſcerent, & ſolitos illa anu inſidias ſtruere; petiere tamen, tanta illis in armis fiducia. Ego cum in promontorio ſpecum quandam animadvertiſſem, Tænarias fauces eſſe, per quas ad Inferos iter olim patuiſſe in ſcholis audiveram, arbitratus, eò ire pergo. quam non multis paſſibus ingreſſus, immanem ſpeluncam, horridamque eam eſſe video, & perobſcuram: quocirca non auſus ulterius pedem inferre, ne revera in Plutonis antro me vivum conderem. Hæc inter, ſocii ingenti feſtinatione redierunt. plurima enim turba è proximis collibus effuſa deſcendebat: & ne jam à paſtoribus oppreſſi eſſent, horum paucitas, atque illorum arma effecerunt. in ſcapham igitur inſilientes ab infami ora paululum receſſimus. mox curſu inhibito, expectari parumper placuit, ut quæ ea turba, & quibus adveniret armis, videremus. Nec moratum diu eſt. venere ad litus circiter triginta partim ſclopis, partim ſudibus armati, atque enſe Laconico. quos ubi exploſis tubis ſalutavimus, in navim curſum illico cepimus. Hoc loco Mecœnas: Ut variant, inquit, hu-

humana! ea loca, quæ quondam gente tam culta, & tam ſanctis legibus inſtituta habitabantur, nunc exuta pene humanitate: nihil niſi barbariem, atque immanitatem præſeferunt. Sed quid tum poſtea? Cui ego: Reflante iterum vento, Peloponneſum præternavigamus: tranſmiſſoque ſinu Meſſeniaco inter ultimũ peninſulæ promontorium, quod Acutas dicitur, & Thiganuſas, atque Oenuſas inſulas curſum intendimus: inque Mothones conſpectum ſub diei ſequentis creperas pervenimus. qua urbe è ſalo ſalutata, bonis Jonium avibus, erat enim ſumma ſerenitas, & ſecundus perflabat Eurus, ingredimur. Quo ducente, brevi Strophadas, Harpiarum quondam regnum, tenuimus. id tempus ſolitarius in his ſcopulis degit: & partim ſtipe à navigantibus corrogata, partim hortuli fructibus, herbuliſq; quas ipſe ſibi plantat, vitam tolerat, & feliciſſimè quidem certè. Quem ego Beatiſſimum omnium duco: ut qui procul à tumultibus, atque humanis fraudibus perpetua pace fruitur. qui ſi intus ab animi perturbationibus ſe fortiter vindicet, quod non difficile factù duco, fruetur etiam, quam poſt fata expectamus, æterna. Hoc loco Lælius ſubridens; Vellem te ego in Strophadas remandare, ut feliciſſimam illam pacem, quam tanti extimas, obtineas. Cui ego: Jrem libenter. Et ſcis me, cum datur, relicta urbe, in ſolitudinem convolare, inque ea me unà cum Muſis occludere. Et ille: Scio equidem. Sed in ſolitudine Surrentina: nimirum in angulo totius orbis amœniſſimo. in quo quis æſtatem non ageret? Cui tum Mecœnas: Optimè, ac feſtivè Lælius. Verum talis Parthenii genius, ut etiam in aſperrima ſolitudine vitam duceret tranquillam. Et ego: Si Muſis comitantibus ſola loca petas, amœna ſint oportet.

nam

nam horrida fugiunt Muſæ, quæ elegantiorem cultum amant: ſi vero Metanœa comite, in ſylvas te conjicias, tum quo horridior locus, eò aptior ad vitam expiandam,æternamq;beatitudinem obtinendã. Sed redeamus ad propoſitum. Strophadibus, & ſolitario relicto, occidentem verſus iter corripimus; Euroque efflante, brevi Italiam tenere ſperabamus. at brevis ea ſpes fuit: nam exortus ex inopinato vehemens Africus ad Epiri nos litora deflectere coëgit,alteroque,à quo ſpirare incœperat die,ad Corcyram devexit. id mihi, etſi patriam reviſere ſummopere cuperem, non ingratum omnino accidit. tantus erat amor novas gentes perluſtrandi, atque ea loca, quæ tantum vetus fama celebraverat, inquirendi. Ut portum intravimus, factaque ab Veneto Prætore poteſtas deſcendendi eſt; in litus inſilui, ſtatimque ubi antiqui Alcinoi horti fuiſſent, & quæ veſtigia illorum ſupereſſent, indigenam quendam, quem primum obviam habui, interrogo. Et ille: Nullus, inquit, hic cui Alcinoo nomen, nec quos dicis hortos ſcio. Cui tum ego: Celeberrimos, inquam, illos, aureiſque pomis inſignes, quos quondam Alcinous inſulæ rex plantavit, ſummoque ſtudio excoluit. Tum ille ſubridens: Somniatis, inquit, hoſpes. At ego demiratus illius inſcitiam: ò ubi, exclamo, omnis eruditionis parens Græcia! ò ubi cultæ quondam gentes! Hæc inter, Venetus quidam ſupervenit, & quid perquirerem? rogat. Cui ego: Phæcum hortus, quorum ne nomen quidem apud hanc gentem manet. Et ille: Ne mireris, inquit: obſita omnis barbarie, atque inſcitia Græcia eſt. eruditæque gentis honorem ex barbaria incumbens turbo decuſſit. meque ſtatim ad colles quoſdam perduxit; qui præ cæteris pectiti, atque amœniſſimis hortis conſiti erant: & hic, inquit, extitiſſe

tiſſe olim Alcinoi hortos, ferunt. qui quoniam aurantiorum referti ſſimi, aurea mala protuliſſe fabulati ſunt veteres. Mox his ex collibus ad litus redivimus, & ne ad viſendam urbem arcemque eminenti in ſaxo impoſitam irem, devexus jam dies prohibuit. quocirca gratiis humaniſſimo viro peractis, in navim |redivi, ubi me Druſilla expectabat, cænulaque celebrata, ad quietem conceſſimus. Circiter ſecundam noctis vigiliam ingens in navi clamor exortus, quo illico exporrectus, quid eſſet? interrogo. Qui proxime ſtabat: Vela, inquit, expandi Navarchus juſſit. nam cum Thrajus ſpirare cœperit, non omittendam occaſionem duxit. eoque ſecundo brevi ſe Italiam venturum ſperat. Nec ea hominem ſpes fefellit, tertio die ſub Auroram Brutios colles conſpeximus, quos fauſtiſſimis mox vocibus ſalutavimus, propiuſque accedentes nos Crotonem delatos comperimus: quãta Druſillæ lætitia vix dici poteſt. Hic Mecœnas: Credo equidem. quis enim poſt tot caſus, ac tanta exantlata pericula, ſoſpitem ſe in patriam appuliſſe ſummopere non geſtiat! Et ipſe: At non minori ego gaudio affectus ſum, quod paternam in domum ſalvam miraculo virginem reduxiſſem.

Et ſanè ſi nihil aliud, magnum me ex ſuſcepta navigatione fructum retuliſſe arbitrabar, quod nobili loco natam virginem ex penitiſſima barbaria, totque immaniſſimorum prædonum manibus, ac tot periculis, ſine minima quidem, vel pudoris, vel fidei labe illibatam, ac ſoſpitem parentibus reddidiſſem: clarioremque meam expeditionem futuram, quam Argonautarum, duce Jaſone: qui nihil niſi vanum nomen, & neſcio quam arietis pellem, auro ne dicam, an mendacio fucatam retulerunt. Quid enim homini glorioſius poteſt accidere, quam ſervatoris vel nomẽ,

vel

vel gloriam ſua virtute, ſuis laboribus adipiſci. Hoc loco Lælius: Imo tu Perſeo glorioſior: nam ille Andromedam è Ceti faucibus liberavit, tu virginem ingenuam, ac nobilem ex Orco, in quem jam jam caſura erat, vindicaſti. Cui Mecœnas: Eruditè, Leli, ut ſoles. Sed quid ſi poetam noſtrum Orpheo componamus? non id jure? Imo felicior, tum Lælius: nam ille incautus, quam reducebat Euridicen, amiſit: hic ita ſe, qua prudentia, qua conſtantia geſſit; ut ereptam virginem tot per diſcrimina, ac turbines ſalvam perduxerit. Quibus ego: Gratias ago, quod glorianti mihi adblandimini. Sed redeamus in viam, nam tempus eſt, ut de diſceſſu cogitemus. Vix Portum intravimus, cum præmiſſo famulo, recta ad Druſillæ domum contendimus: in quam ut venimus, virginis parentem obviam habemus; qui reducem filiam ea lætitia excepit, qua redivivam recepiſſet. & ſanè opinione ſua talem habuit; ut qui jamdiu è vivis exceſſiſſe crediderat. Poſtea verò quam omnem ex nata hiſtoriam intellexit, me filiæ ſervatorem, ſuumque maximum benefactorem magnificis verbis appellavit, tot gratias egit, tantis me præconiis, tantis laudibus affecit, quantis maximè potuit. Non intra privatam eam domum ſe lætitia continuit; ſed pervagata per univerſam urbem fama, ingens Nobilium concurſus in virginis domum, eam videre cupientium, reditumque tum ei, tum Petri gratulantium. nec quidquam tota civitate, quam Druſillæ reductio, imo exortus narrabatur. Me vero mirari omnes, celebrare, extollere, inque priſcorum heroum numerum referre. quas ego laudes libens devorabam. Ubi vero gratulationibus modus factus eſt aliquis, ad opiparum prandium concedimus, nec ſemel inter pocula mihi feſtis vocibus univerſi convivæ, & erant

plu-

plurimi', propinavere. Hæc vero ut dicta, Mecœnatem rogo Numquid Neapolim vellet, ſtatimq; una cum Lælio diſceſſi.

CAPUT II.

Recitatur Galli cujuſdam ode, & mox Authoris carmen Seculare.

AD horti proſpectum ſedebam, & verſiculos quoſdam, quo limatiores prodirent, radebam, cum Neapoli me Lælius inopinus oppreſſit: Et Salve, inquit, Muſarum delicium. Cui ego: Salve, inquam, meum corculum, ſtatimque eum mecum una ſeſſum accepi. & quid novi ab urbe apportaret? interrogo. Tum ille: Habeo, inquit, quod tum mihi, tum amicis omnibus accidit perquàm gratiſſimum. tibi vero futurum grave haud dubito, ſcio quippe animi tui moderationem. Sed velis, nolis, audias oportet. Cui ego: Quid iſtuc tandem eſt? Et ille: Accipe: Quarinus, ſcis viri nomen, & eruditionem. Cui tum ipſe: Cui non dictus Ilas. Tum ille: Humaniſſimus hic vir oden quandam, quam ei doctiſſimus Blanchetus Pictavio miſit, ad me Roma confeſtim tranſmiſit, & ut legerem juſſit, cui ſine, quæſo, ut paream, atque illico recitavit

N. Parthenio G. S. I.
Poëta Clariſſimo Neapolitano
Cum Philippus Dux Andegavenſis Rex Hiſpaniarum renunciatus eſſet.

ODE.

Partheni, noſtra ſine te Camœna
Frigeant: Clanus ſine te moretur

Flexi-

Flexiles undas: ſine te reſiſtat
Penſile plectrum.
Obſtupet Phœbus novitate rerum,
Hinc, & hinc ſacri ſtupuere fontes
Neſcii curſus: nova lux Olympo
Orta refulget.
Neapolim inſiſtit nova ſtella cœlo:
Heſperis ſplendet Cynoſura regnis,
Ante non viſa, & Pharus hoſpitalis
Dat nova lucem.
Æmulum Solem patitur, creatque
Ludovix; clarum ſociare lumen
Impigr Soles, pariléſque cœlo
Fœdere gaudent:
Vidimus Selem: radiis coruſcat
Pictonum tractus, faciemque candor
Congener ſignat, ſedet eleganti
Gratia fronte.
Partheni, cedit tibi Muſa plectrum
Magna nam doctus celebrare verſu,
Bellicas artes reſonas, daturus
Grandia pralo.
Scribe Regnantem Heſperia Philippum,
Scribe concordes populos beantem;
Scribe bis dena imperio potenti
Sceptra regentem.
Helmus auritus fidium canoros
Audiat cantus, Cytharamque Moles
Audiat ponto: Teretiſque ſaxum
Audiat arcis.
Plaudat Etruſcum mare, plaudat aquor
Adrianum, & Parthenope canenti
Accinat vati, emeritumque ſummis
Inferat aſtris.

Ut recitavit: Bona verba, tum ego, & tota poëtica. At Lælius. Sed quando tantus te vir excitavit, ad magna te accingas, oportet. Cui ego; Satis, ſuperque luſimus, ut an Navalia bella abſoluturus ſim, plurimum dubitem. Ad Hiſtoriam, ut ſcis, animum applicui: & de hac etiam in ancipiti eſt animus: adeo diminutæ corporis vires. Tum ille: Ne tam cito animo deſpondeas; reviviſces Surrentino in Elyſio illo tuo, cujus aër potentiſſima tibi panacæa: cujus ope morbos omnes expellas. Cui tum ego: Non inficior, ſed elapſos jam annos revocare non poteſt. Tum Lælius; Ut Neſtoreos vivas annos, Superos rogo, quæſoque: & ſi placet, ut de noſtris addat tibi Juppiter annos, precor. Sed quid iſtuc, quod inter manus eſt: Cui ego: Carmen ſęculare, quod nuper habui, & ut limatius iterum prodeat, ad trutinam revocabam. Et ille: Quæſo, ut recites, nam cùm habuiſti, morbo regio præpeditus, non interfui. Cui ego: Cantabo libenter, ut ſi quid minus placet, admoneas, atque illico de ſcripto cantitavi.

CARMEN SÆCULARE

INNOCENTIO XII. PONT. MAX.

DICTUM

HIc ego non Muſas, vatum commenta priorum
In mea ab umbroſo deducam carmina Pindo,
Nec te per rigui paſcentem flumina, Phœbe,
Amphryſi quæram, vel in Actæo Aracbynto.
Haud equidem ſacros ficto de fonte liquores
Haurire eſt animus, nec inani nomine paſci.
Te, Virgo, ſummi genetrix veneranda Tonantis,

Au-

Auſim, ſi tantum fas eſt, accerſere cœlo.
Tu, quæ purpureo fulges circumdata Sole,
Et ſtellis redimita, facique innixa bicorni,
Divorum regina, hominumque incedis: & omnis
Te circùm Aligerùm pictis exercitus alis
Funditur, obſervans, tua juſſa explere paratus:
Tu Nati, tu Patris amor communis, & Auræ
Ætheriæ, noſtrique ſalus, ſpeſque unica Mundi,
Divinos fontes, & dii carminis œſtrum,
In noſtros infunde animos, numeroſque miniſtra
Æquales operi; quando nova ſecla paramus
Dicere, quæ Summus pacato condere mundo,
Magnanimis jamjam INNOCENTIUS apparat orſis:
Ac toto in terras deducere gaudia cœlo.
Tuque adeò, magni quem ſecli Fata pararunt
Authorem, Romane Pater, cui cernuus uni,
Per te pacatus, terrarum flectitur Orbis,
Huc adſis, patrioque, precor, da carmina vati;
Ut canere à ſuperis per te data munera Divis,
Sparſaque per cunctas cęleſtia gaudia terras;
Utque tuas poſſit laudes, tua nomina ferre,
Quà nitidus primo conſurgit Lucifer ortu,
Quàque idem fuſcus jam Veſper mergitur undis.
Jam circumflexo centenis curſibus orbe,
Venturi Parcæ texebant ſtamina ſecli:
Tempore quo Superis mos eſt antiquus, Olympi
Sydereas aperire fores, atque alta Tonantis
Atria, ſolennes & circum ducere pompas.
Utque ipſi pariter (largiſſima dona Deorum)
Spectacli in partem tanti, pompæque venirent
Mortales, ſoliti in cunctas diffundere terras
Gaudia, lætitiamque, & amicæ munera Pacis.
Et jam purpureo properabat lumine Phœbus
Pandere Divûm ſtellantia limina, & annum,

Annum exoptatum, votis & mille petitum,
Auſpicio ordiri læto, cum ſummus ab arce
Ætheria Pater in terras ſua lumina fixit,
Viſurus, quæ fata hominum, qui rebus ineſſet
Terrenis color, & qui agerent mortalia caſus.
Sed vix divinos oculos, vix arduus omnes
Per terras circùm mentem, perque æquora flexit,
Cum totum denſa immerſum caligine Mundum
Proſpexit, ſcelerumque alta cuncta obſita nocte.
Namque novis odiis, odiiſque incenſus avitis
Tartareus Pluto, Stygiis è ſedibus omnes
Per totum peſtes vitiorum immiſerat Orbem.
Quas inter diſciſſa nigros Diſcordia crines
Prima volat, ſpargitque faces, atque undique vaſta,
Irritans populorum animos, incendia ſufflat
Bellorum, ſociosque in mutua concitat arma.
Hinc latè exultat Mars impius, aſpera miſcens
Prælia: concurrunt gentes, quæ pace quietæ,
Jamdudum patrios verſarant vomere campos:
Inque vicem cædes, & triſtia funera portant.
Omnia miſcentur, jactantur turbine ab uno
Omnia, juſque datum ſceleri, perverſaque ſacra.
Quæ cùm proſpiceret ſummo regnator ab axe,
Ingemuit, caſus hominum miſeratus acerbos.
Atque hæc divino dedit ore; Tot horrida fluctus
Martia luctificos tempeſtas movit, & omnem
Europam ſubvertit atrox furialibus undis.
Nimirum tantos mortalia crimina luctus
Per tantas meruere neces: gens impia pœnas
Promeritas luit, & proprio ſe ſanguine paſcit.
At fragili quoniam generi miſereſcere noſtrum eſt,
Æmulaque inferni calcanda ſuperbia Ditis,
Succurram tanto jactatis turbine rebus.
Quæque una exortos valeat ſedare tumultus,

Atque

Atque ſuam Mundo faciem, priſcumque decorem
Reddere, ſydereo demittam à vertice Pacem.
Quæque piet populos, & noxas diluat omnes,
Addam olli comitem Pietatem: operiſque miniſter
Præclarus tanti, quique aurea ſecula condat,
Sit, qui Romanæ dignatus honore Tiaræ,
Terrarum regit auſpiciis melioribus Orbem.
Hunc etenim, cui munda dedit cognomina virtus,
Delegi prius ipſe, ſacra quàm ſede locarent
Unanimi conſenſu homines; ut ſcilicet alto
E cœlo Pacem redeuntem, munere noſtro,
Atque unà acciperet Pietatem, Orbemque piaret,
Atque novi in terras exordia duceret ævi.
Idque etiam ſacris prædici vatibus ante;
Nimirum ut gentes cunctæ, populique tenerent,
Quæ ſummo præſtanda viro reverentia, juſſi.
  Hæc ſecum nitidi fatus moderator Olympi,
Aligerùm è tantis accerſit millibus unum,
Magna Patris Magni cui terris nuncia ferre
Conceſſum. panſis Euro velocius alis
Ille volat, ſolioque aſſiſtit juſſa paratus
Accipere. actutum placido olli ſic Deus ore:
  Vade, age, Romuleos in colles dirige curſum,
Atque hæc Pontifici defer mandata Latino:
Me tandem cœlo Pacem dimittere ab alto
Decreviſſe: cui Pietatem adjungere, & omnem
Virtutum inſignem cœtum, ſententia menti eſt.
Ipſe choro ſedem tanto, & ſolennia ſacra
Digna paret, Latio gentes purgamine luſtret,
Conciliet reges, decernat fœdera, placet
Iratos populorum animos, nexuque ſub uno
Alliget, & Scythicos in fines bella releget.
Illum ego, virtutes, reliquos quibus eminet omnes
Mortales ſuper, aſpiciens; vim ſcilicet Æqui,

Candoremque, Fidemque, & Relligionis amorem,
Ac mites animi ſenſus, mentemque benignam,
Pauperibus quæ ſemper opem largitus amicam eſt;
Jamdudum è tantis elegi Heroibus unum,
Hæc ipſa ad rerum præclara, & grandia facta:
Scilicet ut magnus Pater eſſet; & arbiter Orbis,
Venturique auctor ſecli, Paciſque ſequeſter,
Atque ſator Pietatis, & illo ut Principe cuncta,
Expulſis longe Furiis, & Dite fugato
Clauſtra ſub inferna, antiquo reddantur honori.
Hæc Pater Omnipotens. confeſtim nuncius ales
Præpetibus curſum pennis rapit, & ſecat altum
Æthera, diffugiens, nitidum ceu fulgur: & alis
Diſpulſus paribus latè circumſonat aër.
Et jam deſcendens Eoo à cardine ſumma
Attigerat Tauri faſtigia: jamque Chymæram
Deſerit, & monſtrum, monſtrique incendia ridet.
Mox volat Ægæo, ſparſaſque in fluctibus altas
Deſpectat Sporades, Cycladeſque, & Gnoſſia regna:
Spectat & Eubœam, & toto jam gurgite menſo,
Pelion approperans, altumque interſecat Oetam.
Quos cùm proſpiceret, placido dat talia riſu:
O claros auſus, & grandia cœpta gigantum!
Hinc ſe Parnaſſi geminata in culmina librat:
Et Pindum lævâ, fortunatoſque receſſus
Muſarum, & Phœbi, dextraque Helicona relinquit.
Nec mora fulmineis pulſata Ceraunia flammis
Jamjam ſuccedens celer occupat: inde profundum
Jonium curſu tranat pernice; propinquam
Mox tenet Heſperiam: perque alta cacumina longi
Sub paribus pennis delabitur Apennini.
Ilicet & vaſti dimenſus culmina montis,
Se tandem ſacro Tarpæi in vertice ſiſtit.
Tempus erat, quo blanda roſis Aurora coruſcis

Se comit, jam prompta mari conſurgere, & Orbi
Optatum deferre diem prænuncia Phœbi:
Cum Pater è thalamo ſurgens Romanus ad aram
Se flectit, funditque preces: & Numina toto
Pro grege ſollicitus, pro ſponſa exorat; ibi ales
Summo miſſus ab axe ſupervenit, & jacit ore
Talia divino: Superi me rector Olympi
Ad te, Magne Pater, demiſit: & illa referre
Juſſit, agenda tibi quæ ſunt, quæque ipſe miſertus
Fata hominum optaſti jamdudum ſupplice voto:
Nimirum afflictis pacem concedere rebus,
Atque omnem luſtrare gregem, Mundumque piare
Criminibus, ſævi quæ multa licentia Martis,
Et rabies hominum, & diri furor intulit Orci:
Atque futura ævi primordia condere, quæ jam
Concordes auro ſubtexunt ductile Parcæ.
Ergo age, quandoquidem tantarum ad munera rerum
Te Pater Omnipotens delegit, & omnia volui
Sub pedibus, vertique tuis mortalia juſſit.
Numinis magni divina ad cœpta miniſter:
Junge animos regum, populorum pectora flecte:
Da pacis leges, mala crimina dilue, ſeclum
Conde novum, cunctiſque viam ſub ſydera pande.
Hæc poſtquam roſeo effatus dedit aliger ore,
Se ſubitò, expanſis in cœlum ſuſtulit alis.
Quàque viam fecuit; fax lumine clara refulſit:
Atque aër circum dio ſpiravit odore.
At Pater Aligeri ſummo dignatus honore,
Ilicet aggreditur magni mandata Tonantis
Explere, & finem tantis imponere cœptis.
Ergo ubi Sol fuſcis rediens auratus ab Indis
Extulit Oceano currum, lucemque revexit,
Tarpæjam in ſedem ſacrum de more Senatum
Imperat acciri: confeſtim murmure facto,

Acciti veniunt Patres, diumque ſubintrant
Limen, & auratis ſe cuncti in ſedibus aptant.
Hinc poſtquam fluere, throno ſic inquit ab aureo
Tum Pater, & lætis implet ſermonibus aures:
Quod precibus multis, dudumque optavimus, illud
Nunc tandem Omnipotens ſolio miſeratus ab alto,
Annuit: & Pacem mortales viſere rurſus,
Et ſecum Pietatem unà deducere Olympo,
Cumque novo juſſit diffundi gaudia ſeclo.
Quare agite, hæc mecum molimina grandia rerum
Suſcipite, in partemque operis ſuccedite tanti.
Hæc ubi, qui pulchra ſunt majeſtate decori,
Quique tonant acri eloquio, ingenioque potentes,
Deligit, ut magnos ad reges ſacra reportent
Mandata, & dictis animos ad fœdera flectant.
Utque, jubente Deo, deponant arma, furoremque
Et tandem à prædis, ignique, & cæde tenentes,
Conjungant ſocio ſe fœdere, ſeque viciſſim,
Depoſitis odiis, puro amplectantur amore,
Fœdataſque pient fraterno ſanguine dextras.
Ipſe ſed interea ſolennes ducere pompas
Molitur, condenda quibus ſacra ſecula Mundo
Auſpiciis Divùm magnis, atque omine læto,
Ordiri incipiat, ſacriſque inſignibus ornet.
Eſt Vaticani clivoſo in vertice collis
Regifico moles ſumptu, luxuque ſuperbo
Inſtructa, & ſummo Divorum ſacra Tonanti,
Magnum opus, & regni pro majeſtate Latini.
Quo nil Roma potens, nil majus jactitat Orbis,
Magnorumque ferax operum generoſa vetuſtas.
Nec quidquam Romana colit ſacratius uſquam
Relligio, & magni clareſcit nomine Petri,
Marmoribus ſurgit niveis, variataque ſaxo
Barbarico, Numidaque exciſæ à rupe columnæ.
Longa

Longa laboratis queis projectura coronæ
Capitulis ſuper incumbit, circumque recurrit,
Incingens templum, ſculptura inſignis, & auro;
Altera Divorum quo non eſt ditior ædes.
Vaſta ſed in cœlum teſtudo attollitur, alti
Æmula Soractis, vel nubiferi Apennini,
Stellatumque ferit ſtellato vertice Olympum.
Concava depictis Divûm nitidiſſima ſignis,
Quæ ſpirare ſua ſub imagine, viva colore
Nativo credas, fulvoque ardere metallo.
Quo veſtita tholi faſtigia ſumma ſuperbi,
Atque extrema ſimul confinia, quæque figuras
Appictas inter ſpatia interpoſta niteſcunt.
Clarum opus, & factum ſe dicere poſſet Apelle.
At verò inſculptis circùm convexa renident
Marmoreque, ſtatuiſque: & cœlo inſignia docto
Ampla feneſtrarum fulgeſcunt limina, & arcus
Magnifici, cardoque auro variatus: & omnis
Ex opere inſigni moles externa ſuperbit.
Ut Polycletea ſe natam dicere dextra
Poſſet, & aſtrigero ſimilem ſe fingere Olympo.
Hujus ab auguſto Romani limine templi
Dum ſacra Pontificis vox intonat, alta Tonantis
Redduntur populis, totique oracula Mundo.
Sancta hic Relligio cultu veneratur avito
Regnatorem Orbis, Divûmq; hominumq; parentem;
Atque adolet pia thura: patrumque è more vetuſto
Mille ſacerdotes perſolvunt ſacra: Supremo
Inque cruenta Patri mactatur victima Natus,
Natus, quo cuncti ſunt Servatore redempti
Mortales, propria noxa, noxaque paterna.
Huc reges ſua dona ferunt, huc cardine ab omni
Terrarum populi venientes vota reſolvunt.
Omnes hic gentes divino fonte lavantur

Sordibus à cunctis; animiſque, & corpore mundæ
Inſtar olorini caneſcunt alitis, aſtra
Ut volitare ſuper, numerumque augere beatum,
Cumque ipſo regnare Deo per ſecula poſſint.
Auguſto in templo binæ ſub cardine valvæ
Vertuntur ſolido, nitidoque ex ære rigeſcunt.
Quarum perpetuò cunctis hæc una pateſcit,
Numen adoratum quotquot delubra ſubintrant.
Altera centenis ubi magnus curſibus annus
Incipit, atque novo conduntur ſecla metallo,
Pontificis Magni dextra reſeratur; & illa
Quotquot templa petunt quocumque è litore Mundi,
Ac ſacra Romano peragunt de more, piantur
Criminibus, vitam quæ commiſere per omnem:
Atque iter ad Superos ſibi tutum, & Olympia regna,
Ad quæ progeniti magno ſunt munere Divûm,
Lactea per nitidi pandunt veſtigia Cœli:
Ergo ubi jam tempus, compoſto fœdere, Pacem
Accipere è cœlo venientem, unàque beatum
Virtutum cœtum, ſacraque ſub arce locare:
Scilicet ut magni menſes auctoribus illis
Exoptata novi facerent exordia ſecli:
Tum Pater ornari cultu delubra ſuperbo
Præcipit, & Phrygio veſtitier omnia textu,
Omnia Sidonio fucata ardere ſub oſtro.
Et jubet Attalico pariter, Batavoque labore
Marmoreum ſplendere ſolum, cultuque Britanno.
Inſterni flores, ornari floribus aras;
Balſama ſuccendi, ſylvaſque ardere Sabæas,
Quidquid & Ægyptus, quidquid Nabathæa remittunt
Regna vaporiferi, Perſiſque, Eoaque tellus.
Ordine ſed longo ſolennes inſtruit ipſe
Interea ad templum pompas, comitante Senatu
Purpureo Patrum; quos torque induta coruſco
No-

Nobilitas ſequitur: totaque ex urbe Quirites
Effuſi, retrò ſuccedunt agmine longo.
Ipſe Quirinali gradiens ſpectabilis oſtro,
Et nitidus gemmis, & tempora ſacra Tiara
Tergemina redimitus, & ore verendus, & alta
Majeſtate, Deo ſimilis qua cernitur ipſi,
Cœtum inter Patrum, turmaſque incedit ovantes.
Pone chorus geminus, geminas diviſus in alas
Subſequitur, citharas, ſiſtrumque, & nablia pulſans,
Arte, modis, numero, & concordi perſonat ore
Divinas laudes, Superoſque ad grandia cępta,
Auſpiciis properare bonis, & adeſſe ſecundos
Supplicat, ingeminanſque preces gens aſſonat omnis.
Undique ſepteni feſtivo carmine colles
Reſponſant: & tota ſacro per compita paſſim,
Perque vias omnes ſubſultat murmure Roma:
Et cantu, cytharaque poli convexa reſultant.
Jam ſacrum ad templi limen pervenerat agmen
Purpureum: in binas hic ſe tum diſtrahit alas:
Amplaque per medium fit ſemita: totaque longo
Ordine flammarum, pompaque ardente relucet.
Hàc ſe Romuleus Princeps ad operta reducit
Limina, queis ſancti capiunt exordia menſes.
Mox veteri de more ſacras diſcindit acuto
Vecte fores, reſerat valvas, aditumque recludit.
Quo novus auſpiciis currat felicibus annus.
Qui ſubitò feſta populi, Patrumque, Equitumque
Voce ſalutatus, plauſuque exceptus ovanti eſt.
Vix diæ patuere fores, cùm lumine claro
Ingens delubrum complexa eſt undique flamma,
Audituſque ſonus, validi ceu fluminis acti
Diſrupta de nube: omniſque à vertice collis,
Et templum viſum eſt, & ſubſultare columnæ.
Mox ſcindi cęlum, cęlique à limine primo

Aurea

Aurea Pax roſea, celerique invecta quadriga,
Conſpecta in terras deſcendere: cui comes alma
Aſſiſtit Pietas: circum pennata recurrens
Nobilitas placidis expandit niſibus alas:
Carminibuſque vago levis implicat orbe choreas.
Quos inter cantus vox hæc audita: Quirini
Auguſtum ad collem ſummo deſcendimus axe,
Imperio Patris Magni, qui viſere terras,
Commotumque jubet bello componere mundum;
Ut longe tenebris vitiorum, armiſque fugatis,
Protinus incipiat ſeclorum nobilis ordo:
Aurea quo terris, orſis felicibus, ætas
Perpetuum victura fluat: cunctæque revinctæ
Interea Furiæ, peſteſque, horrendaque bella,
Et fraudes, iræque, antris claudantur Avernis,
Aſt, INNOCENTI, ſummorum hæc munera Divùm
Virtutes meruere tuæ, te maximus unum
Reſpexit Pater: & facilis tua vota, preceſque
Audiit, & caſus hominum miſeratus Olympo eſt.

Hæc poſtquam læva cęlum de parte ſerenum
Intonuit, latèque faces micuere ſupernæ;
Continuò magnum populorum murmur obortum
Numen adorantum, tenſiſque ad ſydera palmis
Promeritas tanto grates pro munere habentum.
Mox roſeo è curru concordi fędere Pacem,
Et ſociam accipiunt Pietatem, omnemque Dearum
Felicem cętum: & pompa ſolenne reponunt
Sede ſub extructa, medioque in fornice templi.
Immortale tuum, INNOCENTI, & grande trophæum:
Quo non Pontifici Romano illuſtrius unquam
Ponere venturi poterunt in ſecla nepotes:
Viſere nec majus, quotquot miracula Romæ
Ex omni veniunt ſpectatum limine Mundi,
Per tantas populi terras, perque æquora tanta.

Cui

Cui liceat vati carmen ſuperaddere ; ut omnis
Hæc tua poſteritas dum grandia munera noſcet,
Et meritas referat grates , & laudibus ornet
Te, nomenque tuum , dignoſque indicat honores.
Immodico quæſtu purgata , & moribus aula ,
Caſtigatus amor Generis , data jura Nepotum
Pauperibus: cultus ſacris altaribus auctus,
Aucta fides , reges luſtrati, & regna recepta ,
Aurea Pax populis conceſſa , Orbiſque piatus :
Inſtructæ moles, nova ſecula condita Mundo ,
Magnum INNOCENTII opus eſt, & nobile donum :
Cui ſacer hæc vates monumenta perennia ponit.

Quibus cum finem feciſſem ; & Lælius probaſſet, ad alia digreſſi ſumus.

CAPUT III.

Dum in hypæthra ad Veſuvii conſpectum conſeditur ; multa de illo quæſita , cunctaque illius incendia breviter recenſita .

SEdebamus quodã mane ego,& C. Manlius in ſubdiali ambulatione,ex qua amœnus ad Veſuvium proſpectus patet . ut verò otium falleremus , libellum legere cępimus : erat hic Martialis ; cum autem plurima epigrammata recitaſſemus , ad hoc tandem ventum ,

Hic eſt pampineis viridis modo Veſbius umbris ,
Preſſerat hic madidos nobilis uva lacus .
Hæc juga , quam Niſæ colles plus Bacchus amavit,
Hoc nuper ſatyri monte dedere choros .
Hæc Veneri ſedes , Lacedæmone gratior illi ;
Hic locus Herculeo nomine clarus erat .

Cun-

Cuncta jacent flammis, & triſti merſa favilla:
Nec ſuperi vellent hoc licuiſſe ſibi.

Ut Manlius perlegerat, ſatis inquit, cum hoc poëta: quæramus nunc ipſi erudita, & primò cur Lesbius, & mutata deinde litera, Besbius,& Veſujus appellatus? Cui ego: Cenſent quidam ita dictum à græca voce λεσβίζειν, & λεσβιάζειν, quæ ducta à Lesbiis de nominatione,quorum impudici mores, obſcæno ore loqui ſonat. Nec ſanè quidquam hoc monte obſcœnius putant, cum flammeo eructans ore evomit incendia: ac fęda illa ſulphurei ignis, ac bituminoſi illuvie univerſa conſpurcat. Alii mores,ipſos notari dicunt: quibus circum accolæ, præcipuè Nolani male audiebant. Atque hinc illud Auſonii cum de Criſpæ libidine loquitur.

Et quam Nolanis capitalis luxus inuſſit.

Hic Manlius: Num recitatus nuper poëta hanc idcirco Veneri ſedem dilectam affirmavit? Cui ego: Ita enim verò. Siquidem Oſci, qui prima hæc loca tenuerunt, libidine maximè notabantur: non ſecus ac Cyprii, Lesbii, ac Lacedęmones. Nonnulli Besbium à Gygante quodam dictum opinantur, qui ab Jove ictus ſub hoc monte conſepultus eſt. Etſi alii Alcyoneum hunc vocent. Finxit enim antiquitas ignivomis ſub montibus Gigantes jacere,quos in cœlum pugnare auſos, fulminibus Juppiter disjecit. ſic ſub Æthna Enceladum,ſub Ænaria Typhæum, Mimanta vero ſub Prochyta latere fabulantur. Atq; dedita hinc occaſione, ait Philoſtratus, Neapolitanos Alcyonei gigantis oſſa jactare ſolitos. Teneo iſta, tum Cajus. quare, ſi lubet, pergamus ad alia. Ante memorabilem illam eruptionem,quę in primum Titi annum incidit, putaſne alias Veſuvium exarſiſſe? Cui ego: Aio enim verò; & author eſt Strabo, qui

fle-

floruit Auguſti ætate. Siquidem eo tempore ſumma montis planities cinere oppleta erat, & ſaxa in cavernis ambuſta viſebantur, quando autem incendium contigerit non liquet. & alias etiam, ſed longo admodum intervallo, veriſimile oppidò eſt. etſi ob temporis vetuſtatem memoria occiderit omnino. Tum Cajus: Id mihi facile perſuadeo. quis enim conflagraſſe antiquitus eum neget, ſub quo antiquiſſima incendiorum materies continebatur. Sed numeremus, ſi tibi gravè non ſit, quot poſt illam Titi, conflagrationes extiterunt. Faciam, tum ego: ſic enim otii faſtidia detergemus. Poſtquam trecentos, & octoginta annos quievit, ut nullus jam de illo timor incolis eſſet, ex improviſo ſub brevem Olybrii principatum, tam immenſo incendio exarſit, tantam cinerum vim effudit, ut longum terrarum tractum caligine obduxerit. deinde, Theodorico in Italia regnante, iterum conflagraſſe traditur, & tam vaſto incendio, ut univerſam Campaniam vaſtaverit. Deque hac Veſuvii eruptione extat elegantiſſima Caſſiodori Epiſtola Theodorici nomine ad Fauſtum ſcripta, de remiſſione tributorum, quæ Campani ſolvere ſoliti erant. Præterea eo anno, quo Beliſarius Neapolim expugnavit, eructavit rurſus: etſi non tanta vaſtitas ſecuta ſit: imo plus timoris, quam damni intulit. At major fuit eruptio, quæ anno xvi. Coſtantini v. accidiſſe perhibetur. quo etiam tempore, tota Italia, tanta tonitrua inſonuere, tanti effuſi imbres, tanta fulmina ceciderunt, ut plurimi mortalium, una cum brutis interjerint. quæ mala non ultimum quidem illud conſecutum eſt, eruptio ſcilicet Saracenorum in Africam, ac poſtremum Carthaginis excidium. ea enim malorum natura eſt, ut non ſola in mortales irruant, & ple-

rumque

rumque calamitatis appendix gravior eſt ipſa calamitate. Sed pergamus porro. Anno ab orbe inſtaurato DCCCCXCIII. intercapedine CCCVIII. annorum facta, iterum improviſus immugiit, adituque vi reſerato, univerſam penè Italiam inſolitis flammarum eruptionibus perterruit. Annis vero uno, & triginta interpoſitis, rurſus ſub Benedicto VIII., & Henrico Principe, in vaſtiſſimum erupiſſe incendium multi memoriæ tradiderunt. Hoc loco Manlius: Haud equidem crediidiſſem, tantum iratum in Veſuvio noſtro ineſſe, ut tot vicibus exarſerit. Cui ego: ſed multæ reſtant, & noſtris temporibus iræ impotentior viſus eſt. Ambroſius Nolanus vir quam maximè eruditus, refert ſua ætate Veſuvium mõtem ignem evomuiſſe. anteą verò quam effervescere cœpiſſet, teterrimũ viſum aërem, tantaque inſolenti caligine obductum, ut magno cunctis terrori eſſet: pluresque per dies immani ęſtu montis viſcera efferbuiſſe. mox ubi ignis vis illa deferbuit, concoctaque materies, quæ intus æſtuabat, cinere ſubruſo longè, latèque pluiſſe: ut cuncta tenuiſſima veluti nive obrui, obtegique cernerentur. Hic Manlius: Memini me apud quendam Auctorem legiſſe ante hæc tempora anno M CCCVI. ſub Benedicto IX. Pontifice, memorabile incendium contigiſſe. tenes illud? Cui ego: Ille auctor, ni me fallo, Ænarienſem conflagrationem ad Veſuvium tranſtulit. imo & error eſt in Chronologia. nam eo anno non Benedictus IX., ſed Clemens V. Benedicto XI. ſuffectus, ſedebat. Tum Cajus. igitur vel Ænariæ exarſit? Ita verò, tum ego: & quidem anno MCCCII ſub Bonifacio VIII, quo tempore vetuſtiſſimarum eruptionum memoria defierat omninò. nam antiquiſſimis temporibus cõflagraſſe nulli dubium. tan-

tus vero ſulphureus ignis egeſtus, ut incolas ferè omnes unà cum brutis deleverit. tanta item pumicum copia eiecta, ut totum circa mare obtexerit. plurimus verò cinis ab his centum millia paſſuum latè effuſus eſt. Tum Cajus; intelligo. at legi etiam apud Munſterū, noſtrū Veſuvium anno MDXXXIX efferveſcente iterum ſinu, tantum cineris eructaſſe, ut novus illico mons congeſto ex cinere aſſurrexerit. Cui ego: At falſus, bonus cæteroqui author. ea enim eruptio ad Gaurum potius pertinuit, quem juxtà ex Lucrino lacu incendium erupit: atque is mons enatus, qui Puteolano in ſinu viſitur, cinereuſque ab indigenis appellatur. Sed pergamus ad eas eruptiones, quæ hoc ſeculo acciderūt,& quarum plurimas nos ipſi vidimus: quando ſeneſcente jam mundo, ſuccumbere eo morbo, quo abſumpturus tandem eſt, videtur. Et quidem memorabilis fuit illa, & terribilis quàm maximè, quæ ſub finem anni MDXXXI. XVIII. Kal. Jan. occurrit. ex quo ſervata miraculo non ſolum noſtra Neapolis, ſed univerſa Campania fuit. tanti eo tempore terræmotus percrebuere, ut horrendū in modum cuncta oppida quaterentur. tanta cinerum copia, ut ad plures ſupra terram pedes aſſurrexerit, ac ſata omnia obruerit. tanta ignitorum lapidum, imo rupium, procella, ut arbores, tecta, domos, imo, & ipſas urbes dejecerint. ex cratere autem ignivomo ampliſſimus ſulphuris, ac bituminis inflammati fluvius, tanto impetu effuſus, inque ſeptem mox ramos diſſectus, præcipiti in mare lapſu diu defluxerit; neque ſolum obvia quæcumque in terris habuit, exuſſerit; ſed ipſo in mari duodecim ſolidos dies efferbuerit, fluctuſque depaſtus ſit. ex adverſo autem montis latere ingens fœtidarum aquarum torrens erupit; qui

latè effuſus, ac bulliens, quamplurima circùm loca inundatione fœdavit. Secuto mox anno, Februario menſe mirum in modum recruduit incendium, atq; vaſtitatis metus renovatus eſt. tandem manifeſtiſſimo D. Januarii beneficio, & noſtra Neapolis, & univerſa Campania, & timore ſimul, atque incendio liberata. Sed reliqua perſequamur. Anno MDCLX. V. Non Jul. ambuſtus montis crater emicuit, atque inter immanes fumi vortices, magnam vim cineris, ac lapidum eructavit: nullis tamen concuſſionibus mons tremuit, nullo igneo fluvio detonuit: quocirca innoxiis minis exarſit. Hoc loco Manlius: Iſtuc tu certè incendium ſpectaſti? Cui ego: Propemodum; eram enim quatuordecim annos natus: ſæpiuſque in apertum prodivi, ut inſuetam meis rem oculis attentius contemplarer. Hanc vero conflagrationem altera ſecuta eſt poſt annos XX. quæ etſi magno mugitu, magna flammarum eruptione cœperit, magno ſparſorum cinerum imbre, ad dies aliquot continuaverit, innoxia tamen fuit. Eo me tempore totum in ſcribendis Nauticis occupatum Veſuvii fragores excitarunt, & meum neſcio quid Bellici in animum injecerunt. Hoc loco ita me Cajus interpellat: Num nam ex illo montis incendio ſimilitudinem illam deprompſiſti, quam habes lib III. ſtatimq; verſus recitavit.

Ac veluti ruptis, gremio fervente, caminis,
Ingentes ſcopulos, & grandia ſaxa ſub auras
Veſbius agglomerat, disjectaque viſcera montis
Erigit eructans, & ſydera verberat imbre
Saxorum: totus radicibus egeritur mons.
Flammarum erumpunt cunei ſub nubila, & ingens
It cœlo fumus, latèque obnubilat aſtra;
Præcipiteſque ruunt pice nigra, & ſulphure mixto

Ar-

Ardentes fluvii; rapida flammante flavilla.
Subjectas replent valles: atque omnia circùm
Arvaque, litoraque, & villæ vaſtantur, & urbes.
Cui ego; ut recitavit: Divinaſti, tu quidem Manli. cœterum quoad reliquas eruptiones ſpectat, duæ aliæ memorabiles ſubſecutæ, una V ab hinc anno, de qua ego in Æſtatibus Surrentinis mentionem feci; altera quam ſuperiore anno vidimus. verùm de his plura dicere ſupervacaneum. Tum Manlius: Admodum. quocirca ad alia ſermonem transferamus. & illud ſummopere ſcire aveo, verumne ſit, quod ajunt, Veſuvii cinerem in maximis eruptionibus, nō ſolum in Ægæum, ſed Conſtantinopolim uſque, imo in Libyam, Ægyptum, ac Syriam delatum. quod quidem Hieronymus Borgius his verſibus eleganter ſcripſit:

Senſit procul Africa tellus
Tunc ex pulvereis geminata incendia nimbis.
Senſit & Ægyptus, Memphiſque, & Nilus atrocem
Tempeſtatem illam Campano à litore miſſam.
Nec caruiſſe ferunt Aſiam, Syriamque tremenda
Peſte: nec extantes Neptuni è fluctibus arces,
Cyprumque, Cretamque, & Cycladas ordine nullo
Per pontum ſparſas, nec doctam Palladis urbem:
Tantus inexhauſtis erupit faucibus ardor,
Ac vapor, Oromedon vomeret cum fervidus iram:
Terrigena horribilis Veſuvina mole ſepultus.

An verò hic poëtica uſus hyperbole belliſſimè luſit? Nam ſi benè memini, ridet hæc Bodinus, & eo loco habet, quo poëtarum commenta, & aniles nugas. Cui ego. Haud equidem, poetica hæc ſomnia, vel fabellæ aniles: ludit ipſe Bodinus: qui dum ſe Hiſtoriarum pene omnium cenſorem facit, tum maximè omnium ſe cenſuræ obnoxiū exponit. Non enim mentitus eſt

Dio, cujus hæc verba: Τοσαύτη γὰρ ἡ πᾶσα κόνις ἐγένετο, ὥστ' ἀπ' αὐτῆς ἦλθε μὲν καὶ ἐς Ἀφρικὴν, καὶ Ἀσίαν, καὶ Αἴγυπτον. Non Caſſiodorus, vir antiquæ fidei: qui Theodorici nomine ſcribens, hæc ait; Volat per mare magnum cinis decoctus, & terrenis nubibus excitatis, tranſmarinas quoque provincias pulvereis guttis complevit, & quid Campania pati poſſit agnoſcitur: quando malum ejus in orbis alia parte ſentitur. Non Marcellinus, qui hæc memoriæ prodidit; Veſuvius mons Campaniæ torridus inteſtinis ignibus æſtuans, exuſta evomit viſcera, nocturniſque in diem tenebris omnem Europæ faciem minuto contegit pulvere. Non Sigonius: qui addit tanto terrore Conſtantinopolitanos perculſos, ut Leo Cæſar urbe exceſſerit. Non tandem Baronius graviſſimus author, mentitus eſt. Hic ſtatim Manlius: Ne quæſo, te amplius vexes: ſatis enim teſtium eſt. Sed quæramus, ſi jubet, qua id cauſſa effectum ſit. nam etſi id præter Naturæ leges fieri potuiſſe, non dubitem: non tamen ad ſacram ſemper anchoram, & ut ajunt, ad aram confugiendum. Cui ego: Rectè æxtimas, cum enim ſua ſponte natura ſuppetit cauſſas, non eſt ab illa deſciſcendum. Si ita, tum ille, qua id ratione eveniſſe arbritaris? Tum ego: Dicam compendio, quid ſentiam; aliò enim negotiolum me quoddam vocat. Quia pulvis ille Veſuvianus, qui unà cum fumo efferveſcentis vi æſtus in ſublime intorquebatur, levitate præditus quàm facile pendulus in aëre perſtabat: perflantibus mox ventis impulſus in longiſſimas regiones pervolabat; quoniamque à variis ventorũ flatibus agebatur, idcirco nunc in Libyam, nunc in Thraciam deferebatur. Enim verò, ſi vicinas in provincias ventorum impetu actus quam breviſſimè excurrit: & hujus loculentiſſimi teſtes

ſtes

ſtes rei ſunt, cur etiam non potuit vehementiore, ac continente illorum flatu in remotiſſimas etiam terras pervenire? Hic Manlius: illæ igitur pulvereæ nubes eo deferebantur modo, quo reliquas verſari per aërem videmus. Cui ego: Ita prorſus. Quia verò ille cinis non totus ejuſdem levitatis erat, dum ulterius impellebatur, gravior depluebat, levius longiùs, ac longiùs agebatur. atque iſto modo factum eſt, ut in Libyam, Aſiamque pervolaverit. Tum Manlius; Iſtuc ſatis exploratum, reliqua nunc pergamus agere. Antequã ſuperiore anno MDCXCVIII. qui ob pactam inter Europæ Principes pacem memorabilis in faſtis erit: & quem tu eleganti illo carmine, niveo inſtar lapillo, quod in Autumnis Surrentinis eſt, ſignaſti; Veſuvius feſtivis primo ignibus applaudere; mox verò caminis ſupra modum accenſis, mugituque immani, renovare iterum bella viſus eſt: ſcis equidem ad plures ab litore paſſus mare ſubſediſſe; nec quidquam propius factum; quam naves in ſicco conſediſſent: id quoniam inſuetum noſtro in Cratere, portenti loco habitum. putaſne tum aquas per occultos terrarum meatus, in cavernoſa montis defluxiſſe? Cui ego: Id mihi veriſimile viſum: & fore, ut brevi in incendia Veſuvius erumperet, amicos præmonui: arida quippe materia, è ſulphure, bitumineque aduſta, ea aqua paulatim cœpit fermenteſcere, tandem æſtuans, ac bulliens è ſummo Crateris ambuſti labro, immani illo torrente effuſa eſt. Tum Manlius, intelligo. Verum anne calidus ille, atque adurens imber, qui per aliquot dies latè depluens, ſegetes omnes, fructuſque arborum corrupit, ex illa aqua effectus? Cui ego: Aio enim verò: ſiquidem denſiſſimus tum cinis, atque humidus depluebat. Ego primo credidi ex Aureo monte, qui ſu-

pra Stabias eſt, pluviam illam eo ad nos vento deferri, qui æſtate poſt meridiem oriri ſolet, & Tropęum dicimus. mox verò, ab monte Veſuvio eructari animadverti: & compertum ab multis habui, qui per ea loca accenſis facibus medio in die iterfaciebant. At fulmina illa, tum Manlius, quæ tam crebra, atque horrenda inter denſiſſimos fumi vortices identidem coruſcabāt, è montene erumpebant? Cui ego; Ita verò, ex eo enim halitus ignei aſcendebant, qui mox præ frigore coacti in fulmina exardebant. quod quidem vaſti incendii argumentum erat: quod & in aliis conflagrationibus, & ea vel maximè, quæ in annum MDCXXVI incidit, exploratum perhibent. Atque hinc pariter immania illa tonitrua exaudiebantur. ſuppeditante enim Veſuvio materiam, inter fumi, pulveriſque nubes detonabant. Intelligo hæc, tum Cajus: At cur illud, quod mihi oppido mirum viſum eſt: ex albicante nimirum cinere, confectum tum eſſe, jamjam deſiturum incendium? Cui ego: Id Siculus quidam; qui Æthnæo incendio interfuerat, Herculanenſibus prædixit, & bona ſpe eos eſſe juſsit. id ego ex eo fieri arbitror: quia cum primo ferveſcunt incendia, præ nimio humore, qui in fumum convertitur, nigræ erumpunt flammæ, niger torquetur cinis: deferveńte mox igne, ſiccior materia in album vergit, atque fumus ille albidæ inſtar nebulæ elevatur: ciniſque item albidus eſt. quod quidem in univerſis incendiis uſuvenit, & videre cuique eſt. Atque hæc, ut dicta, ad negotiolum me contuli.

CA-

CAPUT IV.

Magnificentiſſimæ villæ Magni Ducis Etruriæ; quæ non longè à Florentia, in colle, quem Pratolinum Thuſci dicunt, ſita eſt, accurata deſcriptio.

SEdebam cum Mecœnate in Agrunda: eratque mecum Lælius, cum Mecœnas, quoniam, inquit, in aprico hoc, amœnoque projectu ad placidiſſimas Zephyri auras conſedimus, & otioſis eſſe eruditis nō licet, quæſo, ut pulcherrimam villam illam, & perquā magnificam, quam te ſumma admiratione in Etruria vidiſſe, alias dixiſſe memini, nobis, qui illic minimè fuimus, ob oculos ponas, ut noſtros oblectari animos ſaltem pictura concedatur. Cui ego: Faciam lubentiſſimè, tum ut tibi morem geram, tum ut ſic quas poſſum gratias humaniſſimo Principi referam: qui me ſe inviſentem ſumma benevolentia complexus. Et ſanè tanta in eo humanitas, tanta comitas, ac magnificentia, ut majorem non deſideres. mitto mores ſuaviſſimos, ac probitatem ſingularem, quibus ille regium animum, ac verè Magnum exornavit. ſed rem cominus aggrediamur. Eſt igitur in umbilico Etruriæ, quà hæc ad Apenninum vergit, amœniſſimus quà ſitu, quà proſpectu locus, cui ab amœnitate, ac pulchritudine inditum ab indigenis nomen: in eo villa regio planè ſumptu, ac ſtructura mirabili ædificata. duo illam nemora hinc, inde præcingunt: jucundiſſimi circum colles, frondenti veluti ſerto coronant. ampla planities ante regias ædes, quæ dextrà aſſurgunt, extenta jacet. ex qua per geminos gradus, qui in

apertum palatii veſtibulum marmoreo præcinctum balauſtio, terminantur, in eaſdem ædes viridi præcinctas prato, conſcenditur. In angulis geminæ turres, geminis obeliſcis exornatæ, in quibus vigiles ſtationem habent. antica ædium pars, ac principalior, ad ſeptentriones convertitur, altera ad meridiem convergit. Hoc loco ita me Mecęnas interpellat: Quot paſſuum millia Florentia locus abeſt? Cui tum ego: Ferunt V, non amplius. at mihi longiſſimum iter viſum eſt: ni forte Florentina milliaria plus juſto longiora noſtris ſint. ſed redeamus ad magnificentiſſimas ædes. in illorum conſpectu ampliſſimus campus eſt, in quo vaſtiſſimus gigas ex lapide fictus aſſurgit: atque Apennini, cujus epigrapheo præfert, vices gerit. eo autem ſitu ſedet, quaſi inclinare ſe honoris gratia vellet. manu ſuper draconis caput incumbit, qui ex ore perquam amplo, in largiſſimum fontem aquam infundit. Gigantis corpus ab imo ad ſummum uſque faſtigium vacuum. caput turritæ inſtar columbariæ effictum, faſtigiatumque eſt, ejus aures, atque oculi feneſtellæ ſunt ad excipiēdas columbas. Juxtà gigantis humeros elegātiſsima ex marmore addita nuper aquila, quæ roſtrato ex ore copioſiſsimam aquā ſpargit, quaſq; Iovi ſervat, jaculari ſagittas credas. Cāpum in cujus proſpectu Apenninus aſſurgit, perquam pulcher præcinctus amplectitur. in quo ſex, & viginti loculamenta ex elaborato ferro, hederaque conveſtita poſita ſunt: in quorum ſingulis ſingulæ ſtatuæ, ex niveo marmore elegantiſsimè ſculptæ viſuntur. in hunc verò campum, tàm magnifico exornatum theatro per ferreos chaltros affabrè effictos, perque totam campi latitudinem extenſos, venientibus aditus patet.

In eminentiori clivo, qui in conſpectu ædium ſurgit

git, Marmoreus ſtat Juppiter, qui hinc Aquilam è nigro marmore; hinc aureum in manu fulgur habet: qua non ignem, ſed nitidiſſimã quaquaverſus aquam magno impetu evibrat: ut qui non fulmine terrere homines, ſed delectare ludicro velit. Ad nitidiſſimum hunc Jovem duo ampli, rectique tramites ducunt: in quorum extremis longi lapides pumicoſi, inque medio ampliſſimorum fontium extructi pulcherrimam ſcenam exhibent. Sed in campum redeuntibus occurrit ad dexteram in ipſo ſylvæ aditu domus ovatum faſtigiata in fornicem, inque ſex latera diſtincta: quã circum duodecim innixa columnis porticus viſitur. fornix in tholum conformatus plumbeis laminis intectus eſt. Ex hac rectà deſcendentes elegantiſſimum Perſei ſimulacrum ſerpentis dorſo inſidentis obviam habent. ſtatua in pumicoſo monticulo collocata. ſerpens continuo aquæ effluxu ſibilare creditur. Infra Æſculapii ſignum ſerpentem alterum manu tenentis aſpicitur: è ſerpentis gutture nitidiſſimus fons emicat: quæ dum cerneremus miram hauſimus voluptatem. Hic Mecœnas: Credo equidem: quando maximam nunc ego ex illorum pictura percipio. maxima profecto ea lux, cujus vel umbra conſpicua eſt. ſed perge, ut facis. Cui ego: Contendam illicò: nam extra lineam tranſilire, res benè longa non patitur. Antrum ulterius eſt è pumicibus fabrè coagmentatis inſtructum: in quo ſuis cum catulis urſa repoſita, miraque concinnitudine exornata uberem aquam effundit.

Sed miranda quantùvis hactenus deſcripta ſint, longè tamen mirabilia, quæ ad meridionalem ædium partem viſuntur: ubi in adinveniendis machinis cum natura certare ars, & felici quidem conatu videtur: ut nimirum per ludicra aquarum inventa perpetuam

præ-

præbere ſpectatoribus voluptatem valeret. Ad Meridiem igitur ędium, perquam amplum veſtibulum, ex quo geminæ ſcalæ rotundæ, marmoreiſque balauſtris adornatæ in planum ab ædibus exeuntes perducunt. atque hic ludicrum illud diſcrimen impendet, ne orta ex improviſo non è cœlo; ſed è terra pluvia benè perpluas. ſiquidem utrinque ex ſingulis gradibus improviſo ab occultis ſyphunculis aquæ emicāt, quæ ſibi mutuò occurſantes teſtudinem exhibent. tanta vero aquarum copia eſt, tam ſubito erumpit impetu, ut effugium nullum in promptu ſit: Hoc loco feſtivo Mecœnas riſu: Maduiſtis, inquit, benè quotquot in comitatu eratis? Cui ego: Cęteri, qui ignari dolorum feſtinato pedem greſſu primi è veſtibulo extulere, affatim perpluere; ipſe qui ultimus tardiore ibam gradu, ſtatim me intus recepi; & ſic levi aſpergine perfuſus ſum. At pergamus porrò inter hos gradus; & vicinum antrum cui ab immani aquarum effuſione Diluvio nomen factum eſt; peramplum ſoli ſpatium, fiſtulis undique inſtructum eſt: quæ laxata à cuſtode clave, aquam pariter effundunt. & ni cautè incedas, inquè cuſtodis oculis oculos habeas, non exiguum ab aquarum ludicro periculum jactu eſt. At vero antrum plurimis innixum columnis vario ex marmore exciſis. mediæ præcipuè laudantur, quæ nitidiſſimo lævore vireſcunt. ſolum ex lapillis diverſi coloris texellatum, phrygioque opere interpictum. Per totum late antrum magna aquarum vis, cum laxato emicat epiſtomio, ſuffunditur. ut urceatim pluere credas. E regione oſtii ejuſdem antri ſcala eſt exigua quatuor, non amplius, gradibus, quibus alterum in antrum ingreditur, cui à Galatea nomen impoſitum. in hujus aditu audaciſſimi quiq; timore corripiuntur. etenim tali, & tam miro artifi-
cio

cio conſtructum eſt antrum, ut jamjam ruiturum videatur. miræ artis mirabilius opus, quo fit, ut ſic caſurum conſiſtat, ut re vera decidens credas. inter hiatus murorum hederæ intertextæ conſpiciuntur; viridis vernat ficus. è rimulis verò abundè aqua erumpit. antrum tum nitidis coralliis, tum conchis, conchiliiſque, tum etiam variegatis neritibus convestitum, pulcherrimam præ ſe ſpeciem gerit. neque leve pulchritudini additamentum picturæ, atque ornatus adjungunt. Medio in antro peramplus crater, variis ſcopulis diſtinctus, è quorum uno, arte, ac machinamento prorſus mirabili aureo in loculamento geminis delphinis invecta Galatea prodit: delphines tum ex ore, tum ex oculis, totidem quaſi fontibus aquas vibrant. Ipſa vero nympha, dum ſe in cryſtallo, quem manu gerit contemplatur, uſque ad externum crateris marginem devehitur: geminis illam conchis, quibus adnata corallia, hinc, inde comitantibus: ambæque è geminis ſcopulis egrediuntur. Quo tempore fontis in margine ſubſiſtit, dumque ſubitura ſcopulum recedit, innumeræ penè fiſtulæ ſuis in locis clam poſitæ, per univerſum latè antrum, tanto, & tam largo imbre rorem excitant, ut difficile admodum ſit ſe à pluvia defendere. Hic Mecœnas: Madefacti igitur, & quidem benè. Cui ego: Maduerunt reliqui, at non ego, & natus tuus: Et ille: Gaudeo: ſed qua arte, evaſiſtis? Aurea tum ego: etenim cum hominem, qui nos per ſingula deducebat, aureo nummo donaſſem, adeo ejus benevolentiam conciliavi, ut ſemper me ſecreto admonuerit, quo in loco ſecurus ab aqua poſſem ſubſiſtere. Tum ille: Acutè tu quidem: nihil enim auro potentius, quo non animi, ſed arces etiam expugnantur. at cedo, qui eo in antro immunis ab imbre locus erat, ut cavere poſſim, ſi unquam illuc

me

me genius ducet? Cui ego; Uterque extremus angulus, qui juxta fontem; ubi nec ſyphunculi latitant, nec ex aliis emiſſa aqua pertingit. ſed rem bene longam proſequamur. ſimul ac è ſcopulo prodiit Galatea, marinus Triton concham inflare cœpit, nec deſiit, niſi poſtquam iterum ſe eadem ſubduxit. ſonus autem hydraulica machina fit, aureſque afficit miro modo: quocirca eodem tempore & oculus viſu, & auris ſono, & voluptate animus paſcitur. Ex quo tandem antro ægrè divulſi, dum in alterum, Diluvium, ut dixi, appellatũ, regrediremur, in geminas ſtatuas incurrimus, gemina utrinque loculamenta è pumicibus contexta, quę duos ſupra fontes, quorũ labra è cõchis, muricibuſq; efficta, inſtructa ſunt: in horum uno Bacchi ſignum, in altero Orphei viſitur: juxta gradus vero, quibus ad Galateæ antrum itur, utroque in latere; duo alia loculamenta, in uno marina arbor, ſubter vero ſignum, Pavonis caput exprimens: tam fabrè collocatum, ut dum præ timore oculos circumvoluit, uberem ex ore aquam evomat: in altero Aquifolium frondeſcit. è ſingulis fermè foliis harum arborum, cum laxatur epiſtomium, magno impetu aqua exilit. Non longe gemini ſtant abaci è vario marmore lęvigati. quibus in mediis pulcherrima ex effuſa aqua Pharus reſplendet. è regione marinę arboris ſedet in ponticulo puerulus, qui orbem dextra tenet, eumque fontis aqua perpetuò verſat. duo ad pueruli pedes cygni bibere viſuntur. atque ex intervallo caput è fonte, quaſi jam ſaturi educentes. & hinc prælum in quo preſſis ex olivis oleum fluere credas, & officina item, in qua cartha conficitur; illinc vir acuens cultros, ac novaculas, aqua rotam verſante.

Sed tranſmiſſo Orphei ſigno, oſtium patet; cujus in aditu vibrata ilicet è tubulo aqua perfundi quam

facile

facile eſt . nos quamcitiſſimè inſilientes effugimus, cubiculumque ingreſſi ſumus. Hypocauſtum vocant. cujus pavimentum ex nobiliori argilla conſtratum, parietes elegantiſſimè picti, ac marmorato expoliti, atque exornati. Hic inſtructum balneum eſt , quod è duobus fontibus calidam accipit,& qua hæc certam ad temperiem reduci valeat, frigidam. fontes gemini è metallo ſatyri ſuſtinent . in editiori conclavis parte puellus viſitur: quem ſi curioſus tetigeris, illico aquam effundet, qua perbenè perpluas . vix etenim acceſſeris, cùm fallente ſub pedibus ſolo,technica ſe aperit fovea, ſimulque fiſtulæ reſerantur : ex quibus extemplo multiplices aquarum venæ , erumpunt. Circa plurima animalium ſigna ſunt muſivo opere elaborata,duroque in lapide inſculptæ imagines.Hic Mecœnas: Evaſiſtis ſatin' ſalvi ? de te non dubito, at meus filius, utqui curioſus ſupra modum,non certè artificioſo illo ex barathro evaſit . Cui ego: Ita prorſus factum eſt. ſed condonanda illi culpa , quippe adoleſcenti.

Reverſi ad Bacchi ſignum in alterum incidimus oſtium, inque ſimilem dolum . ex eo in tria cubicula aditus patet. Primi latera albo ex pumice inveſtita, belleque exornata: pavimentum diſtinctum , variegatumque miro modo. media è concha , quæ ibi eſt, pulcherrimum aſſurgit opus è pumicibus inſtructum. in ejus faſtigio gemini ex corallo rami,èque marinis conchis,ac muricibus, quaſi loculamentum: juxta innumeri ſyphunculi , aquam emiſsuri , latitant. Sed jam ſecundum in cubiculum intrantes, elegantiſſimum Tritonem obviam habemus , qui magno flatu marinam concham inflat: ipſe à duobus delphinis in amplum craterem educitur . una cum delphinis plurimi prodeunt ſatyri; plurimamque univerſi aquam

emit-

emittunt. tot item pumicoſo è cono, ex fornice, èq; ipſo ſolo, tot undam fiſtulæ jaciunt, ut urceatim toto cubiculo pluat. In hujus proſpectu viſitur Jovis ſimulacrum ſub Tauri effigie mirè geſtientis ob raptã Europam: infra vero illud eſt marmoreum Cleopatræ ſignum, juxtàq; intermixto ex marmore fons eſt, ejuſque aquam gemini, qui aſtant, ſatyri egerere conſpiciuntur. In umbilico ſequentis conclavis menſa eſt octo in latera diſtincta: in quorum ſingulis ovale cavum. in hac menſa ſexcenta ſpectantur ludicra, nõ minus viſu, quam arte mirabilia. Propè pincerna aſtat aquam manibus miniſtraturus. Ad dexteram hujuſce conclavis ſumma voluptate ſpectare licet militum agmen arcem invadentium: hiſque inſtructi machinis, quæ ad obſidendas urbes adhiberi conſueverunt. alii, & ipſi ſclopis armati, tuentur. aſt illud mirum oppido, & perquam ludicrum, quod non igne ſclopi, nec tormenta exploduntur, ſed aqua: quæ cum cient ſonitum, quem ederent ſi tormentario pulvere inſtructa forent. id autem mihi ſummopere placuit: & ni Martia à jocis abborrerent in mea Bellica inſerviſsẽ. Hic Mecœnas: Verum poſt ſerias pugnas, in quibus non eſt joco locus, licet interdum victoriam feſtivis luſibus exornare. Cui ego: De his alias, nunc contendam efficere, quod inſtitui. Ad lævam ejus cubiculi, in quo morabamur, perquam magnificum eſt antrum, inque varia loculamenta concinne diſtinctum. Hic inter ferreos chaltros nympha in procinctu ſtat. quæ ſimul atque hi chaltri reſerantur, egreditur urnam ferens, longumque ſpatium hauſtura ad fontem aquã decurrit, tanta agilitate, atque ore tam vivo, ut ſpirare credas. fons in oppoſita parte poſitus: ubi pumicoſo in ſcopulo paſtor nymphæ amaſius ſedet, qui venientem ad ſe nympham tibia excipit, quam inflat

mino

miro modo: eoſque corporis motus exhibet, tantaq; facilitate; ut non melius vivens paſtor in animanda tibia præſtaret. nec ceſſat, ni ſe nympha intus receperit. quo puncto ſtatim chaltri occluduntur. Interea, alia quædam ludicra ſpectare licet: nimirum fabri officinam, in qua ferrum cudi diceres: ad moleſtrinum occupatum in moliendo molarium, ſerpentem ſeſe explicantem, cygnum bibentem, caput identidem attollentem, canentes arboribus aves, & cornicem prope inſidentem. & quod feſtivum maximè, ac ludicrum eſt, in ſpeculo, quod objectum eſt, jucundiſſimam venationem: feras velociſſimo curſu fugere, inſequi venatores, jaculari, ferire, ovantique prædam murmure reportare. Hoc loco Mecœnas: delectatus certe hoc ludicro meus puer, id enim ut in ſylva virile, ita puerile in pictura ludicrum. Ita verò, tum ego: Atque hęc cum dicerem, adſunt Ephebi cum pateris mulſa congelata benè plenis. Tum Mecœnas: Hauriamus ex his nunc ſolidam voluptatem: ad ludicra redibimus mox.

CAPUT V.

Interrupta ſuperius villæ deſcriptio inſtauratur, & tandem abſolvitur.

POſtea verò quam mulſam exhauſimus, Eia, inquit Mecœnas, quando diei multum ſupereſt, abſolvamus amœniſſimæ villæ narrationem; quæ mihi tam grata accidit, quàm quæ gratiſſima. Et ſanè digna, ut tu illam Herculanũ in ver, cui te ſcio operam dare, inter prima inſeras. ſic enim delectari illius pictura poterunt, quibus contemplari oculis non licet. Cui ego: Id ipſum jam meditabar: & te ſuaſore, liben-

libentius faciam. at quoniam prolixa res eſt, venia mus ad limen oſtii, ut dicunt. Dum è celebri antro Diluvio nomen, reverteremur, invenimus ad gradus ſuperiùs memoratos geminas ſpeluncas: in eâ verò, quæ ad dexteram aperitur, piſcatores in antro vidimus cancros occidentes, qui in aqua ſunt. aquamq; efflando in ſpectatores jaciunt. circum ſubſellia aliquot marmorea, queis ſi conſideas, illico emicante aqua, perfunderis. infra gradus ad lævam muſtela in ſerpentem ruere cernitur; dum interea Theſſala anus mechanicum verſat incerniculum: ſunt vel hic inſidioſa ſubſellia, á quibus priore incommodo eruditus declinare quis facilè poterit.

Sed abundè ſaturi voluptuariis hujuſce antri ſpectaculis in jucundiſſimum viſu campum, quo ædes coronantur, ſubintramus. in quo ſpatioſus, ac ſuperbus limes longiſſimè extenditur. per quem hinc, atque hinc ſua ſurgunt ſubſellia: ex quibus triginta utrinque fontes elevantur. ad pedes innumeræ occultantur fiſtulæ, quæ obliquè collocatæ, atque ob id cum ab univerſis aquæ emicant concavam veluti teſtudinem figurant. idcirco tuto incedes ſub medio illius aquoſæ fornicis, nec tibi ab aqua periculum, ni cum de repente, reducto epiſtomio tubuli occluduntur: ſed levis aſperſio, ac veluti ſubita irroratio. At majus periculum cum limitis terminum accedis. major enim ibi tubus rectà attollitur, in quem ſi incideris, bene perplues. ex quo ad latera declinantes, ut ut evaſimus, in ampliſſimũ craterem devenimus. ubi mulier lotricis figuram induta candidam telam intorquens aquam exprimit. ad ejus lęvam puellus inſiſtit, inque ſubjectum fontem mingit. atque iſto ſpectaculo iter illud magnificum bellè finitur. At verò priusquam amœniſſimum hunc in tramitem per geminos

minos gradus deſcendatur,ſpectare ſub his licet pulcherrimum fontem cum ſigno proximi amnis, in cujus manu è marmore vas poſitum, copioſiſſimam in fontem aquam verſat; quæ ex eodem proximo amne derivari fertur.

Mox ad dexteram flectentes alatam conſpicimus Famam, tubam manu præferentē. quam ilicet aquarum vi, machinaque impellente, ori admovet, occinitque perquàm ſonorè: alaſque unà continuò commovet. Hæc inter ruſticus quidam ad fontem ſedens pateram præfert, draconique aquam propinandam porrigit. dumque hic caput dimittit, ille elevat manum: atque ita unico fermè hauſtu totam draco aquã ebibit: ut haud ſciam,an quid pulchrius videri poſſit. Hic Mecœnas: Credo facilè: at ego neſcio,an hic mirari plus artis magiſterium, quàm Principis munificentiam debeam, quę ut in reliquis magna, maxima hic, ac prorſus regia. ſed perge porrò. & quando magna iſthæc me voluptate afficiũt, quæſo ut nihil prætermittas. Cui ego: Faciam, ut jubes, etſi inclinari in veſperam dies jam cœpit. Contra Famæ ſignum,ad lævam ſedentis ſimulacrum Panis eſt, avidoque ore Syringen,quam deperiit, proſpectantis: quæ Nympha Deorum miſeratione in calamum transformata. Hoc loco Lælius: Teneo fabulam: ſic enim Ovid: cantat:

Inter Hamadriadas celeberrima Nonacrina
Najas una fuit, Nympha Syringa vocabant.

Cui ego: laudo memoriam tuam. verùm aliò divertere non vacat. Pan fiſtulam manu tenet ſeptem cicutis compactam; qui, aqua ſignum animante,erigitur, admotaque ad os fiſtula, caput miro verſans modo, cicutas omnes explorat: ac veluti ad numeros jam revocatis, ſonorùm occinit. ſonoque jam edito, iterum ſedet: inque amaſiam ſuam Syringen

Q amato-

amatorio vultu obtutum figit. Supra turris attollitur, in cujus vertice Cuculus inſiſtit;qui ſe inclinans blandè accinit.

His omnibus vehementi tum admiratione, tum voluptate conſpectis; cumque è ſiniſtra in orientem per iter non admodum latū flecteremur, in aviarium ſatis amplum, ferreis columnis, ductilique ęre intertextum, incidimus: jucundamque vidimus propè ſylvam, & amœnum oculis proſpectum, & commodum avibus receptum exhibentem. in cujus veſtibulo copioſus fons delabitur: inque antrum conformatus fons incluſis potum avibus ſuppeditat. Hunc ſupra ornithonem elegantiſſimum pomarium conſitum eſt. quod juxtà pulcherrimus viſu fons murmurat. ejuſq; tectum inſtar tholi faſtigiatum geminis ex porphyrite columnis innititur. pomarium plurimæ arbores ornant; variaque ex buxo opera, & texturà, & elegantià pulcherrima diſtinguunt. Hinc verò digreſſi, perque auguſtam ambulatiunculam incedentes, quæ tam amœna eſt, quam quæ maximè, in alium perquā magnificum fontem pervenimus. quem vario ex marmore elegantiſſimè inſtructus ordo coronat. ordo quatuor columnis diſtinctus: columnæ verò ita inſculptæ, ut quernis intextæ; implicatæque frondibus videantur. in illarum capitulis quatuor aves inſiſtunt, quæ quatuor anni tempora referunt. in medio agricolæ geſtantis arborem ſignum locatum eſt. ex arboris verò foliis affatim aqua exudat, atque extillat, quod quidem ſignum quatuor alia fabrè ficta circumplectuntur. quæ diverſis ex locis eo artificio aquam effundunt, ut mirè variegatam texturam efficiant. Dum verò per eandem ambulatiunculam progrederemur, quædam vivaria viſimus, in quibus magna piſcium copia aſſervatur. Tandem nos bivium quod-

dam

dam accepit; ex quo dextrà, ſiniſtràque duo itinera erant, non admodum lata. contra Parnaſsus mons aſsurgebat, inque laurea ſylva poſitus. in illius verò conſpectu gigantis caput miro modo elaboratum viſebatur: oculoſque mirabili nervorum motu quaquaverſus intorquebat: cumque diu curioſum de ſe ſpectaculum nobis præbuiſſet, immenſam aquarum copiam ex improviſo evomuit, qua qui proximus erat ephebus, & dolorum ignarus penè obrutus tanto ſociorum riſu, ut nunquam alias. Hic Mecœnas ephebum, qui forte aderat, intuens: Adeone, inquit, tu incautus, ac ſtolidus? nonne ſatis ſuperiora erudire te poterant? Et ille: Tanta me curioſitas tenebat, ut ad fraudem, etſi in illiuſmodi dolos ſæpius incidiſſem, minimè adverterim. imò varianda hilaritate aliqua res erat. Tum Mecœnas: ſed non miror, nam cupidine novarum cum tenetur animus, difficilè ſibi conſtat, præſentique voluptate diſtractus, præteritorum obliviſcitur: ad me verò. perge, vt cœperas: ut enim conjicio gratus tibi Parnaſsus ille fuit. Cui ego: Rectè intelligis: Mons univerſus ex ſaxis indiſtinctè, nullaque arte compoſitis, ut naturam melius æmularetur. vepretis tamen, & arboribus inveſtitus: atque arbuſculis etiam, crebroque frutice variatus: quibus gratiſſimam ſpectantibus ſcenam exhibet. in ejus dextro clivo novem Muſarum chorus ſedet: ſuiſque ſingulæ muſicis inſtrumentis exornatæ, quas ſupra Apollo eſt, lyram tenens, tantamque præ ſe majeſtatem gerens, ut revera viventem quendam divum crederes. In ſummo montis vertice expanſis Pegaſus alis incumbit, vngulaque fontem, & quidem copioſum elicit: elegantiſſimè fictus eſt. Quod verò mihi ſummopere placuit, dulciſſimus ſonus fuit. Etenim cum montē cum Apolline Muſaſq; miraremur, villæ cuſtos,

qui nos per ſingula perductabat, laxato epiſtomio, aquam admiſit, qua veluti flatu animata Muſarum inſtrumenta ſonare cœperunt: ac vario, diverſoque ſono, pro organorum varietate, omnibus abſolutam numeris muſicam exhibuerunt; quam poſtquam ſumma tum aurium, tum animi voluptate percepimus, in montis ſinum introgreſſi omnem operis artem, atq; organa, quibus varius ille ſonus ederetur, magna admiratione contemplati. verùm tum in ingreſſu, tum in egreſſu, qui primi pedem inferre auſi ſunt, perbenè madueruut, aqua ab occultis ſyphunculis ilicet emicante.

Infra amœniſſimum, & verè poëticum hunc Parnaſſum ingens quercus attollitur, quam mediam octogonum planum complectitur: in cujus ſingulis angulis fons eſt perelegans: ad ipſius verò radicem quercus ſimulacrum, ex quo aqua altiſſimè emittitur, locatum eſt. Supra quercum planum ſatis amplum extenditur; inque illo ſuperbiſſimus fons, in quem duobus gradibus, qui trunci præ ſe vicem gerunt, aſcenditur. Cùm autem paululum progreſſi eſſemus, in prælongam Salamandram offendimus; quæ humi jacens in ſubjectam paludem continuò aquam egerit. non longè à palude villicus, qui colligendis juncis dat operam: ſunt & ad lacum arbores, plantæque omnis generis. Non procul mirum oppidò horologium vidimus, quod non pondere, ſed aquarum vi verſatur, horaſque pulſu indicat; ſupra artificialis turbo, qui perpetuò, agentibus aquis, rotatur. Ad dexteram tria vivaria inſtar lacuum. in his plurimæ aquatiles aves circumvolitant; Mergi nimirum, Fulicæ, atq. Anates: mediæ in vivariis inſulæ, ſeu ſcopuli ſunt, in quos ſe aves recipiunt. Poſt vivaria elegantiſſimum æquè, ac munificentiſſimũ ex lapidibus verſicoloribus inſtru-

ctum

ctum balneum, inq; varias cellas diſtinctum, non ſine admiratione ſpectavimus: ex ejus verò margine plurimæ aquarum emiſsiones erumpunt; inq; unum coëuntes, ad abluendos eos, qui lavatum ingrediuntur, pulcherrimam viſu pluviam efficiunt.

Ex his digreſſi, perq; ampliſſimum iter ad ſiniſtram tendentes, in antrum quoddam pedem intulimus. in illius ſinu Satyrus inerat, Corinthio ex ære fuſus elegantiſſimè, urceumque juxta dolium tenet: ex quo dolio, atque urceo tanta aqua effunditur, & nitida, & frigida, ut tota principis familia abũdè hauriat. in antrum per clathros itur: in quibus tot fiſtulæ latent, ut univerſos penitus perluant, cum laxato epiſtomio, aquam omnes ejaculantur. Ex quo tandem antro non ſine multa aquarum aſpergine, egreſſi. Hic Mecœnas me ità interpellat: Maduiſtin igitur & tu? Cui ego: Aliquantulum; tot enim, tantique paſsim inſtructi eo loco doli, ut acutiſsimum quemque fallant. Et ille: Gaudeo, quod tandem feſtivum ſociis riſum præbuiſti. riſiſſem & ego quamlibenter. Cui tum ipſe: ſummum mihi lucrum, ſumma voluptas fuiſſet, hanc tibi ridendi anſam præbere. ſed pergamus porrò. Ex eo, inquam, egreſſi, in alterum, cui Cupidini nomen, intravimus: in quo plures latent fraudes, quàm alibi. Quid mirum, tum Mecœnas, ſi Cupido dolorum artifex. Cui ego: Rectè colligis. verum hic non ab igne, ſed ab aqua tenduntur inſidiæ: quocirca innocentiores, nec niſi in riſus erupturæ. In ipſo veſtibulo, vix pedem gradui admoviſti, ut in antrum deſcendas, cùm ſtatim utrinque è duobus ſyphonibus aqua emicat, inque os ipſum introeuntium effunditur, totũq; hominem perluit. Puer tuus qui primus pro more ingreſſus eſt, unà cum ephebo cœteris documento fuerunt, ut ſaltu gradu tranſmiſſo, antrum

ſubirent. ad antri parietes octo ſedes ſunt, in quibus ſi ſedeas, perfunderis eo modo, quo in ingreſſu. In antri gremio Cupidinis ſimulacrum ex ære, magnificoque in fonte inſiſtit, facem præferens. eo autem artis ingenio locatus, ut ſe circum verſet, èque face aquam fundat, omneſque circum abluat. Ad dextram delphinus eſt, inque eum, qui ſe medium ſtatuit, aquam ilicet eructat. Ex adverſo Rana viſitur, quæ cum latus obvertit univerſum antrum perfundit. antrum ex pumicoſo lapide factum, & tam benè naturam imitatur, ut nihil amplius accedere poſsit. Contra ex pumicoſo item ſaxo teſtudo in tholum faſtigiata cõſurgit, proſpectumque, ſcenamque terminat: ex ea vero aqua quàm altiſſimè exilit. Ex antro demum egreſſis, tanta aquarum copia ex innumeris penè fiſtulis illico emicuit, nec deſtitit, ni ad aream quandam perventum fuit, ut urceatim pluere credidiſſes. ſed quid? vix ad aream perventum, cum pluere iterum cœpit eodem modo. ſunt hic duo ruſtica ſimulacra, unum villici ex capra lac elicientis, alterũ uvam prementis.

Ultra hanc aream, altera ſubſellis è ſaxo inſtructis circumdata viſitur. verum cave, ne hic ſedeas, nam fugies illico tuo damno; tanta ex illis aqua erumpet, ut penè obruaris. medius in area è marmore fons, qui à gallis in ejus cratere bibentibus, nomen accipit. Verum ad ſuperbiſsimas ædes redeuntes, in ampliſſimum vivarium pervenimus, quod longo amplexu ex marmore balauſtia præcingunt: inque geminas ſcalas terminantur: quibus in vivarium, quod inſtar balnei inſtructum, conſcenditur. in hujus proſpectu ſimulacrum eſt, quod perſonatum vocant. Eſt autem hominis, qui ſe piſcatum ire ſimulat, piſceſque aliquot præfert, ſed tantam aquam evomit, ut rivum diceres. Poſt ſimulacrum cella facta eſt, in qua duo

parvi

parvi inſtructi ſunt clibani, ad aquam calefaciendam. non longè ruſticus cum cado adſtat, eoque aquam in Craterem verſat. crater ex marmore pulchrè interpictus. Hoc loco Lælius: Vide, inquit, ne perveſperi domum redeamus; jam enim dies extabeſcit. Cui ego: Optime mones, & in tempore: nihil quippe de villa elegantiſſima dicendum reſtat. Mecœnatem igitur rogo: Numquid Neapolim vellet. Et ille: ut prope diem vos reviſam. ſtatimque diſceſſimus.

CAPUT VI.

Quæ in Magnete vis ſit, quæ ferrum alliciat: quæque Sympathia, atque Antipathia, pluribus diſputatum.

Dies Redivivo Numini ſacri recurrebant; quo tempore, indicto literis interſtitio, in Herculano, unà cum Lucilio, qui à capite laborabat, uti conſueveram, ruſticabar. dum autem primo à feſtivis die ad otium pro hypethræ foribus conſedimus, multa de animi tranquillitate diſputantes, adeſt famulus, meque rogat, quota diei hora deflueret? Ego tum illi: Inſpice automatum, vel ſi placet, ſolarium. Et ille: Automatum laxata nimium rota horas præcipitat, ſolario ſtylus excidit. Tum ego pyxidulam, in qua deſcripta horarum ſpatia, educo. planoque in loco ita accomodo, ut acus Magneticæ cuſpis in Meridiem ſe converteret. mox inſpicio, quamnam horam umbra indicaret eratq; tũ XVI, quam ſtatim famulo ſignifico. At Lucilius: Qua data, inquit, porta, ingrediar. & quando otioſi ſedimus, haud tibi grave futurum duco. Cui ego: Intelligo quorſum ſpectes. Et ille: Non miror, acre tibi ingenium. Age ſis igitur, & quæ vis ea

in Magnete ſit, qua ferrum alliciat, ac pertrahat? & quæ tanta ferri cum eo connexio, quã συμπαθίαν Græci nuncupant: quæ tanta averſio ejuſdem ab eodem, ſi ad alteram partem applicetur, quam illi ἀντιπαθίαν vocant? id enim ex longo ſcire aveo: & eò præcipuè, quod illiuſmodi affectionibus, quas πάθη Græci, nos etiam perturbationes cum Tullio nuncupamus, tota pene hominum vita agitur, ut nihil ferme ſit, quod non amore, vel odio fiat: quibus gemino veluti cardine univerſa circumvoluuntur. Cui tum ipſe: Magnum tu me, Lucili, lapidem movere vis: & facerem, ſi vires in præſentia ſuppeterent, etiam in gratiam tui. cujus nivei mores, ac læta indoles me devinxerunt miro modo. Et ille: Dummodo velis, nihil impedit: ſubitum tibi, atque expeditum ingenium. Cui ego: Bona verba: quibus nec ego aſſentior, nec ii, qui ſe rectè ſapere profitentur, reſque penitus internoſcere; tu vero facis amicè. Tum Lucilius: Ut ut ſit, inquit, id ipſum quæro, cur ego ita ſentiam, & benè ſentire mihi videar: alii verò contrariam in partem abeant, & rectâ ſe ire via arbitrentur? nam ni me fallo, hujuſmodi perturbationes in cauſſa ſunt. Haud falleris, tum ego: ſed videamus quando jubes, ſi quid imparatus ad rem afferre poſſim. audias tu quæſo amica aure: nam ſi ita, non ingratum tibi ſermonem futurum confido. Ne dubites, tum Lucilius. benignas tibi aures accomodabo. Cui ego: Atque audi, remque ordior hoc modo: Sympathia, quam Cicero convenientiam naturæ, conjunctionemq; ingeniorum; ſimilitudinem, ac concordiam Plinius vocat, nihil aliud in hominibus eſſe duco, quàm concentum quendam, & conſenſum ſive naturæ, ſive morum; quo ita duo inter ſe nativa quadam cognatione conſentiunt, ut facile ſocientur. ex hoc autem ingeniorum conſenſu amicitia oritur, quæ

ſi vera

ſi vera ſit, nihil illa in humanis præſtantius, nihil divinius eſt. Antipathia verò, quam naturarum repugnantiam, atque diſcordiam, diſſimilitudinemque iidem appellant, diſſenſus quidam eſt: quo duo nullo modo inter ſe conſentiunt. ex hac non amicitia, ſed averſio plerumque naſcitur, ut unus alterum pati neutiquam poſſit. utraque ni ratione, ſapientiaque moderetur, vehemens eſt animorum perturbatio, quæ optimos quoſque in tranſverſum agat, verſetque. Enim vero niſi intra æqui, bonique fines hujuſcemodi affectio ſe contineat, nihil illa turpius, nihil pernicioſius eſt; vel enim immoderatum in amorem, ſi paucorum; vel in ſectam, ſi plurium, turpiſſime degenerat; ex qua gemina ſentina dicam, non fonte, duplex tum privatæ, tum publicæ rei peſtis exoritur. Ex immodica enim benevolentia corruptela morum, corporum lues, honeſtatis naufragium, eaque omnia mala proveniunt, quæ minime honeſtæ voluptates ſecum afferre conſueverunt. Ex ſecta vero labes bonarum artium, virtutum excidium, ſimultatum ſeminarium, mutuæ charitatis interitus enaſcitur. id etenim hujuſce peſtis ingenium, ea aſſeclarum indoles, ut omnia ad ſe, ſuoſque trahant, ſibi velint: & quod pejus eſt, omnia ſibi deberi arbitrantur. ſe ipſos amant, colunt, obſervant, ſe mutuò laudant, commendant, promovent: ſibi commoda vindicant, honores arripiunt; ſibi conſulatus, præturas, ædilitates petunt. invadunt: cæteros verò, quibuſcum nulla gratia, atque antipathia, deſpicatui habent, laudibus fraudant, dignitatibus arcent, magiſtratu ſubmovent: uno verbo, quaſi proſcriptos igni, & aqua interdicunt. ſi candidatus amicus eſt, quas non illi vires adhibent? quem lapidem non movent? quos nervos non intendunt? quam fraudem, erravi, artem vocant, non inſtruunt, nè petitio-

ne

ne dejectus, voto non potiatur? quantis non illum laudibus apud populum, apud patres ornant? quantas commendationes? quantas preces adjiciunt? quàm magnificis verbis attollunt? quantum virtutes amplificant? quanto vitia fuco, quantis mendaciis illiniunt? Competitores verò, quibuſcum nulla eſt gratia, nullus conſenſus animorum, quantis onerant probris, ut dejiciant? quantos conatus exerunt, ne voti compotes efficiantur? virtutes vel ſilentio tegunt, vel attenuant, vitia exagerant, mores carpunt, merita reticent, perque fas omne, ac nefas eunt, ut honorum aditu prohibeant. tandem ut compendio ſtudeam, nulla eſt machina, quam non admoveant, nullæ artes, quas non adhibeant, nullæ decipulæ, quas non inſtruant, ut quod ipſi velint conſequantur, inque fundum ſuum cuncta derivent. Ex hoc autem quis adeò cæcus eſt, ut non videat, Rempublicam omnem ſubverti, ſocietatis vincula diſrumpi, tolli virtutes, amandari diſciplinas, atque unà tantùm nutriri vitia, atque foveri. Enim verò ſi ad omnes honorum gradus, non qui virtutibus dives, modeſtia inſignis, doctrina conſpicuus, lauream erudito in pulvere adeptus eſt, vel palmam in arena ſua fortitudine, ſuis armis egregiè promeritus eſt: qui labori otium poſthabuit, virtutemq; voluptati præpoſuit, promovendus eſt: ſed qui amicus, qui noſtras; quique otio emarcuit, diſciplinam ſolvit, obtuſis armis, ac ſtrioſo equo uſus eſt: cujus culpa acceptæ clades, afflicta Reſpublica, fortes in acie ceciderunt: quis, quæſo? poſthac virtutum ſectator: quis diſciplinæ cuſtos? quis Reipublicę propugnator? quis vitiorum hoſtis? quis patiens laborum erit? quampauciſſimi admodum, qui generoſum nacti animum, omnia infra virtutem habent; ipſaque facti honeſtate contenti ſunt. Non ità, ita ſanè, tum Lucilius; neq; iſto

vel

vel verior, vel blandior ad aures meas allapſus unquã ſermo eſt. O quàm benè humano generi conſultũ eſſet, ſi non amicitiæ, non ſanguinis, ſed unius tantùm virtutis ratio haberetur: nec privatæ rationes, ſed publicæ nos ad judicia ferenda, ad diſtribuenda munera, ad dandas laudes impellerent; iſto enim modo fieret, ut bonæ vigerent artes, florerent diſciplinæ, niterent mores, atque humanitas ipſa limatior eſſet: nam præmia virtutem excolunt, & ubi hæc malos ſequantur, rari admodum boni reperientur. Verùm omittamus iſthæc, quæ neque loci hujus ſunt, nec temporis: & pungent quidem animum, non allevant, atque ad limen oſtii, ut ajunt, veniamus: & quinam conſenſus iſte, qui verò diſſenſus ſit, enucleatè diſſeramus; in cœteris enim animantibus, atque inanimis explicari vix poteſt. Cui ego: Iſtuc jam contendebã. quæſo igitur, ut auſcultes. Tum Lucilius: Hic ſto. cõtende ergo, ut cœperas. te ego dicẽtem animo ſequar, atque auribus. Tum ego: Quidam Phyſicorum ſunt, qui ineſſe rebus univerſis vim quandam quam ποιότητα Græci, qualitatem Latini dicunt, opinati ſunt. illa vero arcana veluti virtute, tum animi, tum corpora vel amico invicem nexu copulentur, vel internecino, ut ita dicam, odio ſe oppugnent, jugulentque: nam duplicem illa indolem præſefert, amicam ſcilicet, & hoſtilem. Sic Magneticus lapis, quem, ut ſcis, Herculeum etiam, & Magnetem appellant, ita hujuſmodi vi in ferrum afficitur, ut duriſſimum quamvis, ac ponderoſiſſimum vel è longinquo conſpectum ad ſe alliciat, trahat, uniat, adſtringat; ut divelli non niſi vi adhibita, & majori illa evaleat. Cõtra verò adamas, contraria affectione, atque vi inimicam nactus indolem, ita Magneti diſſidet, ut juxta poſitus, omnem illius virtutem hebetet, atque obtundat; ferrumque

trahere

trahere minimè patiatur. Hic Lucilius: Intelligo. at quid tu de hujuſmodi qualitate? quam ſimilitudinem ipſam, ac diſſimilitudinem naturarum volunt. Ipſe enim, ut candidè fatear, non ſatis video, qui fiat, ut ſimilitudine, diſſimilitudineque, quæ utraque agendi vi prædita neutiquā eſt, tantus in natura motus oriatur. imo mihi videtur idipſum quæri, cur nimirum ſimiles, diſsimileſque res afficiantur iſto modo. erit ad ſummum, non inficiar, diſpoſitio quædam, qua res ad mirabiles illos effectus excitentur. Cui ego: Egregie tu quidem, Lucili. Enimverò cum ferrum, excuſſo veluti ſomno, ad Magnetis amplexum tam ſubitaneo, tam celeri curſu advolat, ut pennas induiſſe crederes, vim illam, qua id patitur, vel ipſum ſibi ingenerat, vel accipit à Magnete? ſi primum velis, rogo, cur non antea? nam ſola lapidis præſentia operoſa non eſt; ſi ſecundum, atque à Magnete derivari aſſeras; jam hic reclamante Philoſopho, in ferrum abs ſe diſtans ageret, & operosè quidem certè. Non refragor, tum Lucilius. verùm experimenta quædam in promptu ſunt, quibus nonnullæ cauſſæ vim iſtam præ ſe ferre videantur. Perhibent piloſam hominis cutem vulnerato ex capite reciſam, eodem prorſus tempore incanuiſſe, ac capillos depoſuiſſe, quo is à quo fuerat multo ante revulſa, & canos induit, & glabreſcere mox cœpit. Memorant apud Britannos, ad quos Liber non navigavit, nec victor uti apud Indos, vitem invexit, aliunde aſportatum navibus vinum, eo tempore quam maximè efflreſcere, quo vites, à quibus expreſſum, gemmaſcunt. compertum ſæpe cervinam carnem ſale conditam id temporis veluti effermenteſcere, interdum etiam computreſcere, quo ad procreandam cervi ſobolem incitantur. jam vero (omitto cœtera, ne ſim longus, & te illa non latent) & hominem

minem in reciſam ab ſe cutem, & vites in vinum , & in cognatam ſibi cervos carnem vim aliquam illorum effectuum effectricē immiſiſſe,eſſe qui neget arbitror neminem. nam ſi ſecus, quo id pacto evenire potuiſſet, non dum ſatis intelligo. Cui tum ego:Acutè tu quidem , Lucili , & eruditè : verùm reſponſio eſt ad manus.& primo,ut à capite exordiar, à quo tu merito exordium duxiſti ; ea in cute fibrarum textura, eademque cum toto corpore temperies erat; idcirco eaſdem cum toto capite affectiones ſortiebatur : non igitur mirum, ſi unà cum reliquo capite incanuit. In vino eadem temperatio , eadem ac vitibus naturæ indoles, eandem etiam fermentationis periodum patiebatur: ut cum floreſcentibus vitibus , incaleſcere in earum ſinu humor inciperet , vinum matris ingenium imitatum, incaleſcere etiam,ac fervere moliebatur. Non ſecus ac ceraſa , reliquique fructus , diverſis licet in locis , eodem ferè anni tempore matureſcunt : eędem enim arbores cum ſint,idem, quo tepeſcant, ac veluti animentur, æſtus, iidem in cunctis effectus oriuntur. Nec multum de cervina carne negotium.Hic Lucilius: Ne te vexes, inquit: teneo quippe; eandem nimirum illa cum cervis fermentationem experiebatur . Cui ego: Ita verò. At miror , Lucili, te illud, quod tum admirabile,tum curioſum quàm maximè eſt, non retuliſſe.numnam excidit memoria? Et Lucilius : Quodnam illud ? Cui ego : Quod de Apulo araneo celeberrimum , ac pervulgatum eſt. Hic Lucilius, ut ad rem novam , & inopinatam fit, aures arrigens: quid iſtuc, ait, monſtri eſt ? quæſo , ut narres. nam ut latinè fatear, & meo more , nunquam intellexi. Deus bonè, quot ſunt, quæ nos , qui cœteroqui eruditi audiri affectamus, fugiunt omnino! Tum ego: Laudo, Lucili , candidam iſtam tuam indolem , ac

ſince-

ſincerum animum, quod in paucis reperio. ſic enim plerique ſunt, ut cum paucisſima admodum didicerint, omnium ſe artium, diſciplinarum omnium ſcientes videri, atque haberi volunt: & cum ipſi plerumque ineptiant, omnium ſe cenſores, omnium judices, eò iniquiores, quò ineptiores, nullo ſenatusconſulto, nullo plebiſcito conſtituunt. Ex ea vero, qua ſive naturæ, ſive educationis vitio præditi ſunt indole, illud lucri percipiunt, ut nimirum odio univerſis ſint; maledicentiæque nota à reliquis ſecernantur. At nos interea excidimus ab equo: redeamus, quæſo, in viam, à qua neſcio quis nos deus abduxit. Eſt in Apulia, & præcipue Tarentino in agro

Quà piger humectat flaventia culta Galeſus,

Quoddam animalculum, araneo quamſimillimum: imo ex araneorum genere, quæ plurima ſunt, unum eſſe docti non dubitant. Tarantulam indigenæ appellant, cujus tanta veneni vis, ut quos ſemel momorderit, tandiu illa agitantur, quoad animal vixerit. quod autem mirum oppidò, & fabulæ ſimillimum eſt; cum anni æſtus incaleſcere, atque unà furere illiuſmodi animalia incipiunt; & ipſi furere, ac variis, miriſque modis agitari: ſtatiſque temporibus in eos motus proſiliunt, in quos occulta veneni vi incitantur, quod ni facerent, per ſummos cruciatus interirent. at non una veneni vis eſt: quidam muſica levãtur: & dum citharæ, ac lyræ certos ad numeros pulſantur, ad eoſdem illi numeros ſaltus agglomerant, choreas jungunt, perque itus, rediruſque venenum excutiunt. Ex his verò, incitatioribus quidam numeris, quidam remisſioribus gaudent. alii acuto, alii gravi ſono, diverſoque ſaltandi genere afficiuntur. Sunt quos arma, nitidique enſes delectant, perque umbratiles pugnas, ſimulatoſque ictus humorem de-

co-

coquunt. tandiu vero hujuſcemodi motus durant; quoad omnis veneni vis ſe ſenſim remiſerit Hic Lucilius: Mira quidem narras, & quæ nunquam inducerē in animum, ut crederem, niſi tu diceres. Verùm dic, quæſo, undenam iſtiuſmodi motus fiant? Quia, tum ego, hi ſpiritus, qui cum veneno in hominum corpora irruperunt, ejuſdem naturæ, ac ii ſunt, qui in araneo perſeverant, iiſdemque affectionibus obnoxii. quocirca id temporis, quo araneus perfurit, & hi, quos momorderit, agitantur; & varii quoniam in variis araneis ſunt, varia pariter veneni vis, diverſoſque effectus progignit. Intelligo, tum Lucilius. Sed quinam iſtiuſmodi ſpiritus, & quæ illorum indoles? velim, ni grave tibi ſit, clarè explices; nam totam in his, ni me fallo, ſympathię, atque antipathiæ vim ſtatuis Cui ego: Rectè autumas. ſta igitur: rem ipſe dilucidè, ut potero, explicabo. Ex univerſis fermè corporibus minutiſſimæ quædam partes continuò emittuntur, quæ cum tenuiſſimæ, volatiles, activæq; ſint, non erit abs re, ſi eas ſpiritus appellemus, etſi re vera inanimes ſint. Hoc me loco ità Lucilius interpellat: Numnam illæ ſunt atomi, quas Democritus ſomniavit? Cui ego: ſivè ſimplices atomos, ſive compoſitas ſubſtantias rectius eſſe mavis; perinde erit in re noſtra. ſed ne, quæſo, moras innectas, jam enim, ut vides ad umbilicum dies eſt. Ex his verò ſpiritibus quidam ſimiles, quidam diſſimiles ſunt omnino. quidam ſimiles aditus, ac ſpiramenta πόρȣς Græci dicunt, quod apud Phyſicos receptum uſu vocabulum jamdiu eſt: quidam diſſimiles, ut ſubire corpora, ſeq; penitus inſinuare nullo modo queant. Jam verò ſi corpora ſimiles emittant ſpiritus, ſimilibuſq; ſpiramentis laxentur, ut excipere eos poſſint, inter ea ſympathia, ac ſocialis quidam veluti nexus intercedit: ſi verò diſſimi-

ſimiles ſint, diſſimileſque poros nacti, nullus inter eas nexus, nulla amicitia: ſeſeque internecino odio perſequuntur. Hic Lucilius: ſi non verum, veriſimile quidem certè. at ſi ſic, jam ex Magnete innumeri ſpiritus evibrantur. Cui ego: Aio enimverò. ut autem id in animum inducas: dic, quæſo, unde nam eſt, quod canis heri ſui veſtigia ſectetur? quod illum in infinita penè hominum multitudine, & quantumvis conglobata, divina illa dicam, narium ſagacitate dignoſcat, teneat, blandiatur? quod feram longo ante ſpatio fugientem, & quam ne vidit quidem per invios, atque imperplexos ſylvarũ ſaltus perſequatur, inveniat, cõprehendat? nonne quia ſubſtantiam quandam tenuiſſimam, quam ſpiritus voco, illi effundant: quam canis ſagacitas ſentiat, ac perſcrutetur? Non abnuo, tum Lucilius: imo conjecturam facile capio, nullum penè corpus inveniri, ex quo tenuiſſimæ particulæ non expirent. Cui ego: Rectè colligis. ex odorifero odores effluunt, ex olido, & graveolenti putores, ex cocto nidores, vapores ex vapido, èque luminoſo lux emicat. Intelligo, tum Lucilius: ſed quo pacto poros, ſive ſpiramenta permeant? Cui ego: Quo aërem cuncta ferme corpora permeare, nemo unus eſt, qui neget. nam ſi patet aditus, & particulis illis pervius eſt, quid impedit, ut volatiles cum ſint, ilicet irrumpant, penituſque deſcendant? Tum Lucilius: Et hoc etiam concedo: manifeſtum quippe. At qua vi deinde hi ſpiritus ferrum ad magnetem trahant, non plane intelligo. ſis igitur tu mihi Delius natator. Faciam, tum ego: verùm res eſt ſatis prolixa, & multi multa ſunt, quæ nituntur, ut è vado emergant. referam alias, cum erit otium, in præſentia me paucis expediam; eoſque imitabor, qui ut è latronum manu evadant,

pallium

pallium relinquunt. Quia illi ſpiritus ad ſuum principium, fontemq; , unde emanarunt, perpetuò enituntur; quò dum unà cum amicis ſpiritibus, qui ferro inſunt, incitantur, illud arcanis veluti vinculis alligatum trahunt, magneti ſociandum: Atq; in id ratiocinationis prandii ſignum datur: quo audito ilicet aſſurreximus.

CAPUT VII.

Occaſione ignis ſpeculo excitati, quæſitum an à Prometheo id primùm tentatum, & an revera, & quibus ſpeculis Romanas naves Archimedes incenderit.

VErnis recurrentibus feriis, Herculanenſe in rus conceſſeram, ut ſolidos eos dies liberiore otio fruerer, capitiſq; dolorem aliquantulum allevarem; in quod rus mecum unà ſe C. Manlius receperat; ut ex tuſſicula, qua identidem vexabatur, mitiſſima illa cœli temperie convaleſceret, adoleſcens magnæ ſpei, & tum Latinis, tum Græcis literis eruditus: moribus vero adeo cultus, ut nullus illo limatior. Dum verò quodam die in hypethram apricandi gratia egredior, ibi inambulantem Manlium invenio: cui ſtatim: Quid hic Manli? Et ille: Obſono famem deambulando. Benè facis; tum ego. Sic enim comedes majori appetentia. At ille: Age ſis: Arabicum mihi potum adornato, quem ſcio tibi gratiſſimum, illo ego frequenter utor: ut ſi quæ ſunt excrementorum reliquiæ, facile egerantur. Tum ego: Inſerviam tibi hac in re, cæteroqui leviſſima, vellem ut majoris operæ occaſionem exhiberes. Ingrediamur igitur cubiculum. Ubi vero pedem ambo intuli-

mus, ego vitrum utrinq;turgidum, & globoſum accipio, ut illo Soli objecto ignem excitarem, quem ſimul ac excudi:accipe, inquam, Manli, ne dum potio adornatur, odioſa iſthæc tibi mora ſit, fabellam perquam lepidam, quam quidem erit operæ auribus audire. Et ille: Iſtuc ex te expectabam : cedo, igitur ; operam ego tibi aurium dabo intentiſſimā. Ego vero: Atq; audi. Philoſophus quidam, erravi ſophiſtam dicere volebam. Hic Manlius: Intelligo : non enim ſurdo fabulam canis. Ego tum: Teneo ingenium tuum: ſophiſta ille, & quidem apud iſtiuſmodi homines vendibilis, cum me cryſtallo Solaribus radiis objecta, ignem excitare animadvertit, non ſecus ac ſi portentum novum, atq; inſolens inſpexiſſet, ſtetit primo attonitus rei novitate: facto mox ſibi animo, ſalutari ſe ſigno munit, quaſi cum Cacodæmone luctaturus, etſi non bonus athleta; adeo meticuloſus erat, animoq; puſillus: præſtigiaſq; arbitratus, quod ipſis oculis tam manifeſto aſpiciebat: Næ tu, inquit, Theſſalus, qui magicis cautionibus ignem creas; Cui ego: Nugaſne loqueris? Imo ſeriiſſima, inquit ille. Iſtuc enim ſua ſponte fieri nequit, quare religioni duco, te ad Ædilem præſtigiarū deferre. Tum ego nō ſine ſtomacho: Næ tu Philoſophus, qui hoc tam vulgare, tam tritum non teneas; quis enim adeo craſſæ Minervæ, qui neſciat ignem eſſe ſuæ ſpontis; & quis non vidit Solaribus radiis in unum adunatis flammas erumpere? Hic Manlius: Mirum oppido, ac perridiculum; uſque adeo delirant aliqua multi, qui in frivolis toti ſunt, omnemq;in illis operam locant, notiſſima verò naturæ contemplari ſupini prætermittunt. Quàm benè literis conſultum eſſet, ſi iſtiuſmodi homines, omiſſis ſophiſtarum nugis, quæ ſiculis gerris vaniores ſunt, in ipſius naturæ adyta

ta pedem inferrent:atq; ea meditarentur, quæ multa animum cognitione rerum locupletarent. Cui ego: Sapis tu quidem, Manli; & ò utinam ſentirent ſic omnes. Et ille: Verùm age, & oſtentatam occaſiunculam arripere, ac tenere tibi grave non ſit; quo circa patiare, quæſo, ut unum, aut alterum abs te requiram. Imo gratiſſimum, tùm ego, velim tamen ut rem in pauca conferas. Et ille: Uſus compendio, dicam, inquit, breviter. Et primo fabulantur poëtæ, ut te certò non fugit, Prometheum, qui Japeti filius traditur, pater vero Deucalionis: quemq; ajunt extitiſſe mortalium audaciſſimum? quippe in Solem ipſum auſum irrumpere, atq; ex illo ignem ſubripere, quæ quidem audacia illi capitalis fuit: Nam Jovis *juſſu* à Mercurio ad rigidiſſimam Caucaſi rupem alligatus, additus & miſero infenſiſſimus comes Vultur, qui illius præcordia cõtinuò depaſceretur:atq;hinc cecinit.

Hinc lapides Pyrrhæ jactos, ſaturnia regna,
Caucaſeaſq;refert volucres,furtumq;Promethei.

Imo etiam ob id morbos, & febres mortalibus immiſſas, ut Sapho, & Heſiodus referunt, & quidem hic ſic ἐν ἔργοις, καὶ ἡμέραις cecinit:

Τον δε Χολωσάμενοι προσέφα νεφεληγερέτα Ζεύς
Ιαπετονίδα πάντων πεει μέδεα εἰδώς
Χαίρεις πῦρ κλέψα, καὶ ἐμάι φρένας ηπεροπέυσας
Σοιτ', αυτῷ μέγα πἤμα. καὶ ανδεασι εσσομένασι.
Τοὶς δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρὸς δώσω κακὸν, ᾧ ἅπαντες
Τέρπονται κατὰ θυμὸν ἑὸν κακὸν αμφαγαπῶντες.

Numnam idcirco conficta fabula, quod hic primus iſtiuſmodi uſus ſpeculo abs ſe invento, ignem Solaribus radiis excitaverit? Nam etſi id novum omnino, mihi certè videtur [illegible]veriſimile. Cui tum ego: Huc te ego, Manli, venturum ſuſpicabar. Fa-

teor, id mihi jamdiu in mentem veniſſe, ſed proferre nondum auſus. Non enim tutum eſt nova moliri, niſi prius ſocios aſciveris; quæ plures ſortiuntur authores, etſi non vera, veriſimilia tamen apud vulgus fiunt. Gaudeo igitur te cogitatum meum prævertiſſe. Et ſanè nullus, quem ſciam, hucuſq; nobis id tradidit: neq; ea hiſtoriæ prodita monumenta, ex quibus capere conjecturam liceat: quo circa affirmare non habeo: negare, ne id quidem. Licet tamen ſuſpicari; etenim cum illum ſolertiſſimum Naturæ myſten fuiſſe perhibeant, & rerum plurimarum auctorem; potuiſſe & ſpecula elaborare, atq; illis ignem excudere vero mihi ſimile videtur. Et quamvis eò ſpectare fabulam dicant, ut illius ſolertiam, peritiamq; in contemplando Sole, ſuperiſq; corporibus, ſignificare velint: tamen ſi vim fabulæ perpendamus, id inſinuare veteres voluiſſe, congruum magis eſt. Tum ille: Intelligo: idq; mihi nullo negotio perſuaſerim. Sed pergamus porro: deq; ſecundo, quod non ad chaos ſpectat, & Saturnia tempora, ut ajunt, te ſententiam interrogo. Illa mihi ſemper hæſit animo dubitatio; verumne fuerit Romanas naves, Syracuſas, Marcello duce, obſidentes Solaribus radiis conflagraſſe. nam etſi hac de re diſſipatiſſimus ſermo ſit, tamen vulgaria plurima ſunt, de quorum veritate adhuc apud doctos ambigitur. præterea quæ id machina fieri ab Archimede potuiſſet, non ſatis hucuſque intellexi; quæſo igitur, ut mihi Delius natator ſis. Cui tum ego: Etſi natare non probè novi, enitar tamen te educere è vado. Et primo veram eſſe hiſtoriam, haud equidem arbitror eſſe, qui negaverit, neminem; niſi fortè hominum fidem tollere velit, quo neſcio quid dici abſurdius poſſit. Imo cum feratur etiam Proclus inſignis machinator, Archimede verò

multo

multo inferior, ſpeculis hujuſcemodi ſub Anaſtaſii Cæſaris tempora, ingentem barbarorum claſſem, quæ circa Byzantium erat, incendiſſe, id ipſum ab Archimede prius effectum oppido veriſimile. Et ſanè de Proclo hæc habet Zonaras III. Hiſtoriarum: κάτοπτρα γὰρ ἄδεται χαλκεύσαι πυρφόρα ὁ Πρόκλος, καὶ ἐκτὸς τείχους ταῦτα ἀπαιωρῆσαι κατενάντι τῶν πολεμίων νέων τούτοις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων προσβαλλουσῶν πῦρ ἐπεῖτεν ἐγκεραννῦσθαι καταφλέγον τὴν ναύτην τῶν ἐναντίων. Hic Manlius: Aſſentior; & gaudeo, quod te magiſtro Græcis literis operam navaverim; quàm enim turpe in præſentiarum eſſet, te loquentem non intelligere? Sed ne moram feſtinanti objiciam, quibuſnam ſpeculis tantum opus Archimedem confeciſſe, opinaris? Cui ego: Iſtuc ibam, quod caput eſt controverſiæ. Da igitur vacuas mihi aures. Et ille: Perge porro: ego hic ſto. Tum ſtatim ego: Zetzes Græcus author, id Archimedem ſpeculo ſexangulo, plurimiſq; è regione aliis illi adjunctis feciſſe tradit. illius, quando volupe eſt Græca audire, hi verſus.

Ἑξάγωνον τὶ κάτοπτρον ἐτέκτανεν ὁ γέρων
Ἀπὸ δὲ διαστήματος συμμέτρου τοῦ κατόπτρου
Μικρὰ τοιαῦτα κάτοπτρα θεὶς τετραπλᾶ γωνίαις.

At reliqui fere omnes, apud quos hac de re diſputatum invenio, id conſecutum Archimedem ſpeculis aut globoſis, aut concavis fuiſſe autumant; quod, ni me fallo, fieri potuit nullo modo. Tum Manlius: Audiveram id ego; quare argumentum expecto. Accipe, tum ipſe, & ni mea me decipit ſententia, apertiſſimum. Hujuſcemodi ſpecula ſive è cryſtallo fingantur, ſive è calybe, vix tantæ molis elaborari poſſunt; ut ultra triginta paſſus acceptos à Sole radios re-

repercutiant, inq; cavum conſtipent; ex quo illud ſtatim exiſtit; nimirum totidem ultra paſſus excitare ignem non poſſe. Hic Manlius: Iſtuc do facile. verùm quid hinc conficis? Cui ego: Illud ipſum, quod modo affirmabam: his ſcilicet ſpeculis creari incendia, quibus illico exarſuræ naves, neutiquam potuiſſe. Etenim ſimilius vero eſt, Romanorum navigia tantum à muris abfuiſſe, quantum ſagittarum excurſus eſt. Id facile impetras, tum Manlius: ſecus enim extra ictum non fuiſſent. Atq; audi, tum ego. Ultra triginta paſſus ſagittæ excuſſæ ex arcu emittuntur, at non hos repercuſſi radii pervadunt: non igitur his incendi naves potuere. Tum Manlius: Aſſentior & his, liquida quippe. Sed cedo tandem, quibuſnam machinis ignis ille excitatus eſt? Cui ego: Mathematicus quidam oppido vendibilis planis ſpeculis uſum fuiſſe Archimedem vel ex eo præcipue arbitratus eſt, quod ex his lumen quàm longiſſimè repercutiatur. Hic Cajus: ſed ſi ita, tot in unum cogi radios, in validum mox incendium exarſuros, non facilis erat negotii. Cui ego: Reſponſio eſt ad manus: enim verò ſi plurima ejuſmodi ſpecula ita aptè collocentur, ut in ipſa incurſantes radii, atq; è veſtigio repercuſſi, unum in locum, quem Geometræ focum vocant, univerſi convergant, haud dubium, quin excitatiſſimum ibi lumen, caloremq; vehementiſſimum congregarent, atq; his pariter ſpeculis memoranda illa incendia Proclum ſuſcitaſſe, opinatus eſt. Imo ſex, & non amplius abs ſe adhibitis ignem teſtatur accendiſſe. Hic Manlius: Numnam hic author, inquam, ſe fingit, velut araneus? Cui ego: Non ſic animum induco, ut id credam; fuit quippè ingenuus vir, & antiquis moribus. At Cajus: Rarum, inquit, id ætatis. Sed ſi ita, tu quid ſentis? Etſi, inquam ego,

emi-

emicare ignem iſto modo, poſſe crediderim, tamen ita revera ab Archimede factitatum, haud ſcio; quo circa facilè in alteriusGeometræ ſententiam iverim: qui Portam popularem noſtrum ſecutus, duobus id ab illuſtri ſene ſpeculis, parabolico, ut ajunt, cavo, & tubulo ejuſdē formæ, non minus ingenioſè, quàm feliciter tentatum, effectumq; fuiſſe exiſtimavit. Hoc loco Manlius: Ut candidè fatear, vix hic per nebulam videre me videor; quo circa, quæſo, ut ex his me tenebris eruas. Tum ego: Contendam omni ope, atq; opera: quanquam ſine pennis volare difficile admodum ſit. Et ille: Intelligo: nimirum ſine figuris Mathematicis, quibus omnia Geometræ quàm facillimè expediunt. Tum ego: Tetigiſti rem acu, ut dicunt, faciam tamen quàm potero ad facilitatem accomodatè. Cum plani corporis ſuperficies conum aliquem medium ſecat, curvam quandam in exteriori coni facie lineam ſignat, hanc à Græco vocabulo Parabolen illi appellant, ad hujuſmodi verò figuram lineæ fabricata ſpecula Parabolica nuncupamus: quæ ad copioſiſſimum ignem excitandum optima habentur. Cur ita? tum Cajus. Quia ea eſt illorum natura, tum ego, ut radii omnes ab ipſorum ſuperficie reſilientes, axiq; ut ajunt, paralleli unum in locum conſtipentur (centrum hunc Parabolen vocant,) & focum diximus, ſi meminiſti. Et ille: Memini, perge porro, reliqua expecto. Tum ego: Porta ingenio vir ſingularis, inq; rimandis rerum arcanis ſolertiſſimus, machinamentum quoddam excogitavit, quo Solis radii in virgulam coacti, conſtipatiq; ignem quàm longiſſimè ſuſcitarent; iſtiuſmodi vero machina annulus, ſive tubulus eſt in parabolam conformatus; quod quidem mirabile artis inventum Archimedem non latuiſſe crediderim: quo nullus in machinando

feli-

felicior unquam extitit; eo vero naves in flammas redegiſſe quibuſdam certum, mihi probabile quidem certè. Ut verò rem clarius habeas, modum ſtruendi, locandiq; machinam perſtringam breviter; moram potius longam non patitur. Ita quæſo tum Cajus rem gratiſſimam mihi facies, hæreo enim adhuc in ſalebra. Tum ego: Adverte animum, attento opus eſt. Speculum primò cavum murorum in vertice ita ſcitè, aptèq; locavit, ut rectà ad Solem convergeret, ſuumq; in ſinum radios exciperet, ex quo illico repercuſſi, unum in punctum certatim univerſi adunantur, eoq; in loco tantam coacti vim concipiunt, ut non plumbum modo, ſed duriora etiam metalla liquefaciant. Hic Manlius; Nempe ut tritum illud, vis juncta fortior. Cui ego; Rectè extimas, ſed pergamus porro, *jam* enim Arabicæ odor fabæ diffunditur. Hoc in puncto, ubi foculus eſt, annulus ille, ita collocatur, ut eos radios excipiat, quos ſtatim ac recepit, parallelos, ut a*j*unt, remittet, illi hoc modo emiſſi, in virgulam tum lucidam, tum igneam, quàm longiſſimè excurrent. Atq; hæc eſt divina illa virgula, quæ quàcunq; pervolat incendia excitat, omniaq; comburit. Verùm haurito jam aquam, huc ego mox revertar.

F I N I S.

Errata ſic Corrige.

Pag. 47. verſ. 8. l. gutta. p. 52. verſ. 21. l. repugnantiam. pag. 67. verſ. 29. l. nomen. pag. 80. verſ. 18. l. illa. pag. 80. verſ. 28. l. teſtudineo. p. 82. verſ. 28. l. quid. pag. 94. verſ. 31. l. huc. pag. 98. verſ. 18. l. datus. p. 121. verſ. 32. l. quibunt. p. 136. v. 23. l. diſcruciari. pag. 183. verſ. 16. l. vexes. pag. 190. v. 24. l. viriato. pag. 196. verſ. 24. l. amandare. pag. 197. verſ. 28. l. Phæacum. pag. [illegible] verſ. 32. l. clathros.

MAG 016860

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google